

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Teja Dorrer

**Terorizem kot ideološki mehanizem: analiza zahodnih družbenih
diskurzov o terorizmu**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Teja Dorrer

Mentorica: izr. prof. dr. Karmen Šterk

**Terorizem kot ideološki mehanizem: analiza zahodnih družbenih
diskurzov o terorizmu**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

***»Lotevati se neke stvari na vedno enak način
in obenem pričakovati vsakič drugačne rezultate
je najzanesljivejši znak norosti.«***

Albert Einstein

Terorizem kot ideološki mehanizem: analiza zahodnih družbenih diskurzov o terorizmu

Konceptualiziranje in definiranje fenomena terorizma ne izhaja iz nevtralne, objektivne znanosti, temveč je že vnaprej določeno z ideološkim opredeljevanjem in razumevanjem sodobnih družbenih stvarnosti. Ideologija kot tisti mehanizem, ki prejudicira tako naše mišljenje kot tudi delovanje, predstavlja izhodiščni temelj za upravljanje vsake posamezne družbe in je kot taka predpogoj vsake politike. Institucije, pravni in politični sistemi ter organizacija samih družbenih odnosov tako ne vzniknejo v nekem ideološko praznem prostoru, temveč se oblikujejo prav na podlagi ideološko specifičnih naravnosti posameznih držav. Tako tudi sodobne družbene probleme, kot je zloglasni islamski radikalni fundamentalizem, poskušamo reševati glede na tipično zahodni način urejanja in razumevanja sveta, pri čemer pa namesto preseganja delitev med Našimi in Drugimi ta binarizem z različnimi vojaško-političnimi praksami le še poglobljamo. V magistrskem delu kritično pristopamo do vseh konceptov, politik in strategij, ki naslavljajo sodobno problematiko terorizma, saj za različnimi protiterorističnimi ukrepi ne ležijo resnične težnje po krepitvi miru in sobivanja med različnimi skupinami kultur, temveč za njimi stoji doktrina, ki skladno z zahodno neoliberalno paradigmo institucijo Kapitala postavlja pred pomembnostjo samega Človeka. Za retoriko širjenja svobode in demokracije, za kar naj bi si države Zahoda deklarirano prizadevale, ležijo zgolj težnje po obvladovanju sveta in želje po globalnem politično-gospodarskem monopolu, kar še posebej velja za ZDA. Tako si muslimanski svet kot tudi celoten Vzhod prek umetno ustvarjenih kategorij in konceptov Drugega skušamo le podrediti, ne pa z njim karkoli deliti, kar počnemo prav s pomočjo različnih ideoloških mehanizmov same kategorizacije islama, pravnih definicij terorizma in poudarjanja razlik med samimi civilizacijami kot takimi.

Ključne besede: terorizem; ideologija; muslimani; kolonializem; koncept Drugega.

Terrorism as an ideological mechanism: analysis of the western discourses on terrorism

The conceptualization and definition of the phenomenon of terrorism is not derived from a neutral, objective science, but is already pre-determined by the ideological understandings of contemporary social realities. Ideology as a mechanism that prejudices our thinking as well as our actions represents the foundation for the management of each social community and is, as such, a prerequisite of each policy. Institutions, legal and political systems and the ways in which we organize our social relations do not occur in an ideological vacuum, but are formed on the basis of specific ideological stances of every country. Consequently, we tend to resolve contemporary social problems, such as Islamic radical fundamentalism in accordance with our western ways of understanding the world, where instead of overcoming the divisions between Us and Others, we additionally increase this dualism with all kinds of inappropriate military practises. In this master's thesis we critically approach all concepts, policies and strategies regarding the problems of contemporary terrorism, as there are no real tendencies toward peaceful coexistence between different cultures to be found behind the mask of counter terrorism measures; instead there is only a doctrine that in accordance with the western neoliberal paradigm puts the institution of Capital above the importance of Man. The countries of the western world have declared that they strive for freedom and democracy but behind this rhetoric lies the pursuit for global power and economic monopoly, which is especially true for the USA. We construct artificial categories and concepts of the Other in order to subjugate the Muslims and the entire East using different techniques of ideological classifications of Islam, terrorism and the divisions between the various civilizations to achieve this.

Key words: terrorism; ideology; Muslims; colonialism; the concept of the Other.

KAZALO

1 UVOD	7
2 METODOLOŠKI OKVIR	11
2.1 CILJI IN POMEN	11
2.2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA, HIPOTEZE IN METODOLOGIJA	13
3 IDEOLOGIJA	16
3.1 POMEN IN FUNKCIJE IDEOLOGIJE V ZAHODNIH DRUŽBAH	16
3.2 IDEOLOGIJA SKOZI PRIZMO 11. SEPTEMBRA 2001	30
4 TERORIZEM	43
4.1 DEFINICIJA IN V ZVEZI Z NJO POVEZANE PROBLEMATIKE	43
4.2 OPREDELITEV DRŽAVNEGA TERORIZMA	56
5 KOLONIALIZEM IN NJEGOV VPLIV NA PORAST TERORIZMA	63
5.1 ZGODOVINA KOLONIALIZMA	63
5.2 SODOBNI POSTKOLONIALIZEM IN KREPITEV MILITANTNEGA ISLAMA	73
6 ANALIZA PRIMEROV	85
6.1 IZRAEL IN PALESTINA (NELEGITIMNOST TERORIZMA)	85
6.2 ZDA IN IRAK (LEGITIMNOST TERORIZMA)	99
7 KAKO PRISTOPITI K REŠEVANJU PROBLEMATIKE TERORIZMA	112
7.1 ETIKA IN KONCEPT DRUGEGA	113
7.2 FILOZOFIJA IN TERORIZEM	125
8 ZAKLJUČEK	136
9 LITERATURA	143

SEZNAM KRATIC

ANK	Afriški nacionalni kongres
ENAR	European Network Against Racism – <i>Evropsko združenje proti rasizmu</i>
ETA	Euskadi Ta Askatasuna – <i>Baskija in svoboda</i>
GS OZN	Generalna skupščina Združenih narodov
HIK	Heilderberg Institute for International Conflict Research – <i>Heilderberški inštitut za mednarodno raziskovanje konfliktov</i>
IRA	Irish Republican Army – <i>Irska republikanska armada</i>
MKS	Mednarodno kazensko sodišče
NATO	North-Atlantic Treaty Organization – <i>Organizacija severnoatlantske pogodbe</i>
OZN	Organizacija združenih narodov
PLO	Palestine Liberation Organization – <i>Palestinska osvobodilna organizacija</i>
PNAC	Project for the New American Century – <i>Projekt za novo ameriško stoletje</i>
RAF	Rote Armee Fraktion – <i>Frakcija rdeče armade</i>
VS	Varnostni svet
VS OZN	Varnostni svet Organizacije združenih narodov
WHO	World Health Organization – <i>Svetovna zdravstvena organizacija</i>
WTC	World Trade Center – <i>Svetovni trgovinski center</i>
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi

1 UVOD

Magistrsko delo se bo v svojem jedru osredotočilo na dva družbena fenomena – terorizem in ideologijo – ter pri tem izhajalo iz predpostavke, da sta oba med seboj neločljivo povezana, kar pomeni, da bomo v besedilu najprej teoretsko razdelali koncept, pomen in delovanje ideologije v zahodni kulturi ter nato v tem mišljenjskem okviru skušali kritično pristopiti do analize pojma terorizem. Takšen pristop utemeljujemo s tezo, da je ideologija terorizmu nadrejeni pojem, saj je prav ta tista, ki diktira mnenjske sodbe, stališča, pravno prakso in politične odločitve v navezavi z njim in ga kot takega tudi razlaga v določenem ideološkem kontekstu. Tako teroristični napad, ki so ga ZDA doživele 11. septembra 2001 s strani islamskih fundamentalistov, zahodne demokracije razumejo predvsem kot dejanje nerazumnega nasilja in grožnje zoper zahodni sistem vrednot, način življenja, svobodo in demokracijo, medtem ko islamski skrajneži takšne in podobne teroristične napade razumejo kot boj za svobodo in zavračanje prisotnosti zahodne avtoritete¹ v vzhodnem muslimanskem oziroma arabskem svetu.

V magistrskem delu bomo argumentirali stališče, da se neko teroristično dejanje, kot ga izvede islamski fundamentalistični terorist, v svojem učinku ne razlikuje od drugih dejanj, kot so tako imenovane pravične vojne ali pa druga dejanja nasilja, izvedena s strani zahodnih demokracij. Pri tem izpostavljam, da primarni namen našega raziskovalnega dela ne bo opravičevanje dejanj islamskih borcev, temveč predvsem opozarjanje na to, da je treba – če kritiziramo terorizem – terorizem kot tak obsoditi v celoti. Torej ne samo preganjati džihadiste, ki v imenu islamske države obglavljajo ljudi, temveč prav tako in z enakimi vatli obsoditi tudi dejanja zahodnih demokracij, ki izvajajo enako močan, če ne še hujši teror nad številnimi državami in civilisti.

Pričujoče delo bo skušalo pristopiti k temu dvojnemu pomenu, ki ga v sebi nosi terorizem, saj je ta v diskurzivnem redu zahodne družbe predstavljen kot nekaj, česar se moramo nujno bati, odločno ukrepati in z vso silo zatreti, pri čemer pojem terorizem navezujemo izključno na pojav islamskega skrajnega fundamentalizma, po drugi strani pa takšne gorečnosti ni opaziti pri odpravljanju drugih oblik organiziranega nasilja, kot so povračilni ukrepi izraelske vlade proti palestinskemu ljudstvu ali pa uničenja številnih držav s strani različnih ameriških vlad (v tem kontekstu še posebej

¹ V smislu vsiljevanja vojaške prisotnosti, političnih sistemov, načina življenja oziroma ideologije kot take.

izpostavljamu Irak in Nikaragvo),² čeprav gre pri tem tudi za dejanja, ki bi jih lahko prav tako označili za teroristična, saj vsebujejo povsem enake elemente nasilja in prav tako za seboj puščajo nepotrebno uničenje in smrt številnih civilistov.

Tako ugotavljamo, da je raba pojma terorizem neločljivo povezana z določeno ideologijo, ki neko nasilno dejanje simbolno loči od drugega nasilnega dejanja, čeprav gre pri tem v samem jedru obeh dejanj za povsem isto stvar, ki nosi v sebi enako obliko in učinek nasilja. Pa vendarle ima dejanje A (na primer napad na ZDA) večjo težo, simbolno moč, pa tudi povsem drug diskurzivni red kot dejanje B (na primer napad na Irak ali Nikaragvo).³ V magistrskem delu bomo raziskovali, zakaj je tako, in pri tem skušali podati tudi rešitve, ki bi pri odpravljanju terorizma presegle skope ideološke delitve med Vzhodom in Vzhodom, kajti groženj zoper dobrobit človeštva ne gre umeščati izključno v muslimanski svet, saj se v imenu zahodnih demokracij izvajajo zločini enake, če ne celo večje teže.

Po terorističnem napadu 11. septembra 2001 je sledil silovit odziv tako nacionalnih držav kot tudi širše svetovne javnosti in vsi skupaj so, z ZDA na čelu, družno pozivali k tako imenovani vojni proti terorizmu in boju za svobodo, ki traja še danes. Vzplamtel je vsesplošen strah pred muslimani, zgodile so se vojaške invazije, ki so popolnoma uničile tako Afganistan kot tudi Irak, in svet se je dobesedno pognal v boj proti teroristom džihadistom – proti njihovim organizacijam, podpornikom, sorodnikom. Uveljavljanje načel svobodnega trga za vsako ceno in vsiljevanje demokracije kot edine prave oblike politične ureditve ter vsesplošna mobilizacija v tako imenovano pravično vojno proti komurkoli in čemerkoli, kar zgolj vzbuja sum na islamski ekstremizem, je tista realnost, ki jo danes živimo, in – če smemo tako reči – zelo malo, če sploh, reflektiramo, kar pa situacijo le še poslabšuje.

² Primer Iraka bomo analizirali v 6. poglavju, tako da na tem mestu na kratko pojasnujemo samo okoliščine napada ZDA na Nikaragvo: vzpon socialistične družbene ureditve v Nikaragvi po letu 1979 ni ustrezal političnem ciljem ZDA, kar je takratni zunanji minister George Shultz pospremil z ugotovitvijo, da je Nikaragva rakasta tvorba na našem kontinentu, ki jo je treba uničiti. ZDA zato oborožijo odporiško gibanje Contras, ki je iz baz v Hondurasu vdrlo v državo, teroriziralo civilno prebivalstvo in uničevalo civilne cilje, kot so bolnišnice, šole, zadruge, ceste, in drugo vitalno infrastrukturo Nikaragve (Chomsky 1988, 251–253; Alkalaj 2006). Mednarodno sodišče v Haagu je, po pritožbi Nikaragve, leta 1986 ZDA spoznalo za krive nezakonite rabe nasilja v politične namene in državi naložilo, naj takoj preneha s teroristično dejavnostjo proti tej državi ter poplača vso storjeno škodo. ZDA z Reaganovo administracijo na čelu razsodbo sodišča povsem ignorirajo in teroristično vojno proti Nikaragvi še stopnjujejo, nato pa z vetom blokirajo sprejem resolucije VS OZN, v kateri se je pozivalo vse države, naj spoštujejo mednarodno pravo (Chomsky 2005, 72–73; Alkalaj 2006). Teroristična dejanja ZDA zoper Nikaragvo so imela široko podporo, pri čemer pa se je vsakršna ideja, da bi Nikaragva morda imela pravico do samoobrambe, zdela nezaslišana (Chomsky 2005, 73–74).

³ Napad na ZDA 11. septembra je obravnavan kot terorizem, napad ZDA na Nikaragvo (ali kako drugo državo) pa se razume kot boj za svobodo.

Dejstvo namreč je, da živimo v konfliktnem svetu, ki ga, poleg terorizma, pesti še cela množica drugih problemov: ekološka in finančna kriza, problemi bank in kriza kapitalizma, povečevanje revščine in socialnih razlik med ljudmi, širitev nacionalizma, rasizma in nestrpnosti kot take v številnih državah ter že skorajda nepregledno število državljskih vojn na afriškem kontinentu, med katerimi nekatere trajajo že desetletja. Lahko bi rekli in upamo si trditi, da te problematike ne dobijo niti četrte tolikšne pozornosti, kot jo dobijo islamski skrajneži in njihovi zločini. Zakaj se ne bi tako angažirano, kot smo se lotili boja proti terorizmu, lotili odpravljanja nasilja in revščine v Somaliji, na primer? Ali pa v kaki drugi povsem opustošeni afriški državi?⁴ Tudi to bodo ena izmed vprašanj, ki si jih bomo zastavili v tem delu, nanje pa bomo poskušali odgovoriti prav s pomočjo razlage delovanja že prej omenjene ideologije. V sklepnem delu magisterija bomo tako skušali pojasniti, zakaj boju proti terorizmu ne glede na uporabljena sredstva izrekamo odločen *DA*, boju proti revščini, izkoriščanju in pokolom v določenih afriških državah pa indiferentni *NE*.

Hegel (v Žižek 2012, 32) je nekoč zapisal, da »so merila, po katerih presojava situacijo in ugotavljamo njeno problematičnost, sama del problema in jih je zato treba opustiti«, kar bi lahko aplicirali tudi na Eagletonovo (2008, 124) ugotovitev: »Dejstvo, da so ZDA danes ena zadnjih nacij na svetu, ki so zmožne doumeti, zakaj jih trenutno napadajo, je tesno povezano s tem, da jih napadajo.« In kot nadalje pravi Chomsky (2005, 24): »Do zdaj so raje na velik zvon obešali zahteve po nasilnih povračilnih ukrepih. /.../ Drugo vprašanje, ki si ga le redko zastavimo resno, je: 'zakaj?'. To, da se nočemo soočiti s tem vprašanjem, pomeni, da lahko v prihodnosti pričakujemo vedno več podobnih zločinov. /.../ Če si zares želimo prekiniti krog nasilja, ne pa ga širiti, bi morale takšne teme zasedati prve strani tiskanih medijev«, pri čemer pa Žižek (2007, 7) to mnenje še dodatno nadgradi z izpostavljanjem nujnosti reflektiranja samih sistemskih praks, ki takšna stanja generirajo, saj so ta pogosto le katastrofične posledice gladkega in neproblematiziranega delovanja naših ekonomskih in političnih sistemov.

⁴ V zvezi s to dilemo tudi Žižek (2007, 8) izpostavlja, da so posamezne humanitarne krize in vojaško-politični spopadi rezultat kompleksnega boja za hegemonijo, v kateri imajo humanitarne posledice in premisleki o njih manj pomembno vlogo kot kulturni, ideološko-politični in ekonomski dejavniki. Ko je tako leta 2006 revija *Time* objavila obširno poročilo o Kongu, kjer je v zadnjem desetletju zaradi političnega nasilja umrlo približno štiri milijone ljudi, ni bilo zaslediti nikakršnega omembe vrednega humanitarnega angažmaja, saj sta prispevku sledili le dve pismi bralcev, kar Žižek (prav tam) komentira takole: »Kakor da bi neke vrste filtrirajoč mehanizem preprečil, da bi te novice zadale poln udarec našemu simbolnemu prostoru. Cinično rečeno: revija je v boju za gospostvo v trpljenju izbrala napačno žrtev – držati bi se morala liste običajnih osumljencev (mizerije muslimanskih žensk, na primer, pa tega, kako se družine žrtev 11. septembra spopadajo s svojimi izgubami ...). /.../ Celó smrt palestinskega otroka z Zahodnega brega, da ne govorimo o izraelski ali ameriški žrtvi, je medijsko vredna tisočkrat več od smrti brezimnega kongovskega otroka.« Tudi v današnji mednarodni skupnosti ni situacija nič drugačna.

Sam zato meni, da bi se morali v današnjem času vseprisotnega nasilja nekoliko odmakniti od senzacionalističnega poročanja o takšnih in drugačnih vojaško-političnih humanitarnih krizah in predvsem raziskovati, kaj jih povzroča (Žižek 2007, 13), kar pa bo tudi predstavljalo eno izmed osrednjih premis našega magistrskega dela, ki bo v luči zgoraj zapisanih stališč temeljilo na predpostavki, da je terorizem zgolj ena izmed oblik nasilja, ki pa je zaradi svoje ideološkosti bolj pomembna od drugih, sicer prav tako problematičnih oblik. Da bi torej lahko oblikovali politike, ki bi zmanjšale njegovo pojavnost, ga moramo najprej osvoboditi njegove ideološkosti in ga obravnavati v polju takšnih političnih praks, ki bodo temeljile na raziskovanju vzročno-posledičnih zvez takih dejanj, ne pa kar vsevprek pozivale le k še bolj uničujočim povračilnim ukrepom, ki so nam bolj kot karkoli drugega zgolj dali vedeti, da so pravzaprav neustavljiva moč demokracije, promoviranje vojaških ukrepov, podpihovanje sovraštva in paradigma neoliberalnega kapitalizma tista družbena realnost, ki bi se je morali danes bati.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Cilji in pomen

Koherentna in korektna teoretsko-analitična obravnava terorizma in njegove vpetosti v ideološke mehanizme se mora najprej začeti z ugotovitvijo, da njegovega začetka ne smemo neposredno umeščati v napad na ZDA 11. septembra 2001, čeprav prav ta dogodek predstavlja pomemben mejnik v družbeno-politični zavesti o terorizmu in je kot tak tudi drastično vplival na politično-ideološke prakse in diskurze, povezane z njim. Vznik vsesplošnega poziva k boju proti terorizmu in boju za svobodo bomo zato v samem magistrskem delu navezali na pojem ideologije ter argumentirali stališče, da je boj proti terorizmu ideološki konstrukt, ki bolj kot tako imenovano širjenje svobode povzroča predvsem njeno krnjenje.

Teoretsko bomo pojasnili koncept in pomen ideologije kot tistega vzvoda, ki poglavitno vpliva na našo percepcijo sveta – razložili bomo, kako potekajo ideološki procesi in kateri so tisti ključni mehanizmi, ki so pri tem na delu, ter na ta način tudi skušali pojasniti, zakaj nam poročila o napadih islamskih skrajnežev naženejo tak strah v kosti, da se takoj začnejo oblikovati množica odborov in številne aktivnosti, ki naj bi jih preprečile, medtem ko obstoj Guantanamo, izživiljanja in mučenja v zaporu Abu Ghraib in uničenje držav, kot so Afganistan, Irak in Nikaragva, sprejemamo kot nekaj povsem vsakdanjega oziroma se ob to le bežno obregnemo in kazensko ne sankcioniramo.

Prek analize primarnih in sekundarnih virov bomo dokazovali medsebojno zvezo med ideološkimi konstrukti opredeljevanja tega, kaj je terorizem in kaj ne, in prek primerjalne študije posameznih primerov (Irak in Palestina) argumentirali problematičnost takšnega selekcioniranega in antagonističnega označevanja, saj bi lahko na primer izraelske vojaške akcije proti palestinskemu ljudstvu povsem legitimno označili kot teroristična dejanja, pa vendar jih kot taka skoraj nihče ne problematizira.⁵ Pri tem še izpostavljam, da v magistrskem delu ne bomo zagovarjali terorističnih

⁵ Pozivi k prenehanju izraelske okupacije Palestine in opozarjanje na nujnost priznanja te države se sicer v zadnjem času krepijo, vendar velika večina ključnih akterjev mednarodne skupnosti (ZDA, Nemčija, Izrael), se pravi tisti, ki dejansko posedujejo toliko politične moči, da bi lahko dosegli kako omembe vredno spremembo, takšne pozive še vedno ignorira in se priznanju Palestine vztrajno izogiba.

dejanj in opravičevali početja islamskih (ali katerih drugih) skrajnežev, bomo pa zavzeli stališče, da je treba vsako dejanje, ki vsebuje elemente terorizma, označiti za teroristično, ne pa oznake uporabiti zgolj tedaj, ko se to nekomu zdi primerno, saj kot izpostavlja Žižek (2012, 95), ki se analize problematike terorizma loteva s podobnim pristopom kot pričujoče magistrsko delo: »In da bi se izognili najmanjšemu nesporazumu, naj poudarimo, da upoštevanje vsega naštetega nikakor ne implicira 'razumevajoče' države do terorističnih dejanj – prav nasprotno, ponuja edino osnovo, na kateri je mogoče takšna dejanja obsoditi brez vsake hipokrizije.«

Za urejanje problematike nasilja in kaznovanja zločinov smo ljudje vzpostavili pravni sistem in zakonodajo, kjer so zapisana pravila in norme, ki opredeljujejo in sankcionirajo kazniva dejanja. Pravni sistem naj bi bil tisti, ki poskrbi za pravično odmerjeno kazen, ne pa samovolja posameznih žrtev ali oškodovancev, ki želijo vzeti pravico v svoje roke. Postmoderna sodobna država, ki je navsezadnje utemeljena na pravni ureditvi, bi bila torej lahko zadnja, ki bi si arogantno dovolila deliti pravico zgolj tam, kjer bi se ji to trenutno zahotelo.

Tudi Chomsky (2005, 23) meni, da bi morale posamezne države, ki so bile tarče terorističnih dejanj, nanje odgovoriti v skladu z mednarodnim pravom, se pravi v okviru Ustanovne listine OZN in pod okriljem VS: »To je pot, ki jo izberemo, če želimo odpraviti prihodnje zločine. Obstaja pa tudi druga pot: da odgovorimo s skrajnim nasiljem, a moramo v tem primeru pričakovati stopnjevanje nasilja« (prav tam). Pri naslavljanju problematike terorizma ne obstaja nikakršen zanesljiv odgovor, razen morda ta, da poskušamo razumeti in odstraniti njegove vzroke (Fossati 2005, 147), saj je pravičnost sama edino pravo, preventivno sredstvo proti kakršnimkoli oblikam terorja (Eagleton 2008, 19), kar izpostavlja tudi Fossati (2005, 159), ki prav tako trdi, da »svobodo najučinkoviteje branimo, če v polnosti uresničimo besedo pravica.«

Kot družboslovci bomo torej v navezavi na ideologijo in terorizem izpostavili nujnost analiziranja, razumevanja in reflektiranja družbeno-političnih dogodkov ter pri tem skušali pojasniti samo ozadje terorističnih dejanj, kajti nasilna dejanja težko odpravimo ali pa omejimo, ne da bi razumeli njihov vzrok in izvor. Ker je treba tako teroristična dejanja kot tudi teroriste same sankcionirati v skladu z mednarodnim pravom, ne pa povsem samovoljno in arbitrarno, kot to počnejo ZDA, bomo v navezavi na terorizem problematizirali tudi celotno prevladujočo politiko zahodnih družb, ki jih je, z ZDA na čelu, skorajda obsedla misel, da je treba ta pojav zatreti povsem brezkompromisno, ne glede na uporabljena sredstva, s čimer pa ne širimo sožitja in miru, ampak zgolj generiramo

nevarnost samo, saj se v imenu boja proti terorizmu in tako imenovanega boja za svobodo bolj širi sam teror kot pa svoboda sama. V tem smislu je eden izmed ciljev magistrskega dela tudi odgovoriti na vprašanje, kdaj, kako in zakaj je islam kot podstat in ideološki okvir terorističnih napadov postal problematičen in kako v svetovnem merilu pristopiti k reševanju problema islamskega radikalnega fundamentalizma.

Zaradi vse pogostejših teženj množičnih medijev, ki z obširnimi in senzacionalističnim poročanjem o vseh grozodejstvih, storjenih s strani pripadnikov islamske države, sejejo strah med ljudi, pa bo sekundarni namen našega besedila zmanjšanje tovrstnega paranoičnega strahu pred vsem, kar predstavlja islam, saj islamski ekstremizem predstavlja zgolj enega izmed številnih obrazov te miroljubne religije. Pojem islam namreč združuje milijardo in tristo milijonov ljudi, živečih v več kot sedemdesetih državah sveta,⁶ od katerih se velika večina odločno distancira od kakršnihkoli nasilnih dejanj. Islam kot vzrok za vznik teroristov, mučenikov in samomorilnih napadalcev, islam kot krivec in vzrok političnih nemirov, ki ogrožajo zahodno civilizacijo, pa je tisti problematični prevladujoči diskurz, ki v današnjem času zmotno ustvarja kulturo strahu pred to veroizpovedjo in bolj služi populistični demonizaciji islama kot religije nasilja kot pa predstavlja analizo, ki bi temeljila na dejstvih in resni argumentirani razpravi (Kulenović 2008, 12; 195).

Oziroma rečeno z besedami Tarika Kulenovića (2008, 13), akademika, muslimana in zahodnjaka, ki je v svojem delu *Politički Islam* prav tako analiziral vzroke za porast islamskih ekstremističnih organizacij: Eden izmed namenov te knjige je tudi odpravljanje strahu. Strahu pred drugačnim in nepoznanim. Čeprav sem se rodil in odraščal na Zahodu, ne razumem te nevarnosti. Kot Zahodnjak bi se moral bati islama, vendar kot musliman vem, da se nimam česa bati.

2.2 Raziskovalna vprašanja, hipoteze in metodologija

Tezo bomo osnovali na predpostavki, da je terorizem družbeni pojav, ki ga je treba raziskovati v okviru ideološko-politične paradigme, saj le-ta pomembno vpliva na našo percepcijo sveta in

⁶ Ozemlja z večinsko muslimansko populacijo (petdeset odstotkov ali več): Afganistan, Alžir, Azerbajdžan, Bahrajn, Bangladeš, Burkina Faso, Džibuti, Egipt, Eritreja, Etiopija, Gambija, Gvineja, Indonezija, Irak, Iran, Jemen, Jordan, Katar, Kirgizistan, Komori, Kuvajt, Libanon, Libija, Maldivi, Malezija, Maroko, Mavretanija, Niger, Nigerija, Oman, Pakistan, Savdska Arabija, Senegal, Sirija, Slonokoščena obala, Somalija, Sudan, Tadžikistan, Tanzanija, Tunis, Turčija, Turkmenistan, Uzbekistan, Zahodna Sahara in Združeni arabski emirati (Kulenović 2008, 200–204).

posledično tudi terorizma. Ideologija je namreč tista, ki prejudicira tako naše mišljenje kot tudi delovanje, in v tem kontekstu bomo predstavili, kako se ti ideološki konstrukti formirajo, kako delujejo in kako se navsezadnje tudi reproducirajo. Magisterij bo torej metodološko zasnovan na diahrono-historičnih analizah in teoretskih pojasnitvah pomena terorizma in pomena ideologije.

V 3. poglavju bomo tako najprej pojasnili pojem ideologije in razložili načine delovanja ideoloških konstruktov ter v ločenem podpoglavju vse skupaj navezali na teroristični napad na ZDA 11. septembra 2001, v 4. pa pojasnili genezo terorizma in skušali podati njegovo definicijo, opozorili pa bomo tudi na antagonizem med državnim terorizmom in terorističnimi organizacijami. V osrednjem delu magistrskega dela bomo skozi rabo zgodovinske metode pojasnili procese kolonizacije in nastajanja posameznih nacionalnih držav ter v tem okviru raziskovali samo genezo terorizma, nato pa pridobljene ugotovitve aplicirali na novodobne sisteme izkoriščanja in neenakosti v muslimanskih družbah, za tem pa za konkretno ponazoritev v 6. poglavju analizirali dva primera – Palestino in Irak, ki po našem mnenju tudi najbolje predstavita današnje povsem ideološko opredeljevanje tega, kaj je in kaj ni terorizem.

Pri tem bomo za izhodišče vzeli prevladujoče družbeno-politično prepričanje, da je bil napad na Irak s strani ZDA in njenih koalicijskih sil politično legitimno dejanje, utemeljeno na tem, da je to boj za svobodo, temu verjetju pa bomo v posebnem podpoglavju ob bok postavili palestinski boj za neodvisnost in priznanje državnosti, ki je v polju mednarodnih odnosov večinoma opredeljeno kot nelegitimno. V 7. poglavju bomo nato predstavili predloge oziroma naše videnje tega, kako bi mednarodna skupnost morala pristopiti k reševanju problematike terorizma, to navezali na Etiko in koncept Drugega ter pri tem nekoliko prostora namenili še filozofsko-kritičnim razpravam o tem, ali je v posameznih specifičnih okoliščinah mogoče trditi, da delovanja posameznih terorističnih organizacij v polju etično-moralnih sodb zasledujejo pravične cilje, in pod kakšnimi pogoji bi jih lahko upravičili, saj, kot izhaja iz zgodovine narodnoosvobodilnih bojev, so bile mnoge nekdanje teroristične organizacije skozi procese pridobivanja nacionalne suverenosti priznane kot povsem legitimna osvobodilna gibanja.⁷

Postavili bomo hipotezo, da je prav ideologija tista, ki določenemu dejanju podeli status legitimnosti ali pa ga označi kot nelegitimno, in ne neka objektivna pravičnost kot taka. Kar zadeva zakone in mednarodno pravo, je namreč v mednarodni skupnosti mogoče zaslediti vrsto

⁷ Oziroma kot se glasi znani rek: 'Zgodovino pišejo zmagovalci'.

antagonizmov in dvojnih meril, saj se še zlasti ZDA in Izrael pri svojih invazijah ne ozirata na mednarodno pravo in temeljna določila OZN (spoštovanje le-teh zahtevata zgolj od drugih) ter posledično s svojimi tako imenovanimi protiterorističnimi ukrepi le prispevata h krepitvi islamskega ekstremizma v vzhodnih družbah.

Na primeru Palestine in Iraka bomo torej naredili primerjalno analizo dveh samooklicanih bojev proti terorizmu in opozorili na kontradiktornost ideološko-političnega izjavljanja na eni in dejanskega početja na drugi strani. Teoretsko-analitični del magistrskega dela se bo osredotočil na analizo pojavov, ki so sledili prelomnemu 11. septembru, naše raziskovanje pa bo temeljilo tudi na tezi, da je napad na ZDA povsem predrugačil tako diskurz o terorizmu in teroristih kot tudi samo politično-ideološko polje mednarodne politike in mednarodnih odnosov, saj se v sodobnem mednarodnem okolju islamski politični boji oziroma terorizem predstavljajo kot nekaj izključno negativnega, v zadnjem času pa tudi čedalje bolj uporabljajo kot sredstvo zastraševanja, medtem ko se politično-vojaške akcije zahodnega sveta predstavljajo kot nekaj zelo pozitivnega, čeprav za sabo puščajo takšno opustošenje, da bi jih prav tako lahko označili za terorizem.

Skušali bomo odgovoriti na vprašanje, zakaj je tako, raziskovanje pa bo v tem delu temeljilo predvsem na teoretski analizi delovanja ideologije v okviru zahodne neoliberalne paradigme svobodnega trga, individualizma in demokracije ter njenega neposrednega avtoritarnega vpliva na pojavnost in vrednotenje sodobnega terorizma ter določevanja in opredeljevanja tega, kaj je tisto, kar je v sodobni družbi pomembno in v kar je treba usmeriti vse napore.

3 IDEOLOGIJA

3.1 Pomen in funkcije ideologije v zahodnih družbah

»Človek misli, Bog se smeje.«⁸

(judovski pregovor)

Začetke znanstvenih razpravljanj o ideologiji lahko, tako kot tudi sam pojav terorizma, najdemo v obdobju francoske revolucije, in sicer pri francoskem filozofu in revolucionarju grofu Destuttu de Tracyju, ki je leta 1796 skoval besedo ideologija ter jo opredelil kot 'znanost o idejah' (Althusser 2000, 83; Encyclopaedia Britannica 2014). Ko petdeset let pozneje izraz prevzame Karl Marx, ga na novo opredeli kot sistem idej in predstav, ki vladajo nad nekim posameznikom ali družbeno skupino, pri čemer ideologijo razume in razloži kot imaginarno konstrukcijo, kot čisto iluzijo, ki nima zgodovine, saj je sestavljena zgolj iz dnevnih usedlin edine polne, prave in pozitivne realnosti, realnosti konkretne zgodovine materialnih individuumov, ki prav tako materialno proizvajajo svojo eksistenco (Althusser 2000, 85).

Nato leta 1970 Louis Althusser napiše prelomno delo *Ideologija in ideološki aparati države*,⁹ kjer se pomembno distancira od klasičnega marksističnega pojmovanja ideologije ter pojem na novo opredeli v luči Lacanovega konceptualnega aparata, ki pri razmerju predstavljanja ločuje med simbolnim zastopstvom in imaginarno predstavo (Althusser 2000, 87; Felluga 2011a; Felluga 2011b), pri tem pa se pri svojem teoretskem delu sklicuje tudi na Freuda in Hegla (Močnik 1999, 9). Zagovarja stališče, da je ideologija »predstava imaginarnega razmerja med individuumi in njihovimi

⁸ S tako imenovanim 'božjim smehom' Kundera pojasnjuje predpostavko, da se Bog ob pogledu na mislečega človeka smeje zato, ker človek misli, vendar med mišljenjskim procesom resnica ves čas uhaja, saj človek nikoli ni tisto, kar misli, da je. Na ta način se mu tako ne izmika le resnica o njem samem, temveč tudi resnica o samem svetu (Kepic Mohar 2000, 85; Beck 2003, 201).

⁹ Močnik (1999, 7–8) sicer opozarja na pomanjkljivost te osrednje teoretske teze, kajti Althusser svojega koncepta natančno ne definira, temveč ga zgolj pojasnjuje. Česa več v zvezi z njim ne pove, kar pomeni, da je teza *Ideologija interpelira individuum v subjekte* »ena izmed tistih epohalnih teoretskih potez, ki nas prestavijo v nov problemski horizont, a nam ne povejo, v čem je zdaj novi teoretski problem« (Močnik 1999, 7). Močnik (1999, 8–14) tako v svojem delu *3 teorije: ideologija, nacija, institucija* (1999) opozori na pomanjkljivosti in dodatne podtone Althusserjevega temeljnega dela, ki jih ta ne razdela (spregleda na primer tradicijo Durkheima) oziroma jih pomanjkljivo in preohlapno predstavi, ter v tem smislu njegove koncepte dodatno razvije, pojasni in nadgradi v kontekstu (ponovne) navezave na Durkheima, Hegla in Freuda. Ker menimo, da sta za razumevanje koncepta in delovanja ideologije pomembni obe deli, tako Althusserjevo (1970) kot tudi Močnikovo (1999), bomo opredelitvi posameznih Althusserjevih konceptov dodali še Močnikove opombe oziroma njegove 'teoretske nadgradnje'.

realnimi eksistenčnimi razmerami« (Althusser 2000, 87), kar pomeni, da si v ideologiji ne predstavljamo svojih realnih eksistenčnih razmer, temveč zgolj svoje razmerje do njih (Althusser 2000, 89).¹⁰ Postavi tezo, da ideologija interpelira individuum v subjekte (Močnik 1999, 7; Althusser 2000, 95) in nagovarja oziroma naslavlja posameznike in posameznice tako, da se le-ti vedno odzovejo kot subjekti (Močnik 1999, 7), kar vodi v ugotovitev, da je vsak človek vselej že subjekt in se kot tak tudi nenehno udeležuje ritualov ideološkega prepoznanja (Althusser 2000, 98), oziroma kot pravi sam Althusser (2000, 96): »človek je po svoji naravi ideološka žival.«

V skladu z navedenimi ugotovitvami izpelje sklep, da se subjekti konstituirajo prek ideološkega mehanizma interpelacije,¹¹ kar ima za posledico, da se ljudje v nekem ideološkem sistemu prepoznajo in v njem delujejo povsem prostovoljno,¹² saj jim ideologija predstavlja »absolutno jamstvo, da je tako prav, in da bo vse dobro, seveda s pogojem, da subjekti prepoznajo, kaj so, in da se temu primerno vedejo /.../« (Althusser 2000, 106).¹³ Prepoznajo in priznavajo obstoječe stanje ter se vključujejo v prakse, ki jih proizvajajo ideološki rituali (prav tam), oziroma rečeno z Močnikovimi (1999, 8) besedami: »ogovorjenec in ogovorjenka se skoz interpelacijo prepoznata kot naslovnika, in skoz to (samo)prepoznavo si pridobita *priznanje*, da sta zares to, v kar sta se z odzivom vzpostavila, namreč, da sta 'ogovorjena subjekta'; in to subjekta prav na tem kraju, ki ga je ideologija že vnaprej pripravila in zanju postlala, kamor je ideološki diskurz zapisal njuno adresu, kamor ju je ideologija postavila.«

Iz navedenih teoretskih zastavkov Močnik (1999, 14) potrdi Althusserjeva sklepa, da je sleherni

¹⁰ Ta Althusserjeva teza izhaja iz Durkheimove opredelitve 'kolektivnih predstav', po kateri individuumi te predstave sprejemajo prek ritualov, pri čemer se same kolektivne predstave tudi reproducirajo v individualni psihi posameznikov skozi ritualne prakse. Tako zastavljenim Durkheimovim ugotovitvam Althusser odvzame spiritualne konotacije, izraz 'kolektivne predstave' zamenja z izrazom 'ideologija' ter se od Durkheima oddalji s tem, da področje svojega razpravljanja umesti v drugo teoretsko polje – v polje historičnega materializma (Močnik 1999, 10–11).

¹¹ Močnik (1999, 11–12) ta mehanizem poveže s Heglovo *Fenomenologijo duha* in interpelacijo dodatno pojasni kot nesimetrično strukturo, ki proizvaja učinek gospostva, kar posledično prinaša komplementarni učinek 'hlapčevstva' oziroma podrejenosti.

¹² Močnik (1999, 13–14) pri mehanizmih 'prepoznavanja' in 'priznavanja', kot jih v navezavi na Freuda uporablja Althusser, opozarja na dejstvo, da v Freudovem konceptu procesi identifikacije delujejo na ravni jaza in ne na ravni subjekta, kar pomeni, da ideologija ne more interpelirati individuumov kot subjekte, če jih nagovarja na ravni identifikacij jaza. Močnik (1999, 14) tako v tem kontekstu sicer priznava, da je na tej točki Althusserjeve razprave navezava na Freuda smiselna, vendar hkrati s tem tudi predlaga nekoliko drugačen pristop, saj navezava med historičnim materializmom in psihoanalizo predstavlja »klasični spolzki teren, na katerem je že marsikomu spodrsnilo« (prav tam). Tako Močnik (prav tam) zmanjša samo zahtevnost Althusserjevega pojma interpelacije in predpostavi, da »interpelacija deluje zgolj na ravni (imaginarnih jazovskih) identifikacij, ne na (simbolni) ravni subjektivacije.«

¹³ Odnos med Subjektom ideologije in interpelirancem kot subjektom pri Althusserju ni zadovoljivo pojasnjen, saj mu nezgodovinskih, transcendentnih, občih struktur ideološkega interpeliranja ni uspelo povezati z zgodovinsko specifičnimi 'realnimi pogoji eksistence', kot so razredni boj, prakse in institucije (Močnik 1999, 12). Posledično opozarja, da je Althusserju spodletelo pri »nemožnosti konceptualizacije odnosa med 'strukturo in zgodovino'«, kar naj bi bil tudi sicer »klasični žulj tako rekoč vsake teorije 'družbene strukture'« (prav tam).

praksa »mogoča samo prek neke ideologije in v njej«, kakor je tudi sleherna ideologija »mogoča le prek subjekta in za subjekte« (prav tam). Povezava med družbo, ideologijo in subjektom torej pomeni, da imajo družbene prakse za subjekte vedno neki smisel, ki je ideološki (oziroma je ideološko posredovan), kar vodi v dejstvo, da se sam smisel družbenega delovanja vzpostavlja in ohranja skozi procese interpelacije subjekta, njegovega umevanja, razumevanja in interpretacije ideoloških praks in diskurzov (Močnik 1999, 15–16).

Miti, ideje in ideologije tako predstavljajo trdnjavo družbene predstavotvornosti in živi vir smisla, brez katerega za člane neke družbe ni življenja (Velikonja 1996, 10), saj se ljudje kot subjekti konstruirajo šele takrat in s tem, ko se prek mehanizma interpelacije prepoznajo v določeni družbeni realnosti, ki jo je vzpostavila ideologija (Močnik 1999, 8). Vsi segmenti družbe imajo svoj ideološki sistem, ki predstavlja neke določene družbene institucije, skupine, vrednote in strategije kot še posebej pomembne. Te ponujajo totaliteto razumevanja sveta in zavzamejo gospodujočo razlago in miselni oklep, v katerem so združeni tako spoznavni, funkcionalni, čustveni kot tudi še mnogi drugi elementi, ki skupaj z ideološkim načinom dojetja stvarnosti obljublajo želeno prihodnost (Velikonja 1996, 10–11). Takšen sistem vrednot »pomeni družbi izvir, prvo resnico, s katero lahko razloži vse, in zadnje zatočišče, v katerega se lahko vedno zateče. Je njena najtrdnjša, navidez nezavzetna utrdba, ki omogoča obrambo pred perečimi dejstvi in ščiti zaloge pomena« (Velikonja 1996, 11). Tako lahko ideologijo razumemo kot družbeno vez, ki mora delovati povezovalno (Močnik 1999, 40), pri čemer v tem integracijskem procesu ideološki diskurz povsem sam vzpostavlja svojega naslovnika, te strukturne fikcije pa konkretni naslovniki dosegajo prek instance verjetja, ki jo lahko opredelimo kot subjekt, za katerega se predpostavlja, da verjame (Močnik 1999, 52).¹⁴

Ker sodobna individualistična družba potrebuje zelo dobro utemeljeno državo, da se ne bi razdrobila in razpadla, saj so meščanske družbe nenehno v nevarnosti, da spodkopljejo prav tiste vrednote, ki njih same legalizirajo (Eagleton 2008, 67), si mora uspešna zakonodaja priboriti ne le naše spoštovanje, ampak tudi čaščenje, k čemur pa pripomore prav ideologija. Kot funkcionalni državljani se moramo z zakonom poistovetiti in v njem odkriti imaginarno podobo nas samih, hkrati pa nas mora njegova veličina tudi ustrezno navdajati s strahom ter vzbujati v nas osuplost, ob

¹⁴ Ta izpeljava sicer izhaja iz Lacanove opredelitve subjekta, za katerega se predpostavlja, da ve. V tej konceptualizaciji se psihoanalitični proces začne z zahtevo, ki jo subjekt naslovi na analitika, nato ta zahteva zdrsi vzdolž črte identifikacije in doseže točko transferja – subjekta, za katerega se predpostavlja, da ve; ta se nato na tej točki obrne in se k subjektu vrne kot njegova nezavedna želja (Močnik 1999, 54–55).

kateri pokorno začitimo lastno nepomembnost. Na tak način to vezivo simbolnega reda v nas razvija imaginarno identiteto, hkrati pa prinaša s seboj tudi grozeči pridih realnega (Eagleton 2008, 58–59). In medtem ko v skladu z vseprežemajočo neoliberalno kapitalistično ideologijo¹⁵ tajimo svoje negativne plati in jih zgolj projiciramo drugam (Eagleton 2008, 69), ustvarjamo podobo našega zunanjega sovražnika, tako imenovanega Drugega, ki postane priročen katalizator naših strahov in frustracij. Terorist, ta nesprejemljivi Drugi, ki ga je treba uničiti in iztrebiti, namreč opravlja prav to funkcijo. Tako je potreba po nasprotnikih v današnji politiki dokaj jasna: »če so Sovjeti na zahodnem prizorišču nehali igrati vlogo drugega,¹⁶ lahko muslimani vedno vskočijo kot njihovi namestniki. Zahod ima po vsem sodeč potrebo po tem, da vseskozi priklicuje v življenje bavnava – naloga, ki jo zelo olajšuje dejstvo, da se ne manjka ljudi, ki ga sovražijo; rečeno s freudovskim besednjakom: želja mora sprevrženo podžigati lastno nasprotje« (Eagleton 2008, 101).

Na to opozarja tudi Said (1996, 425), ki navaja, da se je vse od razpada Sovjetske zveze dalje »nekaterim učenjakom in časnikarjem v Združenih državah zelo mudilo, da bi v orientaliziranem islamu našli novo cesarstvo zla. Tako so elektronska in tiskana občila preplavili poniževalni stereotipi, ki mečejo v en koš islam in terorizem, Arabce in nasilje ali Orient in tiranijo«, navedeno pa sovпада tudi s pisanjem Baudrillarda (2005, 16–17), ki nastalo družbeno situacijo po 11. septembru 2001 opisuje kot primerno okoliščino, da se pozicija nezaželenega Drugega, ki je za časa hladne vojne pripadala Sovjetski zvezi, zamenja in premesti v drugo pojavno obliko: »Če to sliko proporcionalno prenesemo, nekoliko spominja tudi na to, kar se je zgodilo na političnem področju z izbrisom komunizma in svetovno prevlado liberalne sile: v tem trenutku se je pojavil fantomatičen sovražnik, razširja se po vsem planetu, vznika v vseh režah oblasti: islam. Toda islam ni nič drugega kot premična fronta izkristalizacije tega antagonizma« (prav tam).

¹⁵ Ne vsi, vsak lahko uspe. Če s svojim družbenim položajem nisi zadovoljen, si za to odgovoren izključno sam. Začetke uveljavljanja te mantre sodobnega kapitalističnega sistema pa gre iskati v Čilu, kjer je po vojaškem udaru in umoru socializmu naklonjenega predsednika Allendeja oblast prevzel general Pinochet. Ta je nato vodenje ekonomije, ki se je takrat nahajala v globoki krizi, prepustil neoliberalnim ideologom Milтона Friedmana. Ker so ti s svojim delom uspeli prepородiti in oživiti čilsko gospodarstvo, se njihov uspeh šteje kot prvi praktični dokaz uspešnosti delovanja neoliberalne ideologije (Kulenović 2008, 19).

¹⁶ V zvezi z bipolarno delitvijo sveta na dva ideološko-ekonomska bloka v obdobju hladne vojne Kulenović (2008, 20–21) izpostavlja predvsem islamsko revolucijo v Iranu. Ko namreč leta 1979 pride na oblast Homeini, se islam oživi kot tretja, alternativna oblika pripadnosti nasproti socializmu in kapitalizmu. V tem obdobju se tako tudi islam uveljavi kot močno in pomembno revolucionarno gibanje, vendar se v takratnem obdobju zavoljo namenjanja vse pozornosti Sovjetski zvezi niso izražale potrebe po demoniziranju muslimanskih družb – ravno nasprotno: v boju Zahoda proti sovjetskemu komunizmu je imel pomembno vlogo prav politični militantni islam, ki je bil v navezi z ZDA tudi najbolj zaslužen za pregon sovjetske vojske iz Afganistana.

Tako se zdi, da je mednarodna politika zgolj nekoliko predrugačila svoj diskurz »in si za dežurnega sovražnika, tako kot nekoč sovjetsko 'carstvo Zla', zdaj izbrala t. i. 'os Zla', ki ji načelujejo države, kot sta Iran in Sirija (do pred kratkim pa tudi Afganistan in Irak)« (Fossati 2005, 51), iz česar sledi ugotovitev, da se je sovražnik, tisti nezaželeni Drugi, na katerega projiciramo svoje strahove, in ki ga po vsej sili želimo spreobrniti, zgolj zamenjal, medtem ko zahodne ideološke prakse ostajajo povsem enake, saj se skozi različna zgodovinska obdobja zgolj generirajo različni nasprotniki, ki pa so vsi vedno prikazani kot človeštvu najnevarnejši sovražniki in prinašalci brezmejnega zla, kar nato služi kot priročen izgovor in način, kako lahko večina najvplivnejših zahodnih demokracij upraviči svoje astronomsko visoke vojaške proračune in legitimira svojo globalno supremacijo oziroma težnjo po le-tej.

Zato tudi Badiou (1996, 23) opozarja, da zahodne družbe v relaciji do Drugega njegovo razliko sprejemajo le in izključno takrat, ko »je tisti, ki je drugačen, zagovornik parlamentarne demokracije, zagovornik tržne ekonomije, podpornik svobode mnenja, feminist, ekolog... /.../ Tako kot 'ni svobode za sovražnike svobode', ni spoštovanja za tistega, katerega razlika je ravno v tem, da ne spoštuje razlik. Dovolj je, če pomislimo na obsedeno sovraštvo zagovornikov etike do vsega tistega, kar spominja na muslimanskega 'integrista'«, kar pa vodi v preprost sklep: »Postani tak kot jaz in spoštoval bom tvojo razliko« (prav tam). Spoštovanje razlike Drugega se torej uveljavi le takrat, ko je ta v skladu z našimi predstavami, našimi željami oziroma z našo zahodno ideologijo, ki se zrcali v podobi bogatega, avtoritarnega Zahoda, ki naj bi sam določeval in usmerjal ideološko-politično podobo sodobnega sveta.

Posledično so tako muslimani kot tudi vsi Drugi, ki kot priseljenci bivajo v deželah širnega Zahoda, spoštovani, upoštevani oziroma 'primerno drugačni' le takrat, ko »so 'integrirani', če se hočejo integrirati (a če od blizu pogledamo, to spet ne pomeni drugega kakor: če hočejo *izbrisati* svoje razlike)« (prav tam). Podobno tudi Sen (2009, XIII) ugotavlja, da se številni mednarodni konflikti napajajo prav s tovrstnim negiranjem razlik med ljudmi in z vsiljevanjem ene in edine prevladujoče identitete, ki s spodkopavanjem vseh drugih oblik identitetnih pripadnosti povzroča nasilje v okviru meja samih nacionalnih držav ali pa tudi širše, globalno svetovno nasilje in terorizem (prav tam).

Ko se Ottomeyer (2000, 67–68) sprašuje, kakšno je ozadje takšnih ideološko-političnih konstruktov

in zakaj jim ljudje s takšno lahkoto podležejo, za razlago ponudi Freudov psihoanalitični model,¹⁷ po katerem se predvideva, da je subjektov Jaz vpet v naporno vojno na treh frontah: prva je realnost, ki jo moramo obvladovati in ki skriva nevarnosti, na katere se Jaz odziva z 'realnim strahom'; druga fronta je naš Nadjaz oziroma vest, ki lahko prav tako ogroža in plaši Jaz; tretja fronta pa so nezavedni impulzi, ki prihajajo iz 'Onega' – iz nagonskega življenja in telesne notranjosti, ki lahko v Jazu sprožajo strah pred izgubo nadzora. »Strahove, ki so posledica srečanja z našim Nadjazom in Onim, lahko kot 'strah vesti' in 'nevrotični strah', ki oba izvirata iz notranjih konfliktov, postavimo nasproti 'realnemu strahu', ki izvira iz zunanjih in družbenih konfliktov. Rasistični demagogi izmenično in spretno igrajo na vseh klaviaturah strahov« (Ottomeyer 2000, 68). Iz tega sledi, da se v vsaki posamezni družbeni skupnosti »neko število živih bitij, bodisi živalska čreda ali človeška množica, brž ko se zbere, instinktivno podvrže avtoriteti nekega poglavarja« (Le Bon v Freud 2007, 262–263).

V registru množične psihologije to pomeni, da je množica zelo dovzetna za vplive iz okolja, je lahkoverna in nekritična, ne pozna dvomov in negotovosti oziroma dvomov o resničnem in lažnem. Z lahkoto gre do skrajnosti, je netolerantna in slepo zaupa avtoriteti. Množica namreč

/.../ misli v podobah, ki prikličejo druga drugo po asociativni poti, kot pri posamezniku v stanju prostega fantaziranja, in nikakršna razumna instanca ne preverja njihovega ujemanja z dejanskostjo. /.../ Množico, ki je nagnjena k samim ekstremom, pa je mogoče zganiti samo s pretirano velikimi dražljaji. Kdor hoče učinkovati nanjo, ne potrebuje logičnega odmerjanja argumentov, slikati mora s kar najmočnejšimi barvami, pretiravati in ponavljati zmeraj isto (Freud 2007, 260).

V tako generirani ideološki množici posameznik kot individuum izgine in se spoji s kolektivno identiteto, ta konstruirana skupnost pa nato ne pozna več dvomov o resničnem in lažnem, saj slepo zaupa avtoriteti: »Od svojih junakov zahteva, da so močni, celo nasilni. Hoče biti obvladovana in zatirana in hoče se bati svojega gospodarja« (Freud 2007, 261).¹⁸ Pri tem so množice tudi zelo

¹⁷ Močnik (1999, 64–66) v navezavi na Freudov koncept zavesti in Marxov koncept ideologije mehanizme ideološke interpelacije sicer pojasnjuje s povezavo »med socialno zahtevo po smislu in individualno željo« (Močnik 1999, 66), ob čemer glede na Lacana izpostavi, da vsaka individualna želja podpre identifikacijsko razmerje kot brezpogojno, se zavrti okoli točke transferja ter se nato vrne k subjektu kot ideološka interpelacija.

¹⁸ Podobno izpostavlja tudi Smith (2005, 37), ki posamezna občutenja, vezana na nacionalnost in domovino, opisuje kot

dovzetne za sugestivne vplive, pod katerimi se z lahkoto predajo nekim skupnim idealom, ki jim nato pripisujejo nekakšno skrivnostno, neustavljivo moč, imenovano prestiž, ki predstavlja neke vrste gospostvo, ki ga nad nami izvaja posameznik, delo ali ideja. Povsem ohromi našo kritično sposobnost in nas navda z začudenjem in spoštovanjem. Občutek, ki ga zbuja, naj bi bil podoben fascinaciji hipnoze (Freud 2007, 263).¹⁹ Ob vsem navedenem bi lahko ugotovili, da tovrstna psihološko-spolitizirana oblika množične zaslepljenosti pri pripadnikih neke skupnosti prej predstavlja svojevrstno versko zamaknjenost kot pa kakršnekoli oblike racionalnih oblik odločanja, kakor tudi sam nacionalizem prej spominja na politično religijo kot pa na kako argumentirano politično ideologijo (Smith 2005, 51).

Tako ustvarjena družbena konstrukcija predanosti skupnim idealom in ideologijam pa se najbolje vzpostavlja prav skozi politično-propagandno retoriko pripadnosti skupnosti, ki nujno potrebuje nekaj ali nekoga, v našem primeru torej negativno koncipiranega, problematičnega in nezaželenega muslimanskega Drugega, da se lahko nasproti njemu sama pozitivno opredeli in identificira, oziroma kot pravi Said (1996, 75): »Dovolj je, da 'mi' določimo meje v svoji glavi: 'oni' s tem postanejo 'oni' in tako njihovo ozemlje kot njihova mentaliteta sta s tem označena kot drugačna od 'naših'. Tako moderne kot primitivne družbe torej delno pridejo do občutka svoje identitete negativno.«

Podobno izpostavlja tudi Močnik (1999, 97–98; 106–108), ki v polju razumevanja družbe kot skupnosti identiteto opredeli kot samodefinicijo, v kateri singularnost izjave pripadnosti nekemu narodu, na primer 'Jaz sem Anglež', označi kot »terorizem identitetnih izjav in identitetnih občestev« (Močnik 1999, 108),²⁰ pri čemer ima tovrstno izrekanje nacionalne identitete to lastnost, da je nujno, če je le mogoče, hkrati s tem pa se v tovrstnih samoopredelitelvenih izrekanjih tudi izraža najbolj čista forma ideološke interpelacije, »zato v nacionalno konstituiranih občestvih

takšne ideje in prepričanja, ki se pri zasledovanju svojih ciljev raje opirajo na nasilje kot pa na racionalno razpravljanje in tehtno odmerjanje argumentov.

¹⁹ Ob tem lahko še zapišemo, da so izhodiščni pogoji uresničevanja ideološke interpelacije izpolnjeni tako, da pride do brezpogojne identifikacije s subjektom, za katerega se predpostavlja, da verjame, pri čemer interpret takšnih verjetij ne sprejme le kot možna, temveč tudi kot nujna verjetja: »interpret, ogovorjenec, naslovljenec začne 'zares' verjeti v verjetja iz verovanskega ozadja izreka« (Močnik (1999, 56).

²⁰ Močnik (prav tam) v zvezi s to navedbo še dodatno zapiše, da tovrstni terorizem ne predstavlja le patologije, temveč tudi normalo vsakdanjega življenja, ki se ji glede na današnjo družbeno situacijo praktično ni mogoče izogniti: »glede na to, da brez identitete ni občestev, torej tudi reprodukcije ni, ni dela ne življenja, se moramo raje sprijazniti, resignirati, da ta teror sodi h *condition humaine* /.../ Seveda pa razne družbe ta teror organizirajo različno – ne organizirajo ga vse tako teroristično kot naša sedanja, upam, da naša 'trenutna' občestva« (prav tam).

poteka nenehen ideološki boj, za to, katera posebna ideologija bo naddoločala formalni dispozitiv nacionalne integracije« (Močnik 1999, 100). Tako vsiljevanje domnevno edine identitete, kot smo predstavili z Močnikovimi besedami, tudi Sen (2009, XI) opredeli kot pogosti in bistveni element podpihovanja nestrpnosti in sektaških spopadov,²¹ saj kadar pripadnikom določene skupnosti »vsiljujejo eno samo in agresivno identiteto, ki jo pridigajo spretni mojstri terorja, se razplamti sovraštvo« (Sen 2009, 2).

Tovrstno družbeno realnost in samo kreiranje pozitivne identitete neke skupnosti pa lahko še dodatno razložimo s psihološkimi procesi identifikacije, ki jo psihoanaliza opredeljuje kot najzgodnejši izraz čustvene vezanosti na kako drugo osebo. V okoliščinah tvorbe simptomov, torej potlačitve, in gospodovanja mehanizmov nezavednega se dogaja, da postane izbira objekta spet identifikacija, jaz pa prevzame lastnosti objekta. Identifikacija postane po regresivni poti, z introjeksijo objekta v jaz, nadomestek za libidinalno vezanost na objekt. Nastane lahko pri vsaki na novo odkriti skupni točki z osebo, ki ni objekt seksualnih gonov, in bolj ko je skupna točka pomenljiva, bolj je lahko tudi uspešna delna identifikacija, ki lahko postane začetek nove vezi (Freud 2007, 284–286). Tako je »narava vzajemne vezanosti množičnih individuov te vrste identifikacija, se pravi identifikacija preko pomembne afektivne skupne točke; in domnevamo lahko, da je ta skupna točka način vezanosti na vodjo« (Freud 2007, 286–287).

Stremljenje identifikacije je torej napraviti lasten jaz podoben drugemu jazu, ki smo si ga vzeli za vzor, kar pomeni, da določen individuum kot del takšne množice in kot subjekt omenjenih procesov postavi na mesto svojega ideala jaza (političnega) voditelja svoje skupnosti, ponotranji ideje, ki jih ta zastopa, in postane specifično predvidljiv tip množičnega individuuma. Tako vzpostavljena primarna množica predstavlja določeno število posameznikov, ki so postavili enak objekt na mesto ideala jaza in se nato v svojem jazu med seboj identificirajo, pri čemer jaz tudi sprejme iz vpliva okolja zahteve, ki mu jih ta postavlja, čeprav jim ne more vedno ustreči. Človek, kadar sam ne more biti zadovoljen s svojim jazom, lahko doseže zadovoljitev v idealu jaza, ki ga je diferenciral od jaza. Pri tem pa vpliv na neki subjekt ne izhaja samo iz vodje, temveč tudi vsak posameznik vpliva na

²¹ Sen (prav tam) v svojem delu *Identiteta in nasilje: iluzija usode* (2009) prav tako opozarja na to, da »surovo popačimo svojo skupno človeškost, kadar raznovrstne delitve po svetu poenotimo v en domnevno dominanten sistem klasifikacije – na podlagi religije, skupnosti, kulture, naroda ali civilizacije (in ga imamo za edinega zveličavnega v kontekstu tega konkretnega pristopa k vojni in miru). Tako enostransko deljeni svet je mnogo bolj sporen kot veselje pluralnih in raznolikih kategorij, ki oblikujejo svet, v katerem živimo.«

drugega posameznika, kar ima za posledico izginjanje zavestne posamične osebnosti, prevlado afektivnosti in nezavedno duševnega, nagnjenje k takojšnji izpeljavi porajajočih se namenov in orientacija misli in občutij v isto smer (Freud 2007, 286; 288; 294–295; 300).²²

Tako Chomsky (1988, 185) kot klasično metodo pridobivanja soglasja ljudskih množic za določeno vrsto politike izpostavlja generiranje in vzpostavljanje strahu. Če nam namreč uspe določeno vrsto populacije prepričati, da so njihova življenja in blagostanje ogrožena zaradi neke sovražne entitete, potem bodo podprli tudi tiste programe in ukrepe, ki bi jim v drugačnih okoliščinah sicer zanesljivo nasprotovali, vendar v primeru aktivacije politične propagande, ki uporablja apokaliptične izraze in naznanja pogubo, če se ne gre v tako imenovani preventivni napad proti neki sovražni entiteti, ljudstvo tovrstne ukrepe razume, sprejme in podpre kot neizogibno nujnost za obvarovanje lastnih življenj. Omenjeni avtor (prav tam) torej politično propagando opredeljuje kot tisti mehanizem, ki je v prvi vrsti namenjen temu, da prek potenciranega demoniziranja aktualnih političnih nasprotnikov prestrašenim množicam vceplja občutke strahu in negotovosti.²³

In ker za človeka kot pripadnika skupnosti velja, da bo kot posameznik v množici deloval povsem drugače, kot bi čutil, mislil ali deloval sam zase, saj lahko vsak pripadnik družbe zlahka in povsem prostovoljno žrtvuje svoj osebni interes za skupno dobro, to pomeni, da v poslušnosti novi avtoriteti »pravzaprav ni tako čudno, če vidimo, da posameznik v množici dela in dopušča stvari, od katerih bi se v privajenih življenjskih okoliščinah odvrnil /.../« (Freud 2007, 266–267). Pomembne značilnosti posameznika v množici se tako kažejo v slabitvi zavestne osebnosti in prevladi nezavednega, v orientaciji občutij in misli v isto smer zaradi sugestije in nagnjenja k takojšnjemu uresničenju sugeriranih idej, pri čemer pa takšno družbeno delovanje posameznika ne izhaja več iz prvenstveno njegovih občutij, saj je sam postal bolj ali manj brezvoljni avtomat, ki družbenega

²² Sen (2009, 5) sicer v kategorizaciji človeka kot subjekta, ki ima možnost izbire, trdi, da se lahko ljudje prosto odločamo o tem, »kako bomo svojo zvestobo in prioritete razdelili med različne skupine, ki jim vsem lahko pripadam« (prav tam), kar utemeljuje z navedbo, da »kar drži za osnove ekonomije, drži tudi pri kompleksnih političnih in družbenih odločitvah. Tudi če nekdo neogibno velja – v svojih in tujih očeh – za Francoza ali Juda ali Brazilca ali afriškega Američana ali (sploh v kontekstu trenutnih vrenj) za Arabca ali muslimana, se mora še vseeno odločiti, natančno kakšen pomen bo pripisal tej identiteti v primerjavi z drugimi kategorijami, ki jim tudi pripada« (prav tam).

²³ Chomsky (prav tam) v zvezi s to navedbo še posebej izpostavlja tedanjo Reaganovo administracijo, katere agitprop je uspel ustvariti dobršno mero raznovrstnih državnih sovražnikov oziroma demonov: Sovjetsko zvezo, PLO, Gadafija, sandiniste v Nikaragvi in teroriste v Salvadorju. Čeprav ameriška javnost sprva ni bila prepričana, da vsi navedeni zares ogrožajo njihov obstoj, je po izjavah številnih različnih politikov, na primer ta, da je namen imenovanih sovražnikov zavzeti ZDA in jih izropati (Johnson v Chomsky 1988, 186), grožnja nenadoma pridobila na verjetnosti in postala precej kredibilna, kar je povzročilo, da se je propagandna kampanja izkazala kot učinkovita za pridobitev javnega mnenja na stran k vojni kliče politike.

dogajanja ne reflektira, temveč se mu zgolj pridružuje in ga odobrava (Freud 2007, 258). Tako zaradi anonimnosti in brezbržnosti množice povsem uplahne občutek odgovornosti, ki drugače vselej zadržuje posameznika (Le Bon v Freud 2007, 257).

Agitacija proti tujcem, proti nezaželenemu Drugemu, pa je mogoča tudi zato, »ker imamo 'zunaj', v konkurenčni in proporcionalno urejeni družbi v resnici mnogo nerešenih problemov. Strahovi pred konkurenco so se zaostri predvsem pri tistih, ki morajo imeti občutek, da sedijo na spolzki veji, kar je omogočeno tudi z njihovo nizko stopnjo izobrazbe« (Ottomeyer 2000, 68). Pri tem v človeku tudi izgine delitev med zasebnim in javnim, kajti posameznik se pozunanji, njegov mikrokozmos pa obvladujejo zgolj velike, pomembne teme. Do rojstva političnega mita namreč pride »v trenutku, ko se družbena travma – tesnobne situacije, kriza ali pomanjkanje – prelevi v psihično. Družbeno, politično, razredno, nacionalno itn. postane osebno: posameznik postane predstavnik splošnega. Vladajoča mitska razlaga sveta osvoji, preplavi človekovo potrebo po osmišljanju sveta, saj poleg sebe ne trpi nobene druge« (Velikonja 1996, 22–23).

Politično-ideološka agitacija tako deluje tudi v mehanizmih zamenjevanja splošnega z osebnim, svoje naslovnike pa uspe prevzeti s tem, da oblikuje njihov pogled na svet in si prisvoji njihova dejanja. Nekaj splošnega, ki deluje kot uniformirana partikularna izbira, pridobiva druga imena: nacionalno, družbeno, svetovnonazorsko in tako dalje, kar nato v družbenem diskurzu tudi postane edina veljavna in dovoljena osebna identifikacija (Velikonja 1996, 22),²⁴ oziroma rečeno s Freudom (2007, 291–292): Jaz postane vse bolj nezahteven in skromen, objekt pa vse bolj veličasten in dragocen. Nazadnje je vsa jazova ljubezen do sebe v posesti objekta, kar nato posledično pripelje do samožrtvovanja jaza. Objekt torej jaz tako rekoč poišče. Poteze ponižnosti, omejevanje narcizma in oškodovanje samega sebe se nato v skrajnem primeru le še stopnjujejo, in ko se čustvene zahteve umaknejo, ostanejo edini vladar. Subjektova kritična misel s te plati povsem izgine, saj je vse, kar objekt stori in zahteva, za nas povem pravilno, logično in samoumevno. Vest se ne oglašča pri ničemer, kar se zgodi v prid objektu ali kar objekt zahteva, saj v tovrstni zaslepljenosti lahko postanemo zločinci, ne da bi to kakorkoli obžalovali.

Na tak način se konstituira ideološka pripadnost določeni politični agendi, ki neko »družbeno

²⁴ V tem smislu tudi Sen (2006, XIV) izpostavlja, da lahko redukcijem visokih teorij veliko prispeva k nasilju netransparentne politike.

kohezivnost gradi 'od zunaj', prek odločilnega pogleda naprej, v predpisano prihodnost. Družbo drži skupaj le skozi stanje stalne napetosti, boja, ogroženosti; nikakor pa brez tega. Zadovoljiti mora še neizpolnjene zahteve, pretenzije, ponuditi perspektive, organizirati nezadovoljstvo« (Velikonja 1996, 24). Ker vsi ljudje potrebujemo temelj, na katerem lahko stojimo, je ob dejstvu, da je človeška realnost krhka, saj je nenehno podvržena tako ustvarjanju kot tudi uničevanju, pojav patriotizma in skrajnega ksenofobičnega nacionalizma rezultat odziva na ta strah (Said 1996, 409). Lastne tesnobe, ogroženost, želje po moči in družbena nezadovoljstva se uspešno premestijo v zunanji svet, v nekega zunanjega sovražnika,²⁵ saj se naše osebne želje in pričakovanja boljše prihodnosti pretvorijo v neki nacionalni program in politični diskurz, po katerem naj bi se naša pričakovanja izpolnila takrat in s tem, ko bomo končno premagali in zatrli tistega, ki je v nekem danem prostoru in času opredeljen kot krivec in vzrok za naše nezadovoljstvo, saj je v vsaki družbi konstrukcija identitete vedno povezana z razporeditvijo posedovanja moči med različnimi pripadniki določene skupnosti (Said 1996, 408).

Podobno piše tudi Šabec (2006, 148–149), ki oblikovanje različnih identitet opisuje »kot del 'igre specifičnih oblik moči', zaradi česar so bolj posledica razlik in izključevanj kot pa znamenje identičnih, naravno konstruiranih skupnosti.« To pomeni, da same identitete nastanejo v odnosni relaciji do razlike oziroma različnosti, odnosi z Drugimi pa so tudi sam bistveni konstitutivni element le-te. Za formacije identitetnih pripadnosti je tako ključen obstoj različnega Drugega, in lahko zapišemo, da je sam institut identitete »oblika družbenega življenja in kot taka ideološki koncept v zgodovinskem procesu oblikovanja kultur« (Šabec 2006, 149).

Ideologijo oziroma ideologije bi lahko razumeli kot premišljeno osmišljanje politike v njenih najrazličnejših oblikah – kot takšno konfiguracijo politične misli, ki vpliva na oblikovanje prevladujočih skupinskih identitet in politik neke kulture in njenega ideološkega sistema, pri čemer se nato njeni resnični učinki izrazijo v prevladujočem, družbeno sprejemljivem, tako imenovanem 'normalnem' vedenju (Freedon v Kulenović 2008, 15), ki pa ni nič drugega kot le večinsko, prevladujoče vedenje določene družbe in nima nikakršne zveze s tem, ali je samo po sebi dobro ali

²⁵ Kar zadeva tovrstno problematično percepcijo Arabcev, se je ta še zlasti okrepila po vojni leta 1973, ko je nekdanjo tujost Juda nadomestila stereotipizacija Arabca in se kot taka vsepovsod začela pojavljati kot nekaj neizmerno nevarnega in grozečega: »Redno so tiskali sličice, na katerih je bil upodobljen arabski šejk, ki stoji za bencinsko črpalko. Ti Arabci pa so bili jasno 'semitski': njihovi zašiljeni kljukasti nosovi in prežeči izraz na zlobnih brkatih obrazih so bili (za večinoma nesemitsko prebivalstvo) jasni opomniki, da so na dnu vseh 'naših' težav – v tem primeru je šlo predvsem za pomanjkanje bencina – 'Semiti'. Prenos popularnega antisemitskega sovraštva od judovske tarče na arabsko je bil gladek, saj je bil lik v bistvu enak« (Said 1996, 352).

slabo.²⁶ Ker je sodobna civilizacija nagnjena k temu, da vrline opredeljuje z retoriko moralnih navad, kot so svoboda, preudarnost, vzdržnost, poslušnost, vestnost, samodisciplina in podobno, je, če zlo ni predstavljeno kot prepričljivo realno, naši tako imenovani kreposti, ki je temu slabemu postavljena naproti, odvzeta vsaka vrednost (Eagleton 2008, 69), kar posledično pomeni, da se pozitivna identiteta vsake družbe najlaže vzpostavi tako, če se postavi nasproti nekomu ali nečemu, kar je od nje različno, nato pa to različno razglasi kot slabo, nezaželeno oziroma Drugo. Podobno piše tudi Said (1996, 408), ki izpostavlja, da

razvoj in ohranjanje vsake kulture zahteva obstoj drugega, drugačnega in konkurenčnega alter ega. Konstrukcija identitete – identiteta, bodisi Orienta ali Okcidenta, Francije ali Britanije, ki je sicer očitno zbirka posebnih kolektivnih izkušenj, je namreč navsezadnje konstrukcija – vključuje vzpostavljanje nasprotij in »drugih«, katerih dejanskost je vselej podrejena trajni interpretaciji in reinterpretaciji njihove različnosti od »nas«. Vsaka doba in družba ponovno ustvarjata svoje »Druge«. Identiteta sebstva ali »drugega« torej še zdaleč ni nekaj statičnega, temveč močno obdelan historični, družbeni, intelektualni in politični proces, ki teče kot boj, v katerega so vključeni posamezniki in institucije v vseh družbah. Današnje razprave o »francoskosti« in »angleškosti« v Franciji oziroma Britaniji ali o islamu v državah, kot sta Egipt in Pakistan, so del istega interpretativnega procesa, ki vključuje identitete različnih »drugih«, bodisi obstrancev in beguncev bodisi odpadnikov in nevernikov. V vseh primerih bi moralo biti jasno, da ti procesi niso miselne vaje, temveč nujni družbeni boji, ki vključujejo tudi taka konkretna politična vprašanja, kot so zakoni o priseljevanju, zakonodaja o osebem vedenju, vzpostavitev pravovernosti, legitimiziranje nasilja, ali upora ali obeh, značaj in vsebina izobraževanja in usmeritev zunanje politike, ki ima zelo pogosto opraviti z določitvijo uradnih sovražnikov.

Če torej pravkar predstavljeni razlagalni model navežemo na percepcijo muslimanskega Drugega, lahko rečemo, da tak mehanizem premestitve uspešno naslovi notranje napetosti in strahove ljudskih množic tako, da se le-ti preusmerijo proti zunanjemu sovražniku – v našem konkretnem

²⁶ V skladu s to ugotovitvijo in v navezavi na percepcijo muslimanskih družb kot od zahoda različnih ter posledično tudi 'problematičnih' opozarjamo na dejstvo, da so tovrstni ideološki sistemi v posameznih družbah izredno odporni proti kakršnimkoli spremembam ali drugačnim mišljenjem, saj sami zasedajo pozicijo, ki naj bi bila po mnenju večine moralno nevtralna in objektivno veljavna (Said 1996, 258), kar pomeni, da se tako ustvarjena ideološka konstrukcija realnosti in njej inherentnih vrednot prikazuje kot samoumevna in objektivna resnica, čeprav to seveda ni.

primeru torej proti teroristom,²⁷ sicer pa tudi proti vsem tistim, ki jih lahko zaradi njihove različnosti v razmerju do nas označimo kot 'tisti Drugi', kar pa v naše družbeno okolje tudi prinese določene problematične posledice, ki jih Žižek (2007, 55) pojasnjuje takole: ker je Drugi »v prvi vrsti Reč, travmatični vsiljivec, čigar drugačen način življenja /.../ nas moti, s svojo prevečno bližino meče iz tira naš način življenja, to lahko izzove agresivne reakcije, ki težijo k odpravi tega motečega vsiljivca.«

Takšne reakcije pa so še posebej nevarne takrat, ko postanejo organizirane s političnimi agendami, na kar opozarja tudi Ottomeyer (2000, 68): »Ksenofobi demagogi – personalizirani – realni strah ljudi sistematično mešajo s strahom pred vestjo in strahom pred lastnimi nagonskimi impulzi tako, da nastane precej eksplozivna mešanica. Tujec lahko uteleša nepriljubljene vidike naše vesti ter tudi nevarne vidike našega nagonskega življenja, ki jih lahko tedaj napadamo na zunanjem odru«, kajti ljudje so, in to ne glede na to, v kateri državi živijo, vedno dojemljivi za klic siren uradne propagande k obrambi domovine, narodne časti, nacionalne identitete in podobnih simbolnih vrednot, kadar se počutijo ogrožene, pri čemer je povsem nerelevantno, v kakšnem političnem sistemu živijo (Del Ponte 2009, 112–113), saj bodo ob dobri propagandi »tudi najbolj puhli argumenti dobili težo in sooblikovali mnenje prestrašene javnosti« (Fossati 2005, 146).²⁸

Klein (2012, 228) prav tako navaja, »da so ljudje v času krize pripravljeni prepustiti veliko oblasti vsakomur, kdor trdi, da ima čarobno zdravilo – bodisi da je kriza finančni zlom bodisi teroristični

²⁷ Na tem mestu želimo dodatno opozoriti še na historično dimenzijo koncepta Drugega, ki je mnogo daljša, kot je zgodovina terorističnih napadov na ZDA. Kot namreč piše Said (1996, 17; 19; 39), odnos med Vzhodom in Zahodom predstavlja že dalj časa trajajoče vzpostavljanje in ohranjanje različnih stopenj dominacije, pri čemer se je podoba in ideja zahodnega človeka kot superiornega nad nezahodnim začela še zlasti intenzivno razvijati v procesih kolonialnih osvajanj od 18. stoletja dalje, ko so se na Zahodu začela oblikovati mnenja in stališča o tem, kdo ali kaj je Vzhodnjak, pri čemer le-ta niso temeljila na kakršnikoli empirični realnosti, temveč so bolj ali manj odražala skupek investicij, želja, potlačitev in projekcij, kar pomeni, da zgodovina percepcije Vzhoda, kot ga vidi in razume Zahod, temelji na dolgoletnem prepletu ideologije, politike in logike moči. Tako se je koncept Drugega že povsem asimiliral v družbeno-politično nadstavbo in nato v različnih obdobjih družbene krize bolj ali manj intenzivno prihajal na površje, še zlasti pa od petdesetih let prejšnjega stoletja dalje, ko v ZDA nihče ni mogel spregledati, da je Vzhod v tem obdobju vselej predstavljal nevarnost in grožnjo, čeprav je beseda pomenila tako tradicionalni Orient kot Rusijo (Said 1996, 41), kar je vodilo v to, da je postal arabski musliman precej pogosto upodabljan lik tako v ameriški popularni kulturi kot tudi v akademskem svetu (Said 1996, 351). Tako je tudi sam islam kmalu postal simbol za nasilje, uničenje in demonskost (Said 1996, 82). Ta strah pred 'tujim' pa se je nato še posebej okrepil po 11. septembru 2001, ko so sovražnosti in najrazličnejši strahovi pred 'nevarnimi tujci' oziroma konkretno muslimani prerasli v neobvladljive razsežnosti.

²⁸ V kontekstu razlage sodobnih nacionalističnih ideologij o tem piše tudi Smith (2005, 46), ki pravi, da nacionalistični ideologi kolektivno pripadnost narodu postavljajo na najvišje mesto, ljubezen do domovine pa v tem smislu tudi predstavlja največjo in temeljno politično krepost. Prav ta ideološki moment pa pomeni nevarno priložnost za vznik pozivov k obrambi narodne časti in 'domačega ognjišča' ter vpeljave najrazličnejših vojaških manevrov v okviru retorike samožrtvovanja za dobro 'naše dežele', kar Kedourie (prav tam) prav tako označi kot tisto abstraktno ljubezen, ki neti in povzroča najbolj strašljiva in nečloveška dejanja.

napad, kakor je kasneje pokazala Busheva administracija.« Ker so teroristični napadi 11. septembra v ameriški družbi ustvarili stanje globoke zmedenosti, kolektivne regresije, tesnobe in strahu – se pravi stanje šoka –, je vlada ZDA na čelu s predsednikom Georgeem W. Bushem kot očetovsko figuro »takoj izrabila strah, da je zaigrala vlogo zaščitniškega roditelja, ki je pripravljen braniti 'domovino' in njeno prebivalstvo z vsemi potrebnimi sredstvi« (Klein 2012, 64), oziroma rečeno z besedami Hannah Arendt (2013, 62): »Bolj ko je pacient bolan, verjetneje je, da bo imel kirurg zadnjo besedo«, kar pa navsezadnje tudi sovпада s Freudovo (2007, 266–267) pojasnitvijo: »V poslušnosti novi avtoriteti smemo svojo poprejšnjo 'vest' zanemariti in se predati vabi doseganja ugodja, ki ga nedvomno dosežemo, če prekličemo svoje inhibicije. Torej pravzaprav ni tako čudno, če vidimo, da posameznik v množici dela in dopušča stvari, od katerih bi se v privajenih življenjskih okoliščinah odvrnil /.../.«

Tako bi lahko zapisali, da se prek takšnih ideoloških mehanizmov ustvarjata tudi koncept in definicija samega terorizma in vseh z njim povezanih ukrepov, diskurzov in miselnih procesov, kajti terorizem ni, kot trdi Coady (v Primorac 2005, 31), »tehničen pojem, ki bi pripadal kaki znanosti; doma je v polemičnem, ideološkem in propagandnem kontekstu ali, kar je manj moteče, v visoko političnem.«²⁹ Že dejstvo, da ko nekdo izreče besedo terorizem in večina ljudi pomisli na 11. september, ne pa na primer na uničen Irak ali na dan, ko se je začela kaka druga, veliko hujša morija, priča o tem, da nekaterim dogodkom povsem nekritično pripisujemo terorističnost, medtem ko drugim, ki lahko vsebujejo prav tako ali pa še hujše nasilje, ta status odrekamo. Takšno selekcionirano pojmovanje tako ne temelji na nekih univerzalnih normah, ki bi jih določalo objektivno in ideološko nezaznamovano pravo, kot bi morda kdo utegnil pomisliti, temveč ima svoje izvore v institutu ideologije, na kateri navsezadnje tudi temelji sam pravni sistem in njegovo izvrševanje.³⁰

V naslednjem podpoglavju bomo predstavljeni razlagalni koncept delovanja ideologije navezali na dogodek, ki je drastično spremenil tako diskurz o terorizmu kot tudi precejšen del politike

²⁹ O tem več v 4. poglavju.

³⁰ Badiou (1996, 29) v zvezi z institucijo prava prav tako izpostavlja, da so zakoni, regulacije človekovih pravic in drugi podobni normativi vedno že *tu in so* kot taki že vnaprej določeni, da se na njihovi podlagi izrekajo določene sodbe, pri čemer pa je problematično to, da se v polju Prava kot takega ni dovoljeno spustiti do samih temeljev takšnih Zakonov, »do konservativne identitete, ki ta 'zakon' podpira« (prav tam). Na tak način tudi same družbene ideologije utrjujejo »vrednost oboroženim utrdbam Prava« (prav tam), s čimer pa je tudi »onemogočeno vsako kolektivno združevanje okoli misli, ki ji daje moč tisto, kar je mogoče (in kar je potemtakem tudi treba) narediti *tu in zdaj*« (prav tam).

zahodnega sveta, ter v skladu z zapisanim argumentirali stališče, da so družbene prakse, ki skušajo svet interpretirati in uravnavati izključno na podlagi zahodnih ideoloških meril, škodljive, predvsem pa tudi nepravilne, saj za retoriko širjenja tako imenovanih demokratičnih vrednot tistim, ki svojo družbeno realnost urejajo drugače od zahodnih ideoloških praks, večinoma ležijo povsem drugačni interesi od teh, ki se razglašajo v uradnih političnih agendah zahodnih družb.

3.2 Ideologija skozi prizmo 11. septembra 2001

11. september 2001 kot dan,³¹ ko so bile ZDA tarča terorističnega napada, izvedenega s strani radikalne fundamentalistične organizacije Al Kaida,³² je bil tisti mejnik, ki je povzročil, da so se razmišljanja in diskurzi o terorizmu drastično spremenili (Fossati 2005, 130). Omenjeni napad tako lahko označimo kot svojevrstni absolutni dogodek, izvorno stanje, ki je povzročilo še množico drugih dogodkov (Baudrillard 2002, 6), hkrati pa tudi kot datum, ko se je milijonom ljudi razbil svet, kakršnega so poznali (Klein 2012, 31), saj smo se nenadoma »znašli v nekakšnem letu nič, v katerem je bilo vse, kar smo vedeli o svetu prej, zdaj mogoče odpraviti kot 'predenajstoseptembrsko mišljenje'« (prav tam). Podobno izpostavlja Fossati (2005, 182): »Pravijo nam, da po 11. septembru svet ne bo več tak, kot je bil. Ta neskončnokrat izrečeni stavek uporabljajo med drugim kot opravičilo za celo vrsto ukrepov zoper svoboščine, tako na državni kot na evropski ravni; drugače povedano, s tem stavkom bi nam radi izredno stanje podtaknili kot nekaj normalnega.«

³¹ Sicer so bili že pred 11. septembrom 2001 napadi na ameriške cilje dokaj pogosti. V devetdesetih letih je bilo tako izvedenih več terorističnih dejanj, na primer poskus razstrelitve Svetovnega trgovskega centra v New Yorku leta 1993 in teroristični napadi v Savdski Arabiji leta 1995 in 1996, napadi v Keniji in Tanzaniji leta 1998 ter v Jemnu leta 2000 (Šterbenc 2011, 115).

³² Al Kaida je vzniknila v 90. letih prejšnjega stoletja kot široko globalno omrežje organiziranega radikalnega političnega gibanja, nato pa kot transnacionalna fundamentalistična organizacija na ozemljih z večinskim muslimanskim prebivalstvom (Čečenija, Filipini, Jemen, Somalija, Sudan, Tadžikistan) vzpostavila svoja vadbišča za vojaško in ideološko urjenje bodočih teroristov. Njen osrednji cilj je bil – in še vedno je – vzpostavitev resničnih islamskih držav na Arabskem polotoku in Bližnjem vzhodu. Tak islamski blok držav naj bi bil ustanovljen tudi z namenom vojne proti ZDA in njenim zaveznikom. Pri tem je namen Al Kaide tudi obramba celotnega muslimanskega prebivalstva na vseh območjih, kjer so podvrženi represiji in zatiranju (na primer v Bosni, Čečeniji, Kašmirju, Palestini). Ker so prizadevanja Al Kaide za zrušitev sekularnih režimov napredovala počasi, je organizacija svojo dejavnost nekoliko razširila in odprla novo fronto proti ZDA in ameriškim zaveznikom. ZDA so se namreč v 90. letih vse bolj vojaško pozicionirale po celotnem Bližnjem vzhodu, hkrati pa so po mnenju Al Kaide skupaj z zavezniki tudi preprečevale spremembe v muslimanskih državah z močno podporo Izraelu in nereprezentativnim arabskim režimom. Tako so fundamentalistična prizadevanja za obnovo muslimanske skupnosti in vzpostavitev kalifata neizogibno trčila v ekspanzionistično ameriško globalno moč oziroma v ameriško politično hegemonijo, kar je tudi vodilo v teroristične napade na številne ameriške cilje (Šterbenc 2011, 115).

Da bi torej lahko celovito raziskali in analizirali problematiko ideologije zahodnih družb in z njo povezano politiko terorizma, moramo hkrati s tem razumeti tako svet pred 11. septembrom 2001 in dogodke, ki so do njega pripeljali,³³ kot tudi svet po tem kataklizmičnem datumu,³⁴ ki je namesto poskusa razumevanja vzrokov za omenjeni napad z brezobzirno vojaško agresijo in klicem po maščevanju zgolj ustvaril ustrezne pogoje za novega.

Po terorističnem napadu na ZDA so se namreč v sodobni ideološko-politični besednjak vpeljali izrazi, kot so 'boj za svobodo', 'brezmejna pravica' in 'trajna svoboda' (Čibej 2011),³⁵ čeprav bi bilo bolj primerno, če bi (glede na razčlenitev sodobnega političnega dogajanja, ki ga bomo še bolj podrobno predstavili v 6. poglavju) ameriške povračilne ukrepe, ki so sledili 11. septembru 2001, poimenovali z drugačnimi izrazi, na primer: agresivno uveljavljanje pravice do maščevanja in boj za hegemonijo in svetovno prevlado oziroma zgolj nadaljevanje tistega, kar je pravzaprav tudi pripeljalo do omenjenih terorističnih napadov, saj je sam dogodek le še dodatno legitimiral sicer že dolgo prisotne težnje ZDA po uveljavljanju svoje prisotnosti povsod tam, kjer si je ta država lahko obetala priložnost za širjenje svojega vpliva in moči.

Boj proti terorizmu, ideološko sicer poimenovan kot boj za svobodo, je v svojem bistvu zgolj boj za prevlado ne glede na sredstva in posledice, kajti kot pravi Steinhoff (v Primorac 2005, 149), je ideja, da bi lahko teroristi ogrozili obstoj svobode v ZDA, zelo absurdna, če upoštevamo vojaško moč te države, kar navaja tudi Klein (2012, 65), ki po napadih 11. septembra bistveno spremembo v ameriški politiki vidi predvsem v tem, da so vojaške represije, ki so jih pred tem v drugih državah izvajali od daleč in posledično tako lažje in bolj prepričljivo zavračali kakršnokoli vpletenost, zdaj lahko začeli izvajati še bolj neposredno in odkrito, kar je bilo še zlasti vidno v vseh protiterorističnih ukrepih, ki jih je uvedel George W. Bush: »po napadih 11. septembra 2001 si je drznil zahtevati pravico do mučenja brez zadrege. S tem je administracija postala subjekt kazenskega pregona – ta

³³ Temu se bomo posvetili v 5. poglavju, kjer bomo obravnavali zgodovino kolonializma in dekolonizacije ter nato v tem okviru predstavili procese, ki so pripeljali do porasta terorističnih gibanj v vzhodnih družbah.

³⁴ To bomo obravnavali predvsem v 6. poglavju, ko bomo analizirali Palestino in Irak.

³⁵ Da ne bi preveč skrenili iz obravnavane teme, se razčlenjevanju jezikovnih kodov in opredeljevanju pomena jezika v samih človeških družbah ne moremo bolj podrobno posvetiti, tako da v tem kontekstu navajamo zgolj misel Nietzscheja (v Said 1996, 255), ki misli o jeziku strne v naslednjo ugotovitev: »kaj je resnica jezika, če ne gibljiva armada metafor, metonimij in antropomorfizmov – skratka, suma človeških odnosov, ki so bili poetično in retorično stopnjevani, transponirani in okrašeni in ki se po dolgotrajni rabi zdijo trdni, kanonični in obvezni za neko ljudstvo: resnice so iluzije, o katerih smo pozabili, da so iluzije.« V navezavi na reprezentativne in jezikovne prakse, ki se nanašajo na označevanje islama in muslimanov, se tako Said (1996, 336–337) nadalje vpraša, »ali sploh lahko obstaja pravilna reprezentacija česar koli in če ni katera koli reprezentacija, ker je reprezentacija, zaobjeta najprej v jezik, nato pa v kulturo, institucije in politično okolje tistega, ki predstavlja. Če je točna druga možnost (in mislim, da je), potem moramo biti pripravljeni sprejeti dejstvo, da je predstavitev *eo ipso* povezana, prepletena, zaobjeta in pretkana z mnogimi drugimi stvarmi poleg 'resnice', ki je sama reprezentacija.«

problem pa je rešila s spremembo zakonov« (prav tam).

Tako lahko v navezavi invazije ZDA na Irak izpostavimo dejstvo,³⁶ da Sadam Husein ni predstavljal nikakršne grožnje za ameriško varnost, je pa ogrožal ameriške energetske družbe, pri čemer je nato njegova odstranitev z oblasti »odprla nove priložnosti za naftne gigante« (Klein 2012, 422–423), temu pa je sledilo nasilno preoblikovanje iraške družbe v tipično ameriško ideološko obliko videnja sveta: liberalizacija svetovnih trgov, privatizacija in vladna deregulacija ter krčenje socialne porabe na minimum (Klein 2012, 21), kar naj se doseže z retoriko o širjenju demokracije in njenih idealov, za čimer pa ne leži nič bolj altruističnega kot partnerstvo med vojsko, demokracijo in ekonomisti (Klein 2012, 102), v katerem boj za svobodo pomeni zgolj boj za svobodno kroženje investicij in kapitala. Tako je 11. september 2001 Bushevi administraciji »zagotovil zeleno luč za to, da države preneha spraševati, ali hočejo ameriško različico 'svobodne trgovine in demokracije', in jo začne uvajati z vojaško silo 'šoka in strahospoštovanja'« (Klein 2012, 21), kar vodi v dejstvo, da je zahodna družba z ZDA na čelu pravzaprav sama zaradi svojega pohlepa in želje po globalni premoči povzročila naraščanje radikalnega nasilja, s katerim je sodobni svet čedalje bolj zaznamovan (Baudrillard 2005, 7).

To torej pomeni, če parafraziramo Naomi Klein (2012, 136), da današnja vojna proti terorizmu ne pomeni nič drugega kot vojno »proti vsem oviram za novi red.« Tako imenovani boj za svobodo namreč v svojem jedru zgolj legitimira tista dejanja, ki pred napadom na ameriška dvojčka in Pentagon ne bi uživala tolikšne podpore in navdušenja, kot se je to zgodilo neposredno po tem dogodku in kot se to dogaja še zdaj, na kar opozarja tudi Žižek (2007, 114): »11. september je na neki način dejansko prišel ob pravem trenutku, da opraviči ameriški agresivni vojaški ekspanzionizem: zdaj, ko smo tudi sami žrtve, se lahko branimo in vrnemo udarec ...« Tako glavni agenti vojne proti terorizmu »svojo pozicijo žrtve izrabljajo za legitimizacijo svoje ekspanzionistične politike« (prav tam).

Res je, da je država utrpela škodo in da je po nepotrebnem umrlo precej ljudi – to ni sporno. Sporno in vredno kritike pa je, da lahko dejanja ZDA in njenih zaveznikov, ki so sledila 11. septembru, označimo bolj kot maščevanje v obliki povračilnih ukrepov kot pa širjenje te tako zelo cenjene svobode, ki je, če jo pogledamo bolj od blizu, zgolj prazna ideološka puhlica, kajti kot navaja Eagleton (2008, 79–80), verjetno nobena nacija ne uporablja besede 'agresiven' v takšnem

³⁶ O tem sicer bolj podrobno v 6. poglavju.

pozitivnem smislu, kakor se tudi nobena skupina ljudi zunaj psihoanalitičnih krogov ne navdušuje tako zelo nad besedo 'sanje' in z njimi povezanimi atributi, s čimer omenjeni avtor tudi utemeljuje ugotovitev, zakaj so ZDA kot ena izmed najbolj materialističnih in agresivnih družb na svetu med drugim tudi ena izmed najbolj metafizičnih. Če namreč obstaja bolj malo tradicije in običajev, potem je mogoče namesto tega vpoklicati na pomoč Vsemogočnega, tako da se Zakon in red v podobi puritanske zavesti nastanita v vsakem državljanu (prav tam), pri čemer se lahko nato oblastne strukture legitimirajo tudi na religijskih temeljih (Šterbenc 2011, 25),³⁷ saj vsako ljudstvo postavlja svojega boga ali bogove najprej v službo svojih lastnih interesov (Lüdemann v Smrke 2000, 177).

To dejstvo pa nato na sekundarni ravni konstituira

/.../ obliko kolektivnega samozavedanja, v središču katere je ideja boga kot totalitarnega legitimizatorja celotnega delovanja kolektiva (etnijske) in njegovih posameznih članov. Zaveza – njegova opredelitev in interpretacija je prej ko slej avtorstvo in izraz interesov posameznikov in skupin, ki imajo več družbene moči, v tradiciji prerokov pa se pojavljajo tudi nekatere razlage, ki nimajo zaslonbe politične moči. Celotna shema tovrstnega samozavedanja je postopno in vse bolj sestavina zgodnje socializacije in s tem vzeta za samoumevno (Smrke 2000, 177).

Religija ima veliko moč legitimiranja (tudi) političnih ciljev, saj z umeščanjem različnih družbenih pojavov v smiselni red le-tem podeljuje videz samoumevnosti, jih pri posameznem ljudstvu osmisli in tudi upraviči kot nujne,³⁸ zaželeni ali pa vsaj sprejemljivi (Šterbenc 2011, 25). In čeprav bi za

³⁷ V magistrskem delu fenomena religije in njene politične rabe zaradi preobširnosti tematike ne bomo posebej obravnavali. Ko na tem mestu omenjamo prisotnost religijskih elementov v oblastnih strukturah ZDA, hkrati s tem tudi izpostavljamo, da raba religije za politične namene seveda ni problem, ki bi zadeval samo omenjeno državo, saj je navsezadnje tudi arabski terorizem močno motiviran s političnim islamom. Tako je v zahodnih družbah velikokrat izpostavljeno dejstvo, da je islam kot religija osnovno gonilo arabskega terorizma in je zatorej kot tak problematičen, pri čemer pa se na drugi strani ne omenja problematičnost samega krščanskega religijskega diskurza v zahodnih demokracijah. Kot namreč obstaja (problematicni) politični islam, bi lahko prav tako potrdili tudi obstoj (problematicnega) političnega krščanstva, ki pa ga zgolj v navezavi z ZDA izpostavljamo zato, ker želimo analizirati tiste ideološke strukture, ki zaradi deklariranega načela ločitve cerkve od države, na katerem temeljijo sodobne demokracije, na prvi pogled niso opazne, čeprav so vsekakor prisotne.

³⁸ ZDA kot vsemogočna nacija, nad katero bdi sam Bog, se je tako 11. septembra 2001 neizogibno morala soočiti z dejstvom, da je v vsej svoji vsemogočnosti ranljiva. To pa je bilo nekaj, na kar ZDA niso bile pripravljene in s čimer se tudi niso hotele soočiti, saj je bila do tedaj simbolna identiteta lastne nepremagljivosti povsem nedotaknjena. Oziroma kot pravi Eagleton (2008, 124): »V terorističnem napadu so tisti, ki verjamejo, da so brezmejni, nasilno soočeni s svojo ranljivostjo. /.../ Takšni sanjači vsemogočnosti se zdaj najdejo iz oči v oči s končnostjo mesa in krvi, in to na najbolj neznosen način, kar si ga lahko zamislimo: tako, da so oropani zanju. Tako kot sublimno nas tudi terorist spodkoplje in pomanjša na samem vrhuncu našega gospostva.«

sodobne neoliberalne kapitalistične družbe, med katere spadajo tudi ZDA, lahko rekli, da je institucijo Boga zamenjal Kapital (Savà 2014),³⁹ se je religija vendarle izkazala za bolj priročno sredstvo ideološkega legitimiranja vojaških napadov proti posameznim nacionalnim državam, ki so tvorile oziroma še vedno tvorijo tako imenovano 'os zla', kot se je izrazil nekdanji ameriški predsednik George W. Bush, saj je državne sovražnike veliko lažje vzpostaviti skozi diskurzivni binarizem dobro/zlo na podlagi religijskih temeljev kot pa kako drugače utemeljevati preganjanje in napadanje tistih, ki se instituciji globalnega Kapitala še niso pridružili. Pri tem pa se je (ponovno) izkazalo, da v takšni ljubezni do Boga in prepričanosti, da jo v njegovem imenu nesebično širimo po našem planetu, vselej preži nevarnost, da bomo »svojo ljubezen do Boga izrabili za legitimizacijo najbolj grozljivih dejanj« (Žižek 2007, 122), kar je bilo še zlasti vidno v popolnem uničenju Afganistana in Iraka s strani ZDA in njenih zavezniških sil.⁴⁰

Ameriške protiteroristične akcije, ki so sledile 11. septembru, bi tako lahko opredelili kot ukrepe za ponovno utrditev lastne moči, saj so bile njihove protiteroristične aktivnosti namenjene predvsem širitvi lastnega političnega vpliva, ne pa vzpostavljanju pravice in svobode v nemirnih regijah, pri čemer pa se je te protiteroristične ukrepe (za namen njihove legitimizacije) poskušalo utemeljevati predvsem s populističnimi ideološko-religioznimi frazami,⁴¹ s katerimi se lahko prestrašeni ljudje hitro poistovetijo, saj že samo poimenovanje določene aktivnosti nakazuje na nedvomno upravičenost delovanja: »Maščevalna operacija, ki so jo pripravili ameriški puritanci, se je sprva imenovala Brezmejna pravica: 'Bog je z nami, ker vemo, kaj je pravično in dobro, ter se borimo zoper Zlo'⁴² /.../ Ta terorizem je nečloveški, hudičev. S hudičem pa ne sklepamo pogodb«, ameriško

³⁹ To izpostavlja tudi Badiou (1996, 27), ki sodobno parlamentarno politiko opisuje kot dejavnost, »ki je reducirana na to, da spektakel ekonomije spremeni v vdano (četudi očitno spremenljivo) konsenzualno mnenje«, pri čemer se tako logika Kapitala vzpostavlja kot že vnaprej določena ekonomsko objektivna nujnost (prav tam). Podobno prav tako pišeta Komel in Šterk (2014, 1132; 1136), ki v družbeno-političnih govorih aktualnega ameriškega predsednika Obame prepoznavata kombinacijo religijskega diskurza in sekularne marketinške retorike, kar združeno s postmoderno ideologijo promoviranja potrošništva in identitetnih formacij individualizma ustvarja splošno družbeno klimo novodobne etike liberalizma in neomejenega potrošništva.

⁴⁰ Več o Iraku v 6. poglavju magistrskega dela.

⁴¹ Ameriška invazija na Irak, ki je imela za rezultat uničenje te države in smrt številnih iraških civilistov, je bila med drugim poimenovana tudi 'Iraška svoboda' (Rtvslo.si 2010b). Bolj podrobno o Iraku sicer v 6. poglavju.

⁴² Koncept zla se je v zahodni civilizaciji pojavil v obdobju med letoma 1347 in 1351, ko je epidemija kuge povzročila smrt tretjine evropskega prebivalstva. V iskanju krivdnih razlogov za takšno morijo so se Evropejci zatekli k verjetju, da so za to odgovorni čarovništvo in tajne, zarotniške skupine. Od tod je nato izšla idejna miselnost, da Judje, berači in vsi drugačni, nezaželeni ljudje, prinašajo nesrečo. Podobni razlagalni mehanizmi so na delu tudi pri današnjem razumevanju terorizma, ki ga je sicer vpeljal Ronald Reagan, nato pa do skrajnosti pripeljal George W. Bush (Lukšič v Fossati 2005, 213–215): »Ko je padlo največje zlo, ki je bilo za Ronalda Reagana utelešeno v Sovjetski zvezi, se je po nastopu Busha mlajšega pojavila os zla, inkorporirana v terorizmu, ki ga sponzorirajo tri države: Irak, Iran in Severna Koreja. Afganistan je do tedaj že padel. Teroristom po tem konceptu ne pripadajo človekove pravice. Osumljencem ne pripada sojenje, temveč osama na pekočem soncu, kjer se zlo pravično cvre« (Lukšič v Fossati 2005, 215), ob čemer se nato Lukšič (prav tam) še vpraša: »Kaj se je na začetku 21. stoletja zgodilo s svetom, da je v boju proti terorizmu moral

retoriko razčlenjuje Fossati (2005, 155–156), Kapitan (v Primorac 2005, 234) pa v tem kontekstu še dodatno ugotavlja, da prikazovanje teroristov kot iracionalnih bitij brez kakršnihkoli norm in vrednot (za kar je najbolj pripraven prav religijsko-moralističen diskurz) še toliko laže omogoči njihovo brezobzirno preganjanje: »Logika te strategije je preprosta: če jo hočeš nekaznovano odnesti z zločinom, demoniziraj svoje žrtve« (prav tam).

Kakršnokoli tovrstno protifobično norenje izganjanja zla (Baudrillard 2005, 8)⁴³ bi se po mnenju številnih družbenih kritikov moralo dokončno ustaviti, tako v zahodnih družbah kot tudi specifično v ZDA, kjer bi še zlasti morali enkrat za vselej opraviti s to potrebo, da si vsake toliko časa omislijo kakega sovražnika, na katerem lahko potem merijo svojo zahodno supremacijo (Fossati 2005, 159), ki je navsezadnje tudi bila povod za tragične teroristične napade. Tako so Američani morda res »pravilno presodili, da so bili teroristi, ki so pilotirali tista letala 11. septembra, inkarnacija zla. Tisto, česar pa se niso zavedli, je, do kakšne mere njihova lastna politika od januarja 1945 dalje uporablja enaka sredstva« (Lackey v Primorac 2005, 180), na kar opozarja tudi Kulenović (2008, 16),⁴⁴ Baudrillard (2005, 9) pa v tem kontekstu prav tako ocenjuje, da Zahod v svojem omnipotentnem položaju (položaju božje vseмогоčnosti in absolutne moralne legitimnosti) sam postaja samomorilski in se tako postavlja v pozicijo, kjer z lastnimi dejanji sam sebi napoveduje vojno.

Glede na zapisano bi torej morali biti precej kritični do takšnega dobronamernega in milostnega izvažanja svobode in demokracije svetovnih velesil v območja tako imenovane 'osi zla', kjer jih blaženost demokracije in svobodnega trga še ni dosegla, saj tak način nasilnega spreobračanja tudi predstavlja teror, le da ga imenujemo z drugim imenom – ko umira Drugi, se pravi iraški,

obuditi srednjeveško koncepcijo zla? Kam dominantna politika s tem usmerja svet?« Podobno se sprašuje tudi Held (v Primorac 2005, 99), ki opozarja, da večina javne in akademske sfere v definicije in diskurze o terorizmu vključuje že implicirano sodbo o njegovi nemoralnosti in ga enači s povzročanjem zla, s čimer se že vnaprej onemogoči znanstvena in utemeljena razprava o tem pojavu.

⁴³ Baudrillard (2005, 15) v jeziku zahodnega filozofskega opredeljevanja Dobrega in Zla, izhajajočega iz razsvetljenske dialektike, še dodatno dodaja, da je zmotno sicer dokaj uveljavljeno mišljenje, »da se napredek Dobrega, njegov vzpon na oblast na vseh področjih (znanosti, tehnika, demokracija, človekove pravice), ujema s porazom zla. Kot se zdi, ni nihče razumel, da se Dobro in Zlo povzpeta na prestol hkrati in v istem gibanju. Zmagoslavje enega ne potegne za seboj tudi izbrisa drugega, prej nasprotno.«

⁴⁴ V zvezi z agresivno ameriško politiko po letu 1945 Kulenović (2008, 16–17) še posebej izpostavlja Harryja Trumana, predsednika ZDA v letih med 1945–1953. Ta je na začetku obdobja hladne vojne izjavil, da se svet lahko reši totalitarizmov le tako, da prevzame ameriški sistem vrednot, in pri tem še dodal, da lahko ZDA kot take preživijo le, če same postanejo nosilke in voditeljice takšnega svetovnega reda, ki se je po mednarodnem prizorišču začel nezadržno širiti prav v obdobju hladne vojne in se kot alternativa močno osovraženemu komunizmu pomembno uveljavil še zlasti v Burmi, na Japonskem, v Južni Koreji, na Tajskem in v Tajvanu – se pravi v državah, ki so v takratnem obdobju predstavljale prvo obrambno linijo pred vplivom komunističnih režimov.

afganistanski ali palestinski civilisti, to okličemo kot boj za svobodo, ko umirajo Naši, se pravi prebivalci sodobnega demokratičnega sveta, pa to imenujemo terorizem. Ideologija tako ni sestavljena iz nekakšnih abstraktnih propozicij, temveč tvori samo teksturo življenjskega sveta, ki te propozicije shematizira in jih dela takšne, da jih lahko živimo (Žižek 2012, 19), pri čemer lahko ugotovimo, da je eden izmed načinov, prek katerega deluje ideologija, tudi jezik oziroma sam način opredeljevanja in poimenovanja posameznih akterjev in političnih akcij.

Svet smo namreč povsem binarno razdelili na Naše in na Druge, bombardiranje Srbije smo poimenovali 'humanitarni poseg' (Chomsky 2005, 14); genocid in vojno v BiH humanitarno katastrofo; invazijo na Irak in Afganistan pravična oziroma preventivna vojna; poboj palestinskih otrok, ki se je zgodil kot posledica leta 2002 izstreljene izraelske rakete na stanovanjski blok v Gazi,⁴⁵ pa je Busheva administracija označila kot akcijo, 'ki ni prispevala k miru' (Fisk 2014; Gregorčič 2010, 10), čeprav bi, če bi šlo za ameriške otroke, verjetno uporabili drug izraz, kar pa, rečeno z Badioujem (1996, 34), vodi v to, da je posameznik zares »pred težko nalogo, ko mora iztrgati imena tistemu, kar njihovo rabo prostituira. Že Platon se je na vse pretege trudil vztrajati pri besedi pravičnost proti muhasti in spremenljivi rabi sofistov.«

Chomsky (2005, 15) prav tako izpostavlja, da je poimenovanje vojn z izrazi, na primer 'vojna proti terorizmu', vse skupaj zgolj stvar propagande, saj si ZDA z različnimi vojaškimi aktivnostmi ne prizadevajo k odpravi terorizma – vsaj ne tistega, ki bi ustrezal širše sprejetim definicijam, kajti upoštevanje le-teh bi lahko hitro pokazalo, da so prav ZDA tiste, ki spadajo med najbolj teroristične države sodobnega sveta, kajti »objestno pobijanje nedolžnih civilistov je terorizem, in ne vojna proti njemu« (Chomsky 2005, 66), kar je bilo še zlasti vidno v ameriški invaziji na Irak, ki ji je sledilo popolno uničenje te države. Tako je današnji konfliktni in povsem izropani Irak stvaritev prav naših neoliberalnih demokratičnih idealov, kot so svoboda, demokracija in kapitalizem, ki pa namesto resnične drže po širjenju sožitja in enakosti med ljudmi kažejo povsem drug obraz. To nas vodi do ugotovitve, da je sodobni Irak pravzaprav stvaritev petdesetletnega demokratično-kapitalističnega križarskega pohoda za privatizacijo sveta, rezultat najčistejše inkarnacije ideologije samih zahodnih družb (Klein 2012, 485).

V družbeni ureditvi, ki je videti vse bolj plitka, prozorna in racionalizirana, pokol nedolžnih ljudi

⁴⁵ Na tem mestu navajamo zgolj en konkreten primer, čeprav je bilo v zgodovini izraelsko-palestinskega konflikta veliko več tovrstnih incidentov, v katerih so za posledicami izraelske vojaške agresije umirali številni palestinski civilisti.

znova vzpostavlja čezmerno in nezvedljivo partikularnost. Terorizem je napad na smisel, pa tudi na materialnost, je neke vrste nadrealistični dogodek, ki je prignan do nepredstavljljive skrajnosti (Eagleton 2008, 108). Takšna tragedija nas opominja, »da se tiste oblike življenja, ki se bojijo pošastnega pomanjkanja biti v lastnem srcu, nagibajo k temu, da odkrivajo podobo tega grozljivega Realnega v kakšnem ostudnem, zmaličenem bitju, ki ga je treba pregnati od njihovih vrat. V našem lastnem svetu je ena od posledic tega zanikanja znana kot terorizem. Terorist ni *pharmakos*; a *pharmakos* ga je ustvaril, in premagamo ga lahko le tedaj, če smo do njega pravični« (Eagleton 2008, 166), kajti kot opozarja Žižek (2012, 191), problem niso tujci, problematična je naša zahodna identiteta, ki se namesto odprtosti do vseh in vsakogar raje podreja razliki (Badiou 1996, 18) in tako ustvarja nasprotja, ki tudi vodijo v problematične delitve na 'naše' in na 'njihove', pri čemer so praviloma vedno 'naši' tisti, za katere že kategorično predpostavljamo, da so na strani Dobrega, čeprav bi nekoliko bolj tehten premislek hitro pokazal, da ni tako, saj današnja rasistična in protiislamska gibanja, kot jih v vsej svoji razsežnosti na evropskih tleh izkazuje Pegida, nakazujejo na zelo zaskrbljujoč ekstremizem, ki vodi v širjenje nestrpnosti in bi moral biti primerno sankcioniran (Isal 2015).

Bolj kot o širjenju strahu in fanatičnem preganjanju vsega, za kar se zgolj od daleč zdi, da bi nas lahko ogrožalo, bi torej bilo bolj smiselno kritično premišljevali o ideološko-političnem vodilu, ki ga je nekoč ubesedil že Robespierre (v Žižek 2012, 191): »Ni svobode za sovražnike svobode«, in kot ga je v parafrazirani obliki zelo rad uporabljal George W. Bush s svojo vojno proti terorizmu: 'kdor ni z nami, je proti nam', čeprav takšna preprosta in banalna delitev ne more biti razumljena drugače kot težnja, da bi opredelili terorizem kot nasilje ljudi, ki jih ne maramo, nad ljudmi, ki so nam tako ali drugače pomembni, pri čemer velja tudi obratno: če nasilje izvajajo ljudje, ki so nam pomembni, nad ljudmi, ki jih ne maramo, to običajno brez resne analize označimo kot boj za svobodo (Pettiford in Harding 2005, 17–18).

Problematike terorizma in tudi sicer nasilja kot takega pa seveda ne moremo nasloviti na tako poenostavljen način, saj se lahko takšne izključujočnosti hitro sprevržejo v netolerantnost in agresivno zatiranje vsega, kar ni ustvarjeno po podobi zahodnega sveta, na kar nas opozarjajo tudi čedalje številčnejši protestni shodi in zborovanja, ki pozivajo k nestrpnosti do tujcev in omejitvi njihovega priseljevanja, za kar se še zlasti zavzema že zgoraj omenjeno, oktobra 2014 v Dresdnu ustanovljeno gibanje Pegida (Domoljubni Evropejci proti islamizaciji Zahoda), ki se je v dokaj

kratkem času iz Nemčije razširilo tudi v številne druge evropske države⁴⁶ in ima kar precej privrženecv (januarja 2015 se je na protestnih shodih v Nemčiji zbralo 25.000 ljudi). Podpora gibanju se je precej okrepila po terorističnem napadu na francoski satirični tednik *Charlie Hebdo* 7. januarja 2015,⁴⁷ kar je predsednica novinarskega združenja *Grande Europe* celo primerjala z napadom na ZDA 11. septembra (Žerjavič 2015), še bolj problematično pa je to, da znajo nekateri politiki, kot sta Marine in Jean-Marie Le Pen,⁴⁸ tovrstne tragedije izkoristiti kot sredstvo za podpihovanje sovraštva proti muslimanom (Newman 2015),⁴⁹ kar je, ker gre pač za politike, očitno povsem sprejemljivo.

Kljub dejstvu, da je bila Pegida kritizirana s strani nemške kanclerke Angele Merkel in da prav tako obstajajo gibanja, ki na organiziranih shodih pozivajo k sobivanju različnih kultur tako na evropskih tleh kot tudi drugje, je vseeno treba opozoriti na zaskrbljujoč in nevaren vpliv, ki ga takšna protiislamska gibanja imajo, pri čemer je po našem mnenju, poleg tega, da Pegida napoveduje kandidaturu za sedeže v deželnem parlamentu in namerava tudi poslati svojega kandidata na županske volitve (Mahony 2014; Delo 2015a; Fijavž 2015; Isal 2015; Rtv slo.si 2015a), problematično že to, da je tovrstne shode 'proti islamizaciji Evrope' sploh mogoče organizirati, kaj šele, da povsem neovirano pozivajo k sovraštvu in imajo pri tem celo podporo nekaterih političnih strank, ki Pegido opisujejo kot »resno gibanje za civilne svoboščine« (Rtv slo.si 2015a).

Predstavniki tega gibanja v Veliki Britaniji si je dovolil izjaviti, da »na svetu ni miroljubnih muslimanov in da je treba islam prepovedati« (Fijavž 2015), in čeprav se je v New Castlu v podporo Pegidi zbralo približno 400 ljudi, njenih nasprotnikov pa okoli 1000 (Delo 2015), je vseeno treba opozarjati na zaskrbljujoče tendence, ki v kriznih časih, ko bi morala vsa družba kot celota še toliko bolj stopiti skupaj in se zoperstaviti vsem oblikam izključevanja, za masko demokracije še vedno

⁴⁶ Države, kjer je Pegida že pognala korenine, so naslednje: Avstrija, Belgija, Danska, Francija, Norveška, Španija, Švedska, Švica in Velika Britanija (Isal 2015).

⁴⁷ 7. januarja 2015 so v prostore satiričnega tednika *Charlie Hebdo* v Parizu vdrl trije teroristični napadalci, ki so ubili 12 sodelavcev tednika. Pri tem sta umrla tudi dva policista, 20 ljudi pa je bilo ranjenih (Podkrižnik 2015).

⁴⁸ Marine Le Pen je hči znanega rasista in protiimigrantskega politika Jean-Marieja Le Pena (BBC 2015), ki je vodenje francoske radikalne politične stranke Nacionalna fronta prevzela iz očetovih rok. Po terorističnem napadu na *Charlie Hebdo* je Marine Le Pen javno pozvala Zahod, da odstrani kancerogeno celico, kakršno predstavlja islamski fundamentalizem, in pri tem tovrstno 'morilsko ideologijo' tudi ostro obsodila, pri čemer pa se rastoča pripadnost njeni stranki v množičnih medijih opisuje tudi kot jasen in zaskrbljujoč znak krepitve protiislamskih stališč v francoski družbi (Newman 2015; Watt 2015). Francija, ki ima 65 milijonov prebivalcev, predstavlja tudi ozemlje, na katerem živi največja muslimanska, kot tudi največja judovska skupnost v Evropi. Po nekaterih ocenah naj bi tako v tej državi živelo 5 milijonov muslimanov in približno 600.000 Judov (Nezavisne novine 2012).

⁴⁹ Marine Le Pen, ki januarski napad na *Charlie Hebdo* izrablja kot sredstvo za uresničevanje svoje vizije francoske družbe brez imigrantov, ima na svojem dokaj obsežnem seznamu sovražnih izjav do Nefrancozov tudi to, da je leta 2010 muslimanske molitve v javnosti primerjala z nacistično okupacijo (Newman 2015).

raje pozivajo k sovraštvu in ekstremizmu. Na to opozarja tudi predsednica fundacije ENAR Sarah Isal (2015), ki v tovrstnih vznikih protiislamskih gibanj vidi zaskrbljujoč fenomen, ki bi lahko povzročil, da ksenofobija in rasizem proti (evropskim) muslimanom postaneta del vsakdanjika. Zato poziva odgovorne institucije, da tovrstna dejanja primerno sankcionirajo, saj ima Evropska komisija odgovornost in dolžnost, da ravna v skladu z evropsko direktivo, ki rasizem in pozivanje k sovraštvu opredeljuje kot kaznivo dejanje, kar pa poziv belgijske frakcije Pegide po deportaciji muslimanov tudi je.

Če torej tovrstne 'zavedne' Evropejce skrbi 230.000 prošenj za azil, kolikor jih je v letu 2015 predvidenih za Nemčijo, in kar pomeni 60-odstotno povečanje v primerjavi z letom 2013, naj ob tem spomnimo, da te prošnje naraščajo prav zaradi nemogočih življenjskih razmer v Siriji, Afganistanu in Iraku, za uničenje teh držav pa je v precejšni meri odgovoren prav Zahod (Mahony 2014; The Straits Times 2014). Ko tako predsednica novinarskega združenja *Grande Europe* Françoise Pons (v Žerjavič 2015) izjavlja, da je teroristični napad na *Charlie Hebdo* doživela kot »šok in negotovost« in kot »napad na mojo državo in našo svobodo«, in ob dejstvu, da se je po omenjenih napadih precejšen del celotne francoske družbe in svetovne mednarodno-politične javnosti ogorčeno dvignil v enoglasni in solidarnostni poziv 'Jaz sem Charlie'⁵⁰ (Primorske novice 2015), se lahko upravičeno vprašamo, kako so se počutili Iranci, ko so zahodne sile obstreljevale in bombardirale Irak, koliko intervjujev s prestrašenimi Iranci je napolnilo svetovne medije in zakaj še nismo slišali za izraz 'Jaz sem Irančan'?

Lahko bi odgovorili, da zato, ker je problematično načelo 'mi' smo dobri, 'oni' pa so zli, še vedno močno zasidrano v zahodni ideološki podstati in se ga kot takega tudi zelo rado zatrjuje in ohranja (Chomsky 2005, 110), pri čemer je treba tudi upoštevati, da večine ljudi takšnih vrednostnih sodb ne bomo slišali izrekati tako neposredno, kot smo to zapisali mi, lahko pa zgoraj omenjeno načelo vidimo udejanjeno prav v analizi takšnih praks, kot smo jih izpostavili v primerjavi med odzivom družbe na teroristični napad v Franciji in med napadom ZDA in njenih zavezniških sil na Irak. Ideologija Zahoda, ki svet vrednoti, razume in ocenjuje zgolj iz lastne etnocentrične pozicije, se nam konkretno kaže ne le v izražanju ogorčenja nad napadom na Francijo, ki je del Zahoda, ampak tudi v odsotnosti le-tega ob napadu na katerokoli državo, ki del tega ni.

Ob vsem tem bi veljalo še enkrat spomniti, da je delitev 'mi' in 'vi' oziroma 'naši' in 'njihovi' povsem

⁵⁰ Poziv se je sicer večinoma izrekal v francoskem jeziku: 'Je suis Charlie'.

umeten konstrukt in problematičen izključujoč mehanizem, ki ne bi smel temeljiti na binarizmih takšnega tipa, saj če resnično želimo izboljšati pogoje bivanja za vse, sveta ne gre razumeti kot delitev na dva nasprotna tabora, ki nimata skupnih točk – na entiteto, ki predstavlja absolutno dobro, in na njej nasprotno polje, ki naj bi bilo absolutno zlo (Fossati 2005, 158). Podobno izpostavlja Said (1996, 64), ki v polju razlikovanja med Vzhodom in Zahodom vidi širši intelektualni problem znanstveno-političnega razumevanja sveta, kjer se ta »deli na velike splošne enote, na entitete, ki koeksistirajo v stanju napetosti, ki jih proizvaja tisto, za kar velja, da je radikalna razlika.« Pa vendarle, če se vprašamo skupaj s Saidom (prav tam):

Je mogoče razdeliti človeško resničnost – in človeška realnost se zdi zares razdeljena – na jasno med seboj razlikujoče se kulture, zgodovine, izročila, družbe, celo rase – in kot človek preživeti posledice? Ko pravim kot človek preživeti posledice, hočem s tem zastaviti vprašanje, ali obstaja kakšen način, da se izognemo sovražnosti, ki se izraža z delitvijo ljudi na »nas« (Zahodnjake) in »njih« (Vzhodnjake). Take delitve so posploševanja, ki so nekdaj rabila in tudi še danes rabijo temu, da napihujejo pomembnost razlikovanja med enimi in nekimi drugimi ljudmi, in ponavadi ne s kakšnimi spoštovanja vrednimi cilji.

Tako bi načelno toleriranje drugačnosti, kot se dandanes kaže v sodobnih družbeno-političnih diskurzih, morda kazalo »preseči v smeri pozitivne emancipatorične *Leitkultur*, ki edina lahko ohranja avtentično sobivanje in prepletanje različnih kultur, treba se je podati v prihajajoči boj za *Leitkultur*. Prenehajmo druge samo spoštovati, ponudimo jim skupni boj, saj so danes skupni tudi naši problemi« (Žižek 2012, 200).

Človeštvo, civilizacija oziroma civilizacije so namreč rezultat delovanja in ustvarjanja različnih družb, od katerih je prav vsaka kaj prispevala k skupnemu napredku (Fossati 2005, 158), njeno dialektično razumevanje, kot se izraža skozi pojmovanje 'zahodna' in 'vzhodna' civilizacija, pa je zgolj rezultat umetnega razlikovanja in distribucije geopolitične zavesti v znanstvena, sociološka, ekonomska, zgodovinska in raznovrstna druga polja vednosti (Said 1996, 24) in ne odraža nikakršne politične nujnosti ali dejanskosti (Said 1996, 23), saj sta v skladu z ugotovitvijo, da zgodovino delamo in proizvodimo ljudje, tako 'Zahod' kot tudi 'Vzhod' povsem človeški tvorbi, ideja in rezultat ideologije, ki v ničemer ne ustreza objektivni resničnosti kot taki (Said 1996, 16).⁵¹

⁵¹ Kar zadeva področja umetnega vzpostavljanja razlik med Zahodom in Vzhodom, Said (1996, 270) še posebej izpostavlja geografijo kot tisto disciplino, ki je izrazito podpirala vednost o Orientu: »Vse latentne in nespremenljive

Če zdaj vse skupaj povzamemo: 11. september 2001 pomeni konec nekega obdobja postmoderne – tiste, ki jo povezujemo s Clintonovimi devetdesetimi in politično korektnostjo (Žižek 2007, 94; Žižek 2012, 290–291) – ter začetek neke nove politične ideologije, ki se je v podobi zahodnega demokratičnega sveta začela čedalje bolj neprikrito in agresivno širiti po celotnem nedemokratičnem in 'zločinskem' arabskem svetu. Vse do tega prelomnega dogodka so se Američani lahko slepili, da se vojna in z njo povezana tragedija tiče le drugih, tistih »ki živijo v daljnih krajih onkraj morja, in da ne more poseči v njihova življenja, v njihove varne domove« (Fossati 2005, 148).

Tako »11. september ni niti samo bombni napad na Ameriko, teroristična akcija, pokol nedolžnih, simbolno povračilo razžaljenih, je merilo le samemu sebi« (Šterk in Vrtačič 2012, 213), saj se je ZDA, najmočnejši naciji na svetu, prvič po vojni leta 1812 zgodilo, da so bile napadene na svojem ozemlju (Chomsky 2005, 11), kar je med drugim tudi povzročilo, da je omenjena država, nevajena soočanja z dejstvom, da ni tako zelo vsemogočna, izumila povsem novo opredelitev terorizma, in sicer takšnega, ki je imanenten prav njenim ideološkim prepričanjem – 'kdor ni z nami, je proti nam'. Tisti torej, ki se ne pridruži našim povračilnim ukrepom, ki bodo ponovno utrdili naš status gospostva, je terorist, čeprav bi na tem mestu glede definiranja terorizma kot takega veljalo spomniti na misel, ki jo je nekoč izrekel že Trocki (v Primorac 2005, 16): »Terorizem, revolucija in vojna spadajo skupaj: so samo različne oblike iste stvari, nasilja z namenom ustrahovanja in podrejanja. Kdorkoli zavrača terorizem, mora zavoljo doslednosti zavrnil tudi vsakršno revolucijo in vojno.«

Pa vendarle: terorizem zavračamo kot absolutno nesprejemljiv, vojne delimo glede na njene pravične in nepravične cilje, za revolucije pa se tudi zdi, da so zares upravičene samo takrat, ko so odobrene s strani zahodnih vlad. Tako je skorajda neizogibno tudi dejstvo, da sta sam pomen in definicija terorizma določena skozi prizmo specifično zahodnih ideoloških meril in posledično torej neizogibno zvezana z njeno paradigmo. Kljub zapisanemu bomo v naslednjem poglavju pri razčlenjevanju fenomena terorizma vseeno poskušali pogledati izven njegove ideološke

značilnosti Orienta so temeljile na njegovi geografiji in so bile vanjo zasidrane. Tako je po eni strani geografski Orient hranil njegove prebivalce, zagotavljal njihove značilnosti in določal njihove posebnosti, po drugi strani pa se je geografski Orient potegoval za pozornost Zahoda v istem trenutku, ko je bil – po enem od tistih paradoksov, ki jih tako pogosto pokaže organizirana vednost – Vzhod Vzhod in Zahod Zahod«, ob čemer je tovrstno svetovljanstvo geografije tudi nakazovalo splošno pomembnost za ves zahodni svet, ki je v svojem odnosu do drugega sveta izražal odkrit pohlep (prav tam).

zaznamovanosti, seveda ob zavedanju, da je standarde absolutne objektivnosti nemogoče doseči,⁵² lahko pa se jim, z upoštevanjem čim večjega števila mnenj in pogledov oziroma ideologij samih, poskušamo čim bolj približati.

⁵² V zvezi s to navedbo še dodatno izpostavljamo Saidovo (1996, 22) ugotovitev, da »nihče še ni izumil metode, s katero bi bilo znanstvenika mogoče izključiti iz življenjskih razmer, ga iztrgati iz njegove (zavestne ali nezavedne) vpletenosti v družbeni razred, sklop verovanj, družbeni položaj ali pa kratko malo iz dejavnosti, ki so posledica tega, da je član neke družbe. Vse to nenehno vpliva na njegovo poklicno delo, čeprav se seveda v svojem raziskovanju in plodovih svojega dela poskuša osvoboditi inhibicij in omejitev grobe vsakdanje resničnosti. Vednost, ki je manj pristranska, kakor more biti posameznik (vpleten v moteče razmere vsakdanjega življenja), ki jo producira, dejansko obstaja. Vendar ta vednost zaradi tega nikakor ni samodejno apolitična.«

4 TERORIZEM

4.1 Definicija in v zvezi z njo povezane problematike

Orientalist pregleduje Orient od zgoraj in z namenom, da bi zajel vso panoramo, ki se širi pred njim – kulturo, religijo, duha, zgodovino, družbo. Zato mora na vsako posameznost gledati skozi pripomoček, ki je sestavljen iz zbira reduktivnih kategorij (Semiti, muslimanski duh, Orient in tako naprej). Ker so te kategorije predvsem shematične in učinkovite in ker bolj ali manj velja domneva, da se ne more noben Orientalec spoznati tako dobro, kot ga lahko orientalist, sta koherentnost in moč katere koli vizije Orienta navsezadnje odvisni od osebe, institucije ali diskurza, ki ima to vizijo v lasti. Vsaka splošna vizija pa je v temelju konservativna; omenili smo, kako so se v zgodovini ideje o Bližnjem vzhodu in Zahodu te ideje ohranjale ne glede na vse dokaze, ki so jih spodbijali. (Trdimo lahko celo, da te ideje ustvarjajo dokaze, ki potrjujejo njihovo veljavnost) (Said 1996, 297).⁵³

Beseda terorizem etimološko izvira iz besede teror in je izvirno pomenila sistem ali režim terorja, izraz pa je bil prvič uporabljen za obliko vladavine, ki so jo uvedli jakobinci, ki so pojem brez negativnih konotacij uporabljali za opredeljevanje samih sebe (Primorac 2005, 45–46; 153). Terorizem kot politična ideja se je prvič pojavil v obdobju francoske revolucije in je predstavljal nasilje, ki ga je izvajala država proti svojim upornikom. Termin terorist je tako vzniknil v kontekstu francoskih revolucionarnih izrazov (Eagleton 2008, 3), izraz terorizem pa se uradno vpiše v slovar francoske Akademije leta 1798 (Fossati 2005, 15).

Vse do devetdesetih let se je protiteroristična zakonodaja osredotočala zgolj na letalski prevoz, tako da je bilo v zgodovini terorizma, ki se ni bistveno razlikovala od običajnega kazenskega prava, poglobitni namen te zakonodaje preprečevanje in sankcioniranje dejanj, kot so ugrabitve letal, zajetje talcev in podobno. Opredeljevanje terorizma, kot ga poznamo danes, se v mednarodnem pravu pojavi leta 1997 v *Mednarodni konvenciji o zatiranju terorističnih bombnih napadov* (New

⁵³ Te misli izpostavljam zato, ker menimo, da lahko s Saidovim razumevanjem orientalizma naredimo dobro analogijo z učinki, ki jih vzpostavljata sama vednost in celotna teoretska pozicija današnjih 'strokovnjakov' za terorizem. Ta je namreč, tako kot orientalizem, tudi odvisen od institucije oziroma diskurza, ki ga definira, ne pa od kake objektivno nevtralne znanosti, v kateri ne bi bilo mogoče zaznati nikakršnih ideoloških konotacij.

York, 15. december) in nato še leta 1999 v *Mednarodni konvenciji o zatiranju financiranja terorizma* (New York, 9. december),⁵⁴ je pa pri tem treba izpostaviti, da v teh dveh listinah pojem terorizma ni natančno podan (Fossati 2005, 182–183).

Definiranje terorizma oziroma poskus le-tega večinoma izhaja iz uradnih ameriških dokumentov, kjer je opredeljen kot »pretehtana raba nasilja ali grožnja z njim, da bi dosegli cilje, ki so politične, verske ali ideološke narave, kar je mogoče doseči s pomočjo zastraševanja, nasilja ali vcepljanja strahu« (Chomsky 2005, 78). Ob tem je treba opozoriti, da ne obstaja nikakršno mednarodno sprejeto soglasje o njegovi opredelitvi, kar pomeni, da o tem pojavu nimamo nobene splošno sprejete definicije. Se pa seveda o terorizmu veliko razpravlja in polemizira, v strokovni literaturi lahko najdemo o njem veliko različnih stališč,⁵⁵ vsa pa so si enotna edino v tem, da terorizem, v nasprotju z običajnim kriminalnim nasiljem, vključuje nasilje politične narave in je usmerjen proti civilistom (Fossati 2005, 134; Primorac 2005, 32).⁵⁶ Če torej zapišemo, da je terorizem taktika namernega nasilnega napada na nebojujoče z namenom povzročanja smrtonosnega ali hudega nasilja za politične namene, bomo zajeli tisto skupno osnovo, na podlagi katere potem različni avtorji pojmovanje oziroma definiranje terorizma širijo ali pa ožijo (Coady v Primorac 2005, 35).

Skladno s prevladujočimi opredelitvami bi seveda lahko napad na ZDA leta 2001 označili kot teroristično dejanje,⁵⁷ čeprav moramo, kadar govorimo o terorizmu, poleg rabe izraza na

⁵⁴ V tej konvenciji je terorizem razumljen kot nedopustno vojno dejanje zoper civilno prebivalstvo in je v tem smislu izenačen z vojnimi zločini, ki so skladni z načeli nürnberškega sodišča (Fossati 2005, 184).

⁵⁵ Russet in Starr (1996, 263) terorizem opredelita kot cilj »prestrašiti ciljno javnost z uporabo dramatičnih in zastrašujočih ukrepov, ki vključujejo bombardiranja, atentate, ugrabitve, zajemanje talcev in ugrabitve letal«, kar se doseže s kršenjem dveh najosnovnejših pravil vojne: nedotakljivost civilistov in prepoved neselektivne uporabe sile. Terorizem tako predstavlja sistematično uporabo nasilja za doseg političnih ciljev, ki naj bi spremenilo mnenje in ravnanje ljudi v odnosu do vlade. Nedržavni akterji, na primer PLO, IRA, Rdeče brigade, bojevitve šiitske skupine ter etnična in verska separatistična gibanja, hočejo ogroziti državne subjekte oziroma vlade s tem, da jih prikazujejo kot šibke, neučinkovite in nesposobne zaščititi svoje prebivalstvo (prav tam). Drugi avtorji se pri opredeljevanju terorizma razlikujejo po tem, da nekateri v definicijo vključujejo že tudi samo grožnjo s takšnim nasiljem, medtem ko drugi trdijo, da je treba za terorizem označiti samo dejansko nasilje. Podobno si avtorji niso enotni glede definicije, da je terorizem usmerjen samo proti civilnemu prebivalstvu, saj nekateri zagovarjajo širšo opredelitev, ki vključuje tudi napade na vojsko, politične umore (Primorac 2005, 23; 26) in napad na lastnino (Coady v Primorac 2005, 36), medtem ko drugi nadalje polemizirajo glede tega, ali v definicijo vključiti element namernega povzročanja strahu ali ne (Coady v Primorac 2005, 35).

⁵⁶ Kar zadeva civiliste, se soočimo še z dodatnimi nejasnimi kategorijami: Ali je na primer civilist, ki kolaborira z nekim vojaškim subjektom, še vedno civilist, in obratno: Ali ima vojak, ki je recimo na dopustu, še vedno status bojujočega? V zvezi s takšnimi dilemami Steinhoff (v Primorac 2005, 22) meni, da napadi na civiliste, ki sodelujejo z vlado ali vojsko, ne morejo biti označeni kot terorizem, saj lahko predstavljajo legitimno tarčo upora proti zatiranju. Dodatna dilema se vzpostavi ob ugotovitvi ZN, da je v vojskah po vsem svetu približno 200.000 mladostnikov, ki so velikokrat v vojskovanje prisiljeni. Takšne 'bojujoče' pa si težko predstavljamo kot legitimnega nosilca ali pa tarčo kakršnegakoli boja, tako terorističnega kot tudi protiterorističnega (Held v Primorac 2005, 102).

⁵⁷ Tudi v zvezi s tem bi opozorili na dileme, ki zadevajo problematiko definiranja terorizma: če ga razumemo v ustaljenem okviru opredeljevanja terorizma kot napada na civilno prebivalstvo, potem bi lahko za teroristično označili

denotativni ravni, izpostaviti tudi njegovo propagandno rabo,⁵⁸ ki se izraža na ravni konotacije. Z izrazom terorizem se namreč pretežno opredeljuje zgolj tista dejanja, ki jih zoper nas ali naše zaveznike stori 'tujec' oziroma nekdo, ki ni 'naš' (prav tam), kar smo sicer že zapisali v 3. poglavju, ko smo prek koncepcije Drugega pojasnjevali izvore sovražnosti do vsega tistega, kar označujemo za nezaželeno in drugačno.

Pri definiranju terorizma je torej sporno predvsem to, da je že sam poskus reševanja tega družbenega pojava zastavljen na povsem neprimeren način, saj ga zahodne družbe, kot navaja Fossati (2005, 1), »pogosto razlagajo le s čustvenimi ali ideološkimi kategorijami.« Podobno piše tudi Kapitan (v Primorac 2005, 238), ki ugotavlja, da ima že sama beseda terorizem konotacijo nezakonitega, medtem ko drugi izrazi, na primer vojna in upor, nimajo takšnega oziroma tolikšnega negativnega pomena. Retorika terorja tako zamegljuje vzroke nasilja in onemogoča »tisto vrsto kritičnega razmisleka in humanitarne skrbi, ki bi lahko ustvarila političen pritisk za pogajalsko rešitev« (prav tam).

Da bi lahko nasilna dejanja, kot je (tudi) terorizem, čim bolj objektivno razložili, razumeli in navsezadnje tudi preprečili ali pa vsaj zaježili, je torej potrebno, »da pojme, kot je 'terorizem', uporabljamo jasno in konsistentno ali pa se jih v celoti vzdržimo« (prav tam).⁵⁹ Nasprotno pa si ZDA kot tarče terorističnega napada 11. septembra 2001 lastijo izrecno pravico do samovoljnega presojanja o tem, kaj je terorizem in kdo je terorist, ter se pri tem tudi vztrajno izogibajo podeljevanja avtoritete odločanja mednarodnim institucijam, kot to zahtevajo zakoni (Chomsky 2005, 98).

napad na WTC, medtem ko bi moral imeti po logiki civilnih žrtev kot cilja terorizma napad na Pentagon, ki je pravzaprav vojaški cilj, drugačen status (Coady v Primorac 2005, 39).

⁵⁸ Populistični načini opredeljevanja terorizma so še zlasti prisotni v množičnih medijih, ki jih, da se ne bomo preveč oddaljili od obravnavane teme, v tem magistrskem delu ne bomo posebej obravnavali. V tem smislu bomo zgolj opozorili, da je terorizem in z njim povezane aktivnosti zelo atraktivna tema, ki se tudi dobro trži. Kot namreč ugotavlja Moravia (v Fossati 2005, 113), se smrt reklamira enako dobro kot na primer oblačila ali katerikoli drug podoben izdelek, pri čemer tako odnos med modernim terorizmom in množičnimi mediji ni naključen, saj terorizem in teroristi računajo na medije, ti pa nanje. Tako Coady (v Primorac 2005, 35) kot enega izmed namenov terorizma omenja tudi element publicitete, saj ta pritegne pozornost, ki si jo teroristi želijo, po drugi strani pa opozarja, da mediji pogosto tudi zločine brez političnih motivacij označujejo za terorizem, pri čemer je njihovo poglavitno merilo senzacionalnost zločina. Podobno navaja tudi Beck (2003, 124): »*Množičnomedijsko proizvajanje in konstruiranje globalnega pomena kakega lokalnega vojnega spopada sta torej tista, ki aktivirata oboje: globalno civilno družbo in globalno dimenzijo konflikta.*«

⁵⁹ Kapitanovo besedilo se sicer nanaša na tematiko izraelsko-arabskega spora, in da si ne bi dovolili preširoke interpretacije avtorja, naj na tem mestu zapišemo, da Tomis Kapitan zapisane navedbe uporablja v kontekstu terorizma, ki se nanaša zgolj na problematiko Palestine, njegov sklic pa smo uporabili za teoretsko analizo terorizma kot takega v celoti, ker se nam takšna aplikacija zdi smiselna.

ZN namreč niso uspeli določiti nikakršne uradne definicije,⁶⁰ saj je sprejetje *Konvencije o mednarodnem terorizmu* preprečila Organizacija islamske konference, njen glavni zadržek za nepriznanje predloga definicije pa je bilo stališče, da bi morali razlikovati med dejanji terorizma in legitimnim bojem narodov pod tujo okupacijo in kolonialne nadvlade pri uresničevanju pravice do samoodločbe. Tako je bila na zasedanju 7. oktobra 2014 v imenu islamske konference egiptovska delegacija ponovno distancirana do predlagane definicije z navedbo, da je treba ločevati med terorizmom in uresničevanjem zakonite pravice narodov, da se uprejo tuji okupaciji (Human rights voices 2014a).

Pri opredeljevanju terorizma so poleg same definicije problematične tudi dileme, v kateri register naj se ta opredeli. Nekateri menijo, da je terorizem vojno dejanje, na katero se lahko odgovori z oboroženo silo, vojaškim posredovanjem v smislu obrambe države (tako si terorizem razlagajo ZDA), po drugi strani pa so močni tudi pozivi, da je terorizem treba obravnavati kot zločin in posamezne teroriste privedi pred mednarodno kazensko sodišče.⁶¹

Zakaj je ta analitični, pedantni razloček tako važen? Zato ker naša zahodna civilizacija, za katero vsi pravimo, da je napadena in oškodovana, odgovarja na ta dva pojavi na dva globoko različna, celo nasprotna načina. Na vojno dejanje se odgovarja z vojno in s splošno mobilizacijo – v tem primeru mobilizacijo zveze NATO v celoti – proti državi agresorju. Na zločin, naj si bo še tako strahovit, se odgovarja s kazenskim pregonom storilcev: ne torej z vojsko ali svetovno koalicijo vojsk, marveč s policijo; ne z vojno, temveč s pravom; ne z bombardiranjem, ampak z zahtevnim ugotavljanjem odgovornosti /.../ (Fossati 2005, 150).

Vendar dokler bo Zahod z ZDA na čelu izoliran od učinkov svojih dejanj in pri tem sodobne družbene probleme naslavljal zgolj z vojaško represivnimi odgovori, bodo takšni načini vedno znova proizvajali nove in nove teroristične napadalce in sovražnike, saj ti zaradi pomanjkanja politične moči in splošnega primanjkljaja sredstev za človeka vredno življenje vidijo edini smisel in

⁶⁰ V luči dogodkov 11. septembra je VS OZN 28. septembra 2001 sprejel resolucijo 1373 (2001), s katero je sprejel sklep o ustanovitvi Odbora za boj proti terorizmu. Vse od njegove ustanovitve pa odbor ni uradno imenoval nobenega terorista, teroristične organizacije ali države, ki podpira terorizem. Tako so države, ki v mednarodni skupnosti veljajo kot podpornice terorizma (Kuba, Iran, Sudan, Sirija), opredeljene kot take zgolj s strani ZDA oziroma njihovega odbora za boj proti terorizmu (Human rights voices 2014b; United States Department of State Publication. Bureau of Counterterrorism 2014).

⁶¹ Pristojnosti MKS ZDA sicer ne priznavajo: »Vesela se boji, kot sama pravi, da bi sodišče zmanipulirali in bi iz političnih ali ideoloških razlogov nastopilo proti državljanom Združenih držav. Kot se je pred kratkim izkazalo, se ne bojijo toliko za ameriške vojake, kolikor za svoje politične in vojaške vrhove, ki bi jih utegnili obtožiti morebitnih vojnih zločinov ali zločinov proti človečnosti« (Fossati 2005, 202).

perspektivo le v uničujočih, brezobzirnih dejanjih, ki vodijo v smrt (Guyatt v Pettiford in Harding 2005, 11). S to navedbo sovpada tudi Kapitanova ugotovitev (v Primorac 2005, 221), da »zahodnjaška obsedenost z arabskim terorizmom spregleda, ne samo da je bila teroristična dejavnost recipročna, temveč tudi, bolj na splošno, da so poskusi odstranitve učinka brez spopadanja z njegovim vzrokom popolnoma jalovi.«

V delu *Another American Century* je Nicholas Guyatt že leta 2000 pisal o tem, »da se 'veliko ljudi po svetu čuti nemočne zaradi ameriške samovšečnosti in ignorance ter da bo odsotnost političnega reševanja težav (npr. zares multilateralni in neodvisni Združeni narodi) zelo verjetno mnoge vodila do radikalnih in skrajnih ukrepov'« (Guyatt v Pettiford in Harding 2005, 10), pri čemer je tudi omenjeni avtor poskus napada na WTC leta 1993 označil kot politično dejanje, s katerim deprivilegirane skupine izražajo svojo stisko in nemoč, pa vendar se ZDA še po 11. septembru 2001 dalje vseeno raje zatekajo k nasilju, kot da bi vsaj poskušale razumeti, kaj stoji v ozadju terorističnih napadov na njihovo ozemlje (Pettiford in Harding 2005, 11).

Namesto poskusa refleksije in ovrednotenja lastnih zunanjepolitičnih praks, ki marsikomu niso prinesle prav nič dobrega, še vedno delujejo tako, kot da same predstavljajo edino merilo pravičnosti in zakonitosti, ki jo ne glede na uporabljena sredstva želijo na vsak način po tako imenovani demokratični poti vsiliti tudi vsem drugim. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da sta sam teror in z njim povezana milost, ki naj bi ga odpravila, med seboj zelo močno povezana, saj »dejansko predstavljata sprednjo in hrbtno stran iste strukture oblasti: samo oblast, ki uveljavlja svojo polno pravico do terorja ali sposobnost uničenja vsakogar in vsega, kar hoče, lahko simetrično univerzalizira milost – ker bi ta oblast lahko uničila vsakogar, preživeli živijo le po milosti svojih oblastnikov. /.../ Zato velja, da bolj ko neki režim posega po terorju, bolj se v njem slavijo neskončna ljubezen, dobrota in milost njegovih voditeljev« (Žižek 2012, 135–136).

Zato nas niti ne sme presenetiti, da se v današnjem času poskuša kriminalizirati vse in vsakogar, ki se takim režimom postavlja po robu, za kar pa je v polju zahodnih družbenih diskurzov o terorizmu zelo pripravna prav ideologija: »Prav vse pride prav zato, da bi njihova dejanja diskreditirali. Tako se jih na primer zaničljivo označuje kot 'nagnjence k samomoru' ali 'mučenike'. Zato, da se lahko ob tem takoj doda še, da mučeništvo ničesar ne dokazuje, da nima ničesar skupnega z resnico /.../, vendar pa v sistemu, v katerem je resnica sama nedojemljiva – ali pa si morda domišljamo, da jo

imamo prav mi v svojih rokah? – tudi ni kaj dokazati« (Baudrillard 2005, 26),⁶² razen morda tega, da današnje prevladujoče definiranje in opredeljevanje samega terorizma kot tudi oblikovanja zakonov, ki naj bi ga preprečevali, prihaja od tistih ljudi in institucij, ki zgolj s pozicije moči določajo, kaj je zakonito in kaj ne, ob vsem skupaj pa jih namesto resnične težnje po krepitvi miru med različnimi narodi ženejo zgolj lastni osebni ali nacionalni interesi. Tako se tudi posamezne nacionalne države pridružujejo ameriški vojni proti terorizmu zgolj zaradi tega, ker jim to omogoča uporabno ideološko legitimacijo njihovega lastnega državnega terorja in uresničevanja strogih represivnih programov zoper svoje lastne etnične ali verske manjšine, kar je značilno še zlasti za Rusijo in Turčijo (Chomsky 2005, 96; 111).⁶³

Tudi naslednji primer političnega manipuliranja, ki ga navaja Žižek (2012, 112–113), je precej imanenten sodobnim ideološkim praksam: ruandska vlada je leta 2008 predstavila vrsto dokumentov, ki dokazujejo sokrivdo Francije pri genocidu v Ruandi, saj je Francija podpirala hutujski načrt o prevzemu oblasti, jih oboroževala in urila njihove enote, da bi si prek Tutsijev spet pridobila vpliv v tem delu Afrike. Francoska zavrnitev obtožb je bila, kot meni Žižek (prav tam), neprepričljiva: pravično dejanje bi bilo, da bi predsednika Mitterranda privedli (pa čeprav posthumno) pred haaško sodišče. Vendar se to ni zgodilo, saj bi obtožba Mitterranda pomenila prekoračitev odločilne meje, ker bi pred sodišče prvič privedli enega izmed vodilnih zahodnih politikov, ki se je pretvarjal, da brani svobodo, demokracijo in človekove pravice. To pa bi pomenilo priznanje sokrivde zahodnih držav za tisto, kar mediji in politična propaganda sicer prikazujejo kot izbruh barbarstva v tretjem svetu.

V skladu z navedenim moramo torej zapisati, da terorizem in sama teroristična dejanja zares pripisujemo le tistim, ki se borijo zoper nas in naše zaveznike, na podlagi enakih meril pa poleg tega še preganjamo vse tiste, ki naših ideoloških prepričanj ne podpirajo in tako torej niso del našega globalnega, 'edino pravičnega' boja (Chomsky 2005, 65). Vendar hkrati s tem ignoriramo naslednjo temeljno postavko – če je neko dejanje pravično za nas, potem mora biti pravično tudi za

⁶² Enako razmišlja tudi Sen (2009, 40–41): »Na podoben način se moramo vprašati, ali v svetu, v katerem živimo, dejansko gledamo veliki spopad civilizacij ali pa nemara kaj precej bolj navadnega, kar se zagrizenim iskalcem globine in globokoumnosti le zdi kot spopad civilizacij. /.../ Po 11. septembru je stereotipiziranje muslimanov pogosto prihajalo od ljudi, ki niso kakšni posebni strokovnjaki za to tematiko, kolikor lahko sodim.«

⁶³ Turčija, nekoč največja prejemnica ameriškega orožja, je z njegovo pomočjo na svojih tleh med letoma 1984 in 1999 močno povečala izvajanje terorističnega državnega nasilja, po 11. septembru pa je bila tudi prva država, ki je za vojno proti terorizmu dala na razpolago svojo vojsko in se pri tem tudi zahvalila za ameriško pomoč pri represiji zoper Kurde; Rusija se je koaliciji zoper terorizem pridružila, ker je na ta način lahko upravičila nasilje zoper čečenske upornike (Chomsky 2005, 75; 111).

druge –, in kdor zavrača ta standard, s tem legitimira dejstvo, da zgolj posedovanje politične moči v imenu oblasti opravičuje prav vsakršna dejanja, ki jih želi izvesti (Chomsky 2005, 108), kar pa je pravzaprav lastnost avtoritarnih in totalitarnih režimov.

Fossati (2005, 111) izpostavlja, da »prav tako ni dosledno, se pa žal dogaja večini od nas, da pri drugih ljudstvih obsojamo početja, ki jih pri našem kujemo v nebo in imenujemo herojstva.« Na to pa ne opozarjamo zaradi tega, da bi omilili zločine terorizma, temveč predvsem zato, »da obsodimo dvoličnost tistih, ki tulijo v nebo zoper *fedaije*,⁶⁴ a bi se čutili počaščene, če bi smeli stisniti roko kakemu brazilskemu ministru ali generalu, ki ima sam na vesti še mnogo hujše zločine, le da jih počenja Združenim državam vsečen režim v imenu prevladujočega družbenega sistema« (prav tam), se pravi globalne vladavine neoliberalizma, ki sam svet, prav tako kot najrazličnejše oblike terorizma, vodi v brezkompromisno in neznosno stanje skrajnosti (Rizman 2014).

Zato tudi Eagleton (2008, 87–88) opozarja, da je v svoji želji po zagotavljanju svobode Zahod v vse večji nevarnosti, da bo le-to povsem izkoreninil, saj je ta tako dragocena, da je v njenem imenu dovoljen celo despotizem. Ko namreč začnemo zaradi strahu pred terorizmom ukinjati nekatere od svojih lastnih svoboščin, z lastnimi dejanji diskreditiramo prav tiste pravice, ki so konstitutivni element te tako cenjene zahodne svobode. Ta diskreditacija pa je tako močna, da pri tem sama ideja svobode kot taka izginja, saj je liberalna globalizacija tik pred tem, da se uresniči ravno v svoji »natanko nasprotni obliki: v obliki policijske globalizacije, totalnega nadzora, varnostnega terorja. Razmajanost pravil sistema se tako konča z maksimumom omejitev in odtegovanj, ki postaja enak izvetosti iz vseh pravil, kar pa je navsezadnje podobno stanju kake fundamentalistične družbe« (Baudrillard 2005, 35).

Celotno problematiko krnjenja pravic in uvajanja totalitarnega nadzora pa Klein (2012, 407–409) še dodatno naveže na sodobno neoliberalno paradigmo in ocenjuje, da bi lahko današnji boj proti terorizmu označili nič drugače kakor trg za terorizem, saj je, še posebej v ZDA, skupaj s sprejetimi protiterorističnimi ukrepi tamkajšnja domovinsko-varnostna industrija doživela pravi razcvet, kajti nastal je zelo razširjen trg za analitično programsko opremo, nadzorne kamere, digitalno izločanje in povečevanje podob, trg za informacijsko vodenje in pridobivanje podatkov in tako dalje, kar pomeni, da se je skupaj z grobim posegom v zasebnost državljanov, napačnimi identifikacijami in prisilnimi privedbami, ki so se izkazale za neutemeljene, vojna proti terorizmu sprevrgla v spiralo

⁶⁴ Fedaiji oziroma tisti, ki se žrtvujejo (Kapitan v Primorac 2005, 228).

paničnega obtoževanja in lovljenja potencialnih teroristov, saj težnje po preprečevanju terorističnih napadov namesto strokovnih, utemeljenih in poglobljenih načrtov za odpravo tovrstnih zločinov temeljijo zgolj na želji po zaslužku posameznih korporacij, ki z različnimi protiterorističnimi tehnologijami na veliko služijo: »Na primer, ker si je mogoče zamisliti napad s kozami, je ministrstvo za domovinsko varnost izročilo pol milijarde dolarjev zasebnim družbam, da razvijejo in namestijo opremo za odkrivanje prenašalcev te bolezni, zato da bi se pred nedokazano grožnjo zavarovali« (Klein 2012, 405).

Sicer se je v polju visoke tehnologije združitve varnosti in nakupovalne kulture, ki so jo v okviru mikromarketinga razvile številne korporacije in zasebne družbe, zgodila že pred 11. septembrom 2001,⁶⁵ vendar »ko je široko razširjeno nelagodje ob tehnologiji velikega brata zaustavilo mnogo teh pobud, je to povzročilo nezadovoljstvo tržnikov in prodajalcev. Teroristični napad na ZDA je ta zastoj na trgu razrahljal: nenadoma je bil strah pred terorjem večji kakor strah pred življenjem v nadzirani družbi« (Klein 2012, 408–409). Nato se je v samo nekaj letih industrija protiteroristične dejavnosti in tako imenovane vojne za svobodo, ki je pred 11. septembrom 2001 skorajda ni bilo (Klein 2012, 413), razmahnila do te mere, da bi lahko sklenili, da je življenje v družbi, kjer so državljani nadzirani, sami pa svojih institucij ne morejo nadzorovati, prav tako nevarno kot terorizem sam. Oziroma kot pravi Klein (2012, 413):

Ko postane informacija o tem, kdo je ali ni grožnja za varnost, produkt, ki ga je mogoče prodati tako zlahka kakor informacijo o tem, kdo kupuje knjige o Harryju Potterju na Amazonu ali kdo se je odpravil na križarjenje po Karibih ali morda na Aljaski, to spremeni vrednote neke kulture. Ne le da to ustvari pobudo za vohunjenje, mučenje in zbiranje lažnih

⁶⁵ Na to v sicer nekoliko drugačnem, pa vendarle za nas relevantnem kontekstu opozarja tudi Said (1996, 140), ki izpostavlja, da zahodno obvladovanje Vzhoda temelji na že dolgoletnem korporativnem polju orientalske vednosti o Vzhodu v smislu opisovanja, poučevanja, urejanja, vladanja in izvajanja oblasti nad njim. Pri tem je zahodni slog gospodovanja nad Vzhodom močno prežet s celotnim korpusom političnih, socioloških, vojaških, ideoloških in znanstvenih disciplin, ki v prepletu različnih med seboj povezanih interesov pri obvladovanju Vzhoda ustvarjajo poznavalce, strokovnjake in politične programe, v katerih se vzpostavlja množica medsebojnih povezav v tehnikah obvladovanja vzhodnih družb, na primer možnost vojaško-državne varnostne povezave med strokovnjakom za analizo arabskega nacionalnega karakterja in med strokovnjakom za islamske ustanove, pri čemer pa tovrstno povezovanje temelji predvsem na preračunljivosti in manipulaciji, saj tako zastavljene nove tvorbe vednosti med različnimi disciplinami in korporacijami zgolj reproducirajo obstoječe stanje (Said 1996, 14; 149), oziroma kot pravi sam Said (1996, 395): »Sistem ideoloških fikcij, ki sem ga imenoval orientalizem, nima resnih posledic le zato, ker je intelektualno diskreditiran. Združene države ga danes močno investirajo na Bližnji vzhod, močnejše kot v druge dele sveta: izvedenci za Bližnji vzhod, ki svetujejo oblikovalcem politike, so tako rekoč vsi prežeti z orientalizmom. Večina teh investicij pa je, prav primerno, zgrajenih na pesku, kajti izvedenci poučujejo politiko s takimi tržno zanimivimi abstrakcijami, kakršne so politične elite, modernizacija in stabilnost, ki so večinoma kratko malo stari orientalistični stereotipi, preoblečeni v politični žargon /.../.«

informacij, ampak je tudi močno gonilo, da nadaljuje strah in občutek ogroženosti, ki sta to industrijo na začetku sploh ustvarila.

Takšne tržne rešitve, ki so med drugim pripeljale tudi do deljenja letakov po Afganistanu s pozivom »'Pridobite bogastvo in moč, o kakršnih niste niti sanjali'« (Klein 2012, 412), pa seveda povzročajo, da imajo ljudje v prvi vrsti pred očmi zaslužek kakor pa preprečevanje morebitnih terorističnih napadov, kar se je nato tudi jasno pokazalo v dejstvu, da so bile zaporne celice v Bagramu in Guantanamu kmalu po deljenju omenjenih letakov »prepolne kozjih pastirjev, voznikov taksijev, kuharjev in trgovcev – vseh smrtonosnih po zatrjevanju tistih, ki so jih ovadili in pobrali nagrado« (prav tam). Ameriška hegemonška politika, ki se ne ozira na nič drugega kot na svoje nacionalne interese ter za retoriko demokracije in svobodnega trga skriva zgolj želje po večanju zaslužka ne glede na posledice,⁶⁶ je tako že pred 11. septembrom sama ustvarila pogoje za krepitev nemirov po večjem delu nezahodnega sveta, po terorističnem napadu leta 2001 pa je s povračilnimi ukrepi, temelječimi na zaslužka željni vojaško-gospodarski industriji, situacijo še drastično poslabšala.

V kontekstu vsesplošnega kršenja pravic in brezglave vojne proti terorju tudi Eagleton (2008, 87) opozarja, da je sicer res »nesmiselno uživati v državljskih pravicah, če smo mrtvi. Vendar pa se je vredno vprašati, ali je življenje, oropano teh pravic, sploh vredno življenja? Človek se ne more s pretiranim navdušenjem veseliti položaja, v katerem ne bo Zahodu preostalo več nič, kar bi ščitil, razen lastnega dobička«, še zlasti pa se lahko nad tem zamislimo ob dejstvih, ki jih navaja Naomi Klein:

V trenutku se je pojavila nova vojska strokovnjakov, ki piše nove in lepe besede na dovezetno platno naše posttravmatske zavesti: »spopad civilizacij«, so napisali. »Os zla«, »islamofašisti«, »domovinska varnost«. Ko so se vsi ukvarjali z ubijalskimi novimi kulturnimi vojnami, je Busheva administracija lahko izvedla to, o čemer je pred 11. septembrom 2001 mogla le sanjati: vojskovala se je v privatiziranih vojnah v tujini in zgradila korporativni varnostni kompleks doma (2012, 31). /.../ To, kar se je zgodilo 11. septembra 2001, je, da je ideologija, ki so jo ustvarili na ameriških univerzah in utrdili v institucijah v Washingtonu, končno dobila priložnost, da pride na dan. Busheva administracija je takoj izkoristila strah, ki so ga sprožili napadi, in to ne samo za to, da je napovedala »vojno proti terorju«, ampak da

⁶⁶ Podobno piše tudi Sen (2009, 130), ki navaja, da obstaja precej dokazov za to, da se globalni kapitalizem precej bolj ukvarja s trgi kot pa z vzpostavljanjem demokracije ali širjenjem javne izobrazbe in odpiranjem možnosti in priložnosti za zapostavljeno, šibkejše prebivalstvo, ki jim sama demokracija pravzaprav ne koristi veliko, če nimajo od česa živeti.

je tudi zagotovila, da bo to skoraj popolnoma dobičkonosni podvig, razcvet nove industrije, ki bo pognal novo kri po žilah zastalega ameriškega gospodarstva (Klein 2012, 25).

Med 2. svetovno vojno je predsednik Franklin Roosevelt (v Klein 2012, 423) izrazil jasna stališča, ki so nasprotovala temu, da bi se ljudje okoriščali na račun vojne: »Nočem videti niti enega vojnega milijonarja, ki bi v Združenih državah Amerike nastal kot posledica vojnega uničenja.« Ob dejstvu, da si je večina pripadnikov Busheve administracije od Cheneyja pa do Rumsfelda prek najrazličnejših koruptivnih praks in manipulacij med svojim mandatom nakopičila milijone vojnega dobička (Klein 2012, 423), se lahko samo vprašamo, kaj to v polju širjenja svobode in miru pravzaprav pomeni. Zato (ponovno) opozarjamo, da je radikalni politični islam oziroma fundamentalizem,⁶⁷ ki predstavlja osnovo delovanja muslimanskih terorističnih napadalcev, zgolj pripravna podlaga za izvrševanje napadov, nikakor pa ne njihov vzrok.

To trdi tudi Guyatt (v Pettiford in Harding 2005, 10), ki navaja, da sovraštvo in zamere do ZDA in zahodnih politik »ne temeljijo na fundamentalizmu in nevednosti,⁶⁸ pač pa na resničnem prepričanju o neenakomerni porazdelitvi moči ter na resnični nemoči zaradi nezmožnosti političnega uvajanja sprememb«, saj se radikalni militarizem začne največkrat kot odziv na prodiranje vsiljivih sekularnih elementov v posamezno religijsko skupnost, pri čemer ima fundamentalizem poleg funkcije družbene kohezije tudi učinek kulturne obrambe (Šterbenc 2011,

⁶⁷ Pri obravnavi fundamentalističnih islamskih gibanj je treba opozoriti na dejstvo, da jih je veliko in da vsako od njih deluje v specifičnem kontekstu določene države, imajo pa vsa eno stično točko, in sicer prizadevanje za ustanovitev tako imenovane islamske države, pri čemer pa se različna islamska gibanja, ki k temu težijo, med seboj pomembno razlikujejo glede na metode za doseg tega cilja. V tem smislu tako obstajajo radikalna militantna gibanja, po drugi strani pa tudi zmerne reformistične skupine, ki skušajo vzpostavitev islamske države doseči z miroljubnimi sredstvi, pri čemer naj bi se sama islamizacija družbe znotraj meje posamezne nacionalne države zgodila skozi postopen proces uveljavljanja islamskega prava in družbene spremembe (Šterbenc 2011, 107–108). Islamska država kot radikalna militantna tvorba, ki je vzniknila v letu 2014 na področju Iraka in s svojimi nasilnimi dejanji vzbudila precej mednarodne pozornosti, v njenem imenu pa so se izvedli tudi številni zločini zoper civiliste, tako predstavlja zgolj radikalen odklon od sicer mnogoštevilnih drugih islamističnih gibanj, ki težijo k ustanovitvi islamske države po miroljubni poti.

⁶⁸ Vsa fundamentalistična gibanja temeljijo na prepričanjih, ki so v diametralnem nasprotju s temelji razsvetljske sekularne racionalnosti. Osrednja značilnost fundamentalizma je tako religijski idealizem, po katerem naj bi transcendentno področje božanskega kot normativ vsake posamezne religijske skupnosti samo po sebi predstavljalo temelj za skupnostno in osebno identiteto. Zagovarjajo družbene strukture na podlagi religijskih načel, takšni sistemi pa se tudi velikokrat izkažejo tako za avtoritarne kot tudi totalitarne (Marty in Appleby v Šterbenc 2011, 80–81), saj zavračajo razlikovanje med javnim in zasebnim delovanjem, kajti religija kot temelj človeškega delovanja naj ne bi bila ločljiva od sfere prava in politike (Garvey v Šterbenc 2011, 83). V kontekstu islamskega fundamentalizma naj bi tako država na podlagi islama kot splošne in celovite vere urejala vsa področja življenja oziroma družbe kot celote (Šterbenc 2011, 107–108). Pomembno je torej izpostaviti, da je fundamentalizem zgolj ena od sicer mnogoterih miroljubnih oblik islamskega združevanja, fundamentalistične težnje kot take pa so v svojih bolj ali manj skrajnih oblikah seveda prisotne tudi v drugih religijah, še posebej v krščanstvu, prav tako pa jih je mogoče najti v judaizmu, hinduizmu in budizmu (Kulenović 2008, 22; 157).

85; 88).⁶⁹ To pomeni, da sodobni fundamentalizmi ne nastajajo zaradi odpora proti modernosti v smislu trka modernih in tradicionalnih kultur, temveč so zgolj proizvod modernosti in kot taki posledica nerešenega vprašanja oziroma problema vključevanja izključenih družbenih skupin v globalno družbeno občestvo (Kulenović 2008, 157).

Teroristični fanatizem tako velja za zaskrbljujoč odklon od civiliziranih zahodnih norm, kar v nekem smislu seveda tudi je. Za demokratične kapitalistične družbe, ki vidijo ideološke fanatike le v drugih narodih, se je zelo neprijetno soočiti z resnico, da so tudi njihove lastne vrednote ideologija, in to takšna, ki je lahko prav tako ekstremistična (Eagleton 2008, 103),⁷⁰ »a ko danes nekateri zahodni državniki govorijo o vojni *proti terorizmu*, to marsikdo razume, kot da gre še zmeraj za sveto vojno *proti sovražnikom Zahoda*; /.../ (Fossati 2005, 51), ob čemer pa velja opozoriti tudi na dejstvo, da ima fundamentalizem, kot ga razumemo danes, svoje izvore pravzaprav v zahodni civilizaciji, saj je bila ta tista, ki je v podobi križarskih vojn prva pustošila po arabskem svetu. Prvi veliki džihadistični bojovníki so bili namreč zahodnokrščanski križarji (Barber v Held 2008, 27), ki so se na koncu 11. stoletja pod zastavo Rimskokatoliške cerkve podali v 200 let trajajoče pobijanje vseh nevernikov ter pri tem poleg neusmiljenega pobijanja muslimanske in judovske populacije tudi na veliko plenili in uničevali vse, kar jim je prišlo na pot, kar je imelo za rezultat vsesplošno opustošenje bizantinskih ozemelj v Mali Aziji. Kar zadeva zgodovinsko dediščino ustvarjanja in zaostrovanja nasprotij med različnimi civilizacijami, tako ne moremo mimo dejstva, da je bil prav Zahod s svojimi križarskimi vojnami tisti, ki je postavil temelj za rast sovraštva med Zahodom in Vzhodom, oziroma med kristjani in muslimani (Vrdlovec 2015).⁷¹

⁶⁹ V tem kontekstu in v navezavi na prejšnjo opombo izpostavljamo, da se, kot navajata tudi Marty in Appleby (v Šterbenc 2011, 81–82), vsi fundamentalizmi pojavijo ali pa okrepijo še zlasti v časih družbenih kriz, kajti aktivizme ekstremnega fundamentalizma navdihne predvsem občutek neposredne nevarnosti, ki je velikokrat povezan z zatiralskimi družbenimi, ekonomskimi ali političnimi okoliščinami. Pri tem se pojavita kriza identitete in strah pred izginotjem, kar je številnim fundamentalističnim gibanjem v 19. in 20. stoletju zaradi vdora kolonialnih sil dajalo velik zagon, pri čemer so tovrstne borbe občasno spodbujale in podpirale tudi same kolonialne sile, saj so bile fundamentalistične ideologije in z njimi povezani programi še dodatno motivirani s propadlimi politikami sekularnih režimov in nezaželenimi učenji religijskih liberalcev in modernistov: »Ranljivost množic prebivalstva zaradi totalitarnih diktatorjev in vojaških režimov, družbena in ekonomska zmeda ter pomanjkanje, ki so spremljali migracijo v mesta, ter okoliščine bede in izkoriščanja milijonov ljudi so povzročili stanje prevratništva in dezorientiranosti, kar je vzbudilo potrebo po alternativnih filozofijah, strukturah in institucijah, ki bi ohranile določene tradicionalne vrednote« (Marty in Appleby v Šterbenc 2011, 81).

⁷⁰ Glede vse bolj razširjenih teženj, da bi terorizem pripisovali zgolj islamskemu verskemu radikalizmu, je treba pripomniti oziroma 'spomniti', da na Zahodu politično-verskega ekstremizma prav tako ne manjka. Če omenimo zgolj nekaj primerov: teroristična organizacija IRA, katere pripadniki so kristjani (z enakovrednim deležem katolikov in protestantov); baskovska ETA; nemški RAF in pripadniki Rdečih brigad v Italiji; omeniti pa je treba tudi že skorajda nepregledno število strelskih napadov v ZDA, pri čemer za najhujši teroristični napad pred 11. septembrom 2001 velja masaker, ki se je zgodil 19. aprila 1995, ko je v Oklahoma Cityju ameriški državljan krščanske veroizpovedi ubil 168 ljudi (Fossati 2005, 51; 134).

⁷¹ V tem kontekstu Vrdlovec (prav tam) še dodatno navaja, da je prav dvestoletna križarska epopeja »spočela sovraštvo

Tako lahko ameriško politiko pod vodstvom Dicka Cheneyja, sicer znanega vojnega dobičkarja, ki je tudi izumil pojem '1-odstotne doktrine', ki je »upravičila invazijo v Iraku z utemeljitvijo: če obstaja 1 odstotek verjetnosti, da je nekaj grožnja, to zahteva, da se Združene države Amerike odzovejo, kakor da je grožnja 100-odstotna« (Klein 2012, 405), razumemo kot svojevrstni primer čistega terorizma, ki pa zaradi dejstva, da za njim stojijo v ta namen sprejeti zakoni in uveljavljeni politiki, niti ne more biti primerno sankcioniran. Če torej za terorizem označimo vse, kar v nas vzbudi vsak najmanjši občutek ogroženosti, pri tem pa kot država samovoljno prilagodimo zakone tako, da lahko v zaledju le-teh naredimo karkoli, kar nam pride na misel, bi v skladu s tem veljalo opozoriti na nevarnost, ki jo v zvezi s tem izpostavlja Fossati (2005, 10): »Če se odpovemo temu, da bi se proti terorizmu bojevali znotraj nekega pravnega okvira, in ta boj razumemo kot vojno proti neusmiljenim sovražnikom, v kateri je treba uporabljati sredstva, sorazmerna njihovim, se ustvari posebna simetrija med terorizmom in protiterorizmom. V tem kontekstu se pravzaprav že kar izniči razlika med obema terminoma.«⁷²

Busheva administracija je torej vojno zoper terorizem izkoristila kot priložnost za povečevanje že tako prisotne vojaške premoči pred drugimi državami in kot prehod k novim metodam za zagotavljanje globalnega monopola (Chomsky 2005, 112), kar ni imelo nobene zveze z vzpostavljanjem miru in širjenjem svobode, če miru in svobode med narodi ne enačimo z institutom svobodnega trga. Sam koncept in opredeljevanje terorizma sta se že pred napadom na WTC in Pentagon izrabljala kot opravičilo za odstranjevanje tistih režimov, ki predstavljajo oviro ameriškim nacionalnim interesom, nato pa je 11. september ponudil odlično priložnost, da se ZDA podajo na vojni pohod po arabskem, muslimanskem oziroma (še) neameriškem svetu: »Na voljo sicer nimamo notranjih dokumentov, toda sklepamo lahko, da je bil prvenstveni cilj bombnih napadov na Afganistan opozoriti svet,⁷³ kaj lahko storijo ZDA, če kdo stopi iz vrste. V ozadju

med kristjani in muslimani, ki se je ohranilo še dolga stoletja. Natančneje, prav do 21. stoletja, ko je Clermont-Ferrand zamenjal Washington in ko so 'bitko za Sveto deželo' zamenjali veliko bolj posvetni interesi. Razsvetljenstvo in francoska revolucija sta Zahodu pomagala, da se je otesel verskega fanatizma, a če je ta danes bolj muslimanska 'stvar', je to vendarle tudi posledica posegov 'ameriških' križarjev na Bližnjem vzhodu.

⁷² Fossati (2005, 150) v zvezi s tem meni, da je treba teroristom odvzeti status vojakov in se s tem tudi načelno odpovedati logiki vojne, ki jo takšen status prinaša.

⁷³ V osemindesetletni okupaciji Afganistana, ki se je pod geslom 'Trajna svoboda' začela 7. oktobra 2001 (Gregorčič 2010, 11), so anglo-ameriška letala odvrгла 12.000 ton bomb, ubila več kot 10.000 upornikov in zraven 'pomotoma' še najmanj 1000 civilistov. Ker so se zaradi nesodelovanja talibov izjalovili ameriški načrti o gradnji naftovoda, je bilo treba za gradnjo zelene naftovodne trase iti v boj s teroristi (Meysan 2003, 107), kajti »boj proti nasilju nad ženskami in otroki ni stvar določene kulture, temveč celotnega človeštva, to je zavezanost, ki si jo delimo ljudje dobrega srca z vseh celin« (Radijski nagovor Laure Bush ameriškemu ljudstvu: v Meysan 2003, 159). Takšna 'dobrota' in zavezanost, kot jo omenja žena nekdanjega ameriškega predsednika, pa se po mednarodnem prizorišču deli zelo selektivno, kar bomo še

bombardiranja Srbije so bili podobni razlogi« (Chomsky 2005, 113).

Po 11. septembru sta v ZDA vladala ogorčenje in želja po maščevanju in Chomsky je bil eden izmed prvih, ki je klical k 'streznitvi'. Opozoril je na nevarnost oziroma na izbiro, ki smo ji kot del mednarodne skupnosti izpostavljeni: »ali bo naše osrednje prizadevanje tekmovanje za globalno prevlado ali pa skrb za ohranitev človeštva« (Vodovnik v Chomsky 2005, 123–124). V tem magistrskem delu se zavzemamo za prioriteto slednjega, k oblikovanju mnenj, stališč in politik, ki s tu zapisanimi niso kompatibilni, pa lahko pripomore še naslednji razmislek:

Če obravnavamo terorizem kot kaznivo dejanje, seveda impliciramo, da obstaja (ali si vsaj želimo, da bi se vzpostavil) nekakšen prostor legalnosti, ki bi ga vsi priznavali in upoštevali in v katerem bi delovale nepristranske institucije, ki bi zastopale skupnost državljanov sveta. Kdor zagovarja vlogo OZN (in se zavzema za njeno prenovo, ki bi ji omogočila učinkovitejše delovanje, ne pa ji še bolj okrnila avtoritete) ter podpira dejavnost Mednarodnega kazenskega sodišča, verjame, da je treba nujno oblikovati neki univerzalen okvir norm in sankcij, ki naj ureja odnose med narodi in državami. Kdor pa meni, da v nepopravljivo razcepljenem svetu, ki ga trgajo nasprotja, mednarodne odnose v bistvu krojijo razmerja moči, je prepričan, da je razmišljati o udejanjenju univerzalnega prava čista utvara in da moramo podpirati države, ki trdijo, da želijo braniti svobodo in razvoj, ne da bi preveč dlakocepili o sredstvih, ki jih za to uporabljajo (Fossati 2005, 9–10).⁷⁴

Oprelitev takšnih protiterorističnih bojov, ki se z vso silo želijo postaviti po robu terorističnim organizacijam in njihovim pripadnikom, pa bi lahko poimenovali z izrazom, ki se sicer v mednarodni skupnosti ne omenja prav pogosto, je pa za razumevanje in reševanje te problematike prav tako pomemben: v nadaljevanju bomo raziskali in vsebinsko opredelili koncept državnega terorizma.

posebej izpostavili v 6. poglavju pri analizi konflikta Izrael-Palestina in ameriške invazije na Irak.

⁷⁴ K drugačnemu reševanju problematike terorizma poziva tudi Sen (2009, 73): »Kar zadeva terorizem kot globalni izziv, lahko od svetovnih voditeljev, ki se mu postavljajo po robu, razumno pričakujemo, da bodo začeli razmišljati precej jasneje, kot to počnejo zdaj. Zmeda, ki jo povzroča implicitna vera v solitaristično razumevanje identitete, pomeni resno oviro premagovanju globalnega terorizma in oblikovanju sveta brez ideološko organiziranega širšega nasilja.«

4.2 Opredelitev državnega terorizma

»Terorizem kot preišljena taktika države« (Pettiford in Harding 2005, 171) je nekaj, kar je v praksi težko dokazati, saj se zahodne demokracije oziroma vplivne države kot take dokaj uspešno izogibajo oznakam 'teroristično' (prav tam), čeprav lahko njihova dejanja ustrezajo številnim obstoječim definicijam terorizma. Tako kot terorizem, ki ga radi obsojamo, ni univerzalno definiran pojav, bi lahko tudi pojem državnega terorizma uvrstili med poglavja, ki še niso jasno opredeljena (Fossati 2005, 134): »Med politiko in grožnjo, med grožnjo in uporabo sile, med uporabo sile in (prikrito ali očitno) vojno namreč ni ostrih ločnic. Kdo je terorist? /.../ Samomorilski napadalec, uporniško gibanje, osvobodilna fronta, vladne oborožene sile? Pravzaprav se odgovor na vprašanje, katere osebe ali dejanja bi lahko označili za 'teroristične', od posameznika do posameznika razlikuje« (prav tam).

To nakazuje na dejstvo, da je terorizem pogosto prikazan kot sredstvo, ki se ga poslužujejo zgolj uporniki in revolucionarji, medtem ko naj koncept državnega terorizma sploh ne bi obstajal, saj se razprave o njem, vsaj kar zadeva družboslovje, večinoma osredotočajo samo na nedržavni terorizem, s čimer se predpostavlja, da je terorizem že po definiciji zgolj dejavnost nedržavnih subjektov (Primorac 2005, 54; 153). Takšno arbitrarno opredeljevanje terorizma, ki se ga večinoma pripisuje samo uporniškim skupinam, pa »je lahko dobra propaganda, vendar slaba analiza« (prav tam), ki vodi v njegovo pristransko obravnavo, na kar še zlasti opozarja Primorac (2005, 12):

Druga vrsta dvojnih meril, ki je manj očitna in je zato morda celo še večja ovira pri soočanju s pojmovanjem terorizma, je nagnjenje, da upornike, ki posežejo po nasilju, označimo za teroriste, ne da bi se pred tem poglobili v to, kakšno nasilje je bilo uporabljeno, in v to, kdo so njegove žrtve. Še zlasti, če ob tem nismo pripravljeni uporabiti besede terorizem, kadar gre za nasilna dejanja in politiko države, še posebno svoje lastne – in to celo tedaj, ko gre za identična dejanja. To kaže na dvojna merila v obliki »državni proti nedržavnim subjektom«; gre za predpostavko, da je terorizem, naj bo karkoli že, po definiciji nekaj, kar izvajajo uporniki in nikdar država.«

Tako se na primer dejanja Izraela, ki si je lastno državo priboril prav s pomočjo terorističnih skupin

Irgun in Stern in ki že vrsto let Palestincem vlada s terorjem, represijo in apartheidom, označujejo kot protiteroristični ukrepi, medtem ko se dejanja Palestincev, ki se, tako kot nekoč Izrael, tudi bojujejo za svojo državo, označujejo za teroristična (Pettiford in Harding 2005, 172).⁷⁵ Vendar kot pravi Pettiford in Harding (prav tam): »Kakor koli že, če je država bodisi neposredno odgovorna za smrt nedolžnih ljudi bodisi aktivno financira ali kako drugače podpira krivce, je to terorizem, ne glede na to, kako ga imenujemo.«

V skladu s temi stališči se bomo v tem podpoglavju nekoliko distancirali od prevladujočih mnenj o tem, kaj je terorizem in kaj ne, in pojem državnega terorizma razčlenjevali s pomočjo avtorjev, ki na sedanjo prevladujočo politiko mednarodne skupnosti gledajo z nekoliko bolj kritične distance. Naše stališče bo izhajalo iz tega, da je neko nasilje, čeprav s strani najvplivnejših političnih avtoritet in javnega mnenja ni prepoznano kot tako, še vedno nasilje in kot tako tudi vredno obsodbe, čeprav se, kot ugotavlja Primorac (2005, 23), »javne razprave o terorizmu praviloma nagibajo k temu, da so edini povzročitelji terorizma nedržavni povzročitelji, 'državni terorizem' pa velja za protislovno besedno zvezo.«

Pri ugotavljanju, če lahko tudi delovanje neke oblasti označimo kot teroristično, Fossati (2005, 136–137) za nekaj primerov državnega terorizma označi Stalinovo vladavino, vojaške režime latinskoameriških držav in japonski napad na Nanking leta 1937, ki se je iztekel v poboj več desetisočih civilistov, avtor pa se v svojih teoretskih razpravljanih nato še dodatno vpraša, če bi lahko tudi vojske sodobnih demokratičnih držav obtožili tovrstnih hudodelstev (Fossati 2005, 137). Odgovorili bi lahko pritrdilno, čeprav današnji svet razmišlja nekoliko drugače: zavezniško bombardiranje Dresdna in Hamburga, ki si je za cilj namerno vzelo civiliste, ter odvrženi atomski bombi na Hirošimo in Nagasaki, ki sta prav tako povzročili številne žrtve, mednarodno pravo obravnava kot zakonito vojno akcijo (Fossati 2005, 137–138; Primorac 2005, 54), ki naj ne bi imela nikakršne zveze s terorizmom, čeprav takšna dejanja ustrezajo kriteriju povzročanja strahu in napada na civilno prebivalstvo, saj je »ustrahovalno bombardiranje Dresdna, Hirošime in Nagasakija nedvomno ubilo precej več ljudi, kot so jih od tedaj v vseh teh letih pobili vsi, ki jih konvencionalno označujemo za teroriste, po celem svetu« (Held v Primorac 2005, 101).

To nas vodi do sklepa, da se dejanja terorizma pripisujejo samo tistim subjektom, ki zaradi svojih političnih ciljev prihajajo v nasprotje s sicer demokratičnimi nacionalnimi državami, le-te pa si

⁷⁵ Bolj podrobno o Palestini in Izraelu v 6. poglavju.

jemljejo pravico, da takšne oblike boja zatrejo ne glede na uporabljena sredstva in njihove posledice, čeprav bi morda veljalo zadevo obrniti in ravnanja posameznih državnih subjektov oziroma nacionalnih vlad opredeliti kot tista, ki bi jih lahko označili za teroristična,⁷⁶ medtem ko bi pri delovanju posameznih uporniških skupin veljalo premisliti, ali ni njihov boj morda vendarle legitimen.

Primorac (2005, 13) v zvezi s tem predlaga razvoj koncepta, ki terorizma ne opredeljuje niti glede na povzročitelja niti glede na njegov končni cilj, obenem pa dopušča možnost, da včasih tudi žrtve terorizma v odgovor na napad uporabijo terorizem, kajti »čeprav je mogoče reči marsikaj v prid obstoja države v primerjavi z življenjem v 'naravnem stanju', to še ne pomeni, da je vsaka država boljša od upora. Včasih lahko ugotovimo, da je uporništvo moralno upravičeno, poskusi države, da upor zaduši, pa ne« (prav tam), kar pa bi veljalo aplicirati tudi na današnje sprevrnjeno in zmotno pojmovanje širjenja demokratičnih vrednot in svobode, saj, kot ugotavlja Steinhoff (v Primorac 2005, 150): »Ta 'vojna proti terorizmu' – ki jo bijejo državni teroristi s terorističnimi sredstvi – za svoj cilj nima univerzalnih vrednot, temveč nepremagljivo moč.«

Tako je radikalne islamske organizacije, ki v današnjem času uporabljajo nezakonite oblike boja in si za svoje talce jemljejo predvsem civiliste, res treba zaustaviti in sankcionirati, vendar pa pri tem dejanja nekaterih zahodnih vlad, ki se od terorističnih akcij islamskega ekstremizma razlikujejo zgolj po tem, da jih izvajajo bolj napredno oborožene demokratične oblasti, prav tako vrednotiti z istimi merili, če ne predpostavljamo, da sta zgolj oblika vladavine in vojaška premoč tisti, ki naredita neko dejanje za pravično. V tem primeru lahko pojem mednarodnega prava kar ukinemo. Oziroma kot piše Fossati (2005, 138; 141): »Nekateri trdijo, da je sleherno vojno dejanje, v katerem izgubijo življenje tudi civilisti, pravzaprav oblika terorizma. /.../ Vsi, ki posegajo po teh orožjih, so prepričani o svojem prav, vsi ubijajo ljudi in vse njihove žrtve so enako mrtve«,⁷⁷ ob vsem skupaj pa je treba opozoriti tudi na to, da je po številu žrtev in destruktivni stopnji nasilja državni terorizem neprimerno bolj uničujoč kot terorizem, ki ga izvajajo nedržavni subjekti (Primorac 2005, 22), saj, kot ugotavlja Primorac (prav tam): »Zgodovinsko gledano je država največji terorist.«

⁷⁶ To trditev bomo bolj razvili in podkrepili v 6. poglavju, ko bomo analizirali napad ZDA in njenih koalicijskih sil na Irak.

⁷⁷ V zvezi s tem Primorac (2005, 13) opozarja na težnjo, da se pri nasilnem spopadu dveh subjektov v primeru dokazane uporabe terorizma enega subjekta drugemu avtomatsko podeli status legitimnega nasprotnika, ki 'bije pravični boj'. Vendar pri oboroženem boju ni nobenega razloga, da bi tudi dokazana obtožba, da je neki subjekt terorističen, drug subjekt to razrešilo takšnih domnev. V nekem konfliktu sta lahko oba nasprotnika teroristična in prav tako je lahko v zvezi s tem tudi oba treba sankcionirati.

Ljudje se že od jakobincev in prvih državnih teroristov dalje ženejo za neko fantazmo, ki jo lahko imenujemo pravičnost, svoboda, resnica ali demokracija, in se želijo teh idealov polastiti za vsako ceno, pri čemer naj bi takšna abstrakcija tudi predstavljala nekakšno 'odrešitev' človeštva (Eagleton 2008, 91–92): »Danes se podoben scenarij dogaja v politiki nekaterih zahodnih narodov, ki obsedeni s svojimi fantazmami upajo, da bodo ljudstva, ki so manj blažena od njih samih, rešili tako, da jih bodo najprej uničili, nato pa na silo odprli njihova trupla ter našli na njihovih srcih napisano besedo demokracija« (Eagleton 2008, 92).

Terorizem, kakršnemu smo dandanes priča, vsebuje zelo podoben preplet takšnega nasilja in moralnega idealizma (prav tam), saj so teroristi vedno predstavljeni kot »izključno drugi, naši nasprotniki, medtem ko 'našo borbo', ne glede na naše metode, upravičujeta vrednoti, iz katerih izhajamo, to sta svoboda in neodvisnost, hkrati pa tudi nujnost, da se branimo pred (kajpak terorističnimi) napadi, katerih žrtve smo« (Fossati 2005, 32). Podobno piše Primorac (2005, 12), ki opozarja na dejstvo, da besede terorizem nihče ne uporablja »zase in za svoja lastna dejanja ali za tiste, katerim je naklonjen ali njihovo dejavnost podpira. /.../ Iz tega je razvidno, da so podobno kot v mnogih drugih javnih debatah tudi v razpravah o terorizmu na delu dvojna merila, najprej v obliki 'naši proti njihovim'«, ⁷⁸ kar pa spet potrjuje naše ugotovitve, ki smo jih navedli že v 3. poglavju, ko smo tovrstne prakse pripisovali posameznim arbitrarnim ideološkim prepričanjem in odločitvam, in ne nekim objektivnim zakonom, ki bi povsem nevtrarno določali kaznivost nekega dejanja.

Takšna subjektivna merila so torej močno zvezana z ideološkim prepričanjem oziroma domnevo, da je to, kar počnemo mi ali naša država, legitimno, medtem ko naj naši nasprotniki ne bi imeli upravičljivih ciljev, in to ne glede na argumente, ki jih imajo. Če neko uporniško skupino v tujini sponzorira naša zahodna vlada, bomo takšni skupini ljudi rekli borci za svobodo, gverilci in podobno, če pa država iz kakršnihkoli razlogov (javnomnenjskih, notranjepolitičnih, ekonomskih, zunanjepolitičnih in tako dalje) odreče podporo takšnim gibanjem, bo lahko ista skupina imenovana za teroriste, sovražnike svobode, skrajneže in podobno (Primorac 2005, 154). Osnovno merilo legitimnosti nekega nasilnega politično-vojaškega upora tako ne leži v zakonski in pravni utemeljitvi takšnih dejanj, temveč je družbeno-politični javnosti ideološko posredovana na podlagi

⁷⁸ Tako misli tudi Virginia Held (v Primorac 2005, 100), ki ugotavlja, da mnogi za terorizem večinoma obtožujejo svoje nasprotnike, nočejo pa te oznake uporabiti za dejanja lastne vlade ali vlad, ki jih podpirajo, čeprav je njihovo delovanje prav tako nasilno, povzroča smrt civilistov in razširja strah, pri čemer nato še nadalje pravi, da »ne moremo učinkovito kritizirati terorizma revolucionarjev tretjega sveta, ki z občudovanjem gledajo na različna teroristična dejanja, če istočasno ne kritiziramo tudi terorističnih dejanj, ki so del kampanj proti terorizmu in jih izvaja naša vlada in vlade držav, ki jih označujemo za 'prijateljske'« (prav tam).

nacionalnega interesa posamezne države, njene arbitrarne odločitve, če ji podpora takšni skupini koristi ali ne, kar izpostavlja tudi Zupančič (1993, 14), ki navaja, da v domeni legalnega nihče ne preizprašuje našega delovanja oziroma naših dejanj – »ta so lahko še tako pritlehna in nizkotna, a dokler so v skladu z zakonom, je 'nizkotnost' brezpredmetna. Zato je legalno dejanje lahko 'patološko'.«

Biti civiliziran med drugim pomeni tudi vedeti, da smo Mi prav tako lahko potencialno barbarski ali kot pravi Žižek (2012, 22): »Vsaka civilizacija, ki utajuje svoj barbarski potencial, se je s to utajitvijo že vdala barbarstvu«, kar nakazuje na to, da če barbarstvo pripisujemo zgolj drugim, tistim torej, ki jih še ni doseglo razsvetljenstvo demokratične družbene ureditve, potem bi morali resno premisliti, kaj takšna utajitev pomeni.⁷⁹ Pri tem tudi Fossati (2005, 51) izpostavlja, da »tako kot obstaja islamski terorizem, ki je danes najbolj razširjen, že od zdavnaj obstajajo zahodni terorizmi in bodo žal obstajali tudi v bodoče«, Chomsky (2005, 69) pa v tem kontekstu prav tako poudarja, da »prav gotovo noben 'civiliziran' svet na bi pahnil sveta v veliko vojno, če bi lahko namesto tega uporabil sredstva, ki jih določa mednarodno pravo /.../«, kajti »proti tem načinom bojevanja, ki so primerljivi z vojnimi zločini in zločini proti človečnosti, ki jih preganjajo mednarodna sodišča, velja bojevati vojno za obrambo pravnega reda, ne pa sveto vojno« (Fossati 2005, 51).⁸⁰

Kazalo bi torej premisliti, ali ni vojna proti terorizmu, čeprav se pri njej sklicujemo na obrambo in širjenje svobode, zgolj dejanje, ki je prav tako teroristično in s katerim so se sprožili nov val nasilja in nova sovraštva ter še bolj radikalni fanatizmi: »Zato se je treba vprašati, ali ne bi bila vojna znak šibkosti Zahoda, njegova abdikacija, s katero bi se odpovedali ravno tistim vrednotam razumnosti in civiliziranosti, ki bi jih moral braniti, jih zoperstaviti teroristični norosti« (Fossati 2005, 150), kajti podvajanje policijskih sil in obveščevalnih služb, podeljevanje neomejenih pooblastil organom pregona, ukinjanje temeljnih državljskih pravic, omejevanje svobode tiska ter vohunjenje nad našimi sodržavljeni in skrunjenje mošej (Fossati 2005, 161) zagotovo niso znak civilizacijskega napredka. Ravno nasprotno: v vseh teh ukrepih se pravzaprav zrcali sam uspeh terorizma, saj so zahodne družbe s svojim naborom protiterorističnih ukrepov daleč presegle svoja pooblastila in se tako same znašle »v recesiji sistema vrednot, celotne ideologije svobode, svobodnega gibanja itd., ki je bila ponos zahodnega sveta in na kar se sklicuje zato, da lahko vpliva na preostali del sveta«

⁷⁹ K takšnemu razmisleku poziva tudi Robert Fisk (2014).

⁸⁰ Ob tem ponovno opozarjamo, da ob vsej nevarnosti, ki jo povzročajo različni verski fanatizmi, ne gre spregledati dejstva, da podobno, če ne še večjo nevarnost danes tvorijo tudi čedalje bolj agresivne militaristične ideologije (Sen 2009, 68), ki se namesto ustvarjanja dialoga, doseganja konsenza ali pa uporabe pravnih sredstev pri reševanju sodobnih družbeno-političnih problemov vse pogosteje in vse raje zatekajo k nasilnemu vojaškemu posredovanju.

(Baudrillard 2005, 34–35).

Podobna interpretativna logika, podkrepljena z ideološkimi pravno-političnimi formulacijami, se je asimilirala tudi v splošno razširjeno prepričanje, da se terorizma poslužujejo predvsem uporniške zločinske organizacije, medtem ko se državi oziroma državnim subjektom za dejanja, ki so lahko še tako uničevalna in nasilna do neke družbene skupine, skoraj avtomatično podeljuje etiketo pravičnosti. Vendar, kot se sprašuje Fossati (2005, 9): »če vsako dejanje, ki, tako kot se je zgodilo v primeru dvojčkov WTC, zaradi svojih političnih ali vojaških ciljev namenoma in na počez prizadene civilno prebivalstvo, ocenjujemo kot nedvoumno teroristično, zakaj bi morala biti naša ocena odvisna od dejstva, ali to dejanje zagreši državni ali nedržavni subjekt?«

V primeru Izraela in Palestine, ki ga bomo obravnavali v 6. poglavju, med vzroki za posamezna nasilna dejanja enih in drugih skorajda ni več mogoče potegniti nikakršne ločnice, saj se vsak palestinski napad sklicuje na kako agresijo s strani Izraela, ta pa svoje vojaške akcije utemeljuje na predpostavki, da te predstavljajo nujen in upravičen povračilni ukrep zoper terorizem. V takšni logiki absolutnega antagonizma se tako izgubijo vse vrednostne razlike med dejanji enih in drugih (Fossati 2005, 11), kajti terorizem se lahko obravnava kot terorizem le tedaj, ko nasprotnik ni terorističen. Kakor hitro pa terorizem izzove terorističen odgovor, le-ta preneha obstajati (Moravia v Fossati 2005, 114).

Če pogledamo onkraj ideološko zaznamovane opredelitve tega, kaj je terorizem in kako definiramo povračilne ukrepe v imenu širjenja svobode in demokratičnosti, lahko ugotovimo, da imata obe imenovani vojaško-politični akciji skupen imenovallec, ki je nasilje. Le-to pa je redko, če sploh kdaj, človeštvu prineslo karkoli dobrega: »Povračilni ukrep je terorističen odgovor na terorizem. Vendar je s političnega vidika še bolj neprimeren kot sam terorizem, ker, kot že rečeno, lahko le spremeni v grozljivo vojno nekaj, kar je bilo sprva spopad med razumom in pobesnelostjo. Toda povračilni ukrep je še slabši od terorizma, ker skuša nadeti pobesnelosti videz razuma. To vidimo že iz dejstva, da se terorizem sklicuje na obup, povračilni ukrep pa na terorizem« (Moravia v Fossati 2005, 114).

Skladno z zapisanimi argumenti bi torej lahko zapisali, da terorizma ne moremo posplošeno umestiti kot pojav, ki se dogaja izključno zunaj institucije države, kakor tudi ne moremo trditi, da so neka dejanja, zgolj zato ker jih izvaja država, legitimna. »Kaj je rop, ki krši zakon, v primerjavi z ropom, ki se odvija znotraj okvirov zakona?«, se sprašuje Žižek (2007, 106–107), in vprašanje še

dodatno nadgradi: »Kaj je dejanje terorja v primerjavi z državno oblastjo, ki izvaja vojno proti terorju?« (Žižek 2007, 107). Lahko bi odgovorili, da so »bombe, narejene iz zakonov« (Klein 2012, 177), mnogo bolj strašljive in uničujoče, saj jih ravno zato, ker imajo pravno legitimacijo, zelo malo ljudi problematizira, še toliko manj pa odpravlja, pri čemer pa tudi ne moremo mimo ugotovitve, da je včasih »največje nasilje prav v tem, da ne storimo ničesar« (Žižek 2007, 173).

Čeprav se terorizem velikokrat opredeljuje kot orožje šibkih, bi pravzaprav morali v zvezi s tem logiko obrniti in zapisati, da »terorizem sploh ni orodje šibkih, kot pogosto trdijo, temveč prej redno uporabljano orodje močnih in ponavadi le zadnje sredstvo šibkih« (Steinhoff v Primorac 2005, 149), izraz obupa določene skupine ljudi, ki s svojo razstrelitvijo opozorijo na to, da se nahajajo v brezupni situaciji (Armstrong v Kulenović 2008, 79), kar pa izpostavlja tudi Baudrillard (2005, 25), ki samomorilski terorizem označuje predvsem kot terorizem revnih, agresijo držav z astronomsko visokimi vojaškimi proračuni pa kot terorizem bogatih.

V skladu s takšnim pojmovanjem bomo v naslednjem poglavju predstavili družbeno-politične okoliščine, v katerih so prav teroristični boji posameznim ljudstvom omogočili edini učinkovit način za boj proti izkoriščanju, zatiranju in diskriminaciji, s čimer bomo še dodatno utemeljevali tezo, da tudi današnje opredeljevanje terorizma ne temelji na objektivnih definicijah, temveč sloni predvsem na ideološko-političnih prepričanjih zahodnih družb, ki legitimnost ali nelegitimnost posameznih oboroženih bojev neustrezno določajo skozi prizmo državnih in nedržavnih subjektov: če je torej agresor država, je nasilje nad neko družbeno skupino upravičeno, če pa je agresor družbena skupina, ki se državi upira, je takšno nasilje prepoznano kot nelegitimno oziroma v skrajnih oblikah teroristično. Vendar, kot izhaja iz zgodovine narodnoosvobodilnih bojev, se je status terorističnih skupin, ko so v posameznih državah prevzele oblast, takoj za tem spremenil, in to tako v lastnih državah kot tudi v širši mednarodni skupnosti. Prek analize kolonializma in protikolonialističnih bojev bomo tako opozorili na dejstvo, da je tudi v sodobnih družbah potrebna velika previdnost, kateremu subjektu v posameznem politično-vojaškem konfliktu bomo podelili legitimnost in kateremu ne, ter kdo je tisti, ki ga je v zvezi s posameznimi agresivnimi in nesprejemljivimi dejanji treba sankcionirati.

5 KOLONIALIZEM IN NJEGOV VPLIV NA PORAST TERORIZMA

5.1 Zgodovina kolonializma

Tisti, ki našo revolucijo označujejo za teroristično, želijo s tem zavesti svetovno javno mnenje in mu preprečiti, da bi prepoznalo resnico, spoznalo naš pravi obraz, obraz pravice in samoobrambe. Svetovnemu javnemu mnenju hočejo tudi preprečiti, da bi spoznalo pravi obraz sionizma, ki je obraz terorja in tiranije. Razlika med revolucionarjem in teroristom je v namenu njune borbe. Kdor se bori za pravično stvar, kdor se bori za osvoboditev svoje dežele, kdor se bori proti okupatorjem in izkoriščevalcem ali proti kolonizatorjem, ne more biti v nobenem primeru terorist. /.../ Pozivam vas, da našemu narodu dovolite, da na svoji zemlji vzpostavi svojo neodvisno narodno suverenost (Arafat v Fossati 2005, 45–46).⁸¹

Kolonializem je izraz za specifično obliko odnosov med različnimi entitetami človeških skupnosti, za katere je značilno predvsem to, da temeljijo na izraziti neenakopravnosti, dominaciji in izkoriščanju. Kolonialna sila si nasilno podredi in podjarmi določeno ljudstvo, ki se zaradi svoje šibkosti takšni dominaciji ne more upreti. Značilnosti kolonializma so politična in pravna superiornost, ekonomsko izkoriščanje in odvisnost ljudstva od kolonialne metropole ter rasna in kulturna neenakopravnost, poglavitni instrument kolonialne dominacije pa predstavlja izrazito nesorazmerje politične, gospodarske in vojaške moči med kolonialno silo in njenim podjarmljenim ljudstvom (Šterbenc 2011, 76).⁸²

V skladu z zapisanimi atributi obdobja kolonizacije je treba tudi ugotoviti, da je bilo v odnosu med Zahodom in njemu podrejenim muslimanskim oziroma v širšem smislu vzhodnim svetom »zgolj

⁸¹ Citat je del širšega govora, ki ga je imel Jaser Arafat v GS OZN 13. novembra 1974.

⁸² V obdobju kolonializma sta Velika Britanija in Francija kot dve največji kolonialni sili razvili dva različna modela organizacije in upravljanja zasedenih območij. Britanski model je predvideval vključevanje pripadnikov avtohtonih elit v upravljanje kolonialne države kakor tudi nadzor nad resursi s pomočjo lokalnega prebivalstva ter pri tem ohranil obstoječe obrazce upravljanja. Francoski model je bil bolj agresiven, saj je vseboval direktno ekonomsko eksploatacijo koloniziranih ozemelj, uvajanje francoskega jezika v vse ustanove in institucije ter misijonarstvo (Kulenović 2008, 85). Tako je v celotnem sistemu upravljanja koloniziranih ozemelj obstajala kvalitativna in kvantitativna razlika med samim britanskim in francoskim modelom upravljanja ter med načini kolonizacije, ki so se jih posluževale druge evropske in atlantske sile (Said 1996, 15).

malo dogodkov bolj daljnosežnih in vplivnih, kot je bila izkušnja evropskega kolonializma« (Šterbenc 2011, 130). Vzhod, občasno poimenovan tudi z besedo Orient,⁸³ tako predstavlja kraj, »kjer je imela Evropa svoje najstarejše in najbogatejše kolonije, je izvir njenih civilizacij in jezikov, njen kulturni tekmeč in ena najglobljih in najpogosteje nastopajočih podob Drugega« (Said 1996, 12).

Poleg namembnosti kolonialnih posesti za povečevanje ekonomskih koristi metropolitanske Evrope pa je hkrati s tem Vzhod predstavljal tudi mesto, kamor se je pošiljalo »odvečno populacijo delikventov, reveže in druge nezaželene ljudi« (Said 1996, 240), saj je bil Vzhod v tem obdobju percipiran skozi paradigmo rasne neenakosti in diskriminacije, ki naj bi na podlagi znanosti zgodnjega 19. stoletja imela biološke temelje (Said 1996, 259): »Z drugimi ljudstvi vred, različno označenimi za zaostala, izrojena, necivilizirana in retardirana, so Orientalce videli v okviru, sestavljenem iz biološkega determinizma in moralno-političnega opominjanja. Orientalec je bil tako povezan s tistimi elementi v zahodni družbi (prestopniki, duševnimi bolniki, ženskami, reveži), s katerimi si je delil identiteto, ki bi jo najbolje opisali kot žalostno tujo« (Said 1996, 259–260),⁸⁴ v družbi poznega 19. stoletja pa je bila takšna rasna teorija, ki sta jo spodbujala tako rast nacionalizma kot tudi širjenje imperializma, skorajda nesporna (Trilling v Said 1996, 289):

Rasna teorija, ideje o primitivnih izviri in primitivnih klasifikacijah, moderna dekadenca, napredovanje civilizacij, usoda bele (ali arijske) rase, potreba po kolonialnih ozemljih – vse to so bili elementi svojevrstnega amalgama iz znanosti, politike in kulture, katerega težnja je

⁸³ Z izrazom Orient in iz njega izhajajoče oblike vednosti, imenovane orientalizem, Edward W. Said (1996, 12–13) opiše in označi celotno mentalno strukturo, ki opredeljuje odnose med zahodnim in vzhodnim svetom. Sam izraz orientalizem ima sicer negativen pomen in se v današnjem času ne uporablja več pogosto, saj je preveč splošen in ohlapen, prav tako pa je tudi obremenjen s konotacijo slabšalne kolonialistične retorike, vendar Said (prav tam) ta izraz izkoristi za opis in analizo celotnega zahodnega sloga miselnega in dejanskega obvladovanja vzhodnega sveta, pri čemer tako sam oznake 'Orient' ne uporablja kot inačico izrazu 'Vzhod', temveč jo rabi izključno v kontekstu razčlenjevanja zahodnega razumevanja Vzhoda. Tako zastavljena Saidova koncepcija je bila tudi povod za poznejšo tvorbo številnih neologizmov, ki prav po njegovem zgledu rabe besede 'orientalizem' na podoben način označujejo vse tiste mentalne strukture in načine reproduciranja lokalnih in globalnih kulturnih vzorcev, ki imajo konotacije hegemonskega vsiljevanja (prav tam). Izraz 'orientalizem' tako označuje disciplino in generičen termin, s katerim Said (1996, 97) opisuje celoten odnos Zahoda do Vzhoda, pri čemer značilnost te odnosne relacije temelji predvsem na poziciji moči in gospostva, kar Said (1996, 57) opiše z naslednjimi besedami: »Če bi kratko malo rekli, da je orientalizem racionalizacija kolonialne vladavine, bi spregledali, koliko je orientalizem kolonialno vladavino upravičeval vnaprej in ne šele po izvršenem dejstvu«, kar torej pomeni, da je Zahod sam identificiral in ustvaril Orient kot kraj, ki je bil že vnaprej določen kot manjvreden, iracionalen in inferioren, ter tako z lastnimi epistemološkimi in imaginarnimi geografskimi mejami nasproti 'drugračnemu' Vzhodu vzpostavljal in gradil svojo racionalno, krepostno, 'normalno' oziroma kakorkoli različno, pozitivno identiteto (Said 1996, 58). Ko bomo torej v besedilu uporabljali besedo 'orientalizem', bomo s tem mislili na specifično zahodno politično doktrino, ki v svoji odnosni relaciji do vzhodnih družb le-te v celoti vrednoti skozi pozicijo avtoritativne vednosti in moči nad njimi (Said 1996, 256–257).

⁸⁴ Podobna dejstva v kontekstu kolonizacije afriških držav navaja tudi Serequeberhan (2010).

bila vedno, skoraj brez izjeme, dvigniti Evropo ali neko drugo evropsko raso do gospodovanja nad neevropskimi deli človeštva (Said 1996, 289–290).

Kot tak se je Vzhod uporabljal za opredeljevanje celotnega zahodnega sveta kot od njega povsem očitno razločljiva podoba, ideja in izkušnja (prav tam), sam orientalizem kot način mišljenja, ki temelji na epistemološki in ontološki distinkciji med tako imenovanima Orientom in Okcidentom (Said 1996, 13), in kot oblika etabliranega ideološkega diskurza, ki reprezentira celoten sistem vednosti, doktrin, institucij in ustanov (Said 1996, 12), pa je vzpostavil sistem odnosov, v katerih je zahodni svet poglavitni akter, Vzhod pa se zgolj pasivno odziva. Zahod v podobi belega človeka je opazovalec, sodnik, porota in določujoč akter vseh razsežnosti orientalskega mišljenja in ravnanja (Said 1996, 142; 284), čeprav tako zastavljeni binarizem ni nič drugega kot le umetno vzpostavljeni zahodni konstrukt, s pomočjo katerega sta se okrepili moč in identiteta celotne zahodne kulture (Said 1996, 15) in je tudi proizvedel stanje, ki ga Said (1996, 52) povzame: »Obstajajo Zahodnjaki in obstajajo Orientalci. Prvi gospodujejo; drugim je treba gospodovati, kar ponavadi pomeni, da je njihovo ozemlje zasedeno, njihove notranje zadeve strogo nadzorovane, njihova kri in bogastvo pa na voljo tej ali oni zahodni sili.«

Posamezne države so v luči raziskovanja sveta in geografskih odkritij kolonialna osvajanja začele v 16. stoletju in si s prilaščanjem tujih ozemelj povečevale svoje bogastvo, moč in vpliv. V obdobju med 16. in 19. stoletjem so med kolonialnimi silami prevladovale Portugalska, Španija, Nizozemska, Velika Britanija in Francija, v poznem 19. in zgodnjem 20. stoletju pa so svoje kolonije začele ustanavljati še Belgija, Italija, Japonska, Nemčija, Rusija in ZDA. V času oblikovanja svetovnega kolonialnega sistema je bil svet razdeljen na dva povsem različna dela – na 'civilizirano' Evropo (skupaj z Japonsko in ZDA) in na svet, ki so ga omenjene države, takratne svetovne velesile, odkrивale in si ga podjarmljale. Takšno početje je v takratnem obdobju predstavljalo povsem zakonito širjenje svojega ozemlja, saj je bila ekspanzija Evrope razumljena kot samoumevno ravnanje velikih sil, da v iskanju novih trgov in naravnih virov na zasedenih ozemljih ustanavljajo svoje kolonije (Said 1996, 31; 98; 125; 130; Kulenović 2008, 59; 62; 73; Šterbenc 2011, 76).

Države kolonizatorke so si v celoti lastile vse pravice do suverenosti in mednarodnopravne subjektivitete, ves preostali svet pa je bil razumljen kot še neosvojeno ozemlje, ki zgolj čaka na to, da ga nekdo zasede. Takšnega zavojevanja so bile deležne tudi dežele z večinskim muslimanskim prebivalstvom, kar je botrovalo dejstvu, da so bila do konca 19. stoletja vsa muslimanska ozemlja

pod kolonialno upravo (z izjemo Afganistana, Irana in tedanjega Osmanskega cesarstva, ki je bilo kolonizirano pod Evropo po letu 1918). Na začetku 20. stoletja si je tako Evropa v celoti podredila približno 85 odstotkov zemeljske površine, razdeljene na kolonije, metropole, protektorate, dominione in Commonwealth.⁸⁵ Ozemlja, ki so bila najbolj izpostavljena različnim kolonialnim vdorom, pa so bile obe Ameriki, Afrika, Azija in Avstralija s pacifiškimi območji (prav tam).

Ko so evropske sile v obdobju kolonializma in njemu inherentnem procesu imperializma zasedle tudi večji del arabskega in muslimanskega sveta, je kmalu prišlo do protikolonialnega upora tamkajšnjega prebivalstva. Oboroženi boji odporiških gibanj proti Britancem v Egiptu, Indiji, in Palestini, proti Francozom v Alžiriji in proti Italijanom v Libiji so bili vodeni kot džihad⁸⁶ v smislu svete vojne proti tujim okupatorjem, islam kot religija pa je predstavljal pomemben mobilizacijski mehanizem, ki je lahko k uporju dvignil vse muslimanske dežele (Šterbenc 2011, 120–121), kajti kolonialna ponižanja niso bila razumljena le kot politična katastrofa, temveč so posegla v samo jedro muslimanske identitete (Kulenović 2008, 79).

Ko so bile politične in pravne strukture zasedenega arabskega ozemlja pod vplivom kolonizatorjev spremenjene tako, da je družbeni sistem deloval v smeri zatiranja arabsko-islamske identitete večinskega prebivalstva (Šterbenc 2011, 132), so se muslimani, v iskanju izhoda, začeli čedalje bolj obračati k verskim besedilom, saj naj bi bile po islamskem izročilu neugodne družbene razmere odraz tega, da so muslimani skrenili s prave poti. Ker islam kot religija temelji tudi na mehanizmih avtoreformacije,⁸⁷ muslimani v kriznih obdobjih vedno začnejo preizpraševati lastno islamsko tradicijo in iščejo rešitve na podlagi verskih besedil, saj naj bi po Koranu veljalo, da skupnost, ki se podvrže božji volji, ne more propasti (Armstrong v Kulenović 2008, 79; Kulenović 2008, 59).⁸⁸ V tem kontekstu se je začela oblikovati islamska ideološka misel kot temelj, sredstvo in način odpora proti

⁸⁵ Commonwealth je izraz za skupnost držav, ki so bile del Britanskega imperija. V današnjem času skupnost šteje 54 držav in predstavlja približno 30 odstotkov svetovnega prebivalstva (Dnevnik 2011).

⁸⁶ Arabska beseda 'džihad' ('prizadevati si', 'truditi se', 'boriti se') se načeloma uporablja za označevanje doseganja nekega pozitivnega cilja, vendar zaradi širokega pomena te besede izraza ni ustrezno vedno enačiti z izrazom sveta vojna (Kulenović 2008, 197; Šterbenc 2011, 121).

⁸⁷ Ko je Osmansko cesarstvo v 17. in 18. stoletju doživljalo hude vojaške poraze in tudi sicer na številnih drugih področjih začelo slabeti, je to proizvedlo mnoge reformne spremembe v upravljanju muslimanskih družb, kot je vahabizem – puritansko čiščenje islama vsega praznoverja in lokalnih običajev. S takšnimi rigidnimi postopki naj bi muslimani okrepili svojo versko disciplino. Reforma muslimanskih družb, ki temelji na vahabizmu, ima svoj izvor v današnji Savdski Arabiji, vahabizem sam pa gre razumeti tudi kot vir in začetek moderne ideologije političnega islama (Kulenović 2008, 59–60; 89; 198–199).

⁸⁸ Poleg politične mobilizacije na religiozni podlagi so na pojave organiziranega upora nehote vplivale tudi države kolonizatorke same, saj so z uvajanjem modernizacije in vpeljevanja nacionalizma kot osnovnega principa političnega organiziranja krepile zavest o svobodi in narodni pripadnosti pri podjarmljenih ljudstvih (Kulenović 2008, 85).

kolonialni oblasti (Kulenović 2008, 89).⁸⁹

Po 2. svetovni vojni se je terorizem začel širiti predvsem v kontekstu azijskih in afriških osvobodilnih gibanj kot oblika oboroženega boja proti kolonialni nadvladi (Fossati 2005, 36; Kulenović 2008, 103). Naperjen je bil še zlasti zoper Francoze, proti katerim se je bojevala alžirska narodnoosvobodilna fronta FLN, pa tudi zoper Angleže, ki so se jim upirali pripadniki kenijskega gibanja za neodvisnost, borci skupine Mau-Mau (Fossati 2005, 36), kolonialne oblasti pa so vsak poskus upora brutalno zatrle (Šterbenc 2011, 132). Zaradi razsežnosti svojega kolonialnega imperija je bila tedanja Velika Britanija tarča terorističnih napadov tudi drugod po svetu. Še zlasti v Palestini,⁹⁰ kjer sta znotraj sionističnega gibanja, ki je doseglo ustanovitev države Izrael, delovali dve radikalni skupini: Narodna vojaška organizacija Irgun Zvai Leumi in Borci za svobodo Izraela, imenovani Lehi,⁹¹ ki sta napadali tako Angleže kot tudi Arabce z deklariranim namenom, da jih na podlagi terorja in z njim povezanimi terorističnimi napadi prisilita v to, da zapustijo regijo (Fossati 2005, 37).

Proces osvobajanja azijskih in afriških ljudstev izpod kolonialne nadvlade bi tako lahko strnili v obdobje represije, političnih preobratov, vojne in končnega umika kolonialnih sil (Kulenović 2008, 104), pri čemer pa je treba opozoriti na to, da z odpravo samega kolonialnega sistema ni bilo odpravljeno tudi zahodno gospodovanje nad vzhodnimi družbami, saj se je v procesu dekolonizacije težišče imperializma zgolj premaknilo, kajti v obdobju po 2. svetovni vojni so se ZDA znašle v položaju, ki sta ga malo pred tem izpraznili Velika Britanija in Francija (Said 1996, 357), kar pomeni, da je ameriška dominacija po letu 1945 zgolj nasledila način kolonizacije, ki sta ga že predhodno tlakovali zgodnejši evropski velesili (Said 1996, 31; 351; 397).

H konfliktom, sporom in slabemu položaju nezahodnih družb je torej veliko pripomogel prav sam kolonializem, ki je močno zaznamoval precejšen del arabskega sveta; v njegovem nadaljevalnem

⁸⁹ Tovrstno reinterpretacijo verskih besedil kot način prilagajanja religije zahtevam in izzivom, ki jih sedanost postavlja pred današnje muslimane, le-ti poimenujejo z izrazom 'itdžihad' (Kulenović 2008, 89).

⁹⁰ Več o Palestini v 6. poglavju.

⁹¹ Odporniški gibanji Irgun in LEHI sta povzročili precej napadov, med njimi pa sta najbolj izstopala eksplozija bombe v jeruzalemskem hotelu King David leta 1946, pri kateri je umrlo 91 britanskih vojakov in civilistov, ter leto pozneje poboj več kot 250 prebivalcev palestinskega zaselka Deir Jašin. Britanske kolonialne oblasti so nato za voditeljem gibanja Irgun Menahemom Beginom razpisale mednarodno tiralico zaradi terorističnih aktivnosti. Pozneje je Begin prišel na čelo stranke Likud, ki je leta 1977 zmagala na volitvah in prevzela vodenje izraelske vlade, zaradi svojih izjemnih zaslug v korist izraelskega ljudstva pa je bil tudi označen za narodnega heroja. Nekdanji terorist Begin je tako leta 1978 prejel še Nobelovo nagrado za mir (Fossati 2005, 37–38), kar spet nakazuje na to, da je opredeljevanje tega, kako vrednotiti teroristične aktivnosti, zelo arbitrarna stvar, odvisna predvsem od tega, ali se ob izvajanju svojih vojaških aktivnosti nekdo uspe prebiti na oblast ali ne.

procesu pa okrepljen interes Zahoda po izkoriščanju naravnih surovin, ki jih premore Vzhod. Čeprav so bile ZDA sredi tridesetih let prejšnjega stoletja največji proizvajalec in izvoznik nafte na svetu, so poskušale prodreti še na Bližnji vzhod, in sicer ne samo zaradi dobička, temveč tudi zaradi strahu, da ne bi v prihodnosti ostale brez domačih virov nafte, kot so napovedovali nekateri strokovnjaki (Šobajić 1982, 224).

Svetovne velesile so imele do Vzhoda že od nekdanj precejšnje interese, poleg ZDA še Nemčija in Anglija. Angleži so začeli z že preizkušenimi metodami kolonialne vladavine v Aziji in Afriki po letu 1918 vladati arabskim množicam po tradicionalni družbeni strukturi, ki so jo sestavljali bogati šejki in verski poglavarji. Vključitev ZDA v 2. svetovno vojno je tudi znatno prispevala k novim razdelitvam sil med zahodnim in vzhodnim svetom, gledano z ožjega zornega kota pa je pomenil konec 2. svetovne vojne tudi začetek upadanja anglo-francoske premoči in uveljavljanja ameriške, ki se je čedalje bolj širila in utrjevala, vse dokler niso ZDA postale poglavitni zagovornik zahodnih interesov na Bližnjem vzhodu (prav tam),⁹² kar izpostavlja tudi Said (1996, 15): »Od začetka 19. stoletja pa do konca 2. svetovne vojne sta Francija in Britanija dominirali na Orientu in v orientizmu; od konca 2. svetovne vojne naprej gospoduje Orientu Amerika, do njega pa ima enak odnos, kot sta ga imeli Britanija in Francija.« Leta 1955, ko je v obdobju bandunške konference celoten Vzhod postal politično neodvisen od zahodnih imperijev, je zaradi nove konfiguracije političnih moči obvladovanje Vzhoda prešlo pod okrilje ZDA in takratne Sovjetske zveze (Said 1996, 136).

Čeprav je po 14. maju 1948 formalno še naprej veljal ameriški sklep o embargu izvoza orožja na Bližnji vzhod, so tako ZDA kot tudi druge države nekdanjih zavezniških sil omogočale Izraelu neregularni nakup orožja ter odhod prostovoljcev v Palestino. Takoj ko se je 15. maja 1948 začela arabska invazija na Palestino, so ZDA od Velike Britanije zahtevale, da umakne svoj oficirski kader iz transjordske arabske regije in preneha oskrbovati arabske države z orožjem, s čimer so ZDA posredno pripomogle k izraelski zmagi nad Arabci v vojni leta 1948 (Šobajić 1982, 231). Ko so omenjenega leta Izraelci razstrelili hotel King David, ki je bilo administrativno središče britanske vlade v Palestini, je bil prav to tisti prelomni dogodek, ki je povzročil, da so Britanci nazadnje le zapustili deželo (Fossati 2005, 138).

Podobna zgodba se je odvila tudi v Indiji in Cipru, kjer so se njihovi kolonialni nadvladi prav tako

⁹² Kot Bližnji vzhod opredeljujemo arabske države, Turčijo, Iran in Izrael (Šterbenc 2010, 95).

postavila po robu teroristična gibanja (Fossati 2005, 139), ki so bila nato po konstituiranju nacionalne države prepoznana kot povsem legitimna združenja. Posledično so bili na območju nekdanjih kolonialnih ozemelj mnogi voditelji osvobodilnih gibanj s strani vladajočih elit označeni kot teroristi, uporniki in morilci, vendar ko so v svojem oboroženem boju uspeli, se je retorika povsem obrnila njim v prid – postali so legitimni predstavniki svojega ljudstva. Nekoč teroristična dejanja so se v luči narodne osvoboditve preobrazila v razumevanje terorizma kot sredstva legitimnega upora, ki je prispevalo k vzpostavitvi lastne države (Held 2008, 53–54).

Tako je leta 1987 Margaret Thatcher ostro obsodila gibanje ANK in Mandeli, ki je bil takrat v zaporu, odrekla kakršnokoli možnost, da bi kdaj vodil vlado Južne Afrike, Pentagon pa je leto pozneje to organizacijo označil kot eno izmed najbolj razvpitih terorističnih skupin. Desetletje zatem je kraljica Elizabeta II. sprejela predsednika Mandelo na svojem prvem uradnem obisku v Londonu (Held 2008, 52). Očitno je mogoče, da ljudje, ki so bili še pred kratkim obtoženi, da so teroristi, postanejo spoštovani državni voditelji, pravi Held (prav tam), ko razglablja o tem, ali je mogoče ravnanja nekaterih skupin, za katera se nam zdi, da se poslužujejo terorizma, ovrednotiti kot legitimne predstavnike zatiranih ljudstev (prav tam), Young (v Primorac 2005, 93) pa prav tako navaja, da so bila prav teroristična dejanja, ki jih je izvajal ANK, pomemben dejavnik, ki je vodil v odpravo apartheida in vzpostavitve bolj demokratične družbe Južne Afrike. V primerjavi z zatiralskim režimom takratnega institucionalnega aparata je bilo namreč črnsko prebivalstvo povsem nemočno, kar pomeni, da glede na trpljenje, ki ga je povzročal apartheid, nekatera teroristična dejanja ANK-ja v Južni Afriki prav gotovo lahko razumemo kot povsem upravičene manifestacije političnega nasilja (Young v Primorac 2005, 93–94).

»Dejstvo je, da imajo dobri nameni prav toliko pravice do terorizma kot slabi. Nazoren primer je Južna Afrika. Zrušiti vladavino belcev je bil nesporno dober namen«, piše Fossati (2005, 135), ki upravičljivo uporabo sile vidi le takrat, ko z njo odgovorimo na tujo uporabo sile (prav tam). Tako bi lahko v tem kontekstu upore različnih narodov proti kolonialnim imperijem obravnavali kot legitimne, če so bili usmerjeni proti sistemu represije, nasilja in izkoriščanja, kakršnega pa so kolonialni oblastniki največkrat tudi predstavljali. Eden izmed večjih množičnih pokolov, ki jih je kdaj izvedla kakšna kolonialna oblast, se je zgodil v Amritsarju leta 1919 med indijskim bojem za neodvisnost, ko so takratne vojaške sile britanskega imperija napadle udeležence miroljubnega političnega shoda in streljale, dokler jim ni zmanjkalo nabojev (Fossati 2005, 137). Umrlo je 379 civilistov, kar Fossati (prav tam) ocenjuje kot teroristično dejanje. Podobno navaja Sen (2009, 79):

Kolonialni gospodarji niso zakrivali le kršitev in grozodejstev (dobro jih ponazarja razvpiti pokol v indijskem Amritsaru 13. aprila 1919, ko so na miroljubnem shodu postrelili 379 neoboroženih ljudi); njihov splošni psihološki odnos do podložnikov je pogosto zbujal tudi močne občutke ponižanja in vsiljeval navidezno manjvrednost. Vloga kolonialnega ponižanja v dialektiki nadvladanega ljudstva si zasluži vsaj toliko pozornosti kot vpliv gospodarske in politične asimetrije, ki so ga vsilile imperialne oblasti.

Da so kolonialne oblasti izvajale in podpirale zelo nasilne politike do prebivalcev uzurpiranih območij, izpostavlja tudi Šterbenc (2011, 138), ki kot primer navaja etnično čiščenje Palestincev s strani judovske skupnosti v času formiranja samostojne izraelske države. V obdobju med decembrom 1947 in januarjem 1949 so Judje izvajali sistematično pobijanje Palestincev na območju takratne mandatne Palestine,⁹³ britanske enote pa so takšno početje dovoljevale in dogajanje le indiferentno opazovale, kar po navedbah Šterbenca (prav tam) predstavlja »eno od najbolj sramotnih poglavij britanske kolonialne prisotnosti na Bližnjem vzhodu.«

Po koncu 2. svetovne vojne so v večjem delu tako imenovanega tretjega sveta (predvsem v Aziji in Afriki) evropske kolonialne posesti v procesu dekolonizacije pridobile neodvisnost in suverenost, muslimanske države pa so se dokončno osvobodile na koncu šestdesetih let prejšnjega stoletja. Kot dva možna ideološka modela upravljanja novonastalih islamskih nacij sta se ponudila dva glavna bloka: komunizem in Zahod (Kulenović 2008, 107). Arabski nacionalizem je v tem povojnem obdobju predstavljal gibanje, ki je odkrito izražalo svoje nasprotovanje do zahodnih politik imperializma (Said 1996, 368). Sočasno s procesi osamosvajanja od kolonialnih imperijev ter menjavo političnih režimov pa so v teh državah vzniknili nasprotovanja politikam, ki so jo izvajale postkolonialne oblasti,⁹⁴ saj le-te niso izpolnile pričakovanj glede ekonomskega napredka in nacionalne integracije, prav tako pa tudi niso bile izpolnjene obljube o demokratičnih oblikah vladavine, ker so se na teh ozemljih večinoma vzpostavljali avtoritarni in nedemokratični politični sistemi, v katerih participacija večine prebivalstva ni bila mogoča, vzpostavljanje opozicije pa je bilo prepovedano. Ko so, po modelu zahodnih držav, postkolonialne elite želele v teh deželah po vsej sili uveljaviti politiko sekularizma, so pri tem naleteli na velik odpor religijskih gibanj.⁹⁵

⁹³ Več o tem v 6. poglavju, v katerem celotno palestinsko problematiko bolj podrobno analiziramo.

⁹⁴ Birokratske, politične in vojaške elite, ki so po razpadu kolonialnega sistema postale vladajoči razred v večini muslimanskih držav, so bile pogosto izobražene v kolonialnih institucijah in so delale po načelu kolonialnega reda, saj sta nanje močno vplivali ideologija in vizija dolgoletne kolonialne uprave (Šterbenc 2011, 123).

⁹⁵ Za razkol v muslimanskih družbah glede načina upravljanja novonastalih držav so delno odgovorne tudi kolonialne sile, saj se v procesu dekolonizacije niti enkrat niso sestale, da bi se dogovorile, kako jo izvesti. Tako so v teh novih

Voditelji novonastalih držav so poudarjali naprednost sekularnega nacionalizma ter vse, kar je imelo religijske komponente, označili kot nazadnjaško, predstavniki večinskih religijskih skupnosti pa so v takšnih prepričanjih videli zgolj poskus nove dominacije Zahoda in bili prepričani, da jim takšna sekularnost prinaša le novo obliko podreditve, ki so jo enačili z obdobjem kolonizacije (od katere si tudi sicer še niso opomogli):

Postkolonialne elite, ki so v muslimanskih državah po pridobitvi neodvisnosti prevzele oblast, so začele predvsem posnemati Zahod in slediti ideologiji sekularnega (liberalnega) nacionalizma. Prepričane so bile o nujnosti modernizacije, ki naj bi vključevala vesternizacijo in sekularizacijo /.../ poleg tega pa so ohranjale dobre odnose z nekdanjimi kolonialnimi silami. Napadale so islam (njegove vrednote, institucije, vlogo v javnem življenju) in ga krivile za vse negativno v družbi, hkrati pa so obljubljale, da bo sekularizacija utrla pot vsestranskemu napredku. Tovrstna politika sekularizma (zavestno nastopanje proti religiji in njeno izrinjanje na zasebno področje) ni bila naključje, temveč v veliki meri nadaljevanje ideološkega pristopa in politike kolonialne države (Šterbenc 2011, 122).

Zaradi neuspešnih ekonomskih in socialnih politik ter politične avtoritarnosti so predstavniki oblasti v arabskih državah izgubili precejšnjo legitimnost, ki so jo sicer po pridobitvi neodvisnosti pri prebivalstvu imeli. Skupaj z izgubljanjem kredibilnosti novonastale oblasti, ki je ljudem obljubljala boljše življenjske pogoje, a jih ni uspela uresničiti, je tudi politika sekularizacije pridobila negativne konotacije, kar pa je predstavljalo pripravno podlago za različna islamska fundamentalistična gibanja, da s svojimi vseobsegajočimi družbenopolitičnimi programi predlagajo rešitve, osnovane na religiozni podlagi z ustanovitvijo islamske države, saj sta prav ekonomska in politična kriza pomembno vplivali na krepitev radikalnih islamskih fundamentalističnih gibanj (Šterbenc 2011, 127).⁹⁶ Pri tem Šterbenc (prav tam) še izpostavlja, da prebivalstvo radikalne in fundamentalistično

državah vzniknila močna rivalstva med islamisti in sekularnimi nacionalnimi osvobodilnimi gibanji. Sekularisti so vzroke za okupacijo, podrejenost Zahodu in slab položaj muslimanskega prebivalstva pripisovali slabemu vladanju domačih tradicionalnih elit, ki so onemogočale družbeni napredek. Povsem drugače so slabe življenjske pogoje razumeli islamisti, ki so jih pripisovali posledicam odvrčanja od islama in tako tudi rešitev iz obstoječega stanja videli le v vrnitvi k pravim verskim vrednotam. Sekularisti in islamisti so tako za časa kolonialne vladavine imeli skupnega sovražnika, po dosegu skupnega cilja narodne osvoboditve pa so se hitro znašli na nasprotnih bregovih glede načina politične ureditve in vodenja svojih držav (Kulenović 2008, 101–102).

⁹⁶ Sen (2009, 170) v navezavi na to trditev prav tako izpostavlja, da muslimani, ki sodobni moderni svet večinoma povezujejo z neenakostjo in sistematičnim poniževanjem, zaradi takšnih prepričanj vse prepogosto in prelahko zaidejo pod vpliv glasnikov nasilnega džihada, ki z redukcionističnim poudarjanjem muslimanske singularne verske identitete le-to spretno izrabljajo za rekrutacijo v različne militantne organizacije.

usmerjene politične stranke največkrat izvoli v znamenje protesta proti oblastnikom in ne toliko zaradi dejanske podpore fundamentalističnim političnim programom (islamski državi),⁹⁷ saj naj bi islam kot religija, ki uravnava vsa področja človekovega življenja, svojim vernikom zagotavljal, da bo vsaka država uspešna, močna in srečna, če bo le upoštevala zakone in vodila na podlagi islamskega izročila. Ljudje, ki sledijo božjemu zakonu, morajo uspeti (Field v Kulenović 2008, 116), oziroma kot piše Smith (2005, 87–88):

Nadalje, kapitalizem na obrobje ni prišel sam; prišel je z 'okovi' imperializma. Pri izkoriščanju kolonij so metropolitanskim kapitalističnim buržoazijam močno pomagali upravljalci in vojske zahodnih velesil. Ob takem navalu so bile elite koloniziranega obrobja nemočne. Niso imele ne pušk, ne bogastva, ne tehnologije in ne veščin, da bi tekmovali z imperialisti. Imele pa so eno prednost. V brezupnosti svojega položaja – kar je resnični pomen 'nerazvitosti' – so se obračale k temu, česar so imele v izobilju: k 'ljudstvu'. Ljudstvo je bilo vse, kar so imele, a pokazalo se je za močno orožje. Mobilizirale so ljudi in jih povabile v zgodovino, napisale so vabilo v njihovem jeziku in kulturi ter usmerile njihova 'množična občutja' v nacionalna odporniška gibanja. Prav zato je nacionalizem vselej populistično, romantično gibanje, ki vključuje različne razrede in se zato hrani z etničnimi občutji množic.

Ko voditelji nekdanjih kolonij želijo v svojih državah po vsej sili uveljaviti sekularni nacionalizem po sistemu zahodne ideologije, religijske avtoritete takšna ravnanja razumejo kot spodkopavanje njihovega tradicionalnega sistema in vsiljevanje novih oblik kolonizacije (Šterbenc 2011, 75–77; 128): »V očeh religijskih aktivistov so sekularni nacionalisti sovražniki, ker so povezani s sekularnim Zahodom, ki naj bi bil globalni sovražnik (najbolj skrajna oblika obtoževanja je satanizacija). Tako sekularni nacionalizem kot tudi religija sta ideologiji reda in zaradi tega tudi potencialna tekmeča /.../« (Šterbenc 2011, 78), čeprav zagovarjanje družbeno-političnega reda na religijski osnovi ne temelji na zavračanju same modernosti, temveč izraža predvsem »zavračanje Zahoda in sekularne,

⁹⁷ Podobno piše tudi Kulenović (2008, 115), ki porast radikalnih islamskih gibanj v zadnji četrtini 20. stoletja pripisuje predvsem predhodnim enostranskim režimom s totalitarnimi tendencami, v katerih se je obrat k političnemu islamu izkazal kot dobra alternativa. Ker modernizem, ki je v sedemdesetih letih potiskal religijo v zasebno sfero, ni uspel rešiti ključnih družbenih problemov, je ob prepovedi delovanja političnih strank obrat k religiji pomenil edino možno obliko uporniškega delovanja. Tako je prišlo do ekspanzije političnih skupin, ki so ob sklicevanju na Koran z množičnim rekrutiranjem aktivistov in s pozivanjem k džihadu glasno zahtevale islamsko državo, kar je predstavljalo organiziran odgovor na vsesplošno nezadovoljstvo glede slabega položaja muslimanskega sveta: politični neuspehi arabskih režimov in hud poraz v vojni z Izraelom leta 1967; polomi socializma; propad arabskega nacionalizma in rastoča korupcija v novonastalih državah (Kulenović 2008, 115–116). Politika protesta in iskanje izhoda iz krizne situacije se je začela tudi javno izražati v razširjenih sloganih, kot je *No East, no West, Islam is the Best* (Esposito v Kulenović 2008, 117).

relativistične, degenerirane kulture, ki jo povezujejo z Zahodom. Gre za zavračanje tistega, kar se je začelo imenovati 'vestokifikacija' nezahodnih družb. Gre za razglasitev kulturne neodvisnosti od Zahoda« (Huntington v Šterbenc 2011, 78).⁹⁸

Glede na to, da številni sociologi religije že dlje časa ugotavljajo, »da je muslimanski svet tisti del zemeljske oble, kjer se je teorija sekularizacije prvenstveno izkazala za napačno« (Šterbenc 2011, 105), bi morda res kazalo zavzeti drugačna stališča in preoblikovati politike postopanja do našega nezahodnega Drugega, še posebej zaradi tega, ker sama sekularizacija ni edini problem in vzrok konfliktov med zahodnim in vzhodnim svetom, kar bomo bolj podrobno utemeljevali v naslednjem podpoglavju, kjer bomo predstavili neenakopravna razmerja moči, ki Vzhod še danes ohranjajo v izrazito podrejenem položaju.

5.2 Sodobni postkolonializem in krepitev militantnega islama

Ideologija kolonializma še vedno živi, bi lahko zapisali, kajti čeprav se je številnim koloniziranim narodom podelilo pravico do samoodločbe in avtonomije, so iz teh območij nastale države, ki so tudi danes, prav zaradi posledic kolonializma, še vedno vpete v številne etnične konflikte, državljanske vojne ter splošne ekonomske in politične nestabilnosti, pri čemer se iz tega naslova številni še naprej okoriščajo. Ideologija kot sistem idej tako še naprej deluje »v prid imperialistične propagande, ki bi nas rada prepričala, da vse osvobodilne vojne niso nič drugega kot puntarije 'maloštevilnih band', čeprav gre v resnici za milijonska ljudstva, ki zahtevajo zgolj človeku dostojno, samostojno in civilizirano življenje, kot jim pritiče na osnovi načel o samoodločbi narodov, ki jih razglašča OZN« (Fossati 2005, 111).

⁹⁸ Sen (2009, 78) prav tako trdi, da je zahodni imperializem v zadnjih stoletjih močno spodkopal politično neodvisnost dežel, ki so jim vladale kolonialne sile, vendar hkrati s tem opozarja tudi na to, da bi morale same muslimanske skupnosti preseči dialektiko koloniziranega uma, kot se kaže v sovražnosti do samega Zahoda in vsega, kar ta predstavlja, oziroma kot pravi avtor (Sen 2009, 83): »Nobenega pomena nima, da se imaš predvsem za nekoga, ki so ga (njega ali njegove prednike) kolonialisti napačno prikazovali ali z njim slabo ravnali, pa če je ta identifikacija še kako resnična. /.../ Dejansko je kolonizirani um neproduktivno obseden z zunanjim odnosom do kolonialnih sil«, kar se v nekdanjih kolonialnih deželah kaže kot nepotrebna sovražnost do zahodnih idej, kot sta demokracija ali osebna svoboda. Kritizira tudi zahodne oblike dominacije v nezahodnih družbah, vendar hkrati s tem le-te poziva, da v izogib širjenju verskega fundamentalizma in z njim povezanega terorizma svoje identitete ne opredeljujejo zgolj skozi prizmo razlikovanja od zahodnjakov (Sen 2009, 83; 85). V tem segmentu naj tako zapišemo, da se s Senom sicer strinjamo, vendar ob tem prav tako tudi trdimo, da mora skladno z uresničevanjem Senovega predloga o 'preseganju dialektike koloniziranega uma' steči tudi proces predruženja politik Zahoda, ki v marsičem vplivajo na to, da se 'kolonizirani um', kot ga opredeljuje Sen, tudi ohranja, kar pa na nekem drugem mestu navsezadnje pravi tudi sam (2009, 92): »Dekolonizacijo koloniziranega uma je treba dopolniti s spremembami v zahodni mednarodni politiki.«

V kontekstu kolonizacijskih, dekolonizacijskih in neokolonizacijskih procesov Kulenović (2008, 101) sicer opozarja, da teh dogodkov ne gre interpretirati kot premišljene načrte kapitalističnih držav, ki bi se zarotile proti nezahodnim družbam, saj je bila kolonizacija proces, ki se je odvijal v obdobju intenzivnega rivalstva svetovnih velesil, pri čemer njihov primarni interes ni bil škoditi 'neciviliziranim domorodcem', saj naj bi bolj kot karkoli drugega države želele škoditi predvsem druga drugi. Vsaka kolonialna sila je namreč imela izrazito odklonilen odnos do vsakršne konkurence, prezirala njene metode in proslavljala njene neuspehe. Države kolonizatorke med seboj niso sodelovale, če ni bilo to zares nujno (Kulenović 2008, 101). Podobno navaja Said (1996, 424–425), ki zavrača mnenja, da so pretekle, polpretekle ali pa sodobne prakse zahodnega gospodovanja nad Vzhodom posledica zarote ali pa načrtnih zlonamernih praks, saj se je celotna shema kulturne, politične, ideološke in institucionalne podrejenosti izoblikovala skozi dolgoleten in kompleksen proces diskurza moči, v katerem je Vzhod služil različnim akterjem in raznovrstnim političnim interesom, tako lastnim kot tudi tujim.

Sodobne izrazito nesimetrične odnose moči in izkoriščanje tako imenovanega tretjega sveta gre torej razumeti kot posledico tekmovanja med posameznimi svetovnimi velesilami, ki si z izčrpavanjem posameznih afriških in azijskih držav želijo okrepiti svoje geostrateške položaje, pridobiti pomembne naravne surovine in povečati svoj vpliv v mednarodni skupnosti. Ko torej problematiziramo vsesplošno sprejeto neoliberalno ideologijo, triumf kapitalizma, povečevanje razlik med bogatimi in revnimi oziroma prevladujočo politiko izključevanja kot tako, le-teh ne razumemo kot rezultat namernega škodovanja deprivilegiranim, temveč bolj kot posledico vsesplošne brezbriznosti, egoizma in pohlepa vladajočih elit, ki pri oblikovanju in izvajanju svojih politik upoštevajo zgolj lastne parcialne interese, ne da bi se pri tem ozirale na karkoli drugega, v našem konkretnem primeru torej na muslimanskega Drugega.

Kot namreč izpostavlja Šterbenc (2010, 95), je Bližnji vzhod v obdobju imperializma dejansko postal periferija svetovnega kapitalističnega sistema, v katerem so si po razpadu kolonialnih imperijev svetovne velesile šibke in umetno ustvarjene države »na Bližnjem vzhodu razdelile na takšen način, da je to ustrezalo njihovim državnim interesom ter oslabilo potencialne lokalne izzivalce proti njihovi dominaciji v regiji.« Bližnjevzhodne ekonomije so bile vključene v svetovni trg kot del periferije, kar pomeni, da je večina muslimanskih držav po pridobitvi neodvisnosti od kolonialnih sil še vedno ostala (ekonomsko) podrejena dominantnemu zahodnemu centru (prav tam): »Kdo se še

spominja protestnih vzklikov proti tistemu, kar smo dojemali kot gospodarski kolonializem skupine G8? Proti ropanju tretjega sveta, ki ga imajo na vesti multinacionalke, nad katerimi je nadzor nemogoč?«, se sprašuje Fossati (2005, 162), Sen (2009, 131) pa prav tako poudarja, da se presenetljivo malo piše in govori o globalni neenakosti, ki povzroča trpljenje in trajno revščino, ki je v veliki meri posledica vpletenosti svetovnih velesil v trgovino z orožjem, saj so skoraj 85 odstotkov orožja, ki je bilo v zadnjih letih prodano po celotnem svetu, prodale prav države članice skupine G8 – se pravi tiste voditeljice sodobnega sveta, ki najbolj glasno zagovarjajo načela demokratičnosti, enakosti in svobode, kar pa v skladu z družbeno-političnimi praksami, ki jih dejansko izvajajo, vodi v svojevrsten paradoks, saj bi izčrpavanje držav tretjega sveta in prodajanje orožja le-tem težko označili za dejanja, ki v sebi nosijo pomene enakosti, miroljubnosti in prosperitete.

Ko torej govorimo o zaježitvi mednarodnega terorizma, nekako ni jasno, zakaj se splošna prizadevanja po njegovem preprečevanju ne usmerijo v segment celotne družbene demilitarizacije, saj bi lahko obsežna sredstva, ki so vojaškim proračunom prek različnih oborožitvenih tekem namenjena le uničevanju in povzročanju nezaupanja med državami, mnogo bolj koristno porabili. Podlaga in skupni imenovalc sodobnega terorizma sta sodobni neokolonializem in revščina (Fossati 2005, 169), in dokler bomo neenakosti med ljudmi le še povečevali,⁹⁹ bomo s tem zgolj krepili razloge, zaradi katerih se teroristi in njim podobni zapostavljeni ljudje vedno znova odločajo za tovrstna nasilna dejanja, ki jih sicer mnogi označujejo kot 'nerazložljivo zlo', čeprav lahko takšne akcije, ki jih sicer ne podpiramo, dokaj dobro razumemo in tudi razložimo, kar je ugotavljala že Hannah Arendt (2013, 52): »Bes nikakor ni avtomatična reakcija na bedo in trpljenje kot taka; nihče

⁹⁹ V zvezi s to navedbo še dodatno izpostavljamo dejstva, o katerih je v navezavi na globalizacijo in njej inherentnem procesu povečevanja razlik med ljudmi že pred desetletjem pisal Ulrich Beck (2003, 197). V svojem delu *Kaj je globalizacija?* (2003) je zapisal, da se je v preteklih dveh desetletjih svetovna proizvodnja s 4000 milijard dolarjev povzpela na 23.000 milijard, število revnih pa je v tem obdobju naraslo za več kot 20 odstotkov. Delež najrevnejše petine človeštva pri svetovnem prihodku se je med letoma 1960 in 1990 s štirih odstotkov zmanjšal na enega, pri tem pa je na drugi strani istega procesa v tem obdobju 385 dolarskih milijarderjev posedovalo več, kolikor skupaj zasluži polovica človeštva. Ob tem Beck (prav tam) še poudarja, da vsak dan na svetu umre več kot 35.000 otrok, in to ne zaradi tajfunov, poplav ali drugih naravnih katastrof, temveč zaradi civilizacijskih bolezni, in sicer takih, ki bi jih lahko z ustrežno angažiranostjo zlahka preprečili ali pa vsaj pozdravili (na primer davico, grižo, malarijo, norice, pljučnico in tetanus), nato Beck (prav tam) v skladu z navedenimi ugotovitvami še navaja, da »v dveh dneh torej umre več otrok, kot je padlo Američanov v celi vietnamski vojni (58.000).« Podobno piše tudi Sen (2009, 136): »Zdajšnje zanemarjanje stiske v Afriki utegne imeti v prihodnosti podobne dolgoročne posledice za svetovni mir. Tisto, kar je svet (zlasti bogatejše države) naredil – ali česar ni naredil –, ko je vsaj četrtini afriškega prebivalstva grozilo izumrtje zaradi epidemij aidsa, malarije in drugih bolezni, morda še zelo dolgo ne bo utonilo v pozabo. Jasneje moramo razumeti, kako se revščina, pomanjkanje, zanemarjanje ter ponižanje, ki izhaja iz neenakomerne porazdelitve moči, skozi daljša časovna obdobja navezujejo na nagnjenost do nasilja v povezavi s konfrontacijami, ki črpajo iz zamer do privilegiranih v svetu deljenih identitet.« Ob vsem zapisanem tako pridemo do ugotovitve, da takšno stanje, kjer so posamezne države v svoji revščini prepuščene sami sebi, dopušča prav trenutno prevladujoča ideologija, ki svet uravnava zgolj na podlagi tehtanja posameznih političnih elit, ali je v polju mednarodnih odnosov posamezna družbeno-politična gesta profitabilna ali ne.

ne reagira z besom na neozdravljivo bolezen ali na potres ali denimo na družbeno stanje, ki zgloda nespremenljivo. Bes se rodi samo tam, kjer obstaja razlog za domnevo, da je stanje mogoče spremeniti, a se ga kljub temu ne.«

Tudi Pettiford in Harding (2005, 16) opozarjata, da se je diktature včasih mogoče znebiti le z nasiljem, če vsa druga sredstva odpovejo, Baudrillard (2005, 11) pa se prav tako sprašuje, »ali ostaja, ko je položaj tako zelo monopolizirala svetovna sila, ko imamo opravka s to čudovito zgotovitvijo vseh funkcij prek tehnokratske mašinerije in z eno samo in edino miselnostjo, še katera druga pot kot *teroristični transfer položaja*?« in pri tem še dodaja, da je sistem sam ustvaril vse objektivne pogoje za »brutalne povračilne ukrepe. S tem, da si pobira vse karte, sili Drugega, da spremeni pravila igre. /.../ Terorizem je dejanje, ki v srcu generaliziranega sistema menjave spet vzpostavlja ireduktibilno edinstvenost. Vse edinstvenosti (zvrsti, posamezniki, kulture), ki so s svojo smrtjo plačale vzpostavitev svetovnega tržnega sistema, uravnavevanega od ene same sile, se danes maščujejo s tem *terorističnim transferjem položaja*« (prav tam).

Tako je po navedbah Šterbenca (2011, 118–120; 128) razloge za ponoven dvig in krepitev islama mogoče iskati predvsem v identitetni krizi oziroma krizi smisla, ki jo je povzročila modernizacija; v odporu proti politiki sekularizma, okrepljenem predvsem z neuspehom vladnih ekonomskih politik in režimskimi avtoritarnimi politikami; in v odporu islamskih držav proti politikam in vplivu Zahoda. Ti razlogi se med seboj pomembno prekrivajo in dopolnjujejo, kajti današnji družbeno-politični položaj muslimanskega sveta je rezultat različnih zgodovinskih, kulturnih, ekonomskih, religijskih in političnih dejavnikov, ki predstavljajo zelo kompleksno družbeno situacijo. Ker je islam holistična religija, ki ureja vsa področja družbenega, se zaradi povečevanja socialnih razlik in družbene nepravilnosti velika večina muslimanskega sveta še toliko bolj zateka k religiji, da bi svoj položaj osmislila in razrešila. Ker sekularnim ideologijam napredka ni uspelo rešiti njihovega slabega družbenega položaja, se je posledično okrepila religijska ideologija v podobi fundamentalističnih gibanj, ki v nenehnem vdiranju novih in tujih idej z Zahoda vidijo še večjo nevarnost svoji eksistenci, kar pa tudi predstavlja dobre pogoje za mobilizacijo mladega, večinoma nepismenega in brezposelnega prebivalstva v radikalne organizacije.

»Islamska fundamentalistična gibanja, ki so sama v veliki meri nastala kot odziv na politike Zahoda, lahko v takšnem vzdušju prepričljivo uveljavljajo argument, da je za muslimanski svet najboljši način obrambe pred hegemonskimi in agresivnimi zahodnimi politikami v tem, da se vrne k svojim

avtentičnim islamskim koreninam oziroma k lastni islamski kulturi« (Šterbenc 2011, 128), kajti kolonialna hegemonija je bila muslimanskemu svetu vsiljena na podlagi njemu povsem tujih konceptov sekularizacije, kar je pri muslimanih vzbudilo močan občutek ogroženosti, za katerega bi lahko rekli, da izvira še vse od časa križarskih vojn (prav tam),¹⁰⁰ saj jim prav spomin na to obdobje predstavlja »najbolj jasen primer militantnega krščanstva, kot zgodnja napoved agresije in imperializma krščanskega Zahoda ter kot živ dokaz zgodnje sovražnosti krščanstva do islama« (Šterbenc 2001, 129–130). Številni teoretiki torej ugotavljajo, da so prav nasilni križarski pohodi povzročili nastajanje radikalnega muslimanskega verskega fanatizma, saj ta pred tem obdobjem ni obstajal (Björkman in Runciman v Šterbenc 2011, 130).

Tako militantnost muslimanskih transnacionalnih radikalnih gibanj v odnosu do Zahoda in sekularnih režimov v precejšnji meri izhaja iz vseh zgoraj navedenih zgodovinskih dejstev. Ponoven vzpon islama od sedemdesetih let prejšnjega stoletja dalje¹⁰¹ je posledica vse močnejšega prepričanja muslimanskega sveta, da Zahod do njega vodi izključujočo in agresivno politiko, katere namen je ohranjati svetovni islam v trajno odvisnem in neenakopravnem položaju. Čeprav se je obdobje zahodnega kolonializma formalno končalo že sredi 20. stoletja, zahodne države sicer bolj prikrito, vendar zato nič manj kontinuirano, še naprej izvajajo oblastne mehanizme do muslimanskega sveta in ga s sodobnimi neokolonialnimi politikami še naprej ponižujejo in izkoriščajo (Šterbenc 2011, 128), kar seveda vzbuja močan odpor.

Muslimani oziroma Arabci so zaradi katastrofalne izkušnje z evropskim kolonializmom in zaradi svojega ostrega zgodovinskega spomina tudi po tem, ko so njihove države pridobile neodvisnost, ostali izjemno nezaupljivi do Zahoda, saj menijo, da Zahod v odnosu do muslimanskega sveta vodi neokolonialno hegemonsko politiko, katere cilj je ohranjanje podrejenosti vseh muslimanov (Šterbenc 2011, 136). To pravi tudi Said (1996, 17), ki odnos Zahoda do Vzhoda opisuje kot razmerje moči, dominacije in spreminjajoče se stopnje zapletene hegemonije, kar vodi v ugotovitev, da je arabski svet še vedno »intelektualni, politični in kulturni satelit Združenih držav« (Said 1996, 397), saj so zanje strateško pomembni Vzhod uspešno prilagodili »novemu

¹⁰⁰ Z izrazom križarske vojne označujemo obdobje med 11. in 13. stoletjem, v katerem je krščanski zahodni svet s serijo osmih vojaških pohodov poskušal trajno zavzeti ozemlja v osrednjem delu muslimanskega sveta. Takrat so krščanski vitezi z velikokrat nasilnimi metodami pokristjanjevanja in množičnim pobijanjem tudi povzročili, da se je pri muslimanih perpcija Zahoda in z njim povezanega krščanstva vzpostavila na zelo negativnih in travmatičnih temeljih oziroma predstavah (Šterbenc 2011, 128–129), pri čemer naj bi bil tudi vsak poskus zahodnega vdora v muslimanski svet razumljen kot nadaljevalna faza vojne krščanstva z islamom (Šterbenc 2011, 135).

¹⁰¹ Kulenović (2008, 118) ta vzpon konkretno umesti v leto 1973, ko se je končala četrta arabsko-izraelska vojna. Po njej naj bi se islam kot politično gibanje močno okreplil.

imperializmu, kjer njegove vodilne paradigme ne nasprotujejo še naprej trajajočemu imperialnemu načrtu gospodstva nad Azijo ali ga celo podpirajo« (prav tam):

Tudi najrazličnejše druge stvari nakazujejo, kako se ohranja kulturna dominacija, tako z orientalsko privolitvijo kot z neposrednim in grobim ekonomskim pritiskom Združenih držav. Človeka, na primer, strezni odkritje, da je v Združenih državah na ducate organizacij za preučevanje arabskega in islamskega Orienta, na samem Orientu pa ni niti ene za preučevanje Združenih držav, ki imajo daleč najpomembnejši ekonomski in politični vpliv na tem območju. /.../ Arabski in islamski svet kot celota je ujet v zahodni tržni sistem. Nikogar ni treba posebej spominjati, da je nafta, največji naravni vir tega območja, popolnoma absorbirana v ekonomijo Združenih držav. S tem ne mislim le na to, da velike naftne družbe nadzoruje ameriški ekonomski sistem, temveč tudi na to, da grejo dohodki od arabske nafte, pozabimo na trženje, raziskave in upravljanje z industrijo, v Združene države (Said 1996, 399).

Izraelska agresija proti Libanonu leta 1982¹⁰² in afganistanska vojna sta povzročili pojav številnih mudžahedinov in islamskih brigad, ki so pod zastavo muslimanske solidarnosti sodelovali v boju zoper rusko okupacijsko vojsko. V tistem obdobju so številne organizacije iz islamskega sveta podpirale afganistanski osvobodilni boj ter ga krepile z ekonomsko in humanitarno pomočjo, saj so se z afganistanskim džihadom proti tedanji Sovjetski zvezi zaradi njegovega simbolnega pomena identificirali prav vsi svetovni muslimani – afganistanski džihad je simboliziral palestinski boj za neodvisnost, prav tako pa tudi predstavljal krepitev samega islama v relaciji do nacionalizma. Begunci, ki so vojno območje zapustili, so se združevali v mrežah medsebojno povezanih organizacij, ki so prevzemale ideologijo političnega, radikalno ekstremističnega islama (Said 1996, 411; Kulenović 2008, 122–123; 153–154).

Tako povezane mednarodne brigade v Egiptu, Alžiru, na Arabskem polotoku in v jugovzhodni Aziji

¹⁰² Izraelska okupacija Libanona je povzročila tudi nastanek politično organizirane šiitske skupnosti, znane pod imenom Hezbollah. Izraelski napad na skupino libanonskih šiitov leta 1983 je bil povod za nastanek organizacije, ki predstavlja primer uspešne politične mobilizacije na islamskih temeljih: zahtevali so osvoboditev Libanona izpod izraelske okupacije, integracijo šiitske skupnosti v libanonsko družbo ter uresničitev njenih interesov. Ker se je leta 2000 na podlagi aktivnosti omenjene radikalne skupine izraelska vojska kot poražena sila umaknila iz Libanona, je Hezbollah postala prva oborožena arabska sila, ki je Izrael prisilila k umiku, in tako predstavlja precedenčni primer uspešne mobilizacije muslimanskih borcev zoper tujo okupacijsko silo, v zadnjem času pa se je organizacija tudi uveljavila kot pomemben akter v libanonski politični skupnosti, saj so predstavniki Hezbollaha tudi člani libanonske vlade (Kulenović 2008, 154).

so tvorili sveti bojevniki oziroma mudžahidi, ki so se intenzivno urili v vseh tehnikah gverilskega bojevanja in pri tem zgradili svojo različico islamske ideologije, temelječe na oboroženi borbi in ekstremni religiozni doslednosti, uspeh v boju zoper sovjetske okupacijske sile pa jim je predstavljal še dodatno motivacijo. Islam kot radikalna politična dejavnost je tako vrhunec svoje moči dosegel leta 1989, ki so ga zaznamovale številne zmage islamskih odporiških gibanj: prva palestinska intifada in rastoča moč islamskega gibanja odpora Hamas; zmaga Fronte islamske rešitve na prvih svobodnih volitvah v Alžiru; prihod na oblast islamske ideologije Hasana al-Turabija v Sudanu in umik sovjetske vojske iz Afganistana (Kulenović 2008, 122–123; 153–154; Rtvsl.si 2009).¹⁰³

Kljub razpadu Sovjetske zveze in nastanku politične neodvisnosti posameznih nacionalnih držav so v polju mednarodnih odnosov ustaljeni vzorci dominacije in moči še naprej prevladovali, pri čemer lahko, poleg za naše magistrsko delo relevantnih vzhodnih družb, na tem mestu omenimo tudi problematični Jug, ki ga prav tako pestijo velika zadolženost, revščina, nezaposlenost in neučinkoviti politični sistemi, saj za sodobni transnacionalni red velja, da »v njem države nimajo več meja, delo in dohodek pa sta na skrbi le globalnih upravljalcev – kolonializem se je spet razmahnil, le da tokrat kot podložnost Juga Severu« (Said 1996, 429). Etničnih sporov ter lokalne in globalne vojne tako ne gre pripisovati samo vzhodnim družbam (Said 1996, 426), kot bi morda kdo utegnil pomisliti, čeprav je vsekakor res, da problemi vzhodnih družb, kar zadeva mednarodne pozornosti, pridejo toliko bolj do izraza ravno zato, ker nanje vse bolj glasno, moteče in skrb vzbujajoče opozarjajo najrazličnejše teroristične skupine, ki sicer neproblematično institucijo islama izkoriščajo za svoje nelegitimne vojaške in politične cilje.¹⁰⁴

Islam kot ideologija, strategija in mehanizem osvobajanja izpod tuje okupacije se je močno razširil tudi v druge muslimanske družbe, še posebej v Čečenijo, BiH ter v Libanon, kjer so ga različne religijske institucije dobro izkoristile za politično mobilizacijo muslimanov v različna odporiška gibanja. Ker je v stanju družbenih kriz, nemirov in vojn za uspešen boj treba vpoklicati kar najštevilčnejšo množico ljudi, je religija kot fundament, simbolno tkivo in jezik, ki ga razume praktično vsaka množica, zelo prikladno sredstvo za mobilizacijo kar najširšega dela prebivalstva.

¹⁰³ V kontekstu polarizacije moči na Bližnjem vzhodu je treba izpostaviti tudi to, da je hkrati z upadanjem moči Sovjetske zveze konec osemdesetih let v tem procesu po drugi strani na moči pridobivala ZDA. Z dokončnim kolapsom Sovjetske zveze in koncem hladne vojne na začetku devetdesetih let so tako na mesto pozicije gospodovanja nad muslimanskimi državami stopile ZDA in od takrat dalje začele uveljavljati popolno hegemonijo nad Bližnjim vzhodom (Šterbenc 2010, 96).

¹⁰⁴ Na tej konkretni točki diskusije (ponovno) izpostavljamo, da terorizma kot takega v tem kontekstu ne opravičujemo, temveč zgolj pojasnjujemo.

Islam kot skupna temeljna točka in središče identitete vseh muslimanov je pomembno sredstvo in način doseganja učinkovitega upora – vojne v Čečeniji, Libanonu in BiH predstavljajo prav take primere uspešne mobilizacije s strani različnih agitatorjev, ki so institucijo ideologije islama uporabili kot strategijo v boju za narodno osvoboditev. In čeprav se v takšnih in podobnih primerih vojn, kjer so udeleženi tudi pripadniki islamske veroizpovedi, islam populistično uporablja kot element zastraševanja, ki predstavlja grožnjo in nevarnost vsem neislamistom, je na tem mestu treba spomniti, da so se konkretne zgoraj omenjene vojne začele z izraelsko okupacijo Libanona, srbsko okupacijo Bosne in rusko okupacijo Čečenije, in ne obratno (Kulenović 2008, 160).¹⁰⁵

Kulenović (2008, 47) kot nekaj pomembnih dogodkov, ki so negativno vplivali na muslimansko identiteto in povečali njihov občutek ogroženosti, omenja vprašanje pravice muslimank do nošenja naglavnih rut v evropskih šolah,¹⁰⁶ etnična čiščenja v Bosni in Hercegovini leta 1992 ter v Čečeniji leta 1994, razveljavitev rezultatov svobodnih volitev v Alžiru leta 1990 in ne nazadnje tudi vse okupacije, ki so jih nekoč bile ali pa so jih še deležne številne muslimanske države. Vsi ti dogodki pomenijo priročne sprožilce, ki tako pri muslimanih kot pri vseh drugih ljudeh vzbudijo težnje po obrambi svojega načina življenja in svoje varnosti – nič drugače torej, kot bi takšna dejanja vplivala na nas, zahodni svet. Islamska solidarnost v borbi za obrambo muslimanske eksistence in ohranitve svojih vrednot je vsebinsko povsem enaka reakcijam zahodnih družb, ki so se v strahu pred morebitnim izginotjem in ogroženostjo svojega tako zelo cenjenega zahodnega načina življenja

¹⁰⁵ Kulenović (prav tam) nadalje še piše, da so oborožen upor proti okupacijskim silam najprej vodile sekularne elite. Ker pri intervenciji niso bile uspešne, so lokalne populacije aktivirale islam kot vseobsegajočo politično ideologijo, ki je nasproti neuspešnemu prvemu valu upora predstavljala večjo moč in večji učinek samega protiokupacijskega boja.

¹⁰⁶ V tem kontekstu izpostavljam tudi nedavni teroristični napad na *Charlie Hebdo* v Franciji, katerega povod so bile za muslimanski svet žaljive upodobitve preroka Mohameda s strani omenjenega satiričnega tednika. Če se v zahodnih družbah v polju kolizije vrednot pri načelu svobode govora in tiska upoštevajo verska čustva lastne, večinske religije, ni razloga, da bi to spoštovanje opustili pri drugih veroizpovedih, še zlasti pa ne ob dobro znanem dejstvu, kako močno žalitev za islamski svet predstavlja kakršnakoli skrunitev te religije, kot je to na primer upodabljanje preroka Mohameda, čigar zgodovina neprimernih reprezentacij na Zahodu je tudi že precej dolga. Tako so samo institucijo islama že srednjeveški krščanski misleci slabšalno opredeljevali kot 'mohamedanstvo', Mohameda samodejno označevali kot sleparskega ter tudi sicer omalovaževalno pisali o Koranu (Said 1996, 83). V preteklosti se je tako islam kot tudi samega Mohameda najraje prikazovalo kot »poosebljenje razuzdanosti, izprijenosti, sodomije in cele množice izbranih brezsrarnosti, ki so vse 'logično' izhajale iz lažnosti njegove doktrine« (Said 1996, 85), pri čemer je tudi v sloviti Dantejevi Božanski komediji Mohamed uvrščen v osmi, predzadnji krog pekla in tako že tedaj uvrščen v samo zahodno hierarhijo zla (Said 1996, 92; 96). V navezavi na današnje satirične karikature, ki zadevajo islam, je treba torej razumeti in upoštevati celokupno problematično zgodovino negativnih reprezentacij, ki so oziroma še žalijo celotni muslimanski svet. Said (1996, 354) nato še navaja, da »o islamu in Arabcih redno izhajajo knjige in članki, ki se čisto nič ne razlikujejo od strupenih antiislamskih polemik iz srednjega veka in renesanse. Za nobeno drugo etnično ali religiozno skupino ne velja, da je o njej mogoče zapisati ali reči tako rekoč kar koli, ne da bi kdo temu nasprotoval ali oporekal.« Podobno opozarja tudi Šterbenc (Rtvlo.si 2015c), ki v navezavi na teroristični napad na *Charlie Hebdo* izpostavlja, da satira na račun ljudi iz zahodnega kulturnega okolja ne more biti enačena s satiro, ki se nanaša na predstavnike drugih kultur, saj je interakcija med akterji iz različnih kulturnih okolij »bistveno drugačna od dinamike interakcij med akterji iz istega kulturnega okolja. Torej če se defamira papež, je to popolnoma nekaj drugega, kot če se žali temeljna svetinja islama, prerok Mohamed« (prav tam).

pognale v boj proti islamskim skrajnežem, pri čemer so v ta namen ZDA tudi povsem uničile najmanj dve državi. Po doslej znanih podatkih radikalnim islamskim verskim skrajnežem kaj takega še ni (in verjetno tudi nikoli ne bo) uspelo.

Kulenović (2008, 151–153) agresijo današnjih militantnih islamistov,¹⁰⁷ sicer znanih tudi pod oznakami islamski skrajneži, ekstremisti, teroristi, mudžahidi in islamski fundamentalisti, v registru duševnih procesov psihološko umesti kot način odgovora, reakcijo na frustracijo, ki ji je podvržena današnja muslimanska populacija, saj je zahodna tržna ekonomija s svojo porabniško naravnostjo že ustvarila razred političnih in intelektualnih elit, ki je v skladu z zahodnimi težnjami usmerjena predvsem k zadovoljevanju tržnih potreb in tako legitimira in avtorizira ideje o modernizaciji, ki resda v glavnem prihajajo iz ZDA, vendar je navkljub tem pretežno enostranskim težnjam treba omeniti tudi to, da zaradi določenega odstotka bogatih Arabcev, porabnikov ameriškega izvoza, tudi del današnjega Vzhoda sodeluje v teh procesih (Said 1996, 399–400). Prav tako je treba tudi upoštevati, da pri tem Vzhod kot celota »niha med zahodnim zaničevanjem znanega in ugodjem – oziroma strahom – ki ga navdaja ob novem« (Said 1996, 81).

V tem smislu islam predstavlja metodo obvladovanja nečesa, kar se dozdeva kot grožnja za obstoječi red in način življenja, saj »če ima um nenadoma opraviti z nečim, kar se mu kaže kot radikalno nova oblika življenja – kot se je v zgodnjem srednjem veku zdel islam Evropi –, je odziv v celoti vzeto konservativen in defenziven. Islam oceni za sleparsko novo različico neke prejšnje izkušnje, v tem primeru krščanstva« (Said 1996, 81), saj je bil večji del zgodovine Vzhoda zaznamovan prav s problematičnim odnosom zahodnih držav oziroma same Evrope do islama (Said 1996, 98).

Kot militantne islamiste torej opredeljujemo tiste skupine ali posameznike, ki islam uporabljajo kot ideološko osnovo za aktivno mobilizacijo in ki za doseganje svojih ciljev uporabljajo orožje in druga vojaška sredstva. Predstavljajo mrežno strukturo, ki je prisotna na področjih z večinsko muslimansko populacijo in v državah, ki jih razumejo kot sovražne do te populacije. Islam kot totalna ideologija narodnoosvobodilnega boja temelji tudi na precej široki in samovoljni

¹⁰⁷ Začetnik militantnega islama je bil Sejjid Qutb, ki je zaradi zavzemanja za džihad kot središčnega islamskega koncepta imenovan tudi kot 'oče' radikalnega islama. Zagovarjal je oborožen boj malih skupin, ki bi širše muslimanske skupnosti popeljale do vsesplošne revolucije, prek katere naj bi se muslimanske družbe preoblikovale v bolj pravično muslimansko skupnost, zasnovano na islamskem izročilu. V kontekstu njegovega nauka je treba še dodati, da je Sejjid Qutb svoje politične ideje zasnoval v obdobju represije in slabih življenjskih pogojev takratnega družbenega sistema (Kulenović 2008, 152).

interpretaciji muslimanskih svetih tekstov,¹⁰⁸ njegovi nosilci pa se zavzemajo za vrnitev k tako imenovanemu praislamu, kar bi lahko opisali kot dokončno izoblikovanje muslimanskega univerzuma – popoln sprejem ali popolna odpoved vsem tistim praksam, ki zadevajo življenja muslimanov. Tak način mišljenja političnega islama predstavlja najmočnejše orožje radikalnih muslimanskih skupnosti v boju s sekularizacijo, ki je za časa kolonialnega obdobja večini muslimanov povzročala velike težave, saj so bili tamkajšnji ljudje skoraj vsakodnevno prisiljeni izbirati, ali se bodo razglasili za Zahodnjake ali za Vzhodnjake (Said 1996, 411; Kulenović 2008, 151–153).

V kontekstu porasta radikalnega islama je bila sekularizacija proces, v katerem je nacija kot način identifikacije v boju zoper kolonialno oblast nadomestila islam – sekularizacija je torej pomenila izrinjanje islama iz vseh pomembnih struktur muslimanskih skupnosti, kar je v strahu pred izginotjem islama botrovalo začetku nastajanja posameznih militantnih islamskih organizacij, ki so islamu želele povrniti status totalnega ideološkega aparata, ki naj bi urejal vsa področja življenja slehernega muslimana. Porast takšnih organizacij se zgodi v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, še posebej po uspehu daljnosežne islamske revolucije v Iranu leta 1979 (Said 1996, 411; Kulenović 2008, 151–153), ko so se po dolgoletnem nenehnem poseganju v vzhodne družbe s strani zahodnih imperialnih sil v začetku razpada kolonialnega sistema postavljala vprašanja neposredne okupacije, mandatnih ozemelj, vprašanje evropske tekmovalnosti na Orientu, vprašanje ravnanja z domačimi elitami, ljudskimi gibanji in zahtevami po samoupravi in neodvisnosti ter vprašanje civilizacijskih stikov med Vzhodom in Zahodom (Said 1996, 308).

Če torej povzamemo: prve islamske radikalne organizacije so nastale kot odporiška gibanja v odgovor na agresijo tujih okupacijskih sil in so z uporabo radikalnih sredstev želele osvoboditi svoje ozemlje pred okupatorji, ki so zaradi takšnih ali drugačnih razlogov izvajali represijo nad muslimanskimi državami in kazali težnje po tem, da bi si jih prilastili in podredili. Kot najbolj eklatanten primer takšne agresivne dominacije lahko izpostavimo primer Palestine, saj navkljub čedalje močnejšim pozivom k prenehanju izraelske okupacije poglavitne svetovne velesile še vedno zagovarjajo in podpirajo obstoječe stanje, takšno ravnanje pa celotnemu muslimanskemu svetu tudi dokaj jasno sporoča, kaj si Zahod misli o njem. Lahko bi namreč trdili, da konflikt Izrael-

¹⁰⁸ Koran na primer predvideva oborožen boj kot poslednje sredstvo, h kateremu se lahko muslimani zatečejo, pa še to zgolj v samoobrambi. Postavlja se torej dvom, ali islamski ekstremisti svoje ideje gradijo na naukih, kot izhajajo iz Korana, ali pa le-tega zgolj izrabljajo za doseg svojih (neupravičenih) ciljev. Pri tem je pomemben temeljit premislek, če je oborožen boj zares dosegel prag zadnjega sredstva in kakšni pravzaprav so cilji, ki jih neka določena radikalna skupina želi doseči (Kulenović 2008, 151).

Palestina predstavlja velik simbolni pomen za vse Arabce in muslimane,¹⁰⁹ in če bi zahodni svet resno nameraval muslimane vključiti v globalno družbeno-politično občestvo sebi enakopravnih skupnosti ter jih brez diskriminacije sprejeti kot zahodnemu svetu različno, a vendar enakopravno družbeno skupnost (kar večina svetovnih politikov tudi velikokrat izpostavlja), potem bi se z vso resnostjo čim prej moral aktivno lotiti reševanja problema palestinske okupacije in državo Izrael zaradi izvajanja apartheida nad palestinskim ljudstvom v skladu z zakonom sankcionirati, kakor tudi sprožiti ustrezne postopke proti ZDA in njenim zavezniškim silam, ki so s številnimi vojaškimi napadi na Irak povzročile toliko smrtnih žrtev, da ni malo teoretikov, ki te politike označujejo kot genocidne in v skladu s tem mnenjem tudi pozivajo k vložitvi tožb proti vsem akterjem, ki so bili ključni nosilci teh dejanj.

Ker nič ne kaže na to, da bi se v bližnji prihodnosti kaj takega tudi dejansko zgodilo,¹¹⁰ bomo v

¹⁰⁹ Muslimani nastanek države Izrael tesno povezujejo z izkušnjo evropskega kolonializma, saj naj bi bila ustanovitev judovske države leta 1948 »največji dokaz hinavščine evropskih kolonialistov in njihove želje, da bi muslimane ohranjali razdeljene in šibke, hkrati pa še eno kolonialno ponižanje« (Šterbenc 2011, 137). Izrael je tako obravnavan kot predstavnik zahodne dominacije in zahodnega imperializma sredi arabskega sveta, kar posledično pomeni, da je vse, kar stori Izrael, v veliki meri obravnavano in razumljeno kot dejanje Zahoda (Šterbenc 2011, 137–138). Palestina zaseda zelo pomembno in edinstveno mesto v zavesti vsakega muslimana, saj je že od nekdaj bila ključna nosilka nastajanja in oblikovanja kolektivne muslimanske identitete, kar pomeni, da Arabci pri opredeljevanju svojega položaja v svetu to storijo na podlagi položaja Palestine in politik postopanja do nje: »muslimani obravnavajo Palestino (izraelsko-palestinski spor) kot zrcalo, v katerem odseva odnos Zahoda do muslimanov. Vprašanje Palestine je najpomembnejši posamični družbeni dejavnik, ki vpliva na občutke Arabcev« (Šterbenc 2011, 138–139), kar pa dokazujejo tudi že dolgoletni in skorajda tradicionalni eksplicitni in implicitni izrazi podpore palestinskemu ljudstvu iz celotnega muslimanskega sveta. Tako so v času velike palestinske vstaje proti Britancem med letoma 1936 in 1939 indijski muslimani Britancem zagrozili s sveto vojno, Palestince pa so takrat podprli tudi muslimani iz Kraljevine Jugoslavije, Nizozemske vzhodne Indije in Zanzibarja. Skozi celotni palestinski boj za neodvisnost je ves arabski in muslimanski svet Palestincem izražal veliko mero podpore in solidarnosti (Šterbenc 2011, 138). Podobno je tudi nekdanji egiptovski predsednik Naser po vojni z Izraelom leta 1948 začel gledati na probleme takratnega Egipta kot na del problema arabskega sveta v celoti (Kulenović 2008, 107). Več o Palestini pa v 6. poglavju tega magistrskega dela.

¹¹⁰ Pri tej trditvi se sklicujemo tudi na navedbe Douglasa in drugih, ki v tekstu *Genocid Združenih držav Amerike v Iraku* (2010, 41) opozarjajo, da si ZDA že vse od leta 1948 dalje prizadevajo zlomiti arabsko enotnost, kar počnejo na naslednje načine: z brezpogojno podporo državi Izrael; z balkanizacijo arabskega sveta tako na regionalni kot tudi na nacionalni ravni in z uničevanjem arabskih razvojnih dosežkov, kar naj bi utiralo pot korporativni globalizaciji ZDA. Ti elementi ameriške politike želijo ustvariti oziroma ohraniti arabski svet kot »'prostor nestabilnosti', kjer bi lahko ZDA preko čedalje bolj razvejane mreže svojih vojaških baz igrale vlogo stalnega arbitra in končne avtoritete. To bi ZDA garantiralo globalno hegemonijo in z vojaško silo zavarovalo ameriške nacionalne interese« (Douglas in drugi 2010, 42). Ker bližnji vzhod skupaj z Evrazijo tvori regijo, ki je izredno bogata z naravnimi viri, bi lahko tista država, ki bi nad tem področjem prevzela nadzor, postala svetovna velesila. Ker je do leta 1989 globalno premoč ZDA omejevala Sovjetska zveza, se je po njenem razpadu ZDA ponudila izvrstna priložnost, da zavladajo nad regijo, na kar je že pred tem leta 1980 opozoril tedanji predsednik Jimmy Carter in to tudi jasno povedal v svojem letnem nagovoru pred ameriškim kongresom: »Vsak poskus katere koli zunanje sile, da bi pridobila nadzor nad regijo Perzijskega zaliva, bomo razumeli kot napad na vitalne interese Združenih držav. Nanj bomo odgovorili z vsemi razpoložljivimi sredstvi, tudi z vojaško silo« (Carter v Douglas in drugi 2010, 40). Nato je leta 1981 predsednik Reagan k tej doktrini dodal dopolnilo, po katerem se je predvidevalo, da »ZDA z vojaško silo ne bodo zgolj 'ščitile' dobav bližnjevzhodne nafte pred 'zunanji' grožnjami, temveč bodo z vojaškimi posredovanji tudi ohranjale 'notranjo stabilnost' regije« (Reagan v Douglas in drugi 2010, 40). Tako je tudi v dokumentu PNAC, nastalem leta 1997 pod taktirko 25 ameriških neokonservativnih politikov v času Clintonove administracije, zapisano, da »globalno vodstvo ni nekaj, kar bi uresničevali v svojem prostem času, ko smo dobre volje ali pa ko so neposredno ogroženi naši temeljni nacionalni interesi. Takrat je že prepozno. Gre namreč

naslednjem poglavju analizirali oba omenjena vojaško-politična konflikta, pri tem zgoraj zapisane ugotovitve o izključujočih in neenakopravnih politikah Zahoda do muslimanskega sveta tudi konkretno izpostavili ter ob tem še poudarili potrebo po drugačnih načinih naslavljanja in reševanja globalnih mednarodnopolitičnih problemov. Poleg vseh pozivov k tolerantnosti in spoštovanju človekovih pravic in demokracije je namreč nujno predstaviti, kako se takšna retorika v mednarodni areni na konkretnih primerih povsem izgubi, saj ključni akterji mednarodne skupnosti s svojimi vojaško-političnimi praksami bolj širijo neenakost in uničenje kot pa mir, svobodo in enakopravnost. V nadaljevanju torej sledita analiza (skozi percepcijo Zahoda nelegitimnega) palestinskega boja za neodvisnost in obravnava (za zahodni svet legitimne) invazije zahodnih sil na Irak.

za izbiro, ali bomo vzdrževali ameriško vojaško premoč, zagotovili geopolitično prevlado ZDA in ohranili ameriški mir ali pa vsega tega ne bomo počeli» (Douglas in drugi 2010, 45). Omenjeni dokument je nato v času Busheve vladavine postal osrednje ideološko vodilo ameriške zunanje politike, njegove temeljne postavke pa so temeljile na občutnem povišanju vojaškega proračuna; izdelavi raketnega obrambnega ščita; izvažanju ameriških načel; zagotavljanju permanentne pozicije ZDA v Zlivi; novih vojaških misijah in rušenju režimov, ki z ZDA ne želijo sodelovati; unilateralnih odločitvah in preventivnih ukrepov; uporabi sile in tudi nuklearnega orožja; prevzemu nadzora nad energetskimi viri, predvsem nafto; širitvi ameriške demokracije in svobode ter novem svetovnem redu pod nadzorom ZDA, čemur naj bi sledilo tako imenovano unipolarno 21. stoletje. Pod dokument so se podpisali Dick Cheney, Donald Rumsfeld, Paul Wolfowitz, Elliott Abrams in številni drugi politiki, ki so delali tako za Reagana kot tudi pozneje za Busha starejšega in Busha mlajšega (Štefančič 2004). Ker glede na trenutna dogajanja na Bližnjem vzhodu vse kaže na to, da je izvajanje omenjenega dokumenta oziroma doktrine (še vedno) v polnem teku, lahko upravičeno dvomimo o tem, da imajo ZDA kot predstavnica in vodilna sila Zahoda kakršnokoli razvojno strategijo glede vključevanja muslimanskih in arabskih družb v širše občestvo globalne skupnosti, saj je njihova zunanja politika zasnovana na način, ki služi zgolj in samo ameriškim nacionalnim interesom.

6 ANALIZA PRIMEROV

6.1 Izrael in Palestina (nelegitimnost terorizma)

»Medtem ko imajo islamski militantneži dober razlog, da zanikujejo vse identitete muslimanov razen njihove islamske vere, pa nikakor ni jasno, zakaj se morajo tudi tisti, ki se hočejo tej militantnosti postaviti po robu, tako močno zanašati na interpretacijo in tolmačenje islama, namesto da bi črpali iz številnih drugih identitet, ki jih še imajo muslimani« (Sen 2009, 171).

Konflikt Izrael-Palestina ima, kot že nakazano v prejšnjem poglavju, zelo dolgo zgodovino. Dva subjekta – gibanje za osvoboditev Palestine in država Izrael si nasprotujeta v imenu pravic,¹¹¹ ki se vsaki strani zdijo nezdržljive s pravicami nasprotnika. Na eni strani imamo Palestino, ki zahteva svojo lastno, suvereno in avtonomno državo, na drugi strani pa Izrael, ki ji te pravice odreka na podlagi prepričanja, da to ozemlje pripada Judom. Palestinci si skušajo z aktivnim bojem, tako zakonitim kot tudi nezakonitim, svoje pravice in zahteve priboriti, različne izraelske vlade, ki dolga leta niti niso hotele priznati, da sploh obstaja kaj takega, kot je palestinski narod, pa sleherno palestinsko akcijo za pridobitev državnosti razumejo kot nezakonito teroristično grožnjo svoji varnosti (Fossati 2005, 45). Celotna konfliktna situacija ostaja še naprej problematična tudi v današnjem času.

Spor med izraelskimi Judi in palestinskimi Arabci v svojem jedru predstavlja boj za ozemlje: kdo bo tam prebival, si ga lastil in nad njim izvajal suvereno oblast, k čemur pa je treba še dodati, da vsi naštetih atributi obema stranema predstavljajo veliko simbolno vrednost tudi v smislu narodne identitete, verske pripadnosti in z njo povezanih spomenikov, ki se nahajajo na dotičnem ozemlju (Kapitan v Primorac 2005, 221–222). S tako imenovanim 'palestinskim vprašanjem' se mednarodna

¹¹¹ Spopad Izrael-Palestina ima več razsežnosti, pri čemer je tudi Palestina sama glede svojih zahtev in političnih programov razdrobljena. Tako na primer Hamas, ki je nastal leta 1987 kot teroristična organizacija na začetku prve palestinske intifade, nasprotuje mirovnemu procesu in vsem dogovorom med PLO in Izraelom; zavzemajo se za oblikovanje islamske palestinske države. Odgovorni so za številne samomorilske napade na izraelske civiliste in vojake ter tudi Palestince, ki sodelujejo z Izraelom. Delujejo na območju zasedenih ozemelj, predvsem na Zahodnem bregu in v Gazi. Izvajajo številne teroristične napade na Izrael, da bi preprečili poskus mirovnih sporazumov med Izraelom in PLO, po katerih bi se Palestincem zagotavljala omejena avtonomija v Gazi in na Zahodnem bregu. Hamas zahteva popoln umik Izraela z obeh območij, prav tako pa tudi (v nasprotju s PLO) ne priznava obstoja izraelske države (The National Counterterrorism Center 2014). Tako imamo tudi znotraj same Palestine krizno žarišče: konflikt med Hamasom in PLO.

skupnost ukvarja že vse od nastanka OZN (spor je prevzela še od Društva narodov),¹¹² v okviru katere se tudi bolj ali manj neučinkovito išče politična rešitev tega dolgoletnega problema.¹¹³ Za namen čim bolj celostnega razumevanja zadevne problematike bomo uvodoma najprej zgoščeno predstavili zgodovinski oris analiziranega spora.

Šobajić v svojem delu *Judje in Izrael* (1982, 165) nastanek arabsko-judovskega spora postavlja v obdobje med letoma 1880 in 1948. Pred tem naj bi med Judi in Arabci vladala sloga, z razvojem sionističnega gibanja leta 1897, katerega glavni cilj je bil ustanovitev judovske države v Palestini, pa je prišlo do usodnega preobrata v njunih odnosih. V Palestino so začeli prihajati Judje, ki so do tedaj živeli v različnih diasporah, med prvimi glasniki sionistične akcije za ustanovitev judovske nacionalne države v Palestini pa so bili priseljenci iz carske Rusije v letih od 1905 do 1914. Med novimi judovskimi naselji in okoliškim arabskim prebivalstvom je začelo nastajati vedno večje nezaupanje. Sionistično politiko nepriznavanja pravic Palestincev so podpirale tudi takratne turške oblasti, ki so bolj zaupale judovskemu kot pa arabskemu prebivalstvu Palestine. Zaradi rastočih arabskih teženj, da bi se otresli turške represije, Carigrad ni podpiral arabskega upora proti judovskemu naseljevanju, kar pomeni, da so arabsko-turška nesoglasja koristila judovskim palestinskim priseljencem in samemu sionizmu v celotnem obdobju od leta 1904 do 1917.

Konec leta 1917 je Velika Britanija, ki je tedaj nad ozemljem izvajala kolonialno oblast, izrazila pripravljenost, da odpre meje Palestine in odobri judovsko imigracijo, kar je sprožilo upor Arabcev, za katere se je predvidevalo, da se bodo prostovoljno izselili v druge države. Konflikt tudi sovпада s pojavom sionističnega gibanja konec 19. stoletja, ki si je prizadevalo vzpostavitev enotne judovske države na območju Palestine, saj bi bila ta vizija uresničljiva le na škodo drugega naroda, se pravi Palestincev, ki jih je bilo na tem ozemlju v takratnem obdobju 95 odstotkov. Tako se je eden izmed najbolj vidnih voditeljev sionističnega gibanja Theodor Herzl odločil za program demografske spremembe, ki je predvideval množičen porast judovske imigracije v Palestino in po drugi strani tudi emigracijo Arabcev iz nje (Kapitan v Primorac 2005, 222; 226).

S koncem 1. svetovne vojne in kapitulacijo Otomanskega cesarstva 3. januarja 1919 v Londonu

¹¹² Ena izmed pomembnejših odločitev, ki jih je v navezavi na Palestino sprejelo že Društvo narodov, datira v leto 1922. Takrat je svet društva na podlagi 22. člena Pakta Društva narodov sprejel Mandatno pogodbo za Palestino, prek katere je Veliko Britanijo kot mandatno silo pooblastil za uresničitev Balfourjeve deklaracije (Šterbenc 2011, 138).

¹¹³ Poglavitna vprašanja, glede katerih obe sprti strani ne uspeata doseči sporazuma, se nanašajo na status Palestine in vprašanje njenih mej, status Jeruzalema, pravice 4,7 milijona palestinskih beguncev in gradnjo judovskih naselbin na Zahodnem bregu (Delo 2014; HIK 2013, 138; Rtvsl.si 2010a).

pride do podpisa Fejsal-Weizmanovega sporazuma, v katerem arabski predstavnik pod pritiskom britanskega zunanjega ministrstva podpre sionistični načrt, ki je predvideval vse potrebne ukrepe za pospešitev priseljevanja Judov na ozemlje Palestine. Po mirovni konferenci v San Remu 25. aprila 1920 je sprejeta resolucija, po kateri Palestina skupaj s Transjordanijo in Irakom preide pod britansko, Sirija in Libanon pa pod francosko oblast. Palestina postane posebna politična entiteta pod britanskim vojaškim nadzorom, na njenem ozemlju pa je do tedaj živelo približno 60.000 Judov. Ker pa v navedeni resoluciji Društvo narodov zapiše tudi to, da je povezanost Judov s Palestino 'zgodovinskega izvora', se s tem dokončno na široko odprejo vrata palestinskemu naseljevanju vseh kategoričnih Judov. Ko se leta 1920 navkljub obljubam o neodvisnosti arabskih dežel suverenost prizna le Jemnu in Savdski Arabiji, vse skupaj sproži množične nemire in proteste s strani tamkaj živečih Arabcev, ki naseljevanju Judov nasprotujejo. Demografska sestava Palestine je tako po prvem britanskem popisu prebivalstva leta 1922 kazala naslednjo sliko: na območju Palestine je živelo 757.182 prebivalcev, od teh so Judje predstavljali 11 odstotkov (Delo 2011).

Nepravičnosti do palestinskega ljudstva so se nato bolj eksplicitno začele kazati za časa nastajanja in sprejemanja Balfourjeve deklaracije,¹¹⁴ za katero Ferfila (1993, 88) trdi, »da nikoli ni nobena stvar povzročila večje zagrenjenosti v arabskem taboru kot Balfourjeva izjava. Arabci še danes vidijo v njej dejanje zahrbtnega izdajstva, očitno prelomljeno obljubo, ki je bila istočasno dana tudi njim. Tu ima izvor njihovo globoko prepričanje, da je Izrael naslednik kolonializma, stvaritev imperializma«, kar ugotavlja tudi Šterbenc (2011, 137), ki muslimansko percepcijo Izraela povezuje z obdobjem evropskega kolonializma-imperializma, saj naj bi bila ustanovitev judovske države leta 1948 največji dokaz prevare evropskih kolonialistov in njihove težnje, da bi Arabce ohranjali v podrejenem položaju, kajti Britanci so, medtem ko so Arabcem obljubljali neodvisno državo, v Palestini že nameravali ustanoviti judovsko državo in se pri tem s Francozi tudi dogovarjali o razdelitvi interesnih območij v arabskem svetu, kar Šterbenc (2011, 134) označuje kot politično prevaro.

Naseljevanje Judov je doseglo višek v letih od 1933 do 1939, ko so Judje zaradi nacističnega preganjanja začeli še bolj množično odhajati v Palestino: »Usodnost tega nenadnega izbruha spopadov je bila tudi v tem, ker verjetno nobena izmed obeh strani pač ni imela druge izbire: Arabci, da se upirajo judovskemu naseljevanju, Judje pa, da se naseljujejo« (Šobajić 1982, 165–

¹¹⁴ Z Balfourjevo deklaracijo, ki jo je leta 1917 pripravil tedanji britanski zunanji minister Arthur J. Balfour, so Britanci postavili temelje za ustanovitev judovske države v Palestini. Deklaracijo, v kateri je bila predstavljena ideja o judovskem narodnem domovanju na ozemlju Palestine, je leta 1922 podprl tudi ameriški kongres (Delo 2011).

166). Vendar tudi če predpostavimo, da so si z vračanjem v nekdanjo deželo zagotovili obstoj in preživetje, to ne opravičuje politike izključevanja in sovražnosti do tamkajšnjih Arabcev, ki so tam povsem zakonito živeli. Izrael si načrtno in sistematično prisvaja ozemlje, ki po vseh pravnih standardih pripada Palestincem, kar ga postavlja v vlogo agresorja in okupatorja palestinskega ljudstva, saj palestinska ozemlja nezakonito zaseda že 45 let in pri tem s kršenjem mednarodnega prava in preprečevanjem družbeno-političnega razvoja Palestincev tudi onemogoča možnosti za nastanek suverene palestinske države (Šterbenc 2011, 139).

Tako je bilo ozemlje današnje države Izrael v kolonialnem obdobju do leta 1947 pod mandatom Velike Britanije, ki je nad področjem izvajala kolonialno oblast. Ko so se Britanci začeli umikati, so ugotovili, da bo treba ukrepati glede spora in razdelitve ozemlja med Palestinci in Izraelci, ter tako imenovano 'palestinsko vprašanje' naslovili na OZN, kjer so nato ustanovili poseben odbor za Palestino. Ta je kmalu zatem predlagal delitveni načrt, ki je predvideval tako judovsko kot tudi palestinsko državo, mestu Jeruzalem pa se je podelilo poseben status. 29. novembra 1947 je GS OZN sprejela delitveno resolucijo (181/II), ki je predstavljala mednarodno-pravni temelj, na podlagi katerega naj bi na območju nekdanje mandatne Palestine nastali obe omenjeni državi, in pri tem skladno s sprejeto resolucijo 56 odstotkov ozemlja dodelijo Judom (Izrael), 42 odstotkov Arabcem (Palestina), 2 odstotka pa sta pripadla Jeruzalemu s širšo okolico (tako imenovani 'corpus separatum'), za katerega se je predvidelo, da bo pod posebno mednarodno oblastjo (Lesjak 2009; Delo 2011).

Po sprejetju tega predloga 14. maja 1948 David Ben Gurion razglasi nastanek države Izrael in postane njen prvi premier, država pa se po vstopu v OZN 11. maja 1949 zaveže, da bo spoštovala mednarodni pravni temelj o razdelitvi ozemlja, čeprav je že takoj po svojem nastanku začela izvajati agresivne vojaške akcije, ki nikakor niso nakazovale na izpolnjevanje dane obveze. Ko se je namreč 15. maja 1948 mandat Velike Britanije končal, je Izrael takoj začel vojno z Arabci ter do konca prve arabsko-izraelske vojne (1948–1949) osvojil še dodatnih 21 odstotkov palestinskega ozemlja ter si tako prisvojil skorajda celotno območje Galileje in Zahodnega Jeruzalema. Istega leta ZN sprejmejo Ženevsko konvencijo,¹¹⁵ v kateri so izpostavili potrebo po zaščiti prebivalstva na okupiranih območjih ter postavili zahtevo, da se okupacijski sili prepreči, da okupirano območje spremeni v trajno, česar pa izraelske sile niso upoštevale (prav tam).

¹¹⁵ Ženevska konvencija za zaščito civilnega prebivalstva v času vojne v členu 49(6) določa, da okupacijska sila ne sme preseliti dela svojega prebivalstva na ozemlje, ki ga je sama okupirala (Šterbenc 2011, 139).

Izrael se je v tem obdobju začel tudi čedalje bolj zapletati v spore s svojimi sosednjimi državami, kar je 29. oktobra 1956 pripeljalo do vojne za Sueški prekop, v kateri je Izrael napadel Egipt in zasedel Gazo ter Sinajski polotok, istega leta pa 3. novembra v taborišču za begunce Han Junis na območju Gaze tudi ubil približno 275 Palestincev. Leta 1967 nato Izrael začne šestdnevno, tako imenovano junijsko vojno, po kateri zasede še preostalih 22 odstotkov arabskega prostora, na katerem bi se morala skladno z že prej omenjeno delitveno resolucijo konstituirati palestinska država (Zahodni breg in Gaza), poleg tega pa (ponovno) zasede še Golansko planoto in Sinajski polotok. Izrael je v tem času okupiral še Vzhodni Jeruzalem in si tako v osemnajstih letih namesto dogovorjenih 52 odstotkov nezakonito prisvojil tudi tisto ozemlje, na katerem bi se morala (in zaradi česar se tudi ni mogla) vzpostaviti suverena Palestina (Kapitan v Primorac 2005, 226–229; Lesjak 2009; Delo 2011; Šterbenc 2011, 139).¹¹⁶ Leta 1973 v času med 6. in 25. oktobrom sledi naslednja večja arabsko-izraelska konfrontacija, imenovana jomkipurska vojna, v kateri so proti Izraelu združili moči Sovjetska zveza, Egipt in Sirija, vendar je iz te vojne kot zmagovalec spet izšel Izrael (Said 1994, 361; Delo 2011).

V teh okupacijskih vojnah si je Izrael pridobil sloves osvajalske, uzurpatorske sile, poleg konflikta s samo Palestino pa je pomembno vplival tudi na transformacije sosednjih arabskih držav. V luči neuspehov panarabizma in socializma ter ob izraelski okupaciji Zahodnega brega in Gaze se je kot alternativni izhod iz slabega položaja muslimanskih družb še toliko bolj okrepil radikalni politični islam, ki je k svojim narodnoosvobodilnim prizadevanjem pritegnil največ ljudi prav z okupiranih ozemelj. Tako je bila 2. junija 1964 ustanovljena PLO, 1. januarja 1965 pa začne oborožene upore proti Izraelu izvajati tudi vojaško krilo Fatah, ki januarja 1968 objavi politični program, v katerem predlaga ustanovitev demokratične države Palestine, kjer bi brez diskriminacije živeli Arabci in Judje (Delo 2011). Ker ta prizadevanja niso imela uspeha, so že prej omenjeni Hezbollah v Libanonu kot tudi Hamas,¹¹⁷ PLO in njemu sorodne organizacije narodne osvoboditve na palestinskih

¹¹⁶ V skladu z mednarodnim pravom mora vsaka potencialna nacionalna država za vzpostavitev svoje suverenosti posedovati ozemlje, prebivalstvo in efektivno oblast.

¹¹⁷ Poleg Hezbollaha predstavlja Hamas še drugi primer uspešne organizacije narodnoosvobodilnega gibanja, ki se pri svojem delovanju opira na islamsko politično ideologijo. Nastanek Hamasa sovпада s prvo palestinsko intifado leta 1987, ko je po umiku PLO iz Libanona palestinsko ljudstvo ostalo brez organizacije, ki bi učinkovito zastopala njihove interese. Uspešna intervencija Hamasa in uspeh intifade sta povzdignila Hamas v status legitimnega predstavnika Palestincev z okupiranih ozemelj (v Gazi in na Zahodnem bregu reke Jordan), pri čemer je Hamas predstavljal tudi edino uspešno alternativo tedanji monopolni poziciji PLO in njenemu vodji Jaserju Arafatu. Kar zadeva mirovna pogajanja med Izraelom in Palestino, Izraelci sodelujejo izključno s PLO in odklanjajo vsakršne stike s Hamasom. Argument za to naj bi bilo dejstvo, da je PLO sekularna organizacija, medtem ko Hamas temelji na religijskem fanatizmu. Glede na to, da se pod okriljem PLO nahaja oborožena skupina Brigade mučenikov al-Aqsa, ki je tudi religijsko motivirana, se poraja

ozemljih na temeljih islamske ideologije skušale mobilizirati čim več ljudi za angažiran boj proti izraelskim vojaškim napadom in okupaciji (Kulenović 2008, 22).

Če skušamo celoten prikaz obravnavane problematike nekoliko strniti, dobimo naslednjo sliko: leta trajajoči neutrudni poskusi Izraela, da bi ob vsaki priložnosti zasegel še kak dodaten kos palestinskega zemljišča, še zlasti na področju Jeruzalema, kar se je nato uporabljalo za gradnjo novih judovskih naselij (Šobajić 1982, 427),¹¹⁸ aktivni oboroženi upori s strani različno organiziranih Palestincev, ki takšnemu početju nasprotujejo, in neuspeh mednarodne skupnosti, da bi uspela razrešiti obstoječi konflikt, ter sprenevedanje in neukrepanje pristojnih organov, ki navkljub čedalje bolj očitni težnji, da bi z ozemlja Palestine odstranili vse Palestince, ne storijo nič, da bi tovrstno početje preprečili, saj se je izkazalo, da OZN kot krovna organizacija, ki je tekom let prek številnih resolucij Izrael večkrat pozvala, naj preneha z nezakonito gradnjo judovskih naselbin na palestinskih ozemljih, ni sposobna rešiti arabsko-judovskega spora.

Vzroke za to Šobajić (1982, 243) pripisuje neuniverzalnosti te organizacije, prevladujočemu vplivu svetovnih velesil na sklepe ZN kakor tudi nekdanjemu ostremu rivalstvu kolonialnih (Anglija, Francija) in nekolonialnih sil (ZDA, ZSSR) na Bližnjem vzhodu: »Anglija na drugi strani pa je nasprotovala sklepu ZN o razdelitvi Palestine ter je podpihovala arabsko invazijo v Palestino. To je bil njen poslednji, neuspeli poskus, da bi rešila svoje pozicije v tem delu sveta« (prav tam). Kadar torej naslavljamo izraelsko-palestinsko problematiko, je treba pri analizi razmer in iskanju rešitev zanje nujno upoštevati in razumeti celoten kontekst obravnavanega spora, saj tudi svetovne velesile v svoji tekmovalni politiki različne konflikte izrabljajo za namen izvoza orožja na Bližnji vzhod in pri tem zasledujejo zgolj lastne interese, ki so vezani na različne ekonomske investicije, trgovinske sporazume in pridobitev naravnih resursov, kot je nafta. Izraelsko-arabski spor jim nudi

vprišanje o resničnih razlogih izraelskega zavračanja sodelovanja s Hamasom. V zvezi s tem se predvideva, da je ključni razlog takšne odločitve dejstvo, da PLO deklarativno priznava obstoj Izraela, medtem ko ga Hamas ne. Izraelsko zavračanje mirovnih pogajanj s Hamasom je med drugim tudi povzročilo trenje med samimi Palestinci, ki zaradi obstoja različnih frakcij in programov v zvezi z oblikovanjem palestinske države na političnem prizorišču ne nastopajo enotno. Po uboju izraelskega premierja Jicaka Rabina in smrti dolgoletnega palestinskega voditelja Jaserja Arafata novembra 2004 je reševanje izraelsko-palestinskega spora dobilo nove politične predstavnike: izraelskega premierja Netanjahuja in predstavnika PLO Mahmuda Abbasa, ki je leta 2005 zmagal na volitvah za predsednika palestinske samouprave. Čeprav je Hamas leta 2006 dosegel legalno in legitimno zmago na volitvah v palestinski zakonodajni svet, Izrael še vedno vztrajno odklanja vsakršna pogajanja z njegovimi predstavniki, kar je leta 2007 privedlo do resnih sporov in ostrih konfrontacij znotraj same palestinske skupnosti, kar traja še danes (Kulenović 2008, 155–156; Delo 2011; Abunimah 2013).

¹¹⁸ Izrael že vse od začetka okupacije palestinskih ozemelj na tem območju naseljuje svoje judovsko prebivalstvo, s čimer v skladu z že prej omenjeno Ženevsko konvencijo krši mednarodno pravo. Po znanih podatkih je bilo tako leta 1993 na Zahodnem bregu in v Gazi 110.000 judovskih naseljencev, leta 2005 pa jih je bilo tam že 250.000 (Šterbenc 2011, 139).

priložnost za krepitev lastnih strateških in gospodarsko-političnih pozicij ter interesov na širšem območju tega dela sveta. Da bi razumeli izraelsko-arabski spor, je torej nujno pojasniti tudi vmešavanje velesil in njihove rivalske interese (Šobajič 1982, 15).

Konflikt Izrael-Palestina je vpet v geopolitični krog ideološkega rivalstva med Zahodom in Vzhodom, kjer ima poleg številnih različnih subjektov svoje partikularne interese tudi vojaška industrija: »Dandanes so glavni dobavitelji vojne opreme na svetovnem tržišču države G8, ki so bile odgovorne za 84 odstotkov prodanega orožja v obdobju med letoma 1998 in 2003. /.../ Samo Združene države so odgovorne za približno polovico prodanega orožja na svetovnem trgu, /.../ zaradi prodajanja in vsiljevanja orožja danes še naprej igrajo vlogo pri zaostrovanju vojaških konfliktov – v Afriki in drugod« (Sen 2009, 91–92), še zlasti pa »na Bližnjem in Srednjem vzhodu, kjer so velike ameriške vrednote, svoboda, demokracija in človekove pravice, zatajile na vsej črti – zlasti glede palestinskega vprašanja, pri katerem mednarodno pravo vztrajno molči o izraelski okupaciji, medtem ko Amerika podpira tega svojega zaveznika z vsemi mogočimi diplomatskimi pokritji in zagovarja celo prijeme, ki mejijo na državni terorizem« (Fossati 2005, 159).¹¹⁹

Navedene ugotovitve nas pripeljejo do sklepa, ki ga najkonkretnije izpostavi Valenčič (2011, 23–24): »Dejstvo je, da so Palestinci v Gazi, če ne bo korenitih sprememb na tem območju, obsojeni na smrt, kot nekoč Judje v varšavskem getu. Kajti to Gaza tudi je. Koncentracijsko taborišče, polno bolnih, lačnih, revnih in obupanih ljudi, ki nimajo kam, medtem ko jih z vseh strani oblega največja bojna mašinerija na Bližnjem vzhodu«, pri čemer omenjeni avtor (2011, 15) opozarja še na naslednje: »Izrael je v vojni leta 1967 zasedel še Zahodni breg in Gazo in na njunem ozemlju začel graditi judovske naselbine, ki so jih podpirale številne vojaške postojanke. /.../ Naselbine so gradili predvsem nad glavnimi nahajališči pitne vode, Palestinci pa so živeli okoli njih, odrinjeni v pomanjkanje.«

Podobno piše Kapitan (v Primorac 2005, 230), ki navaja, da so prav tovrstna naselja predstavljala »orožje v kampanji strukturnega terorizma proti Palestincem, katere končni cilj je priključitev celotnih ozemelj ali velikih predelov teh ozemelj k judovski državi. Da bi jih ohranili in zaščitili, so

¹¹⁹ Podobno meni tudi Šterbenc (2011, 139–140), ki v zadevnem konfliktu prav tako izpostavlja problematično vlogo ZDA, saj naj bi te s kontinuirano podporo izraelske politike posredno sodelovale pri zatiranju palestinskega prebivalstva, kar pa v muslimanskem in arabskem svetu le še »krepi občutek, da zahodni svet nasproti islamu vodi nepravilno, arogantno, in agresivno neokolonialno politiko. Palestina je največja zamera muslimanov do ZDA (zahoda) oziroma rana, ki sega v srce vseh protizahodnih odporiških gibanj v arabskem svetu v zadnjih sto letih, tako sekularnih nacionalističnih kot tudi islamskih fundamentalističnih« (prav tam).

Palestince podvrgli obsežnemu institucionalnemu sistemu, ki vključuje ekonomski nadzor, razlastitve zemlje, uničevanje lastnine in nadzorovanje njihovega gibanja«, pri tem pa na vsak palestinski upor proti takšnim dejanjem odgovorili s še »bolj neposrednimi oblikami nasilja, ki so vključevale rušenje hiš, uničevanje dreves, policijsko uro, deportacije, pripor brez sojenja, mučenje in uboje« (prav tam).

Če se zdaj navežemo nazaj na analizo problematike terorizma v zahodnih družbah, lahko ugotovimo, da so dogodki 11. septembra precej spodkopali prizadevanje Palestincev za lastno državo, saj je Izrael teroristični napad na ZDA izkoristil za svoje politične in propagandne namene in na njihovi podlagi začel oznanjati, da mora Palestince zatreti in zlomiti ne glede na vse. Tako je le nekaj dni po terorističnih napadih izraelska vojska s tanki vdrla v palestinska mesta (prvič tudi v Jenin, Ramalo in Jeriho), ubila nekaj deset Palestincev in celotni pritisk nad prebivalstvom še dodatno okrepila (Chomsky 2005, 18–19; Fossati 2005, 145). To ugotavlja tudi Kapitan (v Primorac 2005, 234), ki prav tako meni, da zaradi zadevnega napada »11. septembra 2001 Izrael še lažje skrije državno nasilje pod krinko trenutne 'vojne proti terorizmu'.«

Na to, da Izrael zatira Palestince in spodkopava možnosti, da bi ti prišli do svoje države, opozarja še Žižek (2012, 89), ki kot enega izmed sicer mnogih primerov navaja dogodek iz leta 2009, ko je izraelska vlada naredila načrt za gradnjo več kot 70.000 judovskih naselbin na Zahodnem bregu, kar bi povzročilo, da bi se število judovskih prebivalcev na palestinskih območjih povečalo za približno 30.000. Ta načrt bi spodkopal vse realne možnosti za obstoj Palestine kot države in bi pri tem tudi oviral vsakdanje življenje Palestincev, katerim se, v skladu z izraelskimi zakoni, že tako kršijo številne pravice (Said 1996, 377).

»Sklep je torej na dlani: Izrael ob praznih besedah o dvodržavni rešitvi na terenu pridno ustvarja situacijo, zaradi katere takšna rešitev *de facto* ne bo možna« (Žižek 2012, 90), k čemur pa sionistični ekstremizem pravzaprav tudi stremi: izraelska politika že od nekdaj zelo dosledno izvaja aktivnosti, ki negirajo obstoj palestinskega ljudstva in njegove zgodovinske identitete, kar je razvidno iz uničenih palestinskih vasi in njihovih hiš, v izgonu sto tisočih Palestincev in zasegu njihove obdelovalne zemlje, zaprtju palestinskih šol in univerz, protizakoniti prilastitvi Jeruzalema in še bi lahko naštevali (Said 1996, 377; Fossati 2005, 197–198).¹²⁰

¹²⁰ Podobno navaja tudi Said (1996, 392–393), ki nezakonite in diskriminatorne prakse Izraela proti Palestincem še dodatno opisuje v luči analiziranja znanstvenih del, nastalih na Zahodu. V njih se namreč pogosto takšna početja tudi

Izrael torej že vrsto let krši mednarodne pogodbe, ki jih je med drugim tudi sam podpisal, tako da se že vse od njegove ustanovitve dalje sprejema in podpisuje danes že skorajda nepregledna množica mirovnih sporazumov in dogovorov, ki se nato nekaznovano kršijo. Država sama na primer obsodi obstoj svojih ilegalnih naselbin, po drugi strani pa vztrajno promovira gradnjo novih (Žižek 2012, 93–94), kar pa svetovna mednarodna skupnost s svojo neodzivnostjo še dodatno legitimira. Ko so mediji začeli poročati o izraelskih načrtih za gradnjo naselbin v Jeruzalemu, je Hillary Clinton (v Žižek 2012, 92) novico pospremila z besedami: »Nobenega dvoma ni, da noben narod, tudi Izrael, ne more stati križem rok, medtem ko bombardirajo njegovo ozemlje in njegove ljudi«, nakar se Žižek (prav tam) upravičeno vpraša: »Naj potemtakem Palestinci stojijo križem rok, medtem ko jim dan za dnem jemljejo njihovo ozemlje na Zahodnem bregu?«

Podobno o palestinski odzivnosti, kar zadeva reševanje problematike kršenih jim pravic, piše tudi Said (1996, 377), ki v zvezi s tem navaja: »Obstajajo dobri Arabci (tisti, ki počno, kar jim je naročeno) in slabi Arabci (ki tega ne počno in so torej teroristi). Zlasti pa obstajajo vsi tisti Arabci, ki so bili premagani in za katere je mogoče pričakovati, da bodo ubogljivo sedeli za zanesljivo utrjeno linijo, zasedeno s kar najmanj možmi – po teoriji, da so Arabci morali sprejeti mit o izraelski superiornosti in si ne bodo nikoli upali napasti.«

Ne glede na prevladujoč diskurz, ki palestinska odporniška gibanja označuje kot teroristična, pa lahko ugotovimo, da »je terorizem terorizem le tedaj, ko nasprotnik ni terorističen. Kakor hitro terorizem izzove terorističen odgovor, preneha obstajati« (Moravia v Fossati 2005, 114), kar posledično pomeni, da se akcije Hamasa, ki jih izzoveta izraelska okupacija in nasilje, ne morejo opredeliti kot akt terorizma, saj je izraelska oblast tista, ki je s svojim delovanjem »posegala tudi po terorističnih metodah« (Fossati 2005, 198). To je bilo še zlasti vidno v izraelskem napadu na Palestino avgusta 2014, ko je bilo v skoraj dvomesečnem obstreljevanju Gaze po oceni ZN ubitih približno 2200 Palestincev, od tega 1500 civilistov, na strani Izraela pa je bilo 73 žrtev, od tega 67 vojakov (Rtvslo.si 2015b; Vičič 2015).

Čeprav so se vrstili pozivi humanitarnih organizacij, da bi bilo treba izraelsko petdeset dni trajajočo

ideološko legitimirajo: »Tak postopek bi se kot politična propaganda – kar seveda je – zdel manj graje vreden, ko ga ne bi spremljale pridige o objektivnosti, pravičnosti in nepristranskosti resničnega zgodovinarja, pri čemer je implikacija vselej ta, da muslimani in Arabci ne morejo biti objektivni, da pa orientalisti, kot je Lewis, so – po definiciji, po svojem šolanju, že zgolj po svoji zahodnjaškosti« (Said 1996, 393).

vojno akcijo preiskati s strani neodvisnih organov, da se razišče, ali je imel omenjeni napad implikacije vojnega zločina, je Izrael zavrnil vsakršno sodelovanje s predstavniki ZN (Dnevnik 2014).¹²¹ Na tem mestu bi se sicer lahko zapletli v začarani krog polemiziranja o tem, kdo je prvi sprožil orožje, Hamas ali izraelska vojska, in prav tako tudi dokazovali, da je bila izraelska vojaška agresija le odgovor na kak palestinski napad, vendar so na tej konkretni točki diskusije zdaj pomembne številke. Na eni strani imamo 2205 mrtvih Palestincev, na drugi pa manj kot 71 izraelskih žrtev. Kaj je tu dejanje terorizma in kdo je terorist? Po marsikateri definiciji, tudi tisti, ki jo trenutno uporablja zahodni svet, bi tovrstni napad zagotovo spadal v kategorijo klasičnega terorističnega dejanja, za katerim pa se skriva institucija, ki ga tako legalizira kot tudi legitimizira, in sicer institucija države (kar smo sicer razdelali že v 4. poglavju, ko smo razčlenjevali pojem državnega terorizma).

Tako verjetno ni naključje, da čedalje več družbenih kritikov poziva k sankcioniranju Izraela, bojkotu podpiranja ali pa kupovanja izraelskih izdelkov ter poziva k priznanju Palestine kot nacionalne države, katere prebivalci se trenutno nahajajo pod nezakonito izraelsko okupacijo in so žrtve etničnega čiščenja, nekateri pa situacijo opisujejo tudi z izrazi, kot sta 'apartheid' in 'kolonialna dominacija' (Abunimah 2013). Če se zdaj navežemo še na 5. poglavje pričujočega besedila, v katerem smo predstavili zgodovino kolonializma in njegov vpliv na porast terorističnih organizacij, ki so si tekom let izbojevale neodvisnost od posameznih kolonialnih uprav in v postopku pridobitve državne suverenosti prešle iz statusa terorističnih organizacij v status osvobodilnih gibanj, bi se lahko sedaj upravičeno vprašali, kako opredeliti gibanje palestinskega upora Hamas in kolikšno stopnjo legitimnosti vsebujejo njihova dejanja?

Navsezadnje je tudi Gandhi, kljub razširjenemu prepričanju, da je prakticiral zgolj sredstva nenasilnega upora, trdil, da se je v skrajnih primerih bolje upreti zatiranju z nasilnimi sredstvi kot pa se podrediti ali pa strahopetno pobegniti (Young v Primorac 2005, 91; Held v Primorac 2005, 111), pri čemer pa Coady (v Primorac 2005, 36), še preden omenja civilne žrtve, kot akt terorizma opredeljuje že rušenje palestinskih domov s strani izraelskih tankov. Na tem mestu bi se lahko spet spustili v nadaljnje polemiziranje o tem, kdaj je nenasilni odziv zares onemogočen, in pri tem Palestincem morda tudi predlagali gladovno stavko, pa vendarle naj ob tem raje spomnimo na okupacijo evropskih ozemelj med 2. svetovno vojno – bi morda kaj dosegli, če bi proti Hitlerju

¹²¹ Palestinci, ki so postali uradni člani MKS, v zvezi z vojaškim posredovanjem na območju Gaze leta 2014 pripravljajo tožbo proti Izraelu zaradi storjenih vojnih zločinov, njihovo potezo pa je obsodil tako Izrael kot tudi ZDA, pri čemer pa nobena od teh dveh držav ni podpisnica Rimskega statuta, ki ga je do zdaj ratificiralo 122 držav (Rtvslo.si 2015b).

gladovno stavkali? Tega bi se verjetno celo razveselil.

Izrael si namreč že dolgo prizadeva, da bi se polastil celotnega palestinskega ozemlja, med tem procesom pa ovira in zatira palestinsko prebivalstvo povsod, kjer je to le mogoče, oziroma kot se je slikovito izrazil Žižek (2012, 93): »Država Izrael očitno vodi počasen proces, je kot krt, ki si ureja svoje podzemno bivališče, nevidno in prezrto s strani medijev, dokler se svet nekega dne ne bo prebudil in ugotovil, da palestinskega Zahodnega brega preprosto ni več, da na tem ozemlju ni Palestincev in da nam ne preostane drugega, kot da se s tem dejstvom sprijaznimo.«

Podobno je kritičen Valenčič (2011, 23–24): »Dejstvo je, da so Palestinci v Gazi, če ne bo korenitih sprememb na tem območju, obsojeni na smrt, kot nekoč Judje v varšavskem getu. Kajti to Gaza tudi je. Koncentracijsko taborišče, polno bolnih, lačnih, revnih in obupanih ljudi, ki nimajo kam, medtem ko jih z vseh strani oblega največja bojna mašinerija na Bližnjem vzhodu«, prav tako pa tudi Steinhoff (v Primorac 2005, 149), ki pravi, da »Palestinci niso zgolj stisnjeni v kot: v kotu jih bodo dobesedno zmečkali.«

Če se na primer spomnimo obleganja Sarajeva med letoma 1992 in 1995, lahko naredimo analogijo z današnjo Palestino – ko se je okupacija začela, so prebivalci mislili, da bo ta le začasna. Zahodne sile bi namreč lahko brez težav ustavile obleganje in odprle koridor do mesta, pa je kljub temu mesto s pol milijona prebivalcev tri leta stradalo in bilo izpostavljeno ostrostrelcem. Državljeni so mislili, da bo zadeva kratkotrajna, in svoje otroke pošiljali za teden ali dva na varno, kar se je nato izteklo v triletno normalizacijo dogajanja (Žižek 2012, 256). Podobno se godi v današnjem času zasedenim palestinskim ozemljem – okupacija, ki traja že vrsto let, se je sprevrgla v nekakšno normalno stanje, ki se kaže v splošnem mišljenju: 'Palestina je pod izraelsko okupacijo. Tako pač je in tako bo ostalo.'

Razloge za takšno verjetje pa gre iskati predvsem v politični konstrukciji ideoloških prepričanj, ki nacionalne interese zahodnih sil propagira kot legitimne, tiste, ki prihajajo z njimi v nasprotje, pa označuje kot deviantne, oziroma kot pravi Šterbenc (2011, 137–138): »Izrael je obravnavan kot evropsko-ameriška (zahodna) kolonija sredi arabskega sveta, kot orodje zahodnega imperializma, ali kot mostišče za projiciranje zahodnega vpliva, penetracije in dominacije v arabskem svetu.

Posledično je vse, kar naredi judovska država, v veliki meri obravnavano kot dejanje Zahoda.«¹²² Tako bi lahko zapisali, da gre pri obravnavani problematiki poleg siceršnjih ozemeljskih in verskih sporov tudi za svojevrstno ideološko vojno, kjer se prav tisti, ki bi morali prevzeti aktivno in ključno vlogo pri njeni zaustavitvi, le-te poslužujejo za ohranjanje svojih monopolnih pozicij.

Podobno navaja tudi Kapitan (v Primorac 2005, 25), ki problematizira zahodno politiko, temelječo na prepričanju, da je jedro problema terorizem, ki ga izvaja samo arabska stran. Po njegovem mnenju »'retorika terorizma', ki jo uporabljajo Izrael, zahodna politika in mediji, dejansko učinkuje kot dimna zavesa za prikrivanje izraelskega državnega terorizma«:

Ker je Izrael nastal neposredno po nacističnem genocidu, je v odnosu do judovske diaspore dobil status osrednjega faktorja v življenju svetovnega judovstva. Tako se je Izrael še lažje prikazoval pred svetom kot žrtev nepravilne zgodovine, ustanavljanje Izraela pa kot popravljanje velike zgodovinske krivice. Takšno utemeljevanje pomena judovske države ni v skladu s principi sionističnega gibanja v Palestini, še manj pa s posledicami, ki iz tega sledijo za milijonsko arabsko ljudstvo v Palestini. Sionisti so svoj načrt uresničili na škodo arabskih Palestincev, ki so z ustanovitvijo judovske države v Palestini postali begunci in zapustili svoje domove, njihova dežela pa se je znašla pod izraelsko okupacijo. Dejanske žrtve zgodovinske krivice so torej arabski Palestinci, saj jim judovska država dosledno odreka njihove zakonite pravice (Šobajić 1982, 13–14).

Ko s tovrstnim početjem naredimo analogijo s terorizmom, lahko zapišemo, da ravnanja Izraela ustrezajo tudi definiciji političnega terorja, ki ga Wilkinson (v Primorac 2005, 55) opredeli kot zavestno in namerno izvajanje nasilja, ki je implicitno pripravljeno žrtvovati vse moralne in humanitarne pomisleke v korist nekega specifičnega političnega cilja, čemur pa lahko dodamo še Fossatijevo ugotovitev (2005, 173), da tovrstna represija le še krepi pripravljenost pri ljudeh, da ravnajo po željah ljudi in organizacij, ki takšne občutke izrabljajo: leta 2002 je v javnomnenjski

¹²² V zvezi s tem tudi Said (1996, 42) na podlagi lastnih izkušenj piše o tem, da »življenje arabskega Palestinca na Zahodu, še zlasti v Ameriki, spravlja človeka v obup. /.../ Mreže rasizma, kulturnih stereotipov, političnega imperializma, razčlovečujoče ideologije, v katero je ujet Arabec ali musliman, je zares zelo močna, in to mrežo vsak Palestinec občuti kot enkratno kruto usodo. Zadeve se za človeka še poslabšajo, če kdaj omeni, da se nihče, ki se akademsko ukvarja z Bližnjim vzhodom – se pravi noben orientalist – ni v Združenih državah še nikoli iskreno kulturno in politično identificiral z Arabci; gotovo obstaja poistenje na določeni ravni, vendar ni nikoli prevzelo 'sprejemljive' oblike, kakor jo je liberalno ameriško poistenje s cionizmom, vse prepogosto pa ga odločno kazi povezanost bodisi z diskreditiranimi političnimi in ekonomskimi interesi (kot je primer z arabisti naftnih družb in zunanjega ministrstva) ali pa z religijo.«

raziskavi od 1179 anketiranih Palestincev na Zahodnem bregu in v Gazi 66 odstotkov vprašanih izjavilo, da z vsakim novim posredovanjem izraelske vojske vse bolj odobravajo samomorilske napade, kar pomeni, da se zaradi izraelskega zatiranja ne povečuje le povpraševanje po samomorilskih napadalcih s strani radikalnih islamskih organizacij, temveč tudi sama ponudba in pripravljenost le-teh, da se jim pridružijo.

Kapitan (v Primorac 2005, 237) v zvezi s tem meni, da je za prekinitev kroga nasilja odgovorna predvsem močnejša stran – Izrael, še zlasti zato, ker so tako palestinsko vodstvo kot tudi druge arabske države večkrat izrazile pripravljenost na kompromis, ki bi priznal državo Izrael v zameno za priznanje palestinske države na zasedenih ozemljih, česar pa Izrael ni pripravljen storiti. Pri tem pa ne ogroža le svobode palestinske politične skupnosti, ampak jo tudi dejavno preprečuje že kar nekaj desetletij (Steinhoff v Primorac 2005, 149), in to z dejanji včasih bolj, drugič manj očitnega izvajanja državnega terorizma nad palestinskim ljudstvom, vse z odobravanjem nekaterih najvplivnejših držav sodobne mednarodne skupnosti, ob tem pa je treba izpostaviti predvsem ZDA kot ključne nosilke takšne podpore.

Žižek v svojem delu *Življenje v času konca* (2012, 190) analizira odzive na morilski pohod Andersa Breivika, ki je v Oslu ubil več kot sedemdeset ljudi. Odzivi evropskih desnih strank so bili dokaj rasistični: »Slišali smo lahko, da je treba morilsko dejanje obsoditi, a vendarle ne pozabiti, da je pokazal 'upravičeno zaskrbljenost nad resničnimi problemi' /.../« (prav tam), pri čemer naj bo tako tragedija v Oslu »priložnost, da ponovno resno ocenimo politiko integracije priseljencev na Norveškem in drugod'. (Mimogrede, lepo bi bilo slišati podobne izraze razumevanja do palestinskih terorističnih dejanj, denimo: 'ta teroristična dejanja naj bodo priložnost za ponovno oceno izraelske politike')« (prav tam). Takšno dejanje, ki bi ga, tako kot ravnanja terorističnih skrajnežev na primer, lahko označili kot 'zgolj' dejanje nekega (duševno neuravnovešenega) zločinca, »natanko niso prazne marnje nekega norca« (Žižek 2012, 189).

Tako se zdi, da skušamo takšna dejanja interpretirati na povsem poljuben način, ki se nam v dani družbeni situaciji zdi pač primeren: v Breivikovem primeru torej tako, da zaženemo preplah glede priseljencev in se sprašujemo, ali nismo morda preveč strpni do njih, v primeru napadov palestinskih oziroma islamskih skrajnežev pa samemu islamu in državam, iz katerih fundamentalistični napadalci prihajajo, pripisujemo neizmerno zlo in v skoraj vsakem človeku z brado in turbanom vidimo potencialnega terorista. Ob tem pa pozabljamo, da terorizem »nima ne

domovine, ne barve, ne vere, čeprav je v svoje vrste mobiliziral ne vem koliko najrazličnejših božanstev, da bi upravičil svoje početje« (Fossati 2005, 157–158).

Palestinski voditelji so zaradi brezizhodnosti bližnjevzhodnih mirovnih pogajanj in v luči okrepljenih pozivov k priznanju palestinske države v letu 2014 na OZN ponovno naslovili prošnjo za potrditev resolucije ZN,¹²³ v kateri je zapisana zahteva za umik z okupiranih ozemelj na Zahodnem bregu in v Jeruzalemu. Svojo državo želijo vzpostaviti na območju Gaze, Zahodnega brega in Vzhodnega Jeruzalema, kar pa močno otežuje marca 2015 izvoljeni izraelski premier Netanjahu, ki odločno nasprotuje kakršnikoli možnosti vzpostavitve neodvisne Palestine. Različni analitiki in družbeni kritiki opozarjajo, da bo njegova izvolitev le še poglobila napetosti med Palestino in Izraelom (Kajtazović 2015; Vičič 2015). Palestino je sicer do zdaj priznalo 135 držav (Delo 2014b), ob čemer pa predstavnice Zahoda še naprej ostajajo v izraziti manjšini (Delo 2014a). Dejstvo namreč je, da mora sleherno gibanje, ki stremi k tem ciljem, kljub siceršnji podpori nekaterih mednarodnih subjektov palestinskim prizadevanjem za suverenost, »računati z odporom celotnega zahodnega sveta kot zaveznika izraelske države« (Fossati 2005, 139), čeprav ni jasno, na kakšni podlagi temeljijo takšna stališča, saj precejšen del predstavnikov kritične intelektualne misli in poznavalcev razmer, vključno z OZN, že dolgo časa opozarja, da so izraelske naselbine na palestinskih ozemljih nezakonite in jih je torej treba odstraniti.

Če razlogi, ki takšno stanje dopuščajo, očitno ne izhajajo iz pravnih načel, lahko glede na ugotovitve iz 3. poglavja, kjer smo tematizirali delovanje ideologije, zapišemo, da vzroki za legitimacijo takšnega stanja izhajajo predvsem iz instituta ideologije, ki zakone, koncepte in definicije najprej ustvari in legalizira v skladu z zahodno miselnostjo, nato pa jih, če ji kdaj ne ustrezajo, interpretira tako, da bodo spet služili posameznim parcialnim interesom. Kot primer takšne prakse smo v tem podpoglavju predstavili in analizirali arabsko-izraelsko konfrontacijo, v kateri so legitimna palestinska prizadevanja vedno znova onemogočena na podlagi zamegljevanja resnične slike o tem, kdo je agresor, v naslednjem podpoglavju pa bomo predstavili vojaško posredovanje, ki je v polju

¹²³ Resolucija, ki je določala 12-mesečni rok za rešitev spora med Izraelom in Palestino in predvidevala vzpostavitev suverene države Palestine ter ob tem tudi nalagala Izraelu, da se do leta 2017 popolnoma umakne z zasedenih palestinskih ozemelj, je sicer že propadla (Rtvslo.si 2015b), saj resolucija pri glasovanju v VS OZN ni dobila zadostne podpore. Kot razlog za njen neuspeh se navaja intenzivno lobiranje ameriškega državnega sekretarja Kerryja, ki je v dneh pred glasovanjem v prestolnicah držav članic VS (v Južni Koreji, Litvi, Nigeriji, Ruandi in Veliki Britaniji) prepričeval odgovorne, naj se glasovanja vzdržijo, kar je bilo ob konkretnem glasovanju 'proti' s strani ZDA in Avstralije dovolj, da resolucija ni dobila potrebnih devetih glasov podpore, pri čemer je za njeno potrditev zmanjkal 1 glas (Rtvslo.si 2014). Na tem mestu pa ob dejstvu, da gre pri analizi spora Izrael-Palestina za aktualen konflikt, v katerem se politične in siceršnje dejanske okoliščine obravnavane problematike konstantno nadgrajujejo, še dodatno izpostavljamo, da smo relevantne podatke glede zadevnega konflikta pridobivali (do) aprila 2015.

razumevanja in opredeljevanja nasilja povsem ekvivalentno palestinskemu boju za svobodo, pa vendar prav s pomočjo ideološko-politične retorike predstavljeno kot povsem diametralno. Analizirali bomo s strani svetovne javnosti sicer precej kritiziran, pa vendarle nikoli sankcioniran napad ZDA in njenih zavezniških sil na Irak.¹²⁴

6.2 ZDA in Irak (legitimnost terorizma)

Ljudstvo načeloma misli, da so zakoni legitimni zato, ker so pravični, vendar je resnica prav nasprotna: »šele sila ustvarja mnenje in določa, kaj je prav. Prisila poraja soglasje«, pravi Pascal (v Eagleton 2008, 78) in nas tako vodi do problematičnega vprašanja: ali oblast upravičuje dejanja? (Chomsky 2005, 108). Pri politično vplivnih in 'pomembnih' državah se uporaba sile ali grožnja z njo razume kot prisilna diplomacija, čeprav bi njihove akcije oziroma invazije lahko mirno opredelili kot teroristične (Stohl v Chomsky 2005, 15–16), če jih ne bi pred rabo te oznake ščitilo prav to, da gre pač za svetovne velesile, ki v mednarodni skupnosti na podlagi svojega vpliva uživajo močno protekcijo in imajo status nedotakljivosti.

Vendar če bi zahodna intelektualna kultura sprejela dobesedni pomen besede terorizem, potem bi, v skladu s smernicami, morala vojna proti terorizmu potekati precej drugače (Chomsky 2005, 16), na kar smo v magistrskem delu že večkrat opozorili, še zlasti pa smo to storili v 4. poglavju, kjer smo obravnavali pojem državnega terorizma, ki ga bomo v tem poglavju tudi aplicirali na konkreten primer: »Ne vem, kako vi imenujete politiko, ki je glavni povzročitelj smrti milijona civilistov in morda pol milijona otrok v Iraku.¹²⁵ To je cena, ki jo je načelnica State Departmenta pripravljena plačati. Ali sploh obstaja primeren izraz za to?«,¹²⁶ se sprašuje Chomsky (2005, 38), in lahko bi mu odgovorili: »volja, ki ima samo sebe za vsemogočno ali si prizadeva po tem, rada povzroči nezaslišan kaos in bedo. To je danes večinoma znano kot zunanja politika ZDA« (Eagleton 2008, 140).

¹²⁴ V besedilu se bomo, zaradi razumevanja širše problematike ameriške zunanje politike, občasno navezali tudi na druge države, ki so bile predmet ameriške invazije, čeprav bo naš raziskovalni interes primarno osredotočen na zgodovino in analizo primera ZDA-Irak.

¹²⁵ Leta 2003 začeta vojna v Iraku naj bi poleg Vietnama spadala med najbolj sporne in uničujoče vojne v zgodovini ZDA. Študije ocenjujejo, da je v sedmih letih in pol zaradi nje umrlo najmanj 100.000 ljudi, nekatere analize pa opozarjajo, da celotno število žrtev zaradi vseh posledic, ki jih je vojna prinesla, presega milijon ljudi (Rtvslo.si 2010b).

¹²⁶ Podobno tudi Steinhoff (v Primorac 2005, 149).

Ameriška vojna proti terorizmu se velikokrat izteče v zagovarjanju vojaških invazij na argumentiranju, da se s tem branijo demokracija, svoboda in tako imenovane zahodne vrednote, pri čemer pa sta bombardiranje in popolno uničenje tako Afganistana kot tudi Iraka težko razumljena kot demokratično dejanje, še manj pa gre kot širjenje svobode in vrednot razumeti smrt tisočih afganistanskih in iraških civilistov, ki s terorizmom niso imeli prav nič skupnega. Tako kot pri tovrstnem zavzemanju za mir in pravičnost težko spregledamo zelo selektivno izbiro držav, ki so deležne takšnega širjenja 'demokratičnih vrednot', tudi ne moremo mimo opažanja, da so prav ZDA tiste, ki bi jih lahko po kanonu mednarodnega prava obtožili terorističnih dejanj proti posameznim nacionalnim državam.

V očeh mnogih družbenih kritikov in analitikov namreč prav te veljajo za vodilno teroristično državo, kar lahko tudi utemeljimo s konkretnimi primeri,¹²⁷ in čeprav je teh mnogo, se bomo v nadaljevanju v izogib preobširnim analizam osredotočili zgolj na razčlenitev enega izmed takšnih primerov, ki pa (po mnenju avtorice) tudi najbolj nazorno pokaže na neenakopravno, arbitrarno in povsem ideološko opredeljevanje tega, kaj je in kaj ni terorizem – analizirali bomo državo Irak, za katero navkljub njeni dolgi zgodovini konfliktov, vojn in genocidov še iz časov abasidskega kalifata med letoma 750 in 1258 velja, da »so se neposrednim ali objektivnim določilom genocida nad iraškim prebivalstvom najbolj približale britanska kolonizacija Iraka in predvsem vojaške intervencije ZDA in njenih političnih ter vojaških podpornikov v zadnjih dveh desetletjih« (Al-Daghistani 2010, 163).

Irak je precej specifična arabska oziroma bližnjevzhodna država, heterogena tako v notranjepolitičnem kot tudi zunanjepolitičnem smislu. Ker meji na različne etnično-kulturne in politične svetove,¹²⁸ država sama pa je bila tudi povsem umetno vzpostavljena z združitvijo

¹²⁷ Irak je le ena izmed držav, ki jo je doletela ameriška invazija. Tako je leta 1986 MKS obsodilo ZDA neupravičene uporabe sile (mednarodnega terorizma) zaradi napada na Nikaragvo, ki je bila v osemdesetih letih tarča silovite vojaške agresije s strani ZDA, zaradi katere je umrlo več deset tisoč ljudi: »Država je bila uničena do te stopnje, da si morda nikoli več ne bo opomogla. Mednarodne teroristične napade je spremljalo uničujoče ekonomsko vojskovanje, ki ga je majhna država, izolirana s strani maščevalne in krute supersile, le stežka prenašala. /.../ Posledice so bile za državo mnogo bolj uničujoče kot za ZDA nedavna tragedija v New Yorku« (Chomsky 2005, 21–22). Pri vsem opustošenju, ki ga je Nikaragva utrpela, ta na napade vendarle ni odgovorila s povračilnimi ukrepi proti ZDA, temveč se je držala zakonitih sredstev in na MKS naslovila pritožbo (Chomsky 2005, 74). Ni pa odveč tudi izpostaviti, da v tistem obdobju takšni primeri terorizma s strani ZDA nikakor niso bili osamljen primer, saj je bila Nikaragva le ena izmed vojn, ki jih je v tistem obdobju bojeval Washington, za seboj pa so pustile stotisoče mrtvih in štiri razsute države (Chomsky 2005, 74).

¹²⁸ Irak meji na dve veliki nearabski državi, Turčijo na severu in Iran na vzhodu; in na štiri arabske, revnejše na zahodu in naftno bogate zalivske države na jugu, od katerih sta dve, Sirija in Savdska Arabija, pomembni geopolitični akterki v regiji. Ker imajo omenjena področja različne interese in kulturne usmeritve, je iraški geostrateški položaj zelo kompleksen in zahteva precej fleksibilno zunanjo politiko (Šterbenc 2010, 83; 86).

različnih etničnih in religijskih skupnosti,¹²⁹ je bilo vprašanje identitete Iraka kot politične skupnosti že od nekdaj problematično. Vse od njegove ustanovitve dalje se je pojavljalo vprašanje, ali je to nacionalna ali arabska država v večji arabski naciji, pri čemer se je vzpostavljanje skupne in kohezivne iraške nacionalne identitete s strani različnih iraških vlad večinoma izkazalo za neuspešno. Po svojem odhodu so britanske kolonialne oblasti na čelo države postavile Fejsala Ibn Huseina, člana sunitske dinastije Hašimitov, ki je na vse visoke položaje v državi postavil svoje sunitske sodelavce. Vlade, ki so jih tako večinoma vodile sunitske elite, so sprejemale zakone in izvajale politike, ki naj bi razbile plemenske, etnične in religijske oziroma sektaške lojalnosti ter vzpostavile občutek iraške nacionalnosti (Šterbenc 2010, 84), nato pa se je izkazalo, da so same podnacionalne identitete (etnične, religijske in plemenske) močnejše in pomembnejše od iraške nacionalne. Dve najpomembnejši delitvi, ki sta preprečevali enotnost iraške družbe, sta bili etnična (nasprotje med arabsko in kurdsko) in religijska identiteta (nasprotje med sunitsko in šiitsko), največjo oviro za vzpostavljanje družbene homogenosti pa je predstavljala kurdska skupnost (prav tam).¹³⁰

Ne glede na notranjepolitične probleme je Irak država z dokaj številnim prebivalstvom, ki je glede na svojo površino zelo bogata z naravnimi viri. Premore vodne vire za kmetijstvo, velike naftne rezerve kot vir zaslužka za investicije in razvoj, v desetletjih svojega obstoja pa so uspeli proizvesti tudi številčen in zelo izobražen srednji razred. Ker Iraku vse od začetka sedemdesetih let prejšnjega stoletja dalje nafta predstavlja daleč najpomembnejši vir dohodkov, si je država še toliko bolj prizadevala, da bi zavarovala svoje ekonomske interese in izvajala suveren nadzor nad viri na svojem ozemlju. Čeprav se je neposredno vmešavanje velikih sil v politiko Iraka precej zmanjšalo, je Irak kot nekdanja kolonija, ki se je v prvih štirih desetletjih svojega nastanka intenzivno borila za

¹²⁹ Irak so med letoma 1920 in 1921 prisilno vzpostavile britanske kolonialne oblasti. V okviru reorganizacije svojih interesov na Bližnjem vzhodu so združili tri nekdanje osmanske pokrajine, ki so bile med seboj etnično, religijsko in družbenoekonomsko povsem različne. Dogovor o mejah države je bil dosežen marca 1921, meje Iraka pa so postale povsem dokončne šele leta 1926 z bruseljskim sporazumom (Šterbenc 2010, 84). Irak kot samostojna nacionalna država obstaja od leta 1932 (Šterbenc 2011, 122), celovito neodvisnost od Britancev pa je pridobil šele leta 1958. Pri tem so na jugu države živeli šiitski Arabci, v srednjem in severozahodnem delu sunitski Arabci, na severovzhodu Kurdi, na severu pa Turkmenci. Poleg omenjenih skupnosti so bile v državi prisotne tudi druge velike kulturne in ekonomske delitve na mesta in plemenska območja, svoje mesto v Iraku pa so iskali tudi pripadniki skupine kristjanov in Judov (Šterbenc 2010, 84; 87).

¹³⁰ Vse od nastanka Iraka nobena od dosedanjih iraških vlad ni uspela rešiti tako imenovanega kurdskega vprašanja, ki se še danes kaže kot eden izmed najglobljih iraških notranjepolitičnih problemov. Kurdi, ki govorijo indoevropski jezik, se etnično razlikujejo od Arabcev in imajo razvit močan občutek ločene identitete. Čeprav so tudi sami notranje razdeljeni med različne klane in plemena, so v polni meri ustvarili občutek lastne nacionalnosti, ki pa je zaradi nepripravljenosti iraških vlad v okviru svojih političnih pravic ne uspejo uresničiti. Iraška zgodovina je tako polna kurdskih uporov, kurdski separatizem pa poleg notranjih odpira tudi širše zunanjepolitične probleme, na primer ohranjanje iraških mej s Turčijo in Iranom (Šterbenc 2010, 84).

pridobitev neodvisnosti, vse do danes ohranil močno nezaupanje do kakršnegakoli vmešavanja zunanjih političnih sil (Šterbenc 2010, 83–84; 87), še posebej pa do Velike Britanije in ZDA, britanskega naslednika v vlogi vodilne zahodne sile na Bližnjem vzhodu: »Protiimperializem ni izhajal zgolj iz zgodovinskih izkušenj, temveč tudi iz (nacionalističnih in levo usmerjenih) ideologij, ki so prevladovale v povojnem obdobju po letu 1958, ko je bila zrušena prozahodna monarhija« (Šterbenc 2010, 87). Tako je na vodenje iraške zunanje politike vseskozi vplivala močna želja po neodvisnosti od vmešavanja svetovnih velesil, saj je kolonialna zapuščina represije in manipulacij celotnemu iraškemu ljudstvu pustila neizbrisen pečat (prav tam).¹³¹

Ameriške invazije na Irak imajo že kar bogato zgodovino, ki jo bomo na tem mestu skušali čim bolj koherentno predstaviti v nekoliko strnjeni obliki. Začeli bomo s prvo zalivsko vojno leta 1991, v kateri so se kot razlog za ameriško kopensko ofenzivo na Irak izpostavljale iraške težnje po napadu na Kuvajt (Klein 2012, 444). Ko so tako 2. avgusta 1990 iraške sile okupirale Kuvajt, so 8. avgusta, se pravi šest dni pozneje, ZDA že sporočale, da bodo na območje Zaliva nemudoma poslale svojo vojsko, in pri tem navedle, da jih je za ta ukrep prosila Savdska Arabija, ki naj bi ji grozil vdor iraških sil. Ta trditev se je pozneje izkazala za lažno, saj je jordanski kralj Husein javno izjavil, da se je savdski kralj Fahd zavzemal za rešitev krize v krogu arabskih držav (Engdahl 2012, 164–165). »Huseinu naj bi Fahd tudi priznal, da nima nobenih dokazov o zbiranju iraške vojske na savdskih mejah in da ameriške trditve o iraških načrtih vdora ne držijo. Bilo je očitno, da so si takšno grožnjo izmislili v Washingtonu« (Engdahl 2012, 165).

Iraška okupacija Kuvajta je namreč skoraj čez noč povzročila enormno podražitev cene surove nafte, zato se ZDA niso preveč obojavljale, in na predvečer napada na Irak je George H. W. Bush v ameriškem kongresu že oznanjal 'novi svetovni red'. Čeprav je uradni Bagdad izrazil željo po sestanku z ameriškim zunanjim ministrom Bakerjem, ponudil umik svoje vojske in se strinjal s popolnim podrejanjem vsem resolucijam OZN, so ZDA zavrnilo vsakršno možnost diplomatskih rešitev in pogajanj ter napadle Irak, čemur je januarja in februarja 1991 sledila silovita vojaška invazija mednarodne koalicije pod vodstvom ZDA, ki je nato iraško vojsko pregnala iz Kuvajta (Engdahl 2012, 160; 164; 166; Šterbenc 2010, 93). Ker se je izkazalo, da ima Irak, čeprav je v vojni utrpel hude izgube, veliko in izkušeno vojsko, in ker je tako v zalivski vojni kot tudi v boju proti drugim režimom užival enotno podporo svojega ljudstva, je iz vojne izšel kot zaščitnik vseh Arabcev pred ekspanzionističnimi, imperialističnimi in sionističnimi interesi raznovrstnih okupatorjev, kar pa

¹³¹ O kolonializmu in njegovi zapuščini smo sicer že bolj podrobno pisali v 5. poglavju.

je še potenciralo grožnjo »za proameriško usmerjene arabske režime, za Izrael in za vse tiste države, ki so se bale, da bi močne arabske nacije dosegle enotnost, gospodarsko neodvisnost, demokracijo in razvoj« (Douglas in drugi 2010, 41).

Leta 2003 se je zgodovina ponovila, saj so ZDA tudi takrat pod pretvezo, da gre za vojno proti terorizmu, Irak ponovno napadle, in sicer na podlagi zatrjevanja tedanjega predsednika Georgea W. Busha, ki je 12. septembra 2002 v GS OZN začel navajati trditve, da Irak poseduje orožje za množično uničevanje, kar naj bi predstavljalo grožnjo mednarodni varnosti, čemur nato le mesec pozneje, 11. oktobra 2002, sledi odobritev uporabe vojaške sile proti Iraku s strani Ameriškega kongresa. Po tem, ko državni sekretar Colin Powell v VS OZN 5. februarja 2003 znova zaman poskuša pridobiti soglasje za uporabo sile, ZDA 20. marca 2003 s svojo vojsko vdrejo v Irak in tam ostanejo vse do leta 2010,¹³² ko je 19. avgusta državo zapustila še zadnja enota ameriške vojske.¹³³ Orožja za množično reševanje, ki naj bi bil tudi poglavitni vzrok za napad, niso nikoli našli (Rtvslo.si 2010b).

Lahko bi zapisali, da ameriška politika nasilnega vzpostavljanja demokratične politične ureditve v Iraku ni imela vsebinske vzročne zveze s terorističnim napadom na ZDA 11. septembra, saj je v ozadju stal strah pred tem, da bi se iraške nafte pred njimi polastile Francija, Kitajska in Rusija (Klein 2012, 422–423), kakor so vojaške posege v to državo tudi sicer motivirale širše težnje po povečevanju svojega političnega in gospodarskega vpliva, oziroma kot sta se v navezavi na prilaščanje naravnih resursov drugih držav jasno izrazila tudi Cheney (v Engdahl 2012, 225): »Trebaja je pač iti tja, kjer je nafta. O tem (o politični nestabilnosti) ne preišlujem kaj dosti« in Kissinger (v Engdahl 2012, 17): »Če nadzoruješ nafto, imaš pod nadzorom države«, ki je poleg tega še izjavil, da je nafta »preveč pomembna dobrina, da bi jo pustili v rokah Arabcev« (Kissinger v Douglas in drugi 2010, 40), kar pa izpostavlja tudi Said (1994, 353):

Poleg svojega anticionizma je Arabec oskrbovalec z nafto. To je še ena negativna značilnost, ker večina poročil o arabski nafti enači naftni bojkot v letih 1973-1974 (ki je koristil

¹³² Sklep o umiku ameriških sil iz Iraka sicer pripada Bushevemu predsedniškemu nasledniku Baracku Obami, čigar zaveze o končanju vojne v Iraku so tudi predstavljale pomemben del njegove predvolilne kampanje. Obama je kot aktualni predsednik ZDA zmagal na volitvah 4. novembra 2008 in od takrat dalje so se začele oblikovati politike za postopen umik ameriške vojske iz Iraka. Velika Britanija kot zavezniška sila ZDA pri napadu je bojne operacije v državi končala 30. aprila 2009 (Rtvslo.si 2010b).

¹³³ V Iraku sicer še vedno ostaja približno 50.000 ameriških vojakov, katerih izključni namen naj bi bil usposabljanje iraških varnostnih sil (Rtvslo.si 2010b).

predvsem zahodnim naftnim družbam in majhni vladajoči arabski eliti) s tem, da Arabci nimajo nikakršnih moralnih kvalifikacij za lastništvo tako velikanskih naftnih zalog. Če opustimo navadne evfemizme, je najpogosteje postavljeno vprašanje, kaj upravičuje Arabce, da neprestano ogrožajo razviti (svobodni, demokratični, moralni) svet. Iz takih vprašanj izhajajo pogosti predlogi, naj arabska naftna polja zavzamejo marinci.

Proces destabilizacije Iraka se je torej začel z mednarodnimi sankcijami leta 1990¹³⁴ in s prvo zalivsko vojno leta 1991,¹³⁵ kar je imelo za cilj zamenjavo tamkajšnjega režima in vzpostavitev nove entitete, ki ne bi bila sposobna za neodvisno življenje in bi potrebovala stalno pomoč ZDA. Sočasen cilj je bil povzročiti padec iraškega gospodarstva, kar bi posledično tudi zlomilo voljo iraškega ljudstva ter tako omogočilo ropanje iraških naravnih virov (Douglas in drugi 2010, 47), saj je znano, da so tamkajšnja naftna polja še posebej bogata in dokaj slabo izkoriščena (Mattick 2013, 124). Noben sistem življenja na Zemlji ni tako zelo odvisen od nafte kakor ZDA, ki zanjo porabijo približno 200.000 dolarjev na minuto. Če država ne bi imela zagotovljenih naftnih dobav, bi propadla marsikatera od številnih industrijskih panog, kar bi lahko pripeljalo do stagnacije gospodarske rasti in upada potrošniškega gospodarstva: »Zunaj lastnih nacionalnih meja je korporativna globalizacija ZDA – izkoriščevalska po svoji naravi – odvisna od vojnega aparata ZDA, ki je tudi sam odvisen od tuje nafte. V pogojih bližajočega se konca naftne dobe te objektivne realnosti konstituirajo nacionalno krizo, v kateri so se znašle Združene države« (Douglas in drugi 2010, 44).

Ker je bila Irak država, ki ni pristajala na kompromise in je v času svoje moči nudila pomoč šibkejšim državam v Aziji, Afriki in v arabskem svetu ter v preteklosti tudi že poslala rakete nad Izrael, in ker je to tudi druga najbolj naftno bogata država zemeljske poloble, ki zaradi svoje geografske lege zavzema unikatno geopolitično pozicijo,¹³⁶ je dokaj razumljivo, zakaj so si ZDA kot državo, ki mora za vsako ceno nujno prevzeti zahodni način demokratične oblike vladavine in načela prostotržnega

¹³⁴ Leta 1991 so ZDA skupaj z ZN v Iraku sprožile ekonomske sankcije, na podlagi katerih iraška vlada med drugim tudi ni smela izvažati nafte. Po resoluciji, imenovani *Oil for Food programme*, ZN šele 14. aprila 1995 dovolijo Iraku delni izvoz nafte za nakup hrane in zdravil, pri čemer je 12. maja 1996 takratna ambasadorica ZDA pri ZN Madeleine Albright (v Al-Daghistani 2010, 168) izjavila, »da je zaradi sankcij ubitih pol milijona iraških otrok bilo upravičeno.« UNICEF je nato naknadno ocenil, da je zaradi omenjenih sankcij v obdobju med letoma 1991 in 1998 umrlo še dodatnega pol milijona iraških otrok, starih manj kot pet let (Al-Daghistani 2010, 168).

¹³⁵ V zvezi s prvo zalivsko vojno Steinhoff (v Primorac 2005, 139) opozarja na stališča ameriške javnosti, ki ob objavi ugotovitev harvardske medicinske fakultete, da bo zaradi uničenja iraške infrastrukture umrlo 75.000 iraških otrok, ni pokazalo nobenega obžalovanja nad tem dejstvom oziroma ravno nasprotno: »Javno slavlje se je nadaljevalo, Busheva popularnost pa je strmo rasla« (prav tam).

¹³⁶ Irak leži v središču ozemlja med Evrazijo in Sredozemljem in znotraj svoje regije predstavlja stičišče številnih držav. Tako se Iran prek Iraka povezuje z Jordanijo, Sirijo in Mediteranom; Jordanija in Sirija pa se prek Iraka povezujeta z Iranom in območjem Arabskega zaliva. Prek Iraka vodi tudi pot iz Turčije do Zaliva in obratno (Douglas in drugi 2010, 41).

gospodarstva, izbrale prav Irak (Douglas in drugi 2010, 41; 46): »Globalno gledano, Irak leži v središču območja med Evrazijo in Sredozemljem. Če želijo imeti ZDA kontrolo nad globalnim gospodarstvom, potem se morajo vsiliti kot posrednik med Irakom, Evropo in Kitajsko« (Douglas in drugi 2010, 41).

Kot utemeljitev za pridobitev omenjene geostrateške pozicije se je s strani ameriških neokonservativnih politikov priročno uporabila teorija, da večina teroristov izhaja iz različnih muslimanskih in arabskih dežel, pri čemer so kar celotno regijo označili kot 'os zla' in 'leglo' teroristov (Klein 2012, 442): »Ko se je po 11. septembru 2001 ideja o tem, da bi neko arabsko državo zavzeli in jo spremenili v model države, začela pogosteje pojavljati« (Klein 2012, 444), se je kot možne kandidatke omenjalo več držav, med drugim Egipt, Irak, Iran in tudi Sirijo, vendar ker celotnega arabskega sveta ni mogoče zavzeti naenkrat, so si ZDA kot primerno državo, ki bi lahko predstavljala model za prenovo tovrstnih nedemokratičnih režimov, izbrale Irak, saj so ga že poznali, izbiro pa je odločilo tudi dejstvo, da predstavlja ta država, poleg bogatih naftnih nahajališč, zaradi svoje geostrateške pozicije tudi odlično lego za vojaška oporišča (prav tam).¹³⁷

Leta 2003 so na podlagi nikoli dokazanih obtožb, da Irak poseduje orožje za množično uničevanje, državo napadli in zavzeli, nikoli pa se ni resno razpravljalo o bolj verjetnih razlogih za invazijo, in sicer takih, ki so dokazljivi: »da je vojna odločitev racionalne politike, da so načrtovalci invazije sprožili divje nasilje, zato ker z miroljubnimi sredstvi niso mogli vdreti v zaprta gospodarstva Bližnjega vzhoda /.../« (Klein 2012, 442). Pri vsem skupaj torej ne gre za vojno proti terorizmu in širjenju demokratičnih načel, saj če Irak ne bi posedoval enega izmed največjih naftnih virov na Bližnjem vzhodu ter tudi sicer predstavljal številnih drugih priložnosti za obogatitev posameznih zainteresiranih subjektov, bi lahko Sadam Husein še naprej neovirano izvajal svoj diktatorski režim in kršil človekove pravice (Eno in drugi 2006, 11; Štefančič 2006; Klein 2012, 444), kakor to počnejo številni drugi avtoritarni režimi, ki jih – za čuda – ameriška roka pravice nikakor ne doseže.

¹³⁷ Klein (2012, 443) v zvezi s tem še dodatno izpostavlja, da je za retoriko 'pomanjkanja demokracije v Iraku', s katero se je utemeljevalo napad, v resnici stal problem 'pomanjkanja demokracije svobodnega trga', pri čemer je bila tako poglobljena težnja za uvajanje sprememb načrt, da bi ZDA Irak »spremenile v to, kar je Thomas Friedman, glavni medijski spreobračevalec v to teorijo, imenoval 'drugačen model v osrčju arabsko-muslimanskega sveta', ki bi nato sprožil zaporedje demokratičnih/neoliberalističnih valov po vsej regiji.« Tako je na primer tudi ameriški učenjak z ustanove *American Enterprise Institute* Joshua Muravchik napovedal 'cunami' po vsem islamskem svetu, medtem ko je »Michael Ledeen, svetovalec v Bushevi administraciji, opisal cilj kot 'vojno za preoblikovanje sveta'« (prav tam), kar je George W. Bush »kasneje poenostavil v eno samo zvezo: 'širjenje svobode v nemirni regiji', in mnogi so to zamenjali za zavezanost demokraciji z zvezdami v očeh« (Klein 2012, 444), čeprav je Irak predstavljal zgolj možnost astronomsko visokega zaslužka za vse vpletene interesente, kajti država ne le da ima tretje največje nahajališče nafte na svetu, temveč je hkrati s tem tudi ozemlje, ki se je kot eno zadnjih uspešno upiralo globalnemu trgu neomejenega kapitalizma (Klein 2012, 441).

Mednarodna skupnost je ob vsem tem povsem mirno spremljala silovito bombardiranje države, katere prebivalci so že pred tem živeli v pomanjkanju, ki se je nato v povsem uničeni državi še dodatno zaostri. Širša javnost si je brez kakršnekoli kritične distance ustvarila mnenje v slogu 'če napadajo ZDA, in to še v koaliciji z Veliko Britanijo, potem je že v redu', kar sicer ni nič novega, le učinek je bil bolj katastrofalen. Tako Fossati (2005, 131) že glede napada na Afganistan¹³⁸ in Sudan¹³⁹ 20. avgusta 1998 izpostavlja, da so bolj kot spodletele vojaške akcije na tujih tleh časopisne naslove polnili domači škandali: »Zahod je seveda nemudoma odvrnil z dvema vojnima akcijama /.../, kjer so zadeli domnevno tovarno kemičnega orožja, za katero pa se je zatem izkazalo, da je izdelovala zgolj zdravila. A to so bili dnevi, ko je časopisne naslovnice polnil škandal med Clintonom in Monico Lewinsky /.../« (prav tam),¹⁴⁰ čeprav nihče ne pomisli, koliko novih teroristov dobi spodbudo in motiv za svoje delovanje ravno takrat, ko kak napačno usmerjen raketni izstrellek zravnava z zemljo kako nič krivo mesto, z njihovimi prebivalci vred (Fossati 2005, 160).

Pettiford in Harding (2005, 13–14) torej ne opozarjata zaman, da tovrsten podcenjevalen in ponižujoč odnos ZDA do neameriških žrtev pri mnogih utrjuje prepričanje, da so prav Američani kot največji teroristi na svetu danes tisti, ki bi se jih bilo treba bati, zaradi česar je tudi vse več ljudi pripravljenih vstopiti v teroristične uporniške organizacije in proti njim izvajati nasilna dejanja, saj samo v tem vidijo edino možnost za izražanje svojih stališč in prepričanj. V svetu, kjer ZDA in njihovi kapitalistični podaniki drugim vsiljujejo kulturno, socialno in ekonomsko podrejenost, namreč enakopraven politični dialog ni mogoč, na kar opozarja tudi Said (1996, 67), ki ameriško politiko opisuje kot pretenzije, »da razlike med ljudmi, prvič, ustvarjajo bojno črto, ki jih ločuje, in, drugič, pozivajo Zahod, naj nadzoruje, obvladuje in tudi drugače vlada (s superiornim znanjem in prilagodljivo silo) Drugemu. Menda ni treba nikogar spominjati, s kakšnim učinkom in za kakšno ceno se tako militantno razlikovanje ohranja.«

Kot eklatanten primer izvajanja takšnega ekonomskega, političnega in vojaškega nasilja nad drugimi državami pa bi lahko izpostavili prav v tem podpoglavju analizirani Irak, ki je od konca osemdesetih

¹³⁸ Ameriški zračni napadi na Afganistan naj bi po poročanju britanskega Daily Mirrorja zahtevali vsaj dvakrat toliko življenj kot sam 11. september (Pettiford in Harding 2005, 13).

¹³⁹ Napad na Sudan, ki ga je brez utemeljenega razloga ukazal nekdanji predsednik ZDA Bill Clinton, je uničil polovico sudanskih zalog zdravil ter povzročil neznano število smrtnih žrtev. Neznano zato, ker so ZDA preprečile preiskavo tega incidenta s strani ZN (Fossati 2005, 145).

¹⁴⁰ Podobno piše tudi Steinhoff (v Primorac 2005, 149), ki ugotavlja, da tudi uveljavljeni komentatorji praviloma opravičujejo nasilje, ki ga izvaja močnejša stran, čemur bi morda lahko pripisali razlog, zakaj je bil odziv javnosti na ta dogodek pozitiven.

let prejšnjega stoletja dalje navkljub svojemu naftnemu bogastvu čedalje bolj začel izgubljati svojo ekonomsko samostojnost, leta 2003 pa se je zaradi zahodne invazije dokončno vrnil v prejšnje stanje neokolonialne odvisnosti (Šterbenc 2010, 99), saj je država takrat postala zgolj orodje v rokah predstavnikov svetovnega gospodarsko-političnega sistema in pri tem izgubila vsakršno suverenost. Zamenjava iraškega režima je leta 2003 utrla pot ekonomskemu podrejanju države globalnemu trgu in nebrzdanemu plenjenju s strani številnih tujih vlagateljev, korporacij in kopice zasebnih podjetij, ki so namesto oživljanja same gospodarske in ekonomske infrastrukture Iraka polnili zgolj lastne žepe:

Irak je postal država v službi svetovnega trga; nizka raven kakovosti življenja v Iraku in iraški dolg do svetovnih velesil ponazarjata tudi mizerno gospodarsko stanje v državi, kljub temu da ima Irak druge največje zaloge nafte na svetu. A kljub »iraški« nafti je država na periferiji političnega in predvsem ekonomskega udejstvovanja, saj je od invazije dalje njeno gospodarstvo in vsakršno politično odločanje pod vplivom »svetovnega nadzornika« ZDA. Irak je zajel vrtinec vojnega obdobja, ki vsiljuje občutek, da še noben dogodek od druge svetovne vojne dalje ni uničil toliko dragocenih dobrin človeštva in ponižal drugega do take mere kakor prva in predvsem druga zalivska vojna (Al-Daghistani 2010, 170).¹⁴¹

Druga zalivska vojna je zgolj v obdobju med marcem 2003 in decembrom 2009 povzročila več kot milijon tristo tisoč iraških smrti, številne raziskave, storjene s strani tako ameriških kot tudi iraških organizacij, pa so izpostavile, da je bil glavni razlog za smrtne žrtve v Iraku vojno nasilje. Vojna, ki je zaradi sofisticirano izpopolnjenega orožja za napad (uporaba fosforjevih bomb in osiromašenega urana) tudi uspela povzročiti takšno stopnjo uničenja, je visoka merila stopnje grozodejstev uspela doseči prav z opustitvijo številnih načel in določil mednarodnega prava, kot so razločevanje med civilisti in vojaškim osebjem, spoštovanje pravic ujetnikov in zdravnikov ter oskrba ranjencev (primer Faludže), kar pa se zelo približa atributom, ki jih tudi same ZDA razumejo kot značilnosti sodobnega terorizma.

Uradne in netočne statistike Pentagona in ZN, ki so nekoč poročale o približno sto tisoč mrtvih Iračanov, so nadomestile druge študije, ki presegajo milijon mrtvih civilistov, in glede na navedbe

¹⁴¹ Podobno je kritičen Sen (2009, 171–172), ki problematiko Iraka povezuje s številnimi zgodovinskimi dejavniki, med katere spadata sama naključnost njegovih meja, ki so jih določili nekdanji zahodni kolonizatorji, in neogibno razhajanje, ki ga je povzročilo samovoljno vojaško posredovanje. Poleg tega je tudi na sektah utemeljeni politični pristop voditeljev okupacije še dodatno zaostril že tako problematično situacijo v regiji.

Bruseljskega tribunala in Mednarodnega komiteja Rdečega križa lahko danes poleg več kot milijona mrtvih Iračanov govorimo tudi o približno petih milijonih sirot, treh milijonih vdov, glede na ocene WHO pa tudi o dveh in pol milijonu beguncev in dveh milijonih notranje razseljenih oseb (Al-Daghistani 2010, 171–172).

Če so ZDA med zalivsko vojno leta 1991 izstrelile na državo približno tristo manevrirnih raket v razponu petih tednov, so jih v invaziji leta 2003 več kakor tristo izstrelili le v enem dnevu. Tako je v obdobju med 20. marcem in 2. majem vojska ZDA na Irak odvrгла več kot 30.000 bomb in 20.000 vodenih manevrirnih raket (Klein 2012, 448):

Četudi bi režim Sadama Huseina v petintridesetih letih umoril ali ubil približno milijon Iračanov (okoli 50.000 kurdskih upornikov, približno 400.000 padlih iraških vojakov med iransko-iraško vojno; 50.000 šiitskih upornikov; nekaj tisoč mučenih in ubitih političnih zapornikov), kar bi svetovna skupnost zagotovo percipirala kot genocid, bi na posamezno leto število mrtvih Iračanov znašalo približno 14.000. Vendar so ZDA v šestletnem obdobju odgovorne za eliminacijo približno stokrat več Iračanov in Iračank (Al-Daghistani 2010, 172–173).

»Tisto, s čimer se bo moral svet v bodoče spoprijeti, ni 'vojna demokracije zoper teror'. Ne pozabimo na v Ameriki izdelane rakete, ki uničujejo palestinske domove; na ameriške helikopterje, ki zadenejo libanonski rešilni avto; na bombe ameriške izdelave, ki se usujejo na vasico po imenu Kana; na libanonsko milico, ki ugrablja, posiljuje in mori po begunskih taboriščih, pri čemer jo plačuje in opremlja ameriški zaveznik Izrael« (Fisk v Fossati 2005, 146). Dejstvo je, da se širom muslimanskega sveta, še posebej pa med Arabci, krepi nezadovoljstvo nad različnimi prikritimi ali odkritimi oblikami podrejanja islamskega sveta zahodnim modelom načina življenja s strani arhitektov zahodnega imperializma. Ena izmed takšnih najbolj odkritih in agresivnih oblik je bila tudi invazija na Irak, tako leta 1991 kot tudi leta 2003 (Kulenović 2008, 189).¹⁴²

30. decembra 2006 so v neki vojašnici v predmestju Bagdada obesili Sadama Huseina (Kulenović

¹⁴² Kulenović (prav tam) na tem mestu omenja še prijateljske odnose zahodnih vlad z Izraelom in kot dodatne razloge za porast radikalnega islama navaja nezadovoljstvo muslimanov z voditelji njihovih lastnih držav. Oboroženi upori naj bi bili tudi odziv na neučinkovitost, represijo in korupcijo vladajočih elit in političnih voditeljev samih muslimanskih držav. Prav tako pa tudi kulturne, etnične, verske in politične delitve predstavljajo pomemben razlog in gonilo konfliktov znotraj različnih skupin muslimanskih družb, pri čemer so delitve na verski podlagi še zlasti zaostrene, saj imajo različne skupine muslimanov različne želje in predstave o tem, katera različica islama naj bi upravljala njihova življenja.

2008, 157; Rtv slo.si 2010b), kar je sprožilo val navdušenja in množičnega proslavljanja. Je bila to morda demokracija? V zvezi s tem tako čislanim konceptom, proizvodom zahodnih družb, bi morda veljalo še dodati, da so raznovrstne okupacije, fundamentalizmi, genocidi in etnična čiščenja tudi proizvod prav teh družb, ki so jih druge civilizacije in kulture prevzele pravzaprav od Zahoda (Kulenović 2008, 158): »Ideja demokracije ... Irak je bil podvržen trinajstletnim ekonomskim sankcijam, ki so ubile vsaj milijon Iračank in Iračanov. /.../ Sedaj vsi pravimo: 'Prinesli so nam resnično demokracijo.' To pomeni, da nihče ne more ne jesti ne spati, da nihče nima ne varnosti ne dela, da nihče ne ve, kaj bo delal jutri, vsak pa lahko svobodno govori« (Al Bayaty v Podvršič 2010, 76).

Takšna demokracija, utemeljena predvsem na širjenju svetovnega globalnega trga in ustvarjanju dobička iz vojnih tragedij, je, zavita v retoriko praznih domnev o iraškem posedovanju orožja za množično uničevanje in možnosti povezave med Al Kaido in Sadamom Huseinom, z ameriškimi napadi na Irak leta 2003 pokazala zgolj zrcalo tega, kar bi lahko označili za čisti državni terorizem: »Komajda je mogoče verjeti – pa vendar, tak načrt igre za Irak je v glavnem imel Washington: šokirati in terorizirati vso državo, namerno uničiti njeno infrastrukturo, ne narediti nič, medtem ko ropajo njeno kulturo in zgodovino, nato pa vse 'popraviti' z neomejeno ponudbo poceni gospodinjskih aparatov in uvožene malovredne hrane« (Klein 2012, 458). To izpostavlja tudi Al Bayaty (v Podvršič 2010, 75): »Okupacija je popoln polom ZDA, spodletelo jim je v vsem, razen v ubijanju /.../ Zdi se, da so civilizacijsko poslanstvo in diktaturo ZDA še najbolj sprejeli prozahodno usmerjeni voditelji in nekritična javnost, medtem ko se iraško ljudstvo že sedem let bori proti ameriškemu poskusu imperializma.«

V tem smislu ugotavljamo, da je krepitev novodobnega političnega islama zgolj avtentičen odgovor muslimanskega sveta na problematične družbene razmere, v katerih se je znašel, od začetka obdobja evropskih kolonialnih podjarmljanj do nadaljevanja le-tega pod drugim imenom in z drugimi sredstvi. V vseh zgodovinskih obdobjih represije so namreč prav radikalni islamisti predstavljali edino obliko učinkovitega upora proti tujim okupatorjem, kar pa je pozneje pripeljalo do oblikovanja številnih – tako legitimnih kot tudi nelegitimnih – frakcij znotraj posameznih vojaško-političnih islamskih organizacij, ki jih danes poznamo v številnih oblikah (Kulenović 2008, 187; 188).

Podobno argumentacijo razvija Klein (2012, 484), ki v svoji analizi vojne in postkonfliktne obnove

Iraka krivdo za krepitev militantnega islama v tamkajšnji državi prav tako pripisuje ZDA in drugim okupacijskim silam: »Katastrofalni neuspeh obnove je tudi neposredno odgovoren za najsmrtonosnejšo obliko povratnega udarca – nevarni razmah verskega fundamentalizma in sektaških spopadov. Ko se je izkazalo, da zasedbena oblast ni sposobna zagotoviti najosnovnejših storitev, niti varnosti, so praznino izpolnile mošeje in lokalne milice.«

Ob odsotnosti vsakršnega interesa, da bi za tem, ko so sile ZDA z vojaškim napadom državo popolnoma uničile, vsaj poskrbele za dostojno življenje Iračanov, so to funkcijo zasedli fundamentalistični verski voditelji in z izvajanjem obnovitvenih del ter zagotavljanjem osnovnih sredstev za preživetje dobili množico privrženecv, ki so bili zaradi splošnega nezadovoljstva še toliko bolj pripravljeni na vpoklic v najrazličnejše sektaške skupine (Klein 2012, 485):

Mladi šiitski duhovnik Moktada Al Sadr se je izkazal kot posebno spreten pri razgaljanju neuspehov Bremerjeve privatizirane obnove, tako da je vodil svojo obnovo v senci v šiitskih slumih od Bagdada do Basre in si s tem prislužil vnete privrženecv. /.../ Prav tako je odvedel mladeniče, ki v Bremerjevem Iraku niso videli ne dela ne upanja, jih oblekel v črno in jih oborožil s kalašnikovkami. Rezultat je bila Mahdijeva vojska, zdaj ena najbrutalnejših sil v iraških sektaških spopadih. Tudi te milice so dediščina korporatizma: ko bi bila obnova Iračanom zagotovila delo, varnost in storitve, bi Al Sadru odvzela poslanstvo in mu tudi odtegnila veliko sedanjih pripadnikov. Tako pa so neuspehi korporativne Amerike zgradili podlago za uspeh Al Sadra (prav tam).

Na podlagi zapsanega bi lahko sklenili, da primer Iraka vse od njegovega uničenja do poskusa njegove obnove precej dobro kaže, v kakšnem struktarno podrejenem položaju se dandanes nahajata arabski in islamski svet (Šterbenc 2010, 99), pri čemer pa ni bilo zlitje političnih in profitnih ciljev za namene okupacijskih sil brez kakršnegakoli ozira na nezahodnega Drugega nikjer tako jasno kakor prav v Iraku (Klein 2012, 435).

Glede na prebrano literaturo, njeno primerjavo in analizo različnih zgodovinsko-političnih dejstev avtorica magistrskega dela prihaja do ugotovitve, da je poleg že sicer problematične delitve sveta na Zahod in Vzhod v mednarodni skupnosti prisoten tudi neenakopraven odnos Zahoda v relaciji do Vzhoda, saj je globalna svetovna politika nastala in se izoblikovala v paradigmi zahodne civilizacije, ki do držav Vzhoda ne kaže naklonjenega razumevanja. Namesto politik vključevanja se izvajajo

politike agresivnega priključevanja oziroma pozahodnjenja, kar je privedlo do nasilnih odzivov s strani posameznih radikalnih islamskih organizacij.

Tako ob vsem navedenem zagovarjamo mnenje, da je treba upravičenost ciljev vsake izmed današnjih ekstremističnih organizacij presojudati v njenem lastnem kontekstu, z upoštevanjem vseh okoliščin, ki so privedle do njenega nastanka. Skupino skrajnežev, ki jo danes poznamo pod imenom Islamska država, ne moremo enačiti z radikalno organizacijo Hezbollah, Hamas ali pa z Muslimansko bratovščino na primer, saj so le-te nastale in se oblikovale kot rezultat povsem različnih oblik družbenega nezadovoljstva. Upravičenost ali neupravičenost delovanja posameznih ekstremističnih organizacij je treba določiti in ovrednotiti zunaj polja ideološke zaznamovanosti in posredovanosti oznake teroristično, saj je le-ta velikokrat podeljena na povsem arbitrarni podlagi in odločitvi posameznih (zahodnih) političnih elit ter ne temelji na korektni in poglobljeni analizi dejstev, temveč zgolj odraža specifične, ideološko motivirane politične interese. V nadaljevanju bomo tako nekoliko zapustili polje političnega in se analize terorizma lotili z nekoliko drugačne, filozofske perspektive ter prek filozofskega pristopa obravnave terorizma skušali ponuditi vpogled v to, v kakšnih okoliščinah in po katerih kriterijih bi lahko presojali legitimnost oziroma nelegitimnost ciljev posameznih terorističnih organizacij.

7 KAKO PRISTOPITI K REŠEVANJU PROBLEMATIKE TERORIZMA

Orientalizem, kot sem ga opredelil v tej študiji, seje dvom ne le o možnosti nepolitične učenosti, temveč tudi o tem, ali je preveč tesen odnos med učenjakom in državo priporočljiv. Mislim, da je prav tako očitno, da se bodo okoliščine, spričo katerih je orientalizem vselej prepričljiv tip mišljenja, ohranjale še naprej; scela vzeto je to precej depresivna zadeva. Vendarle pa v duhu gojim nekaj racionalnih pričakovanj, da se orientalizem ne bo vselej tako izmuznil intelektualni, ideološki in politični kritiki, kot se je bil doslej (Said 1996, 401).

V tem poglavju bomo soočili mnenja, ki pojav terorizma proučujejo z različnih zornih kotov in pri tem zapuščajo polje pravno zaznamovanih definicij ter se fenomena terorističnih dejanj lotevajo s pretežno filozofske perspektive. Kot zapisano že v uvodu magistrskega dela, pričujoče besedilo takšnih dejanj načeloma ne zagovarja, ne glede na to, kdo jih izvaja, saj nasilja kot takega ne podpiramo v nobeni obliki, pa naj ga izvaja državni ali nedržavni subjekt. Ker pa poleg tega trdimo tudi to, da je za namen preprečevanja takšnih dejanj potrebno njihovo razumevanje, je smiselno, da raziščemo čim več okoliščin, v katerih bi terorizem lahko obravnavali kot legitimno obliko boja proti različnim oblikam (političnega) zatiranja. Namen tega poglavja (in kot tudi sicer celotnega besedila) je torej sledeč: s preprečitvijo ustvarjanja okoliščin, ki lahko privedejo do terorističnih bojev, naj bi posledično preprečili ali pa vsaj pomembno zaježili tudi sam pojav terorizma.

Predstavili bomo torej poglede avtorjev, ki posameznim terorističnim bojem priznavajo določeno stopnjo upravičenosti in jih tudi štejejo kot potencialno legitimne oblike boja proti svojim nasprotnikom. Ker pa smo kot družbena bitja tudi sami neizogibno zaznamovani s takšno ali drugačno ideologijo, bomo na začetku najprej skušali dekonstruirati pojem Etike oziroma Dobrega in tako magistrsko delo tematsko nekoliko razširili, kar pa je navsezadnje nujno potrebno storiti, če ne želimo podleči nekritičnim mnenjskim sodbam, ki v okviru ideološke paradigme zahodne civilizacije terorizem opredeljujejo zgolj iz pozicije moči in v skladu z lastnim nacionalnim interesom. Delovanje in upravljanje zahodnih družb (kamor spada tudi boj proti terorizmu) danes namreč temeljita in izhajata iz mišljenjskega okvira, v katerem so se izrazi, kot so pravičnost, svoboda, človekove pravice, etika in podobno, povsem iztrgali iz njihovega pravega konteksta in se

izrabljajo ter prilagajajo predvsem političnim potrebam tistih, ki zgoraj naštetih vrednot tudi sami pomensko definirajo, kar pomeni, da je tudi naše razumevanje tako terorizma kot tudi širjenja svobode in miru med narodi napačno, saj ne odraža resničnega delovanja Dobrega, saj, kot pravi Badiou (1996, 8), danes zahodne družbe »v imenu 'etike človekovih pravic' organizirajo celo vojne pohode«, kar nakazuje na dejstvo, da se je zares nujno treba bolj poglobiti v sedanje pojmovanje in opredeljevanje naših civilizacijskih vrednot in naše delovanje v skladu z načeli resničnega Dobrega tudi preoblikovati. To razpravljanje bomo osredinili predvsem okoli Badiouja, nato pa prek pojasnitve koncepta etičnega delovanja prešli tudi k drugim družboslovnim avtorjem in k našemu konkretnemu problemu – kako nasloviti reševanje problematike terorizma in protiterorističnega delovanja.

7.1 Etika in koncept Drugega

Etika, ki v svojem pravem izvornem pomenu predstavlja izraz za iskanje dobrega načina bivanja oziroma modrost delovanja, je del filozofije, »ki uravnava praktično eksistenco glede na predstavo o Dobrem« (Badiou 1996, 7). Kot taka se je skozi zgodovino, predvsem od Descartesa dalje, prilagajala različnim rabam, nakar se je etika začela uporabljati tudi kot »načelo za razsojanje praks Subjekta, bodisi individualnega ali kolektivnega« (prav tam), kar je pripeljalo do tega, da se današnje pojmovanje etike pretežno enači z moralo oziroma s tem, kaj razumemo kot moralno in kaj kot nemoralno delovanje. Tako je danes etika razumljena v precej ohlapnem pomenu in se pojavlja v številnih različnih segmentih družbene stvarnosti kot pripravna referenca za sklicevanje na upravičenost ali neupravičenost nekega delovanja. Poznamo na primer etiko življenja, etiko komunikacije, etiko poslovanja in tako dalje, pri čemer pa se tako ustanovljene novodobne etične tvorbe zgolj naslanjajo na sam ugled pojma in instituta Etike in v svojem delovanju ne odražajo resnične narave etike, (ki je, kot smo že omenili, predstava o Dobrem), kar Badiou (1996, 8) pomenljivo označi kot »nevarno zanikanje same misli«, kar pa vodi v problematično dejstvo, da sodobne etične ideologije ne odražajo resnične skrbi za družbene probleme, temveč so bolj ali manj združljive le »z zadovoljnim egoizmom bogatih zahodnjakov, uslugami velikih sil in publiciteto« (Badiou 1996, 11).¹⁴³

¹⁴³ Na podobne problematike sodobne družbene stvarnosti opozarja tudi Smith (2005, 175–176), ki sodobne identitete opisuje kot tiste tvorbe, ki »slonijo na ekonomskih temeljih in si prizadevajo za politični izraz le zato, da bi zaobjele in pospešile materialne interese. Tudi naša kultura – vsaj na ljudski ravni – je pod močnim vplivom trgovine in brez vsake

Problem je torej v tem, da se je institut etike po izginotju revolucionarnega marksizma začel uporabljati v kontekstu pravic živih bitij oziroma etike človekovih pravic (Badiou 1996, 9), kar pa ne sloni na temeljih prepoznanja dobrega načina bivanja, temveč je že ideološko zaznamovano s tem, kaj zahodne družbe pojmujejo kot Dobro, še bolj ideološko pa, kako naj bi to Dobro dosegli:

Številni intelektualci in velik del javnega mnenja so se – potem ko so izgubili vse kolektivne oporne točke, idejo o 'smislu Zgodovine', ko so obupali nad družbeno revolucijo – ponovno vrnili k ekonomiji kapitalističnega tipa in k parlamentarni demokraciji. V 'filozofiji' so ponovno odkrili vrline nespremenljive ideologije svojih nekdanjih nasprotnikov: humanitarni individualizem in liberalno obrambo pravic proti vsem prisilam organiziranega angažmaja. Tako so, rajši kakor da bi iskali pogoje za novo politiko kolektivne emancipacije, v celoti sprejeli maksime že vzpostavljene 'zahodne' ureditve (Badiou 1996, 9).

Podobno piše Said (1996, 75), ki že glede samega rudimentarnega klasificiranja družbenih stvarnosti in pojavov izpostavlja problematično dejstvo, da je to, kako ljudi razumemo razlike ali enakosti med ljudmi, le stvar poljubnosti in ne predvidljive univerzalne racionalnosti, čemur pa podležeta tudi določevanje in razumevanje vrednot oziroma vrednotnega opredeljevanja. Če torej »soglašamo, da ljudje delajo vse stvari v zgodovini, tako kot zgodovino samo, potem se tudi zavedamo, da je povsem mogoče, da mnogim predmetom, prostorom ali časom pripisujemo vlogo in nadevamo pomene, ki pridobivajo vrednost objektivne realnosti šele po tem, ko smo jim vse to že pripisali. To je še zlasti res, ko gre za razmeroma nenavadne stvari, denimo tujce, mutante ali pa 'nenormalno' ravnanje« (prav tam), kar vodi v ugotovitev, »da so nekateri posebni predmeti stvaritev uma in da imajo ti predmeti, za katere se sicer zdi, da objektivno obstajajo, le fiktivno realnost« (prav tam). In kakor lahko določena skupina ljudi povsem arbitrarno določi meje med svojo zemljo in ozemljem onkraj tega, čemur lahko nato rečejo dežela 'tujcev', bi lahko tudi za druge družbene pojave oziroma stvarnosti rekli, da so le-ti zgolj človeške kategorizacije, ki niso in ne morejo temeljiti na načelih nekega univerzalnega Dobrega (Said 1996, 75).

Tako posamezne družbene situacije, na primer humanitarne akcije, politično vmešavanje ali pa protiteroristične dejavnosti, presojamo znotraj že vnaprej podeljenega jim pomena, ne pa na

svete, transcendentalne razsežnosti, brez vsakega pogleda onkraj neposredne sedanosti in njenih kratkotrajnih pojavnih oblik.«

podlagi njihovega resničnega delovanja in učinka, kakor tudi z izrazi, kot so 'človekove pravice', 'tolerantnost', 'multikulturalizem' in ne nazadnje tudi 'širjenje svobode in brezmejne pravice',¹⁴⁴ pravzaprav le reproduciramo etiko razlike oziroma etiko Drugega,¹⁴⁵ kar pomeni, da zaradi dialektike Istega (mi in naša pozitivna identiteta) in Drugega (oni in njihova problematična identiteta, ki mora biti tolerirana) že vnaprej onemogočamo vsakršno možnost, da bi se za Drugega tudi zares odprli in ga obravnavali kot sebi enakega, saj, kot pravi Badiou (1996, 19), primat naše »identitete-s-seboj proizvede odsotnost Drugega v dejanski misli, zatre vsako resnično izkustvo drugih in zapreči pot etnični odprtosti za drugost«, kar ima za posledico, da so vsi tisti, ki najbolj vneto zagovarjajo etiko človekovih pravic in pravico do razlike, »vidno *zgroženi spričo vsake nekoliko bolj poudarjene razlike*. Kajti zanje so afriški običaji barbarski, islamisti pošastni, Kitajci totalitarni in tako naprej. V resnici se ta slovit 'drugi' lahko pokaže le, če je *dobri drugi*« (Badiou 1996, 23), to pa vodi v naslednjo realnost:

Kdo ne vidi, da ta etika, ki se ukvarja z bedo sveta, skriva zadaj za svojim Človekom-žrtvijo, dobrim Človekom, belega Človeka? Ker je barbarskost situacije mišljena zgolj v luči 'človekovih pravic' – v resnici pa gre zmerom za politično situacijo, ki zahteva politično misel-prakso in katere pravi akterji so zmerom že navzoči – je ta situacija dojeta z višine našega dozdevnega prijaznega miru kot necivilizirana, torej kot situacija, ki zahteva, da civilizirani posredujejo civilizacijsko. A vsaka intervencija v imenu civilizacije zahteva v prvi vrsti prezir do celotne situacije z žrtvami vred. Prav zato je 'etika' sočasna – po desetletjih pogumnih kritik kolonializma in imperializma – ogabnemu samozadovoljstvu 'Zahodnjakov', opirajoč se na tezo, da je beda tretjega sveta posledica njegove nesposobnosti, njegove lastne neuspešnosti, skratka: njegove pod-človeškosti (Badiou 1996, 15).

Tako Said (1996, 140–141), ki v kontekstu specifično zahodnega pogleda na vzhodne družbe, ki ga sam poimenuje orientalizem, navaja, da veliko tako imenovanih (samooklicanih) strokovnjakov, sociologov in drugih priznanih izvedencev za Orient vsakokrat, ko islamski Orient zavzame revolucionarni nemir, zaskrbljeno ugotavlja, da islama ni mogoče umestiti v noben zahodni družbi poznan model politične ureditve, in ko se nato boj proti kolonialnim oblikam dominacije razširi po

¹⁴⁴ O problematiki tovrstnih ideoloških izrazov smo bolj podrobno pisali že v 3. poglavju.

¹⁴⁵ Podobno piše tudi Said (1996, 429), ki v zanimanju zahodnih akademikov za raziskovanje tem, kot sta multikulturalizem in postkolonializem, prepoznava zgolj kulturni, politični in intelektualni umik pred resničnimi razsežnostmi nove globalne moči ter v zvezi s tem izpostavlja, da bi potrebovali »'rigorozno politično in ekonomsko preiskavo, ne pa geste pedagoške preračunljivosti', katere zgled je 'liberalna samoprevara'« (Miyoshi v Said 1996, 429), ki jo vsebujejo nova raziskovalna področja, kot je to na primer multikulturalizem.

vseh vzhodnih družbah, se »vse skupaj obsodi ne le kot moteče za predpisani red, temveč tudi kot žalitev zahodnih demokracij« (Said 1996, 141).

Ko je svet soočen z nadvse resnimi in splošno pomembnimi vprašanji, kot so vprašanja v zvezi z jedrskim oboroževanjem, omejenimi naravnimi viri in zahtevami po enakosti, pravičnosti in gospodarski enakopravnosti, se politiki raje zatekajo k rabam ideoloških in stereotipnih karikatur Orienta kot prostora, ki naj bi bil zaradi tega, ker se ga ne da prevesti v zahodnim družbam poznan model kapitalistične ureditve, problematičen in potencialno nevaren. Tako različni strokovni izvedenci za vzhodne družbe v ameriških političnih ustanovah opozarjajo pred arabskimi načrti zavladati svetu, prav tako pa svarijo tudi pred vsemi tistimi, ki naj bi ogrožali zahodni demokratični družbeni red. V ozadju takšnih stališč in prepričevanj pa se »vedno skriva domneva, da je zahodni porabnik, ki glede na številčnost pripada sicer manjšini, upravičen do tega, da bodisi ima v svoji lasti ali pa izkorišča (ali pa oboje) večino svetovnih virov. Zakaj? Zato ker je on, v nasprotju z Orientalcem, pravo človeško bitje« (prav tam).¹⁴⁶

Iz takšnih prepričanj, ki jih že dolgo poznamo pod imeni, kot so antropocentrizem, evropocentrizem, etnocentrizem, rasizem in podobno, v sodobnem času pa bi jih sicer lahko združili tudi v izraz kapitalistični zahodni egocentrizem, izhaja naslednja predpostavka: »svetlopolti Zahodnjak, pripadnik srednjega razreda, verjame, da je njegova izključna človeška pravica, ne le da upravlja svet nesvetlopoltih, temveč tudi, da ga ima v lasti, in sicer zato, ker je 'ta' po definiciji manj človeški, kot smo 'mi'. To je najčistejši zgled razčlovečene misli« (Said 1996, 141–142), kar tudi povzroča, da postaja v sodobnem času »razpoka, ki ločuje Orient in Okcident, vse večja in vse bolj nevarna« (Said 1996, 143).

To nadalje vodi v dejstvo, da »sodobni intelektualec upravičeno čuti, da to, da se ne meni za en del sveta, ki si zdaj vse bolj očitno jemlje prostor, pomeni, da se izogiba realnosti. Humanisti vse prepogosto omejujejo svojo pozornost na razpredalčkane raziskovalne teme« (prav tam), kar je tudi razlog, da se samemu razčlenjevanju umetno ustvarjenih konstruktov, kot so 'Orientalizem', 'Vzhodne in Zahodne družbe' oziroma 'Mi' in 'Drugi', niti ne nameni kritične pozornosti, čeprav so prav ti temeljni pojmi tisti, ki na ideološko-politični ravni povečujejo razlike med ljudmi:

¹⁴⁶ Takšna prepričanja oziroma verjetja izhajajo še iz esencialističnih koncepcij, ki so ljudi, narode in države opredeljevale skozi paradigmo etnične rasne tipologije in bile podlaga temu, čemur danes rečemo rasizem, nekoč pa je predstavljalo 'objektivno' znanstveno vednost. Homo sapiens je tako postal Homo arabicus, Homo africanus, Homo aegypticus in podobno, pri čemer pa je bil 'normalen' človek in avtor tovrstnih klasifikacij praviloma vedno Homo europeus (Said 1996, 127).

Sodobni intelektualec se lahko iz orientalizma nauči, kako, po eni strani, bodisi realistično razširiti ali zožiti meje, ki si jih postavlja njegova disciplina, in, po drugi strani, uvideti človeške temelje /.../, v katerih besedila, vizije, metode in discipline nastanejo, zrastejo, se razcvetijo in izrodijo. Raziskovati orientalizem pomeni tudi predlagati intelektualne poti, kako ravnati z metodološkimi problemi, ki jih prinaša zgodovina /.../. Pred tem pa moramo tako rekoč uvideti humanistične vrednote, ki jih je orientalizem s svojim obsegom, izkušnjami in strukturami skoraj odpravil (Said 1996, 143).

Glede obravnavane teme *Terorizem kot ideološki mehanizem: analiza zahodnih družbenih diskurzov o terorizmu* v navezavi na Saidov koncept orientalizma kot konstrukta, ki Vzhod ocenjuje, izkorišča in mu gospoduje z že utrjenim in široko razvejanim poljem institucionalne intelektualne vednosti, ugotavljamo, da je, če resnično želimo oblikovati učinkovite mehanizme za preprečevanje terorizma, treba problem razumeti in obravnavati v širšem kontekstu, in sicer takem, ki bo zmožgal odpraviti ideološko polje delitve Mi in Drugi, saj je to pravzaprav tisto, ki dandanes povečuje razlike med ljudmi in v kategoriji političnih odločitev tudi sprejema takšne prakse in definicije, ki služijo le zahodno specifičnim interesom. Tako imenovanega Drugega, recimo muslimana, namreč ne sprejemamo, temveč 'našemu' svetu zgolj nasilno priključujemo, saj je, kakor piše Said (1996, 212), »orientalizem pridobival Orient kolikor mogoče dobesedno in kolikor mogoče na široko; na drugi strani je udomačil to vednost za Zahod, jo filtriral skozi urejevalne kode, klasifikacije, vzorčne primere, periodične revije, slovarje, slovnice, komentarje, izdaje, prevode, kar je vse skupaj izoblikovalo privid Orienta in ga materialno reproduciralo na Zahodu in za Zahod.«

Kadar torej uporabljamo kategoriji, kakršni sta 'Vzhod' in 'Zahod', ter ju imamo ob tem tako za izhodiščno kot tudi za končno točko analize, raziskovanja ali javne politike, s tem zgolj polariziramo že vnaprej vzpostavljene umetne razlike (vzhodnjaško postane še bolj vzhodnjaško, zahodnjaško pa še bolj zahodnjaško), kar vodi v problematično reduciranje in omejevanje človeškega srečanja z različnimi kulturami, izročili in družbami (Said 1996, 64–65). Tako je orientalizem kot oblika mišljenja, ki se ukvarja s tujim in drugačnim, že »vse od začetka svoje moderne zgodovine pa do danes praviloma kazal obžalovanja vredno nagnjenje znanja, ki temelji na takem trdovratnem razlikovanju, kakršno je 'Vzhod' in 'Zahod'. Da je misel usmerjal v vzhodni ali v zahodni predalček. Ker je ta težnja prav v središču orientalistične teorije, prakse in vrednot, kakršne obstajajo na Zahodu, ima občutek zahodnjaške oblasti nad vzhodom samoumevno status znanstvene resnice«

(Said 1996, 65), ob čemer pa se pozablja, da je Vzhod kot tak le »konstituirana bitnost in da je ideja, da obstajajo geografska področja z domačinskimi, radikalno 'drugačnimi' prebivalci, ki jih je mogoče opredeliti s kakšno religijo, kulturo ali rasnim bistvom, prav tako zelo vprašljiva« (Said 1996, 396), če že ne napačna.

In kakor bi lahko rekli, da ne obstaja neka objektivno naravna entiteta oziroma konstrukt, kot so 'Vzhodne družbe' in sam Orientalizem, lahko v iskanju boljših pogojev bivanja in večje enakopravnosti med človeškimi bitji razpravljanje nadaljujemo z Badioujem (1996, 17), ki meni, da je treba zavrniti ideološki dispozitiv etike oziroma pojmovanje etike kot samostojne, od zunanjih dogodkov neodvisne kategorije, kajti etika kot taka ne obstaja – obstaja namreč le etika procesov, miselna opredelitev posebnih situacij, prek katerih in v katerih določamo, kako bomo etično delovali, kar pa tudi potrjuje naš predlog, da je treba pri analiziranju in opredeljevanju terorističnih pojavov vsak specifičen konflikt presojati ločeno in tudi ukrepati zgolj glede na konkretno situacijo, ne pa ga umeščati v kontekst 'vzhodnih družb' ali pa v polje 'islamskega fundamentalizma', saj si »etika z negativno in vnaprejšnjo določitvijo Zla prepoveduje misliti posebnost situacij, torej tisto, kar je obvezen začetek vsakega v pravem pomenu človeškega delovanja« (Badiou 1996, 16).

To torej pomeni, da je diskurz 'osi zla', ki ga je George W. Bush v sicer nekoliko drugačnem kontekstu uporabljal kot posplošeno označitev za regije, iz katerih je treba izkoreniniti teroristične dejavnosti, precej zgrešen in napačen, saj današnji novodobni 'izvedenci' za Vzhod v izrekanju sodb, mnenj in stališč o njem nimajo do svojih prepričanj nikakršne objektivne distance, svoje argumente pa tudi dobro prekrijejo z navidezno profesionalno vednostjo, ki zgolj reproducira že utrjeno ideologijo (Said 1996, 136) – hoteno miselno, geografsko in politično razlikovanje ter vzpostavljanje nenehne konfrontacije in razmejevanje med nečim, kar je Zahod, in nečim, ki to ni, se pravi Vzhodom (Said 1996, 253), in to čeprav »besede, kakršni sta 'Orient' in 'Okcident', ne ustrezajo nikakršni trdni realnosti, ki bi obstajala kot naravno dejstvo« (Said 1996, 407).

V polju filozofske misli in v navezavi na terorizem in z njim povezane probleme tako predlagamo, da se preseže umetno ustvarjeni koncept Vzhod in Zahod, Mi in Drugi, kristjani in muslimani in podobni antagonizmi,¹⁴⁷ ter k reševanju tako imenovanega 'trka civilizacij', ki že sam po sebi

¹⁴⁷ Podobno o pomembnosti preseganja izključujočih družbenih stvarnosti, izhajajočih iz egocentrizma, logocentrizma in etnocentrizma, piše Šabec (2014, 398–403), ki v duhu zagovarjanja kulturnega pluralizma poziva k odprtosti do 'drugega', 'drugačnega' oziroma 'tujega', saj lahko le na temeljih razumevanja in sprejemanja 'drugosti' gradimo tako na preseganju binarnih kategorij kot tudi na spoštovanju vseh razsežnosti kulturnih raznolikosti, katerih del kot

nakazuje na problematično poimenovanje današnjih družbenih stvarnosti, pristopimo v skladu z mislijo, ki »zahteva radikalno in izvirno odprtost za Drugega, ki je ontološko predhodna konstrukciji identitete« (Badiou 1996, 19), pri čemer nam tako zastavljena predhodnost etike odnosa z Drugim šele omogoča delovanje, ki bo v skladu z načeli Dobrega. Določevanje drugosti oziroma Zakon Drugega tako ne bi definiral, kaj je obstoj drugih, temveč bi povedal, kaj nam obstoj drugih pravzaprav nalaga. Etično ravnanje namreč predpostavlja neposredno odprtost za Drugega, kjer ima 'Ti' prednost pred 'Jaz' (Badiou 1996, 19–20), s čimer pa se tudi lahko preseže binarni konstrukt antagonističnega razumevanja Vzhoda in Zahoda, ki pravzaprav ni drugega kot povsem umetno ustvarjena ideološka fikcija, saj nam »vsak poskus nasilnega ločevanja kultur in ljudstev na ločene in določene vrste ali bistva ne razkrije le napačnih predstavitev in popačenj, ki ne ostanejo brez posledic, temveč tudi to, da učenost z roko v roki sodeluje z močjo pri ustvarjanju stvari, kot sta 'Orient' ali 'Zahod'« (Said 1996, 427).¹⁴⁸

Tako lahko ugotovimo, da Badiou v svoji teoretski poziciji ni osamljen, saj se njegova razpravljanja ujemajo s Saidovimi predlogi redefiniranja razmejitvenih kategorij, kot sta Vzhod in Zahod, kot alternativo uveljavljenemu diskurzu pa omenjeni avtor, podobno kot Badiou, predlaga preseganje tako geografskih kot tudi imaginarnih mej oziroma kot pravi sam Said (1996, 431):

V Orientalizmu sem zahteval novo dojetanje ločitev in konfliktov, ki so spodbujali cele generacije trajajoče sovražnost, vojno in imperialni nadzor. In res je bila ena največjih zanimivosti, ki so se razvile v postkolonialnih študijih, ponovno branje kanoničnih kulturnih del, ne zato, da bi jih degradirali ali nekako opravljali, temveč da bi ponovno preiskali nekatere njihove predpostavke in pri tem presegli dušeči prijem, v katerem jih držijo nekatere različice binarne dialektike gospodarja in sužnja /.../.

Za sodobne postmoderne družbe bi namreč še vedno lahko trdili sledeče:

/.../ da današnja učenost, celo če ne upoštevamo orientalističnega razlikovanja med »nami«

pripadniki lokalnega in globalnega sveta smo navsezadnje tudi mi sami.

¹⁴⁸ O tem v svojem delu *Identiteta in nasilje: iluzija usode* (2009, 7) piše tudi Sen: »Med temelji degradacije ni le napačno prikazovanje, temveč tudi iluzija ene same identitete, ki jo morajo drugi pripisati osebi, da jo ponižajo. 'Obstajal je moj jaz,' je v slavnem intervjuju dejal angleški igralec Peter Sellers, 'vendar sem ga dal kirurško odstraniti'. Odstranitev je dovolj zahtevna, a nič manj radikalno ni, če ti 'pravi jaz' kirurško vsadijo drugi, ki so odločeni iz nas narediti nekaj drugega od tistega, za kar se imamo sami. Organizirano pripisovanje lahko pripravi teren za pregon in pokop.«

in »njimi«, oblikuje močna vrsta političnih in konec koncev ideoloških realnosti. Nihče se jim ne more izmakniti; če se že ne ukvarja z delitvijo na Vzhod in Zahod, potem se z delitvijo na Sever in Jug, na tiste, ki imajo, in tiste, ki nimajo, na imperialiste in antiimperialiste, na bele in temnopolte. Ne moremo jih vseh obiti, tako da se delamo, kot da jih ni; narobe, sodobni orientalizem nas veliko nauči o intelektualni nepoštenosti in hinavščini na ta račun, posledica tega pa je, da postajajo te delitve vse ostrejšje ter tako zlohotne kot trajne (Said 1996, 402).

Čeprav Hannah Arendt v svoji razpravi *O nasilju* (2013, 64) pri opredeljevanju lastnega interesa v relaciji do interesa Drugega oziroma družbe kot take v celoti izpostavlja, da se, če nastopi možnost izbire, človeški egoizem nikoli ne bo umaknil pred interesom širše družbe, kajti »lastni interes, od katerega se zahteva, naj se umakne pred 'pravimi' interesi – to pomeni pred interesi sveta, od interesov 'jaza' –, bo vedno odgovoril: 'Blizu mi je srajca, a še bližje mi je koža'« (prav tam), bomo kljub zavedanju o morebitni resničnosti ravnokar zapisane ponazoritve stanja človeškega duha vseeno poskušali razmišljati onkraj domnevno nepremagljivega egoizma in nadaljevali z Badioujem (1996, 23), ki namesto opredeljevanja in določevanja Drugega predlaga vrnitev k Istemu, kar ima za posledico, da opustimo koncept Drugega ter njegovo priznavanje in mu v skladu s tem podeljujemo ali pa odrekamo določene pravice ter se namesto tega raje osredotočimo na priznavanje Istega – »Jaz je drugi« (Rimbaud v Badiou 1996, 24).

Iz tega nadalje izhaja ugotovitev, da če so težave z Drugim ali v Drugem, potem je to zato, ker so težave z Istim (Badiou 1996, 25), kar pa tudi sovпада z našo tezo, da so teroristična dejanja bila in so še vedno bolj ali manj le odgovor na naše, se pravi zahodne agresivne in izključujoče politike do muslimanskih družb. V predlaganem mišljenjskem okviru, ki bi presejal delitve med Mi in Drugi, pa bi lahko morda res bili sposobni doseči konsenz o tem, kaj razumemo kot univerzalno Dobro, in na podlagi tega tudi oblikovali prakse, politike in zakone, ki bi upoštevali dobrobit vseh članov svetovne skupnosti, ne pa zgolj služili našim sebičnim interesom. Koncepte, kot so politika, umetnost in podobno, Badiou (1996, 25) namreč označuje kot univerzalna imena, ki lahko le pod plaščem Istega dosežejo resnično naravo Resnice, pri čemer pa tudi velja: »resnica je *ista za vse*« (prav tam), iz česar sledi sklep, da »ni druge etike kot etike *resnic* [*des verites*]. Ali, bolj natančno: etika je lahko le etika procesov resnice, napornega dela, ki omogoči, da v tem svetu napočijo *nekater*e resnice« (Badiou 1996, 26), kar pa nacionalna država kot temeljni vir delitve med 'našimi' in 'drugimi' zagotovo ni.

To pa pomeni, da argumentiranje posameznih zločinskih dejanj, ki se sklicujejo na pravno utemeljeni institut države kot legitimne izvajalke nasilja, ne predstavlja veljavne utemeljitve, saj, kot pravi Smith (2005, 21), v okviru nacionalistične ideologije nacionalizem poudarja zgolj tista čustva, ki jih poraja ideja naroda, pri čemer pa se v tem ideološkem diskurzu občutenja naroda kot skupnosti velikokrat pozablja, da je le-ta predvsem domišljajska in izmišljena kategorija, ki zgolj na podlagi neke abstrakcije, kot je ideja naroda, od pripadnikov svojih skupnosti zahteva določena (problematična) dejanja:

Zlasti Gellner meni, da je nacionalistična ideologija v veliki meri nerelevantna in zgrešena. Narodi niso bili predestinirani in niti človeška bitja ne potrebujejo nacionalnosti po naravi. Modernost je tista, ki potrebuje narode in doseže, da se zdi nacionalnost naravna. Modernost se nujno kaže v obliki 'nacionalizma' in prav nacionalizem ustvari narode: »Nacionalizem ... izumlja narode, kjer jih ni, vendar potrebuje določene že obstoječe razlikovalne znake, ki jih lahko uporablja, pa čeprav ... so popolnoma negativni« (Smith 2005, 88).

Etika kot taka torej, kot že rečeno, ne obstaja, obstajajo pa etika politike, etika znanosti, etika umetnosti oziroma v našem konkretnem primeru etika terorizma, pri čemer pa moramo tudi priznati, da prav tako, kakor ni ene same etike, tudi »ni enega samega Subjekta, pač pa je toliko subjektov, kolikor je resnic, in toliko subjektivnih tipov, kolikor je procedur resnice« (prav tam). Ker torej današnje razumevanje etike vodi v to, da je sama »etika najprej in predvsem nezmožnost, značilna za sodobni svet, imenovati in hoteti Dobro« (Badiou 1996, 27), jo je kot tako treba zavrnilo, saj se takšna etika vse »preveč hrani z Zlom in z Drugim, da bi lahko v tišini (tišina, ki je nasprotje podlega čvekanja) uživala v tem, da ju gleda od blizu. Kajti jedro obvladavanja, ki je imanentno etiki, je zmerom v tem, da se je treba odločiti, kdo naj umre in kdo ne« (Badiou 1996, 30).

Če udejanjanje retorike o pomenu in zagovarjanju demokratičnih vrednot ter širjenje pravice in svobode prepoznavamo v vojaških praksah in uničevanju držav, kot je Irak, ali pa če na primer mislimo, da morajo biti revne in konfliktno polne države, kot so Somalija, Južni Sudan, Čad in številne druge (afriške) države v razvoju (Rtvslo.si 2015č), v svoji bedi prepuščene predvsem same sebi, je prav ta lagodni miselni konstrukt, ki nam odvzame breme odgovornosti in nujnosti delitve človeških dobrin, rezultat prevladujoče družbeno-politične ideologije, ki se prikazuje kot nujna

politična realnost, čeprav to seveda ni in je tudi daleč stran od česarkoli, kar bi lahko označili za Dobro, Etično ali pa bolj preprosto rečeno – Človeško.

Kaj torej storiti? Ker je načeloma zaželeno, da kritiki kakršnihkoli dejanj, s katerimi se ne strinjamo, sledijo predlogi, kako bi lahko stvari urejali bolje, na tem mestu izpostavljamo nujnost miselnega preobrata, ki bo presegel umetno ustvarjene delitve Mi in Drugi, Naši in Njihovi in podobne dialektične razmejitev, ter v tem kontekstu predlagamo, da se, v iskanju alternativnih načinov razumevanja sveta, obrnemo k Emmanuelu Levinasu, francoskemu judovskemu filozofu, ki je v polju etične misli zagovarjal tezo, da Drugega nikoli ni mogoče v celoti spoznati, se pa mu lahko približamo z željo, jezikom in skrbjo za pravičnost (San Diego State University 2011). Našo samozaverovanost tako lahko in tudi moramo omejevati z željo po spoznavanju 'nespoznavnega' Drugega.

Temeljni Levinasovi koncepti izhajajo iz tega, da je odgovornost do Drugega tista, ki pravzaprav naredi človeško bitje za Človeka v pravem pomenu besede, saj biti Jaz pomeni, da se odgovornosti ne morem izogibati, ker kot taka predstavlja predpogoj mojega mišljenja in delovanja. Za Drugega smo odgovorni, ne da bi se sami posebej odločali za to, saj zaradi njega tudi obstajamo. Na ravni političnega odločanja to torej pomeni, da nam odgovornost za Drugega predstavlja temelj osebne drža, ki je predpogoj kakršnegakoli delovanja, sprejemanja zakonov, oblikovanja političnih stališč in podobno. Kot etični subjekti moramo torej ravnati odgovorno tudi – oziroma še posebej takrat –, ko nihče drug ni odgovoren, saj nam sama odgovornost predstavlja temelj naše človeškosti in jo moramo že zato, ker smo Ljudje, nujno prakticirati: »Odgovornost je to, kar pripada izključno meni in je *človeško* ne morem zavrni. To breme je najvišja čast za mojo edinstvenost. Moj jaz je nezamenljiv in je jaz samo, kolikor sem odgovoren« (Levinas v Poler Kovačič 2001, 92).

To nakazuje na predpostavko, da bi morali tudi v svetu, kjer nihče ni odgovoren, in ko nas napadejo islamski teroristi na primer, ravnati odgovorno, saj nam naša temeljna etična dolžnost predstavlja »nezmožnost biti neodgovoren do sočloveka« (Poler Kovačič 2001, 92), iz česar tudi nadalje sledi, da moramo od sebe vedno zahtevati več kot od Drugega (Poler Kovačič 2001, 91), še posebej takrat, ko z njim prihajamo v neposredno interakcijo in ko s svojimi odločitvami nanj tudi vplivamo. Etična zavezanost, naravnost in odprtost do Drugega je torej tista temeljna norma, ki bi lahko vodila k boljšim družbenim praksam na področju občečloveških prizadevanj in teženj po doseganju

oziroma približevanju samemu idealu univerzalnega Dobrega.¹⁴⁹

Iz vsega navedenega izhaja sklep, da moramo vprašanje Zla razumeti kot samo razsežnost procesa vsake posamezne politične resnice, saj vsak poskus političnega poimenovanja posamezne skupnosti pripelje do pogubnega Zla, kar je na primer razvidno tako iz skrajnega zgloda nacizma kakor tudi iz reakcionarne rabe besede Francozi, katere ves namen je, da preganja Nefrancoze, z arbitrarno obdolžitvijo, da so Tujci (Badiou 1996, 65)¹⁵⁰, na kar pa v kontekstu današnjega družbeno-političnega statusa muslimanov opozarja tudi Said (1996, 371), ki pravi, da se sodobni stereotipi o muslimanih širijo s takšno »brezskrbnostjo, ki si je ne bi privoščil nihče, ki govori o črncih ali Judih«:

Da sta si antisemitizem in orientalizem, kot razpravljam o njem v njegovi islamski veji, zelo podobna, je zgodovinska, kulturna in politična resnica, ki jo je treba arabskemu Palestincu le omeniti, pa bo njeno ironijo zelo dobro razumel. Želim pa si, da bi s svojim delom prispeval tudi k boljšemu razumevanju tega, kako deluje kulturna dominacija. Če bo to spodbudilo drugačno obravnavanje Orienta ali če bo celo odpravilo »Orient« in »Okcident«, potem bomo malo napredovali v procesu, ki mu je Raymond Williams rekel »odučevanje« od »inherentno gospodovalnega ravnanja« (Said 1996, 42–43).

Zlo torej nastopi takrat, ko želimo ne glede na vse izsiliti imenovanje neimenljivega in kar nato poskušamo predstavljati kot proces simulakra resnice (Badiou 1996, 59):¹⁵¹ »Vsako sklicevanje na grudo, rod, raso, običaj, skupnost deluje v ravno nasprotni smeri, kot delujejo resnice, in za etiko resnic je prav ta skupek drugo ime za njene sovražnike. Tam, kjer zvestoba simulakru, ki prikliče v

¹⁴⁹ V kontekstu izbrane teme magistrskega dela to torej pomeni, da moramo, če resnično želimo globalne mednarodne spore in z njimi povezana teroristična dejanja v čim večji meri odpraviti, celoten sistem razumevanja in reševanja družbenih problemov zastaviti povsem drugače, kar pa tudi pomeni, da rešitev ne leži v bogastvu in veličini našega arzenala ter spretnosti naših tehnik bojevanja, temveč v zamenjavi celotne ideologije, ki bo v polju svetovnih mednarodnih problemov naslavljala vzroke, ne pa le neprimerno in neuspešno reševala posledice njihovih pojavov, kot so na primer tudi najrazličnejši radikalni verski fundamentalizmi.

¹⁵⁰ Ob tem spominjamo, da smo konkreten primer manifestacije takšnih prepričanj izpostavili že v 3. poglavju, kjer smo prek razčlenjevanja koncepta Drugega v navezavi na nemško Pegido in teroristični napad na *Charlie Hebdo* v Franciji opozarjali na problematične izključevalne mehanizme, ki lahko prek agitacije posameznih radikalnih politikov vodijo v nevarno sovražnost do tujcev oziroma v našem konkretnem primeru do muslimanov.

¹⁵¹ Na to opozarja tudi Sen (2009, 11), ki ocenjuje, da se Zahod zaradi vse pogostejšega klasificiranja ljudi na podlagi njihovih različnih pripadnosti zelo nenavadno in neuspešno odziva na probleme terorizma in celotnih globalnih konfliktov: »Pri soočanju s tistim, kar se v zameštranem besednjaku sodobne globalne politike imenuje 'islamski terorizem', se intelektualni trust zahodne politike v precejšnji meri ukvarja s poskusi, da bi opredelili – ali na novo opredelili – islam« (prav tam), čeprav je že Bourdieu (v Sen 2009, 25) opozarjal na to, da lahko posamezna družbeno-politična opredeljevanja ustvarjajo razlike in razhajanja tam, kjer jih prej sploh ni bilo, kar pomeni, da politika oziroma sam družbeni svet kot tak v celoti »vzpostavlja razlike že samo s tem, da jih določi« (Sen 2008, 25).

življenje skupnost, rod, raso itn., imenuje sovražnika, abstraktno univerzalno naslovi na vse« (Badiou 1996, 58). Na resnično podobo Zla lahko naletimo v treh različnih oblikah: »kot izdaja (popustiti glede resnice v imenu svojega interesa), kot 'prisiljenje' neimenljivega oziroma kot katastrofa (verjeti, da je moč neke resnice totalna)« (Badiou 1996, 67). Iz Badioujevega razpravljanja sledi ugotovitev, da »resnica deluje vedno *znotraj* situacije, se pravi znotraj nekega mnoštva okoliščin, jezika in objektov, neskončnega spleta različnih razlik« (Riha v Badiou 1996, 75), pri čemer tako določena resnica deluje zgolj v posamezni specifični situaciji in nikjer drugje (prav tam).

Badioujeva (1996, 67) kritika sodobne etične ideologije nam tako prek njenih različnih variacij, kot so človekove pravice, humanitarno vmešavanje, etika razlik, kulturni relativizem in podobno, pokaže, da so »te intelektualne težnje našega časa v najboljšem primeru inačice nekdanjega moralizatorskega ali religioznega pridiganja, v najslabšem pa nevarna mešanica konservativizma in gona smrti. V toku mnjenja, ki se ob vsaki priložnosti sklicuje na 'etiko', smo videli resen simptom odpovedi tistemu, kar edino loči človeško vrsto od grabežljivega živega bitja, kar tudi je: zmožnost, da stopa v tvorbo subjekta, oziroma zmožnost, da postane subjekt nekaterih večnih resnic« (prav tam). Tako tudi Rado Riha (v Badiou 1996, 87) opozarja, da se sodobne družbe po zlomu socializma nahajajo v naslednjem problematičnem stanju:

Da se namreč »smrt komunizma« in izginotje sleherne marksistične politike izreka s stališča, ki pripada v resnici samemu marksizmu, čeprav v njegovi najbolj vulgarni inačici – s stališča absolutne prednosti ekonomije. Brž ko zahodne demokracije niso več legitimirale samih sebe prek razmejevanja s komunističnim totalitarizmom, se je, kot se zdi, tako rekoč za nazaj potrdilo, da res niso drugega kot goli ekonomski interesni sistemi, ki jih uravnavajo politična sredstva, in ki, v nasprotju z razglašeni univerzalističnimi ideali svobode in enakosti, nenehno proizvajajo neenakost, podrejanje in vsakršno segregacijo.

Zgoraj zapisane besede pa bi lahko prevedli v ugotovitev, da se sodobne zahodne demokracije, namesto nekdanjega zoperstavljanja socialističnim in komunističnim političnim sistemom, danes legitimirajo tako, da se kot samooklicane nosilke družbenega napredka postavijo nasproti vzhodnim družbam, ki jih nato vrednotijo, obsojajo in prilagajajo svojim trenutnim potrebam, če pa se pri tem stvari zapletejo in pride do konfliktov, pa razlog za to pripišejo nečemu ali nekemu, kar vedno izhaja iz Drugega, namesto da bi se morda kdaj vprašali, ali ne gre morda razloge za

družbene probleme iskati in posledično tudi odpravljati v naših lastnih sistemih, prepričanjih in politikah, katerih temeljni problem izvira predvsem iz tega, da je iskanje neke določene 'resnice' postalo funkcija povsem arbitrarne znanstvene presoje (Said 1996, 91).

V skladu z razčlenitvijo tega, kaj naj bi besede oziroma pojmi, kot so etika, etično delovanje, koncept Drugega in univerzalno Dobro, sploh predstavljali, pa bomo zdaj prek avtorjev, ki problem terorizma prav tako obravnavajo s filozofske perspektive, bolj nazorno predstavili, kako bi lahko zgoraj naštete filozofske kategorije uporabili tudi v praksi, pri angažiranem reševanju, razumevanju in presojanju različnih situacij, kot jih povzročajo problemi sodobnega terorizma.

7.2 Filozofija in terorizem

Konsekvencialistični teoretiki, ki se ne strinjajo z absolutno moralno zavrnitvijo terorizma, le-tega poskušajo vrednotiti z opredeljevanjem razmerja med škodo, ki jo povzroči, in med pozitivnimi učinki, ki jih s takšnimi dejanji dosega ali pa poskuša doseči (Primorac 2005, 17; 27). Zagovorniki takšnega pristopa menijo, »da če so nekatere vrste terorizma pod določenimi pogoji vendarle opravičljive, so pogoji za to izpolnjeni res zelo redko. /.../ Da bi bilo teroristično dejanje ali politika upravičeno, moramo kot prvo dokazati, da je končni cilj dovolj dober, da upraviči sredstva; kot drugo, da bomo s terorizmom ta cilj resnično dosegli; in kot tretje, da cilja ni mogoče doseči na noben drug način, ki bi povzročil manjšo moralno in ostalo škodo« (Primorac 2005, 17).

Glede na takšno teoretsko paradigmo se mora sicer tehten argument zahteve po spoštovanju pravic žrtev terorizma »umakniti pred nadvse pomembnim argumentom posledic – izjemno visoke cene, ki bi jo plačali, če se ne bi zatekli k terorizmu« (Primorac 2005, 18):

Na primer, ljudstvo, ki mu grozi, da ga bodo etnično očistili z lastnega ozemlja in ga spremenili v množico beguncev, raztresenih po celem svetu, se lahko zateče k terorizmu kot zadnjemu sredstvu. Teroristična dejanja, ki bi jih zagrešili, bi bila kršitve človekovih pravic žrtev in zato očitno in grobo nepravilna; toda nuji prepričati nepopisno človeško in moralno katastrofo, ki jim grozi, je mogoče pripisati še večjo težo in s tem moralno upravičiti ta dejanja (Primorac 2005, 20–21).

Nekonsekvencialistične teorije po drugi strani zanikajo trditve, da so pri vrednotenju posameznih dejanj pomembne le njihove posledice, in kot merilo presojanja jemljejo pojem pravičnosti in pravice (prav tam): »ker terorizem opozori politično javnost na težke krivice, ki prizadevajo politično nemočne, in s tem odpira možnosti za soočenje s krivicami in njihovo odpravljanje, so nekatere oblike terorizma nujne in ravno zato tudi moralno upravičene«¹⁵² (Primorac 2005, 19). Takšen pristop terorizem vrednoti skozi razumevanje problema pravičnosti in pravic ter razmerij med posledicami, ki pri tem nastanejo (Primorac 2005, 27). Terorizem seveda krši tudi človekove pravice vanj vpletenih civilistov oziroma žrtev, vendar nekateri avtorji izpostavljajo,¹⁵³ »da je v določenih okoliščinah edino z omejeno uporabo terorizma mogoče vzpostaviti družbo, v kateri bodo spoštovane človekove pravice vseh« (prav tam). Pravice različnih subjektov si namreč včasih nasprotujejo in lahko se pripeti, da se v posameznem primeru ne moremo izogniti njihovi medsebojni primerjavi, tehtanju, katera je bolj pomembna, in navsezadnje tudi odločitvi, kateri bomo dali prednost (prav tam).

Coady (v Primorac 2005, 21) samo problematiko terorizma umesti v okvir koncepta pravične vojne in trdi, da je pojem skrajne sile zelo nejasen ter dopušča preveč različnih interpretacij. Posledično je torej treba terorizem obsoditi v celoti, kar velja tako za države kot tudi za revolucionarje ter verske ali kakršnekoli druge skrajneže. Tak pristop temelji na argumentu, da je napad na civiliste vedno in absolutno prepovedan, kar posledično pomeni, da posameznega terorističnega napada pod nobenim pogojem ne bi mogli šteti za upravičenega. Po drugi strani pa Fotion (v Primorac 2005, 76) izpostavlja, da je v posameznih primerih takšna dejanja mogoče upravičiti, če gre pri tem za soočanje z vojnim sovražnikom, ki prav tako uporablja terorizem. Ker obstaja mnogo različnih okoliščin, oblik in stopenj terorizma, bi bilo po njegovem mnenju napačno že vnaprej vse obsoditi, čeprav pri tem tudi sam pravi, da »če že obstajajo izjeme in so določene oblike terorizma upravičljive, so te zelo redke« (prav tam).

¹⁵² V zvezi s takšno argumentacijo Robert Young navaja primer Severne Irske, kjer je bila katoliška manjšina prikrajšana za kakršnokoli politično moč in posledično tudi izpostavljena velikim socialnim in ekonomskim neenakostim ter krivicam. Ker nenasilne metode političnega boja niso uspeli, so se poslužili terorizma. Glede na primer Severne Irske bi lahko rekli, da so bila teroristična dejanja skupin, ki so se borile v imenu katoliške manjšine, resnično ključen dejavnik, ki je prisilil britansko vlado in protestantsko večino v politični proces, katerega cilj je bil sprejemljiv sporazum za obe sprti strani (Primorac 2005, 18–19).

¹⁵³ Ena izmed njih je Virginia Held, ki meni, da je terorizem lahko upravičen, če zadosti pogoju razdelitvene pravičnosti. Po tem argumentu je bolje izenačiti kršitve pravic kot pa dopustiti, da določena skupina, ki je že utrpela hude kršitve svojih pravic, utрпи še več kršitev (Primorac 2005, 20).

V podobnem kontekstu Young (v Primorac 2005, 95) omenja, da bi lahko takšne okoliščine obstajale takrat, kadar bi spoštovanje načela prepovedi poškodovanja tistih, ki v spopadu ne sodelujejo, povzročilo veliko hujše posledice, saj naj bi v določenih primerih veljalo, da se zakoni in pravice lahko kršijo, če se s tem zagotovi nastanek nekih pomembnih posledic, kar pa izpostavlja tudi Singer (2008, 283):

Narobe bi bilo, če bi nekritično sprejeli misel, da so določbe zakona vselej pravilne. Če zakon prepoveduje krajo videokaset iz laboratorijev, to še ne pomeni, da je takšno ravnanje vselej zgrešeno; v določenih primerih je lahko kraja videokaset upravičena, tako kot je bilo upravičeno kršenje zakona, ki je prepovedoval skrivanje judovskega prebivalstva pred nacisti. Zakon in etika se namreč razlikujeta.¹⁵⁴

Tako bi morali vprašljivost zmožnosti terorizma, da bi z njim dosegli večjo stopnjo spoštovanja pravic, vedno imeti v mislih: »Kadar imajo šibki malo drugih možnosti, da zganejo trmaste zatiralce, ki imajo skoraj vse pogajalske karte v svojih rokah, je terorizem za spremembo razmer verjetno manj neupravičen kot državni protiterorizem, ki spremembo preprečuje« (Held v Primorac 2005, 113).

Če bi se zdaj skupaj s Fossatijem (2005, 106) vprašali, kje je meja, ki loči teroristična dejanja od legitimnih oboroženih bojev za svobodo, bi lahko glede na pridobljene ugotovitve prišli do morda nekoliko neprijetnega odgovora, da je to pravzaprav Demokracija. Demokratična družbena ureditev je namreč tista, ki predstavlja merilo in postavlja pravila glede opredeljevanja in razporejanja posameznih politično-vojaških akcij kot družbeno sprejemljivih in legitimnih oziroma nelegitimnih. In čeprav zahodnim družbam in samemu institutu demokracije ne odrekamo nekaterih pomembnih pridobitev na področju izboljšanja človekovega položaja v smislu določenih pravic in svoboščin, je treba prav tako, če ne še bolj, izpostavljati tudi vse tiste negativne posledice, ki jih ideologija Zahoda prinaša, saj, kot navaja Badiou (v Žižek 2012, 224), naš novodobni nasprotnik ni več Imperij ali Kapital, temveč prav Demokracija, kajti sedanje oblike družbenega apartheida, neenakosti in nadzora bi lahko označili tudi kot tiranijo 21. stoletja, ki pa se zrcali prav v podobi demokracije (Žižek 2007, 31):

¹⁵⁴ Na to smo še posebej opozorili v 4. poglavju, ko smo razpravljali o sami ideološkosti prava in zakonov, ki ne temeljijo na objektivnih vednostih, temveč pogosto zgolj legitimirajo prevladujoče družbene norme in prepričanja, ki so lahko tako napačna kot tudi krivična in škodljiva.

Koliko fanatičnih branilcev religije je začelo z gorečnim napadanjem sodobne sekularne kulture, končalo pa z izgubo vsakega smiselnega religioznega izkustva? Podobno so tudi številni liberalni bojevniki tako željni boja proti antidemokratskemu fundamentalizmu, da na koncu zapravijo svobodo in demokracijo, samo da se lahko borijo proti terorju. Če so »teroristi« pripravljene uničiti svet iz ljubezni do nekega drugega sveta, pa so naši bojevniki proti terorju pripravljene uničiti lasten demokratičen svet iz sovraštva do muslimanskega drugega. Nekateri izmed njih tako zelo ljubijo človekovo dostojanstvo, da so pripravljene legalizirati mučenje, to skrajno obliko krnitve človekovega dostojanstva, da bi ga ubranili ... (Žižek 2012, 198).

Glede na predstavljena stališča lahko sklenemo, da nekateri avtorji zagovarjajo absolutno prepoved terorizma, nekateri ga obravnavajo kot sprejemljivega zgolj v izjemno redkih in skrajnih primerih, so pa tudi taki, ki polje njegove legitimnosti zastavljajo nekoliko širše (Primorac 2005, 27). Če vzamemo definicijo, ki jo predlaga Primorac (2005, 55), ki pravi, da je terorizem »namerna uporaba sile ali grožnja z njeno uporabo proti nedolžnim ljudem, ki ima namen z ustrahovanjem prisiliti neke druge ljudi k nečemu, česar drugače ne bi storili«, bi morda lahko proučili, kaj je tisto, za kar si tako imenovani teroristi prizadevajo, in zakaj tega ne morejo doseči na noben drug način, kakšne okoliščine so jih privedle do takšnih skrajnosti in ne nazadnje, zakaj bi morali na ta račun umirati civilisti?

Pri tem tudi menimo, da se mora vsak primer terorizma presoјati ločeno,¹⁵⁵ in ne posploševati, čeprav je neki osnoven univerzalen okvir norm in sankcij vendarle potreben, pri čemer pa je treba za tovrstno opredeljevanje pridobiti soglasje kar najširšega kroga različnih družbenih skupin (ideologij). Čeprav bi torej teroristični napad na ZDA 11. septembra lahko označili kot kaznivo dejanje, to še ne pomeni, da ni treba raziskati pravičnosti cilja tistih, ki so to dejanje izvedli, saj je njihov cilj lahko pravičen ne glede na uporabljeno metodo (Young v Primorac 2005, 96), kar posledično pomeni, da bi bilo treba v kontekstu boja proti terorizmu raziskovati tudi vzroke, ki pripeljejo do posameznih tragičnih dejanj:

¹⁵⁵ V skladu z načeli etičnega delovanja, ki smo jih predstavili v 7. poglavju, se na tem mestu ponovno sklicujemo na Badiouja (1996, 8), ki v polju opredeljevanja etike njeno pojmovanje iztrga iz prevladujočega razumevanja in jo naveže na konkretne situacije, kar sam poimenuje z izrazom 'etika resnic'. Če je torej etično delovanje mogoče določiti zgolj glede na posamezne situacije in ne glede na posplošene abstraktne kategorije, kot so Človek, Pravo in podobno, potem lahko tudi za presoјanje kategorije Terorizem trdimo, da ga moramo razumeti in obravnavati v okviru posamezne specifične konfliktna situacije.

Ko podporniki teroristov, ki so umrli v napadu, pravijo, da je bil napad odgovor na hudo žalitev islamskega, ki so jo povzročile Združene države s podpiranjem nedemokratskih in okrutnih režimov na Bližnjem vzhodu, vključno, toda ne zgolj, z Izraelom; z vztrajanjem pri sankcijah proti Iraku navkljub naraščajočemu številu žrtev med civilisti, še posebno otroki; in z zasledovanjem ameriških ekonomskih interesov tudi za ceno oviranja ekonomskega razvoja v pretežno islamskih narodih, bi ZDA morale upoštevati upravičenost pritožb in, kjer je to primerno, popraviti škodo. Samo tako lahko upamo, da bo terorizem, kot se je zgodil v New Yorku in Washingtonu 11. septembra 2001 ali na Baliu 12. oktobra 2002, postal nepotreben (Young v Primorac 2005, 96–97).

K temu pa bi morda še dodali, da četudi se z omenjenim avtorjem strinjamo v delu, ki govori o nujnosti raziskav vzrokov, ki teroriste vodijo v takšna dejanja, po drugi strani mislimo, da ne bi bilo primerno, če bi takšne analize izvajale (izključno) ZDA. Čeprav bi seveda pozdravili poskus refleksije in ovrednotenja lastne zunanje politike ter spremembo le-te, bi bilo morda dobro, če bi pri tovrstnih raziskavah sodeloval tudi kak bolj nepristranski subjekt, kajti že Hobbes (2006, 110) je pisal, da tisti, ki sodi, »ne sme biti udeležen v sporu in da v sporu, o katerem odloča, ne sme imeti nikakršnih svojih interesov«, kar pomeni, da ni bilo in še vedno ni primerno, da se ZDA kot oškodovanke in žrtve terorističnega napada 11. septembra užaljeno in vehementno podajo na nekakšen samosvoj križarski pohod pravičnosti, ki to seveda ni. Če se namreč »hočejo močne države resno spopasti s podnacionalnim terorizmom, imajo na razpolago samo tri legitimna in priporočljiva sredstva: zavrnitev dvojnih moralnih standardov, dosledno preganjanje zločinov (kolikor je mogoče dokazati kazniv zločin in ne dejanja upravičenega upora) in, nazadnje, vključitev izključenih« (Steinhoff v Primorac 2005, 150).

Muslimani so bili v različnih zgodovinskih obdobjih kot pripadniki tradicionalnih skupnosti vedno kulturno različni, a vendarle enakopravni. V času geografskih odkritij in evropske kolonizacije je bil ta sistem porušen, vzhodni človek pa je pri srečanju z zahodnim belim izobraženim človekom dobil oznako plemenitega divjaka, pripadnika primitivnega plemena, manj razvitega in neciviliziranega domorodca. Skupnosti tako poimenovanih ljudi naj bi bile po prepričanjih tedanjih kolonizatorjev povsem nesposobne lastnega samostojnega napredka brez 'pomoči' in vodstva predstavnikov zahodne civilizacije (Kulenović 2008, 196).

Podobno se je godilo temnopoltim Afričanom,¹⁵⁶ ki so kot neljudje postali sužnji na različnih ameriških plantažah in pri tem velikokrat umrli zgolj zaradi nepokoravanja svojim belim lastnikom. Med dolgim vztrajnim bojem in napornim prizadevanjem za pridobitev pravic je bilo suženjstvo ukinjeno, temnopolti ljudje pa vključeni v 'belske' šole, politične institucije in v druge širše aspekte (ameriške) družbe kot take. Če si na tem mestu dovolimo narediti analogijo z današnjim vzhodnim svetom, bi glede na različna zgodovinska obdobja, v katerih je zahodna civilizacija dokazano slonela na napačnih politikah in živela v zmotnih prepričanjih, lahko prišli vsaj do temeljitega premisleka, ali ni morda zahodni svet tisti, ki tako sam zase kot tudi v relaciji do vzhodnega v okviru boja proti terorizmu ne gre v pravo smer?

Mislimo, da je treba, če seveda resnično želimo stremeti k Dobremu, vzpostaviti »*invencijo* novega načina bivanja in delovanja v situaciji« (Badiou 1996, 35), in sicer tako, da vsako družbeno situacijo mislimo in presojava glede na specifičen dogodek, kar bi v konkretnem primeru pomenilo, da moramo politike preoblikovati in prilagajati glede na neki posamezen problem (recimo teroristični napad), in ne problema samega prilagajati politiki. Le tako lahko stopimo v polje opredeljevanja in iskanja pravega etičnega delovanja, s katerim bodo dosedanje izključevalne prakse prekinjene in preoblikovane v skladu z etiko resnic, pri čemer pa lahko do resnice same dostopamo samo v specifični dani situaciji in nikjer drugje (Badiou 1996, 34–35).

Opustitev napadalnega pogleda na islam kot na religijo, ki proizvaja džihadiste, in razčlenjevanje 'prave narave' muslimanov (Sen 2009, 13) je torej tista nujna stvar, ki jo moramo najprej storiti, če želimo na ravni preprečevanja terorističnih napadov zares doseči kako vidnejšo in pomembnejšo spremembo, saj je »skrajno nenavadno, da očitno tudi tisti, ki bi radi presegli napetosti in konflikte, povezane z islamskim fundamentalizmom, niso sposobni videti v muslimanih še česa drugega kot islamiste, in zato poskušajo na novo opredeliti islam, namesto da bi videli večdimenzionalno naravo raznolikih človeških bitij, ki so po naključju muslimani« (prav tam).

Tak prelom z dosedanjim mišljenjem družbenih realnosti pa mora nastopiti tudi zato, »ker tisto, kar omogoča proces resnice – dogodek – ni bilo vpisano v rabe neke situacije, niti ga ni bilo mogoče misliti v okviru danih vednosti« (Badiou 1996, 36). V našem konkretnem primeru to torej pomeni,

¹⁵⁶ Tu izpostavljamo zgodovinsko najbolj znano suženjstvo v ZDA, čeprav to ni edina država, ki je izvajala sužnjelastništvo. Poleg ZDA, ki so suženjstvo ukinile leta 1865 (Delo 2012), je bila ena izmed značilnih predstavnic sužnjelastniških družb tudi Savdska Arabija, ki je suženjstvo ukinila šele leta 1962 (Utenkar 2015), država sama pa sicer še danes ostaja ena izmed največjih kršiteljic človekovih pravic in svoboščin.

da same definicije in vnaprej opredeljeni postopki, kako pristopati k reševanju problematike terorizma, ne morejo biti vnaprej opredeljeni, saj so družbeni dogodki sami ireduktibilne singularnosti oziroma so tisto, kar je zunaj že definiranega zakona (Badiou 1996, 36). Za etiko resnic, etiko politike oziroma za etiko terorizma konkretno tako obstaja eno samo pomembno vprašanje, in sicer, kako bomo kot ljudje vztrajali pri preseganju lastnega bivanja oziroma kako bomo vztrajali pri mišljenju, pri doseganju Dobrega? (Badiou 1996, 40).

Če človeško žival reduciramo na njeno golo naravo, jo moramo postaviti v isti položaj kakor njene biološke tovariše. Ta sistematični klavec se v velikanskih mravljiščih, ki jih je zgradil, žene za interesi preživetja in zadovoljitve, ki niso nič več oziroma nič manj spoštovanja vredni kot interesi krtov ali kresnič. Izkazal se je kot najbolj zvit med živalmi, kot najbolj potrpežljiv, najbolj trdovraten suženj krvoločnih želja po lastni moči. Predvsem pa je znal podrediti svojemu smrtnemu življenju tisto zmožnost, ki je zanj značilna in ki je v tem, da se žene za resnicami in da na ta način postane deležen Nesmrtnosti. To lahko zaslutimo že pri Platonu, ko je pokazal, da je dolžnost slovitega ujetnika, potem ko se je rešil iz votline in ko ga je zaslepilo sonce Ideje, da se ponovno vrne v senco in da omogoči, da so tudi njegovi tovariši v sužnosti deležni tistega, kar se ga je na pragu mračnega sveta bilo polastilo. Šele danes lahko v polni meri presodimo, kaj pomeni ta vrnitev. Pomeni, da se je galilejska fizika sprevrgla v tehnično mašinerijo, atomska teorija pa v razstreliva in jedrske centrale. Pomeni, da se nezainteresirani interes preobrne v grobi interes. To pomeni, da so resnice »izkrivile« [forcer] vednosti. Na koncu je človeška žival postala absolutni gospodar svojega biotopa, ki pa, po pravici povedano, ni drugega kot drugorazredni planet (Badiou 1996, 46–47).

In čeprav so pri človeški živali »navade preživetja indiferentne do vsakršnega Dobrega« (Badiou 1996, 47) ter ob dejstvu, da je tudi sodobna etična ideologija trdno zakoreninjena v konsenzualni evidenci Zla (Badiou 1996, 46), pri čemer »za človeško žival kot tako, ki trmasto zasleduje svoje interese, resnice sploh ni, obstajajo samo mnenja, s pomočjo katerih se socializira« (Badiou 1996, 48), moramo v polju opredeljevanja pozitivnih in negativnih družbenih praks prav tako priznati, da samo Zlo vznikne kot možen učinek Dobrega, kar pomeni, da samo zato, ker obstajajo resnice in subjekti teh resnic, obstaja tudi Zlo. Tako Dobro kot tudi Zlo torej ne moreta biti konsenzualna in vnaprej prepoznavna (prav tam).

Za bolj jasno opredelitev zapisanega bomo zdaj uporabili primer, ki ga podaja Badiou (1996, 50), in

sicer nacistično iztrebljanje Judov med 2. svetovno vojno, za katerega si dovolimo trditi, da ga večina svetovnega prebivalstva razume kot nekaj izredno slabega oziroma kot imanentni primer Zla v svoji čisti obliki. Vendar pa, ko govorimo o tovrstnem Zlu, le-tega ne smemo razumeti v smislu religioznega pojmovanja, v smislu 'Hitler je bil inkarnacija hudiča' ali kaj podobnega, temveč moramo predvsem prepoznati naslednje:

Hitler je lahko izpeljal iztrebljenje kot velikansko militarizirano operacijo, ker se je polastil oblasti. Oblasti pa se je polastil v imenu neke določene politike in ena izmed kategorij te politike je beseda »Žid«. Zagovorniki etične ideologije si tako močno prizadevajo lokalizirati singularnost iztrebljenja neposredno v Zlo, da najpogosteje odločno zanikajo, da bi nacizem bil politika. A takšno stališče je šibko in hkrati strahopetno. Šibko zato, ker je konstitucija nacizma kot »množične« subjektivnosti, ki je vase vključevala konstrukcijo besede žid kot politično shemo, tisto, kar je to iztrebljenje najprej omogočilo, nato pa naredilo nujno. Strahopetno zato, ker politike ni mogoče dosledno misliti, če se odpovemo temu, da bi si zamislili politike, katerih organske kategorije, subjektivne odredbe so zločinske (Badiou 1996, 50).¹⁵⁷

Nacistična kategorija Juda je služila prav temu, da se z njo poimenuje in izolira tisto, kar naj bi bilo nemško, tako kot ima na primer gotovost bivanja med samimi Francozi ali pa kakimi drugimi narodi za predpostavko preganjanje tistih, ki padejo v kategorijo ilegalnih priseljencev oziroma 'tistih Drugih'. Tako je bila ena od posebnosti nacistične politike tudi natančna določitev tiste zgodovinske skupnosti, ki ji je bilo treba dodeliti subjektivnost zavojevalca. Prav ta določitev je tudi omogočila njeno subjektivno zmago in omogočila genocidna dejanja (Badiou 1996, 51), kar pa potrjuje Senove (2009, 15) ugotovitve, da je naša skupna človeškost vedno in povsod ogrožena, »kadar so razlike med nami zožene v en sam izdelan sistem nepopustljive kategorizacije.«

¹⁵⁷ Podobno piše tudi Žižek (2010, 37–38), ki v tovrstnih spreverjenih interpretacijah družbenih realnosti, ki se kažejo na primer v tem, da Zlo oziroma same zločinske prakse pripisujemo le tistim, ki niso del našega dobronamernega zahodnega 'civiliziranega' sveta, prepoznava predvsem naslednje: »Drugače rečeno, prekomerna univerzalizacija proizvede kvaziuniverzalno Podobo, ki nas zaslepi za njeno zgodovinsko, družbenosimbolno določenost, prekomerna historizacija nas zaslepi za realno jedro, ki se vrača skozi raznolike historizacije/ simbolizacije. Enako velja za fenomen, ki je natančno znamenje 'perverzne' hrbtni strani civilizacije dvajsetega stoletja: Koncentracijska taborišča. Vsi poskusi povezovanja tega fenomena s konkretno podobo ('holokavst', 'gulagi' ...), poskusi njegove redukcije na produkt konkretnega družbenega reda (fašizem, stalinizem ...) – vse to so poskusi zaobiti dejstvo, da imamo tukaj opravka z 'realnim' naše civilizacije, ki se kot travmatično jedro vrača v vseh družbenih sistemih. (Ne smemo pozabiti, da so bila koncentracijska taborišča izum 'liberalne' Anglije, da datirajo v čas burske vojne in da so jih ZDA uporabljale za izolacijo japonske populacije itd.)« Na tem mestu zdaj ponavljamo že zapisane Žižkove (2012, 22) misli, ki smo jih navedli v 4. poglavju, saj so dober argument povedanemu tudi na tem mestu: »Vsaka civilizacija, ki utajuje svoj barbarski potencial, se je s to utajitvijo že vdala barbarstvu.«

Tako pridemo do dejstva, da je sama singularnost in pojavnost Zla v zadnji instanci vedno odvisna od singularnosti neke posamezne politike, kar pomeni, »da je Zlo podrejeno – če že ne neposredno Dobremu – pa vsaj procesom, ki se nanj sklicujejo. Verjetno je, da nacistična politika ni bila proces resnice. A prav kolikor jo je bilo mogoče prikazovati kot politiko resnice, se je sploh lahko 'polastila' nemške situacije« (Badiou 1996, 51),¹⁵⁸ pri čemer se lahko na tej točki razprave zdaj ponovno navežemo na pomen in funkcije delovanja instituta ideologije, saj je prav ta tista, ki omogoči, da neka politika, čeprav še tako napačna, dobi povsem prosto pot, kajti »ideologija nas resnično 'drži' šele, ko med njo in realnostjo ne čutimo nobenega nasprotja – tj. ko ideologiji uspe določitev načina našega vsakdanjega izkušanja realnosti same« (Žižek 2010, 36).

Vseeno bomo to poglavje sklenili z nekoliko bolj optimističnimi Senovimi mislimi, ki navkljub siceršnjemu priznanju negativnih tendenc na področju občečloveških in mednarodnih odnosov nakazujejo na možnosti drugačnih nastavkov v organizaciji družbenih odnosov:

/.../ čeprav lahko nekatere temeljne kulturne drže in prepričanja vplivajo na naravo našega presojanja, ga ne morejo v celoti določiti. Na naše presojanje vpliva marsikaj, in ni potrebe, da bi izgubili sposobnost tudi kakšnega drugačnega presojanja, le zato ker se identificiramo z neko skupino ali ker na nas vpliva naše članstvo v njej. Vpliv ni isto kot popolna determiniranost in kljub obstoju – in pomembnosti – kulturnih vplivov nam še vedno ostane izbira (Sen 2009, 32).

To torej pomeni, da lahko vsi kot odrasla in angažirana človeška bitja podvomimo o vsem tistem, kar so nas tekom let naučili, in to tudi začnemo spodbijati, če imamo željo po čem drugačnem od znanega, kajti »čeprav okoliščine včasih človeka ne spodbujajo k temu, naj začne tako dvomiti, pa sposobnost za dvom in spraševanje ni onkraj našega dosega« (Sen 2009, 33).

¹⁵⁸ Tudi Said (1996, 283) analizira ideološko-zgodovinski konstrukt ideje Belca. Biti Belec namreč predstavlja določeno realnost, ki vključuje neki specifičen in utemeljen odnos tako do belega kot tudi do nebelega sveta, kar nato tudi predpostavlja že vnaprej določene mišljenjske procese, sodbe, vrednotenja in celokupnega obnašanja v skladu s sprejetimi družbenimi kodi. Tako se na primer kategorija Belca, podobno kot nekoč kategorija Juda, v sicer bolj emancipatorični obliki, kaže kot določena politika resnice, ki služi kot dejavno izhodišče za širjenje, izražanje in uveljavljanje določenih idej oziroma uravnava neko politiko in odnos do sveta, ki se izraža kot »zelo konkretna oblika biti-v-svetu, način, kako zagrabiti realnost, jezik in misel« (prav tam). Tako kot biti Jud, musliman, Belec ali kdorkoli že, bi na tem mestu predlagali, da se bolj kot drobljenje in poudarjanje ozkih identitet razširi zavedanje o pomenu biti Človek, pri čemer naj tovrstno miselno vodilo predstavlja tisto izhodiščno točko, skozi katero bomo določevali in opredeljevali naš odnos in politiko do drugih ljudi.

Če pa bi kdorkoli naše pravkar predstavljeno, nekoliko bolj filozofsko razpravljanje želel zavrniti kot nekaj, kar ne spada v fenomen terorizma in z njim povezanih problemov, pa izpostavljam, da mora biti prav »filozofija, ki se postavlja pod pogoj političnega, sposobna, da v njem vselej tudi miselno opredeli 'primer politike emancipacije'« (Riha v Badiou 1996, 103), oziroma rečeno s Saidovimi (1996, 433) besedami:

Na kratko bom sklenil in rekel, da je zdaj, čeprav še obstajajo sovražnosti in nepravilnosti /.../, vsaj splošno sprejeto, da te sovražnosti niso večni red, temveč zgodovinska izkušnja, katere konec ali vsaj delna oslabitev je morda blizu. Če na Orientalizem pogledam iz distance, ki mi jo omogoča petnajst dogodkov polnih let in dostopnost obsežnega interpretativnega in učenega prizadevanja, da bi zmanjšali učinke imperialističnih okovov na misel in človeške odnose, lahko rečem, da je imel vsaj to zaslugo, da se je odkrito udeležil boja, ki se kajpada nadaljuje na »Zahodu« in »Vzhodu« skupaj.¹⁵⁹

V tem smislu predlagamo, da se revnim, konfliktnim, gospodarsko šibkim, avtoritarnim oziroma totalitarnim režimom, ki tudi predstavljajo največja izvorna mesta terorističnih napadalcev, zagotovi ustrezna pomoč v obliki ekonomskih, političnih in izobraževalnih razvojnih strategij, v sodelovanju s tamkajšnjimi lokalnimi institucijami, oziroma kot predlaga tudi Žižek (2007, 95): »Prava rešitev je v podrtju PRAVEGA Zidu, ne policijskega, pač pa družbeno-ekonomskega: rešitev je v spremembi družbe, tako da ljudje ne bodo več obupano bežali pred svojim lastnim svetom«, kar pa bi lahko nadgradili še s Saidovimi (1996, 413) stališči, v katerih poleg prečkanja delitvenih pregrad med različnimi svetovi poziva tudi k preseganju samih imaginarnih mej, še zlasti miselnih, ki se sicer najbolj trdovratno kažejo in ohranjajo prav v smeri gospodujočega in esencialističnega (zahodnega) tipa znanja, pri čemer je najbolj problematično to, da se le-ta, tako kot tudi sama vednost o vzhodu, že povsem ustaljeno formalizira »v vedno znova proizvedeno kopijo samega sebe« (Said 1996, 249), kar tudi Badiou (1996, 8) označi kot »nevarno zanikanje same misli«, saj sodobne ideologije ne odražajo resnične skrbi za družbene probleme, temveč so bolj ali manj združljive le »z zadovoljnim egoizmom bogatih zahodnjakov, uslugami velikih sil in publiciteto« (Badiou 1996, 11), na kar smo v magistrskem delu tudi že večkrat opozorili.¹⁶⁰

¹⁵⁹ Podobno meni tudi Sen (2009, 42), ki o pomembnosti sodelovanja med različnimi, a vendarle enakimi družbenimi entitetami pravi slednje: »Konceptualna šibkost poskusa, da bi z razmejevanjem civilizacij dosegli singularno razumevanje ljudi na svetu, ni le v navzkrižju z našo skupno človeškostjo, temveč tudi spodkopava raznolike identitete, ki jih imamo vsi in nas ne postavljajo drugega proti drugemu vzdolž enostranske toge ločnice. Napačno opisovanje in napačno pojmovanje lahko svet naredita bolj krhek, kot je treba.«

¹⁶⁰ Tu ponavljamo že zapisane Badioujeve misli, ker imajo določeno težo in ker menimo, da so pomembne za

Če zahodni svet v želji po odpravi in preprečevanju terorizma vlaga astronomske vsote denarja v raznovrstne vojaške programe, vojne operacije, varnostne organe ter druge številne mehanizme nadziranja in zaščite in pri tem še vedno ne uspe rešiti problema terorizma, bi morda res kazalo zamenjati strategijo in kak protiteroristični ukrep zasnovati na podlagi razumevanja različnih kultur in njihovih vrednot. Upamo si namreč trditi, da je za socialno in politično vključenega človeka, ki je ekonomsko sposoben, da preživi svojo družino, veliko manj verjetno, da postane terorist, kot nekdo, ki nima sredstev za preživetje, čigar prepričanja niso upoštevana in je kot nezaželeni Drugi izključen iz kakršnihkoli participativnih oblik odločanja.

8 ZAKLJUČEK

Za konec lahko rečem, da predstavlja knjiga še kako pomemben znanstveni poziv k razumu, ki je prišel pravi čas in bo morda prispeval k umiritvi vedno bolj podivjanih strasti, ki jih žal mnogokrat pomagajo razpihovati tudi nekatere znanosti. Najbolj aktualna problema eksistence človeštva sta dva /.../: svetovna gospodarska kriza in raznovrstna izključevanja. Na zgrešene prevladujoče razvojne in ekonomske koncepte v svetu, ki jim daje zagon na Friedmanovi ekonomski ideologiji temelječa neoliberalna ekonomija, Sen opozarja že desetletja /.../. Bistvo te ekonomske (in ne le ekonomske) ideologije je v izključevanju vedno večjega števila ljudi, narodov in celin iz delitve rezultatov človekove ekonomske aktivnosti. S tem pa tudi podrejanje enih in gospostvo drugih. To izključevanje, ki naj bi bilo posledica racionalnega delovanja trga, zlorablja etično sporno delitev ljudi na sposobnejše, ki zmagujejo in uspevajo, ter manj sposobne, ki ne zmorejo ali ne znajo. S tem pa podpira nevarno ideologijo ne le bolj ali manj sposobnih posameznikov, ampak tudi narodov, saj je na izključevanju temelječa revščina nepravilno porazdeljena po svetu – Sen bi rekel 'asimetrija ostro ločenih usod'. Zdi se, da Huntingtonova delitev civilizacij daje temu ekonomskemu izključevanju neke vrste ideološki alibi (Hanžek v Sen 2009, 183).

Med pisanjem magistrskega dela smo ugotovili, da je definiranje in opredeljevanje terorizma težavna naloga, kakor je seveda težavno tudi to, kako se s tem pojavom spoprijeti. Glede na to, da je učinkovitost reševanja tako občečloveških kot tudi splošnih mednarodnih problemov močno odvisna (tudi) od tega, kakšno politično-ideološko pozicijo bomo zavzeli pri poskusih njihovega odpravljanja, je samim ideologijam, ki diktirajo naše mišljenje in delovanje, morda le treba nameniti več kritične misli kot običajno. Pri tem velja opozoriti na tri večje ugotovitve oziroma probleme:

Prvič – sodobna mednarodna skupnost s svojo neoliberalno paradigmo, v kateri je dobiček bolj pomemben kot ljudje sami, sama veliko doprinese k porastu terorizma (kar smo nazorno predstavili na primeru Iraka), pri čemer z vzpostavljanjem in ohranjanjem umetnih ideoloških konstruktov oziroma političnih binarizmov, kot sta Vzhod in Zahod, tudi veliko pripomore k povečevanju razlik in nestrpnosti med ljudmi. Ker ni videti, da bi v bližnji prihodnosti načela razumevanja, kooperacije in solidarnosti med različnimi narodi prevladala nad željo po čim večjem zaslužku in nasilnem

vsiljevanju lastne politične volje s strani najmočnejših držav drugim, nič ne kaže, da bi se trend terorističnih napadov v prihodnosti zmanjšal.

Drugič – določiti, kaj je terorizem, kaj pa legitimni boj za svobodo, je zahtevna naloga, ki mora temeljiti na čim bolj poglobljeni analizi. Kot že rečeno, magistrsko delo terorizma in z njim povezanih dejanj ne podpira, vendar po drugi strani prav tako ne zagovarja represije in z njo povezanih smrti številnih civilistov, ki so posledica različnih protiterorističnih ukrepov. Ločiti je treba med terorizmom, ki se ga mora obsoditi, in med 'terorizmom', ki to pravzaprav ni. Pri tem je treba enake kriterije uporabiti tako za državne kot tudi nedržavne subjekte ter glede ocene in opredelitve posameznih dejanj kot terorističnih vključiti celotno mednarodno skupnost.

Tretjič – ko in če določimo, da je neko dejanje teroristično in ga je posledično treba sankcionirati, se mora to storiti v okviru univerzalno določenega mednarodnega kazenskega prava, ki bi terorizem in njegove akterje obravnaval kot zločince in ne kot vojake, pri čemer mora biti kazen tudi primerno sorazmerna storjenemu zločinu. Tako na primer 11. september ne bi mogel biti upravičen razlog, da v odgovor na sicer kaznivo dejanje uničimo dve državi in zraven ubijemo še milijon civilistov.

Pričujoče delo je prek teoretske analize številnih virov pripeljalo do sklepa, da terorizem obstaja že vsaj toliko časa, kot obstaja nacionalna država, saj je bil pogosto prav ta sredstvo za njeno vzpostavitev oziroma osamosvojitve, na kar se rado pozablja. Dejstvo, da se v sodobnem družbeno-političnem diskurzu oznako 'teroristično' pripisuje pretežno radikalnim islamskim organizacijam, pa gre glede na pridobljene ugotovitve pripisati politiki moči, ki svojo supremacijo vzpostavlja in utemeljuje tudi tako, da nasproti sebe postavi Drugega, sovražnika, ki ga je treba premagati, in to ne glede na uporabljena sredstva. Le-teh ima Zahod seveda veliko, saj razpolaga z najnovejšo vojaško tehnologijo, kar je posledica astronomskih finančnih vložkov v vojaško industrijo, medtem ko je od pojma socialne države ostal bolj ali manj zgolj še spomin – pri tistih, ki so jo morda kdaj uspeli spoznati.

Na začetku magistrskega dela smo se vprašali, zakaj boju proti terorizmu dajemo absolutno prednost pred vzpostavljanjem vsaj približno primernih pogojev za življenje ljudem na afriški celini, kjer v nekaterih državah etnični spopadi in državljanske vojne potekajo že desetletja, prav tako pa ne premorejo niti osnovnih življenjskih potrebščin, pa vendarle njihova dobrobit ne zaseda političnih agend tako obširno. Odgovor bi lahko strnili v politično sicer nekorektnem, pa vendarle

zapisa vrednem dejstvu: ker gre pri tem »za kraje, za katere si večina ljudi predstavlja, da jih ne bo obiskala nikoli v življenju« (Fossati 2005, 131), kar izpostavlja tudi Singer (2008, 222): »Vsakdo, ki si je kdaj prizadeval za povečanje čezmorske pomoči, je naletel na argument, ki trdi, da moramo najprej poskrbeti za svoje bližnje, družine in revne v naši državi in šele nato razmišljati o revščini v oddaljenih krajih.« Vendar če smo kot podporniki demokratičnih načel in kot podporniki človekovih pravic v polju zahodne ideologije vrednot pripravljeni trditi, da te pravice pripadajo vsem, potem bi moralo biti v skladu z resničnimi etičnimi načeli popolnoma vseeno, kje in koliko oddaljeni so ljudje in kraji, ki bi potrebovali pomoč (Badiou 1996, 29), na kar smo še zlasti opozarjali v 7. poglavju, ko smo opredeljevali pomen etičnega delovanja in analizirali koncept Dobrega.

In čeprav Badiou (1996, 13) trdi, da je človeštvo »nedvomno umrljiva, grabežljiva živalska vrsta«, kar se med drugim odraža tudi v razbohotenem egoizmu, izginotju emancipatoričnih politik, naraščanju etičnega nasilja in v univerzalnosti divje konkurence (prav tam), je kljub temu pomembno spomniti, da imamo ljudi kot razmišljujoča in delujoča bitja možnost izbire: neugodne in uničujoče življenjske razmere v posameznih družbah ter z njimi povezana teroristična dejanja lahko poskusimo razumeti in s programi različnih oblik pomoči odpraviti,¹⁶¹ ali pa se odločimo, da jih bomo zatrli ne glede na sredstva in posledice (Fossati 2005, 146), kar sicer trenutno počnemo.

Vsekakor bi bilo nujno, da bi oblikovali politike, kjer pri protiterorističnih ukrepih ne bomo uničevali celotnih držav, z njihovim prebivalstvom vred. Najboljši način za boj proti terorizmu je mednarodna solidarnost ter spoštovanje pravic tako vseh narodov kot tudi ljudi vsega sveta v celoti, saj le-tega ne moremo povsem arbitrarno razčleniti na delitev Mi in Drugi, »na izobčence in na varuhe reda« (Fossati 2005, 159). Huntingtonov koncept spopada civilizacij (prav tam) ne prinaša nič dobrega¹⁶²

¹⁶¹ Za države tako imenovanega tretjega sveta sicer obstajajo določeni programi pomoči, ki jih podpira tudi mednarodna skupnost, vendar Singer (2008, 231) opozarja, »da bi morale oblasti premožnih držav dajati znatno večjo količino pristne brezpogojne pomoči kakor jo zdaj. Manj kot šestina odstotka BDP je škandalozno nizka vsota za tako premožno državo, kot so Združene države Amerike. Celo uradni cilj OZN, tj. 0,7 odstotka, se zdi veliko manj od tega, kar bi premožne države lahko in morale dajati – in vendar je to cilj, ki ga izpolnjujejo le redke med njimi.« Še bolj kritičen je Žižek (2007, 25), ki samo dobrotelost opisuje kot del igre, ki »služi kot humanitarna maska, ki prikriva ekonomsko eksploatacijo. Razvite države v nadjazovski gesti izsiljevanja gigantskih razsežnosti nenehno 'pomagajo' nerazvitim (z raznoraznimi oblikami pomoči, s krediti itd.), s čimer se izognejo ključnemu problemu, namreč lastni sokrivdi in soodgovornosti za nesrečno situacijo nerazvitih.«

¹⁶² Baudrillard (2005, 13) prav tako zavrača diskurz spopada religij in civilizacij, saj po njegovih besedah problematika terorizma »daleč presega islam in Ameriko – na katera se poskuša osredotočiti konflikt, da bi nam uspelo ustvariti si iluzijo jasno vidnega spopada, ki pa skozi prikazen Amerike (ki je sicer morda res epicenter, vendar pa še malo ne utelešenje globalizacije v celoti) označuje *zmagovito globalizacijo v primežu s samo seboj*.« Podobno koncept spopada civilizacij zavrača Said (1996, 426–427), saj naj bi bilo zaradi hibridnosti in heterogenosti sodobnih kultur le-te nemogoče zreducirati zgolj na njihove izključujočnosti, kot to predlaga dispozicija 'spopada civilizacij'. Aron (2010, 46) sicer pri tem opozarja, da se pri odnosih med posameznimi nacionalnimi državami oziroma v sami mednarodni politiki zdi, da je njen imanentni cilj (tako v idealnem kot tudi v objektivnem smislu) preprosto preživetje držav, soočenih s

in ga tudi nikoli ni – vsaj ne v tem smislu, da bi ga lahko opredelili kot nekaj, kar prispeva k dobrobiti človeštva. Kolikor vemo, je to namreč le eno, in če nam kaj pomeni, bi ga v tem smislu kazalo ohraniti in zaščititi, ne pa še dodatno drobiti in deliti na medsebojne izključujočnosti, ki, kot je razvidno iz današnjih družbeno-političnih dogajanj, ne vodijo prav nikamor, razen v stopnjevanje nasilja.

Tako je retorika trka civilizacij, ki v kontekstu islamskega terorizma tudi velikokrat vznikne na plan, pravzaprav koncept za politiko po koncu zgodovine, ultimativni vir barbarstva pa je kultura sama, saj nas prav naše neposredno identificiranje s partikularno kulturo pripelje do tega, da zavzamemo nestrpno držo do drugih oziroma drugačnih kultur (Žižek 2007, 126), kar izpostavlja tudi Badiou (1996, 16), ki pravi, da zahodnjaška koncepcija človeka v podobi zadovoljnega oboroženega 'dobrodelneža' onemogoča vsakršno pozitivno vizijo boljše in drugačne prihodnosti, kar posledično pomeni, da so vse sodobne politike v resnici zasnovane tako, da že vnaprej legitimirajo tisto, kar zahodni svet že ima in čemur se ni pripravljen odreči, kar se kaže zgolj v reproduciranju obstoječega statusa quo in ne stremi k resničnim težnjam po doseganju Dobrega.¹⁶³ V zvezi z zadevno problematiko se v celoti pridružujemo Fossatijevemu mnenju (2005, 173–174), ki za reševanje problema terorizma predlaga bolj poglobljene študije in ne že vnaprej določeno avtomatsko obsojanje vsega, kar v konkretni dani situaciji označimo za terorizem:

Ugotoviti bi bilo treba tudi, kakšne vzročne povezave obstajajo med političnimi odločitvami in dejanji naše družbe na eni in terorističnih organizacij in njihovih privržencev na drugi

potencialno grožnjo, ki jo predstavlja obstoj drugih držav, vendar bomo kljub morebitni resničnosti takšnih predpostavk le-te zavrnil kot umeten ideološki konstrukt, ki ga je v polju preseganja delitev med 'našimi' in 'drugimi' mogoče preseči.

¹⁶³ Badiou (prav tam) v polju kritiziranja sodobne etične ideologije kot primer za svojo analizo izpostavlja zdravstvo: zdravniki, ki sami sebe opredeljujejo kot zagovornike človekovih oziroma pacientovih pravic, se bodo na številnih sestankih, sejah in v raznoraznih komisijah zavzemali za kakovostno obravnavo pacientov in njihovo vsesplošno dobrobit, a po drugi strani ti isti zdravniki ne bodo hoteli zdraviti ljudi, ki nimajo zdravstvenega zavarovanja in ki so brez dokumentov. Prav tako bodo odklonili obravnavo vseh tistih, ki so zunaj sistema, kar nakazuje na očitno družbeno hipokrizijo – če bi namreč zares težili k prizadevanju za dobrobit človeštva, potem bi morali v konkretnem primeru priznati, da pravzaprav obstaja le ena 'zdravstvena situacija', ki narekuje enako kolektivno odgovornost do vseh ljudi, in sicer ne glede na njihov status – v skladu z načelom o maksimalnem možnem: »zdraviti to osebo, ki to od njega zahteva (tu ni nobenega vmešavanja!), in to do konca, z vsem, kar ve in zna, z vsemi sredstvi, za katera ve, da obstajajo, brez drugih ozirov. In če mu hočejo prepovedati, da to osebo zdravi ne glede na omejitve državnega proračuna, statistike bolnih in zdravih ali zakone o migracijskih tokovih, naj mu za vrat pošljejo policijo!« (Badiou 1996, 16–17). Tako pa namesto takšnih stališč celotna sodobna družbena situacija odseva drugačno, veliko bolj grozljivo sliko, ki jo (sicer zgolj na primeru zdravstva, pa vendarle bi lahko takšno stanje prepoznali tudi v širšem družbenem kontekstu) Badiou (1996, 17) povzame z naslednjim opažanjem: »Birokratsko zdravstvo, ki je pod vplivom etične ideologije, dejansko potrebuje 'bolnike' kot nerazločljive oziroma statistične žrtve, a hkrati mu je vsaka dejanska, posebna zahteva kaj hitro v napoto. Zato je 'upraviteljsko', 'odgovorno' in 'etično' zdravstvo reducirano na nizkotnost odločanja o tem, katere bolnike 'francoski zdravstveni sistem' lahko zdravi in katere mora poslati – ker proračun in mnenje tako zahtevata – v predmestja Kinšase, da umrejo.«

strani. Utegnemo namreč odkriti, da ima gospodarski, politični in kulturni program naše družbe funkcijo nekakšnega katalizatorja, ki nekatere naravnost prisili, da zavrnejo našo vizijo sveta (talibi) ali da prevzamejo vlogo nekakšne protiuteži (Al Kaida). Verjetno ne bo lahko najti sredstev za financiranje tovrstnih raziskav. Tudi zato ne, ker se 'teror' tendenciozno izrablja kot izgovor za zatiranje notranjega oporečništva, in zaradi tega naše vlade in mediji bržčas ne bodo hoteli priznati, da je omenjeni vzročno-posledični odnos legitimno raziskovalno področje, ki bi utegnilo osvetliti, kaj terorizem pravzaprav je in zakaj obstaja.¹⁶⁴

Podobno meni predsednica fundacije ENAR Sarah Isal (2015), ki v luči letošnjih januarских terorističnih napadov v Franciji izpostavlja, da bi morali politični voditelji oblikovati takšne politike, ki bodo zagotovile, da se bo vsakdo čutil kot del evropske družbe, v skladu s tem pa tudi poziva odgovorne, da začnejo povezovati različne segmente družbene stvarnosti, kot so politika, ekonomija, naraščanje neenakosti in krepitve nasilja ter sovražnosti, in interakcije med njimi temeljito proučiti, saj se le na podlagi širše in poglobljene analize sodobnih družbenih problemov lahko oblikujejo politike, ki bodo dolgoročno in učinkovito naslavljale probleme socialne izključenosti ter pri tem stremele k izboljšanju življenjskih pogojev za VSE, kar pa izpostavlja tudi Young (v Primorac 2005, 96):

Dokler naš svet ne postane bolj pravičen do vseh, se bodo tisti, katerih resne in dobro osnovane pritožbe ne bodo razrešene, skoraj gotovo občasno zatekli k terorizmu. Glede na to, da so nekatere oblike terorizma verjetno moralno upravičljive (tudi nekatere tistih, ki vključujejo zgolj napade na lastnino in na posameznike, ki jih ne moremo imeti za nedolžne), in glede na to, (kar je še bolj temeljno), da bi bilo boljše, če se kljub temu k terorizmu sploh ne bi zatekali, se moramo odgovorno truditi za bolj pošten svet, v katerem terorizem sploh ne bi bil potreben.

¹⁶⁴ Podobno k drugačnim pristopom glede proučevanja islama poziva Said (1996, 370), ki zahodno polje vednosti o tej religiji ocenjuje kot problematično, saj naj bi različni strokovnjaki za vzhodne družbe zgolj reproducirali že ustaljena, redukcioniistična prepričanja o muslimanskih skupnostih: »Islam *malokdaj* preučujejo, *malokdaj* raziskujejo, *malokdaj* spoznavajo brez tendenčnega teoretiziranja: naivnost te koncepcije komajda prikriva svoj ideološki pomen, nesmiselne teze, da nima človek nobene vloge pri vzpostavljanju materiala in procesov spoznavanja, da je orientalska resničnost statična in da 'obstaja' /.../« (prav tam). Problem, ki se pri tem pojavlja, je torej v tem, da dela islamskih in arabskih izvedencev zgolj ohranjajo že obstoječe orientalistične dogme, namesto da bi spreminjala »tok mogočnega raziskovalskega soglasja, ki ga vzdržujejo najrazličnejše agencije, institucije in tradicije« (Said 1996, 371), ki s celotnim korpusom institucionalne vednosti težijo le k »legitimiziranju in ohranjanju avtoritete peščice temeljnih, v bistvu nespremenjenih idej o islamu, Orientu in Arabcih« (prav tam).

Tako Žižkovo (2012, 199–200) razpravljanje o neenakopravnih družbenih dinamikah in ureditvah, ki vodi v poziv: »edini izhod iz te zagate sta formuliranje in boj za pozitivni univerzalni projekt, ki ga delijo vsi udeleženci. Bojev, kjer 'ni ne moškega ne ženske, ne Žida ne Grka', je precej, od ekologije do ekonomije«, nadaljujemo s predlogom, da se tudi k urejanju problematike terorizma pristopi na enak način, saj si upamo trditi, da bi skupen boj za pravičnejši svet, ki ga ne bodo poganjali zgolj želja po zaslužku, skrb za lastni nacionalni interes ter poudarjanje razlik med Nami in Drugimi, pomembno zmanjšal število skrajnežev, ki se pridružujejo terorističnim organizacijam, kar bi posledično vodilo tudi do upada terorističnih napadov in nesmiselnega ubijanja kot takega.

Ob zaključku magistrskega dela pa bi opozorili še na to, da terorizem ni pojav, ki bi ga lahko vezali na neki določen političen sistem ali državo, saj kazniva dejanja kot taka izhajajo v prvi vrsti iz ljudi in niso utelešena ne v instituciji islama, kakor tudi ne v instituciji demokracije. Ob dejstvu, da opredeljevanje tega, kaj bomo označili kot terorizem, temelji predvsem na zahodnih ideološko motiviranih odločitvah, bi torej bilo treba (v duhu sobivanja med različnimi narodi in preseganja delitev med 'našimi' in 'drugimi') v določevanje splošne definicije terorizma vključiti kar najširši krog različnih pogledov in mnenj. Demokratičnih oblik vladavine, temelječih na specifično zahodnih pogledih na svet, muslimanskim (ali katerimkoli drugim) družbam ne moremo kar vsiljevati,¹⁶⁵ še zlasti pa ne na tak vojaško in politično agresiven način, kot to trenutno počnemo.

Ker smo prek primerjalne diskurzivne analize številnih virov razjasnili, zakaj in kako nastajajo teroristične organizacije in njihovi napadi, bi v smislu prizadevanj preprečevanja tovrstnih dejanj kazalo premisliti o tem, kako oblikovati politike, ki bodo ljudem odvzele razloge za pridruževanje ekstremističnim organizacijam, ne pa jih še dodatno ustvarjale. Ker se je zahodna politika vsiljevanja, izključevanja in nasilnega spreobračanja drugačnih političnih sistemov v luči čedalje večjega porasta terorističnih napadov in z njimi povezanih nemirov izkazala kot neuspešna, predlagamo več političnega dialoga z družbami, ki se deklarirajo kot izključene in se terorističnih napadov poslužujejo zgolj zato, da opozorijo na svoje pravice in pridobijo pozornost mednarodne javnosti – kot enega takih primerov izpostavljamo še zlasti Palestino. In ker smo v magistrskem delu dokazali tudi to, da se za leporečjem o demokratičnih vrednotah in načelih spoštovanja človekovih pravic mnogokrat skrivajo povsem drugačni interesi – pri tem izpostavljamo Irak –, bi bilo morda najprej treba odpraviti kršenje zakonov in kapitalistično vojno miselnost v lastnih institucijah,

¹⁶⁵ Podobno izpostavlja tudi Cole (2015): »Ekstremizem odlično uspeva zaradi ekstremizma drugih, neizprosno pa ga lahko potolče prav strpnost.«

preden države vzhodnega sveta napademo in uničimo zaradi pomanjkanja le-teh.

V sami sklepni misli magistrskega dela pa bi spomnili še na besede, ki jih je nekoč (v sicer nekoliko ironičnem tonu) izrekel že Freud (v Al-Daghistani 2010, 171), ko je komentiral morijo 2. svetovne vojne: »Od velikih narodov, pripadnikov bele rase, ki obvladujejo svet, in jim je pripadla vloga voditeljev človeškega rodu, ki so znali skrbeti za interese vsega sveta, katerih stvaritve predstavljajo tehnični napredek v obvladovanju narave in so tudi umetniške in znanstvene kulturne vrednote – od teh ljudstev smo pričakovali, da bodo nesporazume in nasprotja znala rešiti po drugačni poti.«

9 LITERATURA

1. Abunimah, Ali. 2013. *How occupation was dressed up as peace*. Socialist Worker. Dostopno prek: <http://socialistworker.org/2013/09/17/occupation-dressed-up-as-peace> (11. marec 2015).
2. Al-Daghistani, Sami. 2010. Dotakljivo življenje iraške zgodovine. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 38 (239): 163–173.
3. Alkalaj, Mišo. 2006. Šest veličastnih v letu 2006. *Dnevnik*, 30. december. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/objektiv/vec-vsebin/220353> (24. november 2014).
4. Althusser, Louis. 2000. *Izbrani spisi*. Ljubljana: Založba / *cf.
5. Arendt, Hannah. 2013. *O nasilju*. Ljubljana: Krtina
6. Aron, Raymond. *Mir in vojna med nacijami*. 1. knjiga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Badiou, Alain. 1996. *Etika: Razprava o zavesti o Zlu*. Problemi 1/1996, letnik XXXIV. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
8. Baudrillard, Jean. 2005. *Duh terorizma*. Ljubljana: Društvo Apokalipsa.
9. BBC. 2015. *France's Jean-Marie Le Pen 'pulls out of poll'*. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-europe-32282646> (16. april 2015).
10. Beck, Ulrich. 2003. *Kaj je globalizacija? Zmote globalizma – odgovori na globalizacijo*. Ljubljana: Krtina.
11. Chomsky, Noam. 1988. *The Culture of Terrorism*. Boston: South End Press.
12. --- 2005. *Enajsti september: 9-11*. Ljubljana: Sanje.
13. Cole, Juan. 2015. Zakaj napad na tednik Charlie Hebdo. *Delo*, 15. januar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/mnenja/gostujoce-pero/zakaj-napad-na-tednik-charlie-hebdo.html> (16. april 2015).
14. Čibej, Boris. 2011. Obama napoveduje postopni umik iz Afganistana. *Delo*, 23. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/obama-napoveduje-postopni-umik-iz-afganistana.html> (13. marec 2015).
15. Del Ponte, Carla. 2009. *Gospa tožilka: soočenja z najhujšimi zločinci človeštva in s kulturo nekaznovanosti: spomini Carle Del Ponte s Chuckom Sudeticom*. Ljubljana: Sanje.
16. *Delo*. 2011. Palestina – zgodovinski pregled. Dostopno prek: <http://www.delo.si/dzgodbe/interaktivno/palestina> (23. marec 2015).
17. --- 2012. ZDA: 150 let od začetka konca suženjstva, 21. september. Dostopno prek:

- <http://www.delo.si/novice/svet/zda-150-let-od-zacetka-konca-suzenjstva.html> (27. februar 2015).
18. --- 2014a. Neodvisna Palestina: priznanja in »priznanja«, 28. november. Dostopno prek: <http://www.delo.si/svet/globalno/neodvisna-palestina-priznanja-in-priznanja.html> (23. december 2014).
 19. --- 2014b. Svet na prepihu: »Moralna dolžnost je priznati Palestino«, 16. december. Dostopno prek: <http://www.delo.si/multimedija/video/svet-na-prepihu-moralna-dolznost-je-priznati-palestino.html> (23. december 2014).
 20. --- 2015. Pegida na prvem shodu v Veliki Britaniji naletela na odpor, 28. februar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/svet/evropa/pegida-na-prvem-shodu-v-veliki-britaniji-naletela-na-odpor.html> (15. april 2015).
 21. *Dnevnik*. 2012. Vrh Commonwealtha za reforme, a razdeljen glede človekovih pravic, 23. oktober. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/svet/1042484360> (15. februar 2015).
 22. --- 2014. Amnesty International: Izraelska vojska zagrešila vojne zločine, 9. december. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042699694/svet/amnesty-international-izraelska-vojska-zagresila-vojne-zlocine> (11. marec 2015).
 23. Douglas, Ian, Abdul Ilah Albayaty in Hana Al Bayaty. 2010. Genocid Združenih držav Amerike v Iraku. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 38 (239): 25–67.
 24. Eagleton, Terry. 2008. *Sveti teror*. Ljubljana: Sophia
 25. Encyclopaedia Britannica. 2014. *Antoine-Louis-Claude, Comte Destutt de Tracy*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/159424/Antoine-Louis-Claude-Comte-Destutt-de-Tracy> (25. november 2014).
 26. Engdahl, William F. 2012. *Vojne za nafto*. Mengeš: Ciceron.
 27. Eno, Brian, John le Carré, Harold Pinter, Richard Dawkins, Haifa Zangana in Michel Faber. 2006. *Not one more death*. London and New York: Verso.
 28. Felluga, Dino. 2011a. *General Introduction to Marxism*. Introductory Guide to Critical Theory. Dostopno prek: <http://www.cla.purdue.edu/english/theory/marxism/modules/introduction.html> (25. november 2014).
 29. --- 2011b. *Modules on Althusser: On Ideology*. Introductory Guide to Critical Theory. Dostopno prek: <http://www.cla.purdue.edu/english/theory/marxism/modules/althusserideology.html> (25. november 2014).

30. Ferfila, Bogomil. 1993. *Sionizem in Izrael*. Radovljica: Didakta; Ljubljana: Slovensko orientalistično društvo.
31. Fijavž, Polona. 2015. *Pegida na novem zborovanju napovedala udeležbo na volitvah*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/pegida-na-novem-zborovanju-napovedala-udelezbo-na-volitvah/358531> (15. april 2015).
32. Fisk, Robert. 2014. Isn't it important to realise who our enemies really are? *The Independent*, 7. december. Dostopno prek: <http://www.independent.co.uk/voices/comment/robert-fisk-isnt-it-important-to-realise-who-our-enemies-really-are-9909098.html> (26. december 2014).
33. Fossati, Marco. 2005. *Terorizem in teroristi*. Ljubljana: Sophia.
34. Freud, Sigmund. 2007. *Spisi o družbi in religiji*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
35. Gregorčič, Marta. 2010. Motorji vojn, domači šleparji in osvobodilni boji proti genocidu 21. stoletja. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 38 (239): 7–22.
36. Held, Virginia. 2008. ***How Terrorism Is Wrong: Morality and Political Violence***. Oxford University Press. Dostopno prek: google books. (2. januar 2015).
37. HIIK. 2013. Conflict barometer. Dostopno prek: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2013.pdf (22. december 2014).
38. Hobbes, Thomas. 2006. *Človekova narava. Elementi naravnega in političnega prava, 1. del*. Ljubljana: Krtina.
39. Human rights voices. 2014a. *UN 101. There is no UN definition of terrorism*. Dostopno prek: http://www.humanrightsvoices.org/EYEontheUN/un_101/facts/?p=61 (29. november 2014).
40. --- 2014b. *UN 101. UN non-action to combat terrorism*. Dostopno prek: http://www.humanrightsvoices.org/EYEontheUN/un_101/facts/?p=63 (29. november 2014).
41. Isal, Sarah. 2015. EU should take action against Pegida racism. *EUobserver*, 2. februar. Dostopno prek: <https://euobserver.com/opinion/127414> (15. april 2015).
42. Kajtazović, Tamara. 2015. »Izraelska okupacija Palestinskih ozemelj se mora končati«, je neomajna Bela hiša. *Mladina*, 24. marec. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/165151/izraelska-okupacija-palestinskih-ozemelj-se-mora-koncati-je-neomajna-bela-hisa/> (22. april 2015).
43. Kepic Mohar, Alenka. 2000. Trije Kafkovski romaneskni svetovi: primerjava med romani

- Galjot Draga Jančarja, Raza Ferija Lainščka, Stari pil Vlada Žabota ter romanoma Proces, Grad in novelo Preobrazba Franza Kafke. *Jezik in slovstvo* 45 (3): 85–96. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-P26ZKNKGH/1c93dbdf-5ebf-4a85-b049-a8bd5ce41d4b/PDF> (3. maj 2015).
44. Klein, Naomi. 2012. *Doktrina šoka: razmah uničevalnega kapitalizma*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
45. Komel, Mirt in Karmen Šterk. 2014. The Obama effect: A psychoanalytical observation of Obama's marketing rhetoric and discourse. *Teorija in praksa* 51 (6), 1131–1147. Dostopno prek: http://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/tip/tip_06_2014_komel_idr.pdf?sfvrsn=2 (8. maj 2015).
46. Kulenović, Tarik. 2008. *Politički Islam: osnovni pojmovi, avtor i skupine jednog modernog političkog pokreta*. Zagreb; Sarajevo: V. B. Z.
47. Lesjak, Jure. 2009. Izrael-Palestina: Kontrapunkt skrajnosti je ravno tako nedopustljiv. *Bajta*, 28. januar. Dostopno prek: <http://www.bajta.si/kolumna/jure-lesjak-izrae-palestina-kontrapunkt-skrajnosti-je-ravno-tako-nedopustljiv> (15. maj 2013).
48. Mahony, Honor. 2014. Merkel criticises anti-Islam Pegida movement. *EUobserver*, 31. december. Dostopno prek: <https://euobserver.com/justice/127068> (15. april 2015).
49. Mattick, Paul. 2013. *Vse po starem: gospodarska kriza in polom kapitalizma*. Ljubljana: Studia humanitatis.
50. Meyssan, Thierry. 2003. *Velika laž: 11. september*. Ljubljana: Orbis.
51. Močnik, Rastko. 1999. *3 teorije: ideologija, nacija, institucija*. Ljubljana: Založba /*cf.
52. *Nezavisne novine*. 2012. Marin le Pen: Radikalni islamisti preuzimaju predgrađa, 22. marec. Dostopno prek: <http://www.nezavisne.com/novosti/svijet/Marin-le-Pen-Radikalni-islamisti-preuzimaju-predgradja-133684.html> (16. april 2015).
53. Newman, Cathy. 2015. Charlie Hebdo massacre: Will Marine Le Pen destroy fragile France? *The Telegraph*, 14. januar. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/women/womens-politics/11343571/Charlie-Hebdo-Will-Marine-Le-Pen-destroy-fragile-France.html> (16. april 2015).
54. Ottomeyer, Klaus. 2000. *Haiderjev show*. Ljubljana: Študentska založba.
55. Pettiford, Lloyd in David Harding. 2005. *Terorizem, nova svetovna vojna*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
56. Podkrižnik, Mimi. 2015. Streljanje v srce demokracije. *Delo*, 8. januar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/svet/evropa/streljanje-v-srce-demokracije.html> (15. april 2014).

57. Podvršič, Ana. Boji za neodvisnost (iraškega) ljudstva. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 38 (239): 72–80.
58. Poler Kovačič, Melita. 2001. O novinarski odgovornosti. *Javnost/ The Public* let. VIII: 87–94.
59. Primorac, Igor. 2005. *Terorizem: filozofska vprašanja*. Ljubljana: Krtina.
60. *Primorske novice*. 2015. Po Franciji zborovanja v spomin na žrtve napada v Parizu, 7. januar. Dostopno prek: <http://www.primorske.si/Novice/Svet/Po-Franciji-zborovanja-v-spomin-na-zrtve-napada-v-> (16. april 2015).
61. Rizman, Rudi. 2014. Civilizacija, ki proizvaja barbare. *Delo*, 10. december. Dostopno prek: <http://www.delo.si/mnenja/gostujoce-pero/civilizacija-ki-proizvaja-barbare.html> (21. marec 2015).
62. Rtv slo.si. 2009. *20 let od umika Rdeče armade iz Afganistana*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/20-let-od-umika-rdece-armade-iz-afganistana/97126> (24. februar 2015).
63. --- 2010a. *PLO kljub nasprotovanju Hamasa privolil v posredna pogajanja z Izraelom*. Dostopno prek: <https://www.rtv slo.si/svet/plo-kljub-nasprotovanju-hamasa-privolil-v-posredna-pogajanja-z-izraelom/229683> (22. december 2014).
64. --- 2010b. *ZDA uradno končale bojne operacije v Iraku*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/zda-uradno-koncale-bojne-operacije-v-iraku/238129> (1. maj 2015).
65. --- 2014. *Varnostni svet ZN-a pustil Palestino na cedilu, Izrael zadovoljen*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/varnostni-svet-zn-a-pustil-palestino-na-cedilu-izrael-zadovoljen/354776> (26. april 2015).
66. --- 2015a. *Shod Pegide na Dunaju preglasili njeni nasprotniki*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/foto-shod-pegide-na-dunaju-preglasili-njeni-nasprotniki/357384> (15. april 2015).
67. --- 2015b. *Palestinci kot člani ICC-ja že pripravljajo tožbo proti Izraelu*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/palestinci-kot-clani-icc-ja-ze-pripravljajo-tozbo-proti-izraelu/361883> (26. april 2015).
68. --- 2015c. *Satira je v Franciji sveta, a za ene bolj kot za druge?* Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/mmc-priporoca/satira-je-v-franciji-sveta-a-za-ene-bolj-kot-za-druge/355998> (8. maj 2015).
69. --- 2015č. *Najrevnejša pokrajina na svetu je Salamat v Čadu*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/najrevnejša-pokrajina-na-svetu-je-salamat-v-cadu/355230> (12.

- maj 2015).
70. Russett, Bruce in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika: izbira možnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
71. Said, Edward W. 1996. *Orientalizem: zahodnjaški pogledi na Orient*. Ljubljana: ISH Fakulteta za podiplomski humanistični študij (Studia humanitatis).
72. San Diego State University. 2011. *The Emmanuel Levinas Web Page*. Dostopno prek: <http://www.levinas.sdsu.edu/index.htm> (8. junij 2015).
73. Savà, Peppe. 2014. »*God didn't die, he was transformed into money*« - *An interview with Giorgio Agamben*. Dostopno prek: <https://libcom.org/library/god-didnt-die-he-was-transformed-money-interview-giorgio-agamben-peppe-sav%C3%A0> (11. marec 2015).
74. Sen, Amartya. 2009. *Identiteta in nasilje: iluzija usode*. Ljubljana: Sophia.
75. Serequeberhan, Tsenay. 2010. *Africa in a Changing World: An Inventory*. Monthly Review, Volume 61, Issue 8 (January). Dostopno prek: <http://monthlyreview.org/2010/01/01/africa-in-a-changing-world-an-inventory/> (30. april 2015).
76. Singer, Peter. *Praktična etika*. 2008. Ljubljana: Krtina.
77. Smith, Anthony D. 2005. *Nacionalizem: teorija, ideologija, zgodovina*. Ljubljana: Krtina.
78. Smrke, Marjan. 2000. *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
79. Šabec, Ksenija. 2006. *Homo Europeus: nacionalni stereotipi in kulturna identiteta Evrope*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
80. --- 2014. Multiculturalism as a globalizing challenge to local cultural identities and heritages. *Teorija in praksa* 51: 393–415. Dostopno prek: <http://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/tip/p14-sabec-ksenija.pdf?sfvrsn=2> (8. maj 2015).
81. Šobajić, Vojimir. 1982. *Judje in Izrael*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
82. Štefančič, Marcel jr. 2004. Projekt za novo ameriško stoletje. *Mladina*, 4. julij. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/96621/projekt-za-novo-amerisko-stoletje/> (9. marec 2015).
83. --- 2006. Nasvidenje v Iranu! *Mladina*, 1. februar. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/96929/nasvidenje-v-iranu> (8. maj 2014).
84. Šterbenc, Primož. 2010. Zunanja politika Iraka. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 38 (239): 83–101.
85. --- 2011. *Zahod in muslimanski svet: akcije in reakcije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
86. Šterk, Karmen in Eva Vrtačič. 2012. 9/11 kot dogodek umetnosti. *Hibridni prostori umetnosti*. Ljubljana: Maska, zavod za založništvo, kulturo in producersko dejavnost.

87. The National Counterterrorism Center. 2014. *Hamas*. Dostopno prek: <http://www.nctc.gov/site/groups/hamas.html> (22 . december 2014).
88. The Straits Times. 2014. *Germany expects 230,000 asylum seekers in 2015*, 6. december. Dostopno prek: <http://www.straitstimes.com/news/world/europe/story/germany-expects-230000-asylum-seekers-2015-20141206> (15. april 2015).
89. United States Department of State Publication. Bureau of Counterterrorism. 2014. *Country Reports on Terrorism*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/documents/organization/225886.pdf> (29. november 2014).
90. Utenkar, Gorazd. 2015. Saudska Arabija: Vladavina starcev se nadaljuje. *Delo*, 9. februar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/nedelo/saudska-arabija-vladavina-starcev-se-nadaljuje.html> (27. februar 2015).
91. Valenčič, Erik. 2011. *Obleganje Gaze: ubijanje palestinskega ljudstva*. Ljubljana: Pasadena: Mladina: Zavod za kulturno dejavnost KultiPraktik.
92. Velikonja, Mitja. 1996. *Masade duha: razpotja sodobnih mitologij*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
93. Vičič, Denis. 2015. V Izraelu zmaga Netanjahuju. *Mladina*, 18. marec. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/165006/v-izraelu-zmaga-netanjahuju/> (22. april 2015).
94. Vrdlovec, Zdenko. 2015. Križarske vojne, »vir naše modernosti«. *Dnevnik*, 21. januar. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042704025/magazin/aktualno/krizarske-vojne-vir-nase-modernosti> (1. maj 2015).
95. Watt, Holly. 2015. Marine Le Pen condemns 'murderous ideology' in the aftermath of Charlie Hebdo shooting. *The Telegraph*, 7. januar. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/11331595/Marine-Le-Pen-condemns-murderous-ideology-in-the-aftermath-of-Charlie-Hebdo-shooting.html> (16. april 2015).
96. Zupančič, Alenka. 1993. *Etika realnega: Kant, Lacan*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
97. Žerjavič, Peter. 2015. Françoise Pons: Zločin je za Francijo kot 11. september za ZDA. *Delo*, 9. januar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/svet/evropa/francoise-pons-zlocin-je-za-francijo-kot-11-september-za-zda.html> (16. april 2015).
98. Žižek, Slavoj. 2007. *Nasilje*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
99. --- 2010. *Začeti od začetka: čitanka*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

100. --- 2012. *Življenje v času konca*. Ljubljana: Cankarjeva založba.